[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DE
REGULIS
JURIS CANONICI
LIBER UNICUS,

AUCTORE

FRANCISCO ANTONIO PHOEBO

SOCIETATIS JESU.

OPUS POSTHUMUM.

NEAPOLI 1845.

EX TYPOGRAPHIA SIMONIANA

Si vende nel Gabinetto Letterario largo Trinità Maggiore n. 6, 7 e 8.

SACRI JURIS CANONICI.

LIBER PRIMUS.

Ex Primo Libro Decretalium Tituli Selecti.

Solemne est Jurisconsultorum effectum, communi etiam experientia comprobatum; in tradendis, et addiscendis disciplinis valde conducere prima earumdem elementa, et universaliora principia prima veluti oculo perlustrare, antequam ad interiora earum penetralia, et obscuriores veritates aditus patefiat. Ita enim intellectus levi illa institutione ruditer perpolitus non facile obruitur rerum multitudine, ac varietate, quae intellectui penitus novo accidisset impervia. Quamvis autem reliquis disciplinis illud commune sit, specialem tamen sibi locum vindicat in disciplina Legali, quae majori rerum varietate contexta est: unde Justinianus in procemio Digestorum sapienter praecipit, ut antequam Juris studiosus vastum illud pelagus praeceptorum ingrediatur, quod includitur in Digestis, et Codice, primam operam ponat in Institutionibus Juris, in quibus mediocriter traduntur prima totius jurisprudentiae rudimenta, ut deinde, eisdem emensis, fiat facilis, et utilis reditus ad priora solidius, ac diligentius agnoscenda. Morem istum scrutantes, traditis hactenus, quae ad Juris Canonici rudimenta spectabant, regredimur etiam nos ad initium Canonici operis, et Libros Decretalium aggredimur diligentiori opera investigandos, disciplinam scilicet tradituri pulcherrimam, scituque dignissimam, per-

quam humana prudentia supra seipsam elevata lumen vultus Dei uberius participat. Rem totam partiemur in titulos ex Libris Decretalium desumptos, atque selectos, ordinemque servabimus, qui magis accedere videbitur methodo scientificae, quae satis utilis est, ut non solum singula percipiantur clarius, sed etiam ut multo facilius memoria comprehendantur. Ut autem eidem ordini, ac claritati inserviamus, antequam singulares Juris Canonici partes cognoscamus, praelibabimus in sequenti titulo circa Jus Canonicum in universali quaedam utiliora, necnon circa Legislatorem Canonicum, ubi etiam ex rei opportunitate summatim trademus brevem notitiam omnium Generalium Conciliorum, a quibus plurimi Canones conditi sunt, omnia haec, omnesque nos ad ejus laudem, et gloriam referentes, qui omnium donorum fons est, et origo Suprema.

TITULUS I.

De Jure Canonico in Universali, ejusque Legislatore.

SECTIO I.

De Jure Canonico in Universali.

1. **PRaesuppositis iis, quae dicta sunt a nobis initio Institutionum nostrarum circa varias divisiones, et significationes Juris, constat ex ibidem dictis nomine Canonis, seu Canonici Juris in genere nihil aliud significari, quam Ecclesiasticas illas leges, quibus Ecclesia dirigitur ad divinum cultum, et supernaturalem finem animarum: quamvis enim Graeca vox Canonis significet regulam, sive men-**

suram justi; omnis autem lex, sive Ecclesiastica, sive civilis, dummodo justa sit, appellari possit regula justi; attamen communis usus, et consuetudo loquendi solis legibus Ecclesiasticis nomen Canonis applicavit, ideo fortasse, quia Ecclesiasticae leges sunt nobilior regula justi, utpote procedentes a potestate nobiliori, qualis est potestas Ecclesiastica, et ad nobiliorem finem aeternae salutis hominem dirigentes.

2. Canon ita generice acceptus multipliciter dividi potest. Alius enim est universalis, seu communis, alius particularis. Universalis, seu communis dicitur, qui fertur pro tota Ecclesia; particularis autem, qui fertur tantummodo pro certo particulari loco, extra quem Canon ille non obligat, cujus generis sunt leges illae particulares, quae statutae sunt tantum pro hoc, vel illo particulari Episcopatu. Nomen tamen Canonis absolute prolatum solet semper intelligi de lege Ecclesiastica Universali.

3. Secundo. Canon generice acceptus dividitur in Canonem specifice sumptum, seu in significatione minus ampla in Decretum, in Epistolam Decretalem, in Dogma, in Mandatum, in Interdictum, et in Sanctionem. Haec divisio affertur a Gloss. in Decreto Gratiani dist. 3. v. *Omnes*. Nomine Canonis specifice sumpti, seu in significatione minus ampla intelligi solet Constitutio, seu lex edita a Concilio Generali praecedente alicujus consultatione. Epistola Decretalis dicitur Constitutio facta a Summo Pontifice ad consultationem alterius, scripto transmissa, et pubblicata. Dogma est constitutio doctrinalis circa fidem. Mandatum constitutio circa mores. Interdictum constitutio aliquid prohibens, nulla poena pro transgressoribus interposita. Sanctio demum, per quam ita aliquid prohibetur ut simul adjiciatur poena transgresso-

ribus. Omnes tamen istae Constitutionum species saepe veniunt, et confunduntur sub uno, eodemque nomine Canonis, seu legis Ecclesiasticae.

4. Tertio demum Canon alius dicitur Extravagans, alius inclusus in Corpore Juris. Canon inclusus in Corpore Juris, dicitur omnis illa constitutio, quae inserta est in voluminibus componentibus Corpus Juris, videlicet, vel in Decretalibus Gregorii, vel in Sexto, vel in Clementinis, vel in Libro Extravagantium, de quibus partibus sermo nobis fuit in prima parte Instit. cap. 1. Canon extravagans vocatur ea constitutio, quae nondum posita est in praedictis voluminibus componentibus Corpus Juris, sed quasi extra vagatur; quales sunt Constitutiones Summorum Pontificum editae post compilationem totius Corporis Juris Canonici: quod nomen adhuc retinetur etiam ab iis Constitutionibus, quae componunt Librum Extravagantium intra Corpus Juris, quia scilicet tale nomen habuerunt, antequam eidem corpori adnecterentur; unde factum est, ut etiam postquam factae sunt partes ejusdem corporis, in ea quasi possessione ejusdem nominis perseveraverint.

5. Omnibus praedictis Sacrorum Canonum speciebus commune est habere vim obligandi tum in foro conscientiae, tum etiam in foro externo eos, qui subduntur Ecclesiasticae potestati Legislatoris. Canones igitur editi ab habente jurisdictionem supra totam Ecclesiam, quales sunt Canones editi a Summo Pontifice, aut a Concilio Generali approbato, vim habent obligandi omnes fideles, ut expresse habetur in cap. 1. De Constit. per haec expressa verba: *Canonum statuta custodiantur ab omnibus. Et nemo in actionibus, vel judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur.* Canones autem, seu leges editae ab habente jurisdictionem limitatam supra aliquam particularem

Provinciam, aut supra aliquod particulare genus personarum, quales sunt leges editae ab aliquo particulari Episcopo, aut ab aliquo Concilio Provinciali, obligant tantummodo ejusdem Provinciae, aut illius particularis generis homines: quia scilicet *extra territorium jus dicenti non paretur impune*, L. extra territorium 20. ff. de jurisdictione omnium Judicum, etc. *ut animarum* 2. de const. in 6. Quod tamen intelligi debet, nisi Summus Pontifex leges illas faciat suas, suasque promulget pro tota Ecclesia; quia in tali casu evadunt Canones universales, quemadmodum de facto in Corpore Juris Canonici reperiuntur plures leges desumptae ex aliquo Concilio Provinciali, simulque vim habentes obligandi totam Ecclesiam.

SECTIO II.

De Legislatore Canonico.

1. Legislatorem Canonicum appello hic omnes illas Personas, quae possunt condere leges Ecclesiasticas. Jam vero dari in Ecclesia talem potestatem legislativam, manifestum est, tum ex principiis fidei, tum etiam ex lumine rationis. Ex principiis quidem fidei: nam Petro dictum fuit: *quodcumque ligaveris, etc.* et *Pasce oves meas;* quibus verbis commissa fuit Petro Ecclesia regenda, et gubernanda, quae gubernatio sine potestate legislativa congrue exerceri non posset. Accedit usus, et consuetudo illius ejusdem potestatis a temporibus Apostolorum, usque ad haec nostra tempora, unde Actor. 15. legitur Decretum illud editum ab Apostolis: *Visum est Spiritui Sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam haec necessaria, ut abstineatis, etc.*

2. Constat etiam ex lumine rationis: nam cer-

tissimum est, Ecclesiam Dei esse perfecte institutam, et ordinatam in unum Corpus Mysticum; non esset autem perfecte instituta, et ordinata, si in ea non daretur legislativa potestas, cui fideles obedire teneantur: satis enim inefficax, et inordinata est gubernatio, ubi ex parte subditorum nulla necessitas est obediendi; unde est, quod etiam pro civili regimine, ut ordinate servetur, necesse est dari civilem potestatem ferendi leges, ad quarum observantiam subditi obligentur.

3. Ut autem in particulari declaremus, penes quem resideat potestas ista legislativa in ordine ad Canones statuendos; in primis certum est eamdem competere Summo Pontifici, et quidem pro tota Ecclesia: ut late probant Theologi, defendentes Primatum Petri, Romanorumque Pontificum contra recentiores hujus temporis Haereticos; et videri potest Bellar. in Libris de Rom. Pontifice, et praesertim in l. 4. c. 15. et seqq.

4. Episcopos etiam pro suis particularibus Dioecesibus Ecclesiasticas leges ferre posse, est sententia certa omnium Canonistarum, et videtur aperte insinuari in cap. 1. de Consecr. dist. 3. ut notat ibidem Glos. communiter recepta, v. *Non generaliter*. Cum enim Episcopi positi sint regere Ecclesiam Dei, ordinatum autem regimen haberi non possit sine potestate legislativa; congruum fuit, ut Episcopis quoque competeret supra Ecclesiam sibi commissam potestas legislativa, servatis tamen limitibus jurisdictionis suae, quia plura sunt, de quibus Episcopi leges ferre non possunt; puta non possunt aliquid statuere contra jus commune, aut circa caussas aliquas graviores, quae Summo Pontifici sunt reservatae, ut aperte desumitur ex Can. *Multis 6.* dist. 17. in fine, et ex canon. *Concilia 7.* ead. dist.

5. Quod si Episcopis divisim sumptis relate ad

suas singulares Dioeceses potestas legislativa neganda non est; a fortiori non erit neganda iisdem in unum collectis, seu Concilio Episcoporum auctoritate legitima congregato. Ad hujus intelligentiam supponendum est primo, Nomine Concilii in Ecclesia intelligi conventum Episcoporum, aut aliorum, qui de jure, vel privilegio, vel consuetudine admitti possunt, congregatum ad statuendum collatis sententiis super rebus emergentibus, quod verum, aut utile judicaverint: eo proportionaliter modo, quo in temporalibus Regnis, cum oritur gravis aliqua controversia, convocantur in unum Principes Regni, vel Magistratus, ut communibus suffragiis decernant, quid facto opus sit.

6. Supponendum secundo, plures esse Conciliorum species in Ecclesia. Aliud enim est Concil. Dioecesanum, aliud Concil. Provinciale, aliud Concil. Nationale, aliud Concil. Generale. Dioecesanum Concilium dicitur, quod in sua particulari Dioecesi congregatur ab Episcopo ex Presbyteris sui Episcopatus, quibus ipse Episcopus praeest.

7. Conc. Provinc. vocatur, in quod conveniunt omnes Episcopi suffraganei unius Provinciae, quibus praeest Metropolitanus, seu Archiepiscopus; cujus generis plurima reperiuntur in Voluminibus Conciliorum.

8. Concilium Nationale est, in quod conveniunt omnes Archiepiscopi, et Episcopi unius Regni, vel Nationis, quibus praeest Patriarcha, vel Primas ejusdem Nationis, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, et Africana, quae nonnumquam vocantur etiam generalia, quia videlicet generalia sunt relate ad illud Regnum, seu Nationem, quamvis absolute, et quoad totam Ecclesiam non sint universalia.

9. Demum Conc. Generale dicitur, ad quod vocantur Episcopi totius Ecclesiae, qui possunt, et

debent eidem interesse, nisi legitime impediantur, et cui praesidet Summus Pontifex per se, vel per suos Legatos.

10. His praesuppositis, certum est singulas istas Conciliorum species habere potestatem ferendi leges Ecclesiasticas, quamvis non omnes habeant aequalem, sed proportionatam Jurisdictioni suae, quae in ipsis inaequaliter est. Hinc in Concilio Dioecesano, cui praesidet Episcopus habens Jurisdictionem supra solam suam Dioecesim, possunt ferri leges, quae tantummodo obligent homines ejusdem Dioecesis, et in materia, quae non sit reservata Summo Pontifici, ut supra dictum fuit de Episcopis. In Concilio Provinciali, ubi intersunt Episcopi totius Provinciae, possunt condi leges obligantes tantummodo homines ejusdem Provinciae, et in materia Summo Pontifici non reservata. In Concilio Nationali fieri possunt decreta obligantia solum homines ejusdem Nationis in Materia pariter non reservata Pontifici. Demum in Concilio Generali Canones condi possunt Universalem Ecclesiam obligantes.

11. Haec omnia constant ex principio supra insinuato: quia scilicet legislator leges ferre non potest extra limites Jurisdictionis suae, ut patet ex suprac. l. *Extra Territorium 20.* ff. De Jurisdict. omnium Judicum, quae lex est canonizata in c. *Ut animarum 2.* de Constitutionibus in 6. atqui limites Jurisdictionis, quam habet Dioecesanum Conc. continentur intra fines Dioecesis, limites Jurisdictionis Concilii Provincialis, intra fines Provinciae, limites Jurisdictionis Concilii Nationalis, intra limites Nationis, vel Regni; demum Concil. Generale ex omnibus Ecclesiae Episcopis congregatum Jurisdictionem extendit supra Universalem Ecclesiam: ergo, etc.

12. Advertendum tamen hic est notabile discri-

men, quod intercedit in re praesenti inter praedictas Conciliorum species; quod leges Conciliorum Dioecesanorum, ut obligent, non requirunt necessario positivam confirmationem Summi Pontificis; at vero leges, quae in Conciliis Provincialibus conduntur, non publicantur, nec ad praxim, et observantiam reducuntur inconsulto Romano Pontifice, ut constat ex recepta consuetudine, et ex declaratione Sacrae Congregationis Concilii in Florentina, et Januensi die 24. Julii 1573. quam citat Pignat. Consult. Canon. tom. 4. consultorum, 132. num. 13.

13. Idem a fortiori dicendum est de Conciliis Nationalibus, et multo magis de Generalibus; ea scilicet antequam obligent per suas leges, approbanda esse a Summo Pontifice; et ita in praxi servatum semper est in Ecclesia: unde omnia Generalia Concilia ab Ecclesia recepta Confirmationem a Summo Pontifice postularunt, et ante talem Confirmationem non censebantur habere vim obligandi suis legibus Universam Ecclesiam, nec recipiebantur universaliter ab ipsa Ecclesia.

14. In hac veritate fundatur celebris illa Generalium Conciliorum divisio, quorum aliqua dicuntur simpliciter approbata, atque recepta ab Ecclesia: alia dicuntur simpliciter reprobata; alia demum partim approbata, partim reprobata. Primi generis sunt, quae confirmata simpliciter fuerunt auctoritate Summi Pontificis; secundi generis, quae ab eadem auctoritate penitus sunt rejecta; tertii demum generis, quae partim confirmata sunt, videlicet, quoad aliqua particularia statuta, vel quoad aliquos Canones; partim rejecta, sive quoad alia statuta, aliosve Canones non confirmata.

15. Quia vero plures Canones, quos in Corpore Canonico habemus, desumpti sunt ex Conciliis

Generalibus approbatis, placet hic eorumdem Conciliorum brevem catalogum texere, quod satis utile erit Juris Canonici studioso ad clariorem Sacrorum Canonum notitiam, quae non raro facilius consurgit ex notitia principiorum, unde Canones ipsi processerunt.

SECTIO III.

De Conciliis Generalibus.

1. Concilia Generalia, quae dicuntur etiam oecumenica, hoc est orbis terrae Concilia, a Summo Pontifice simpliciter approbata, quae hactenus in Ecclesia celebrata fuerint, omissis iis, quae celebrata sunt ab Apostolis, sunt, quae sequuntur.

2. Primum Conc. est Nicaenum, ita dictum, quia celebratum fuit Nicaeae in Bithynia. Incepit anno Domini 327. seu ut alii malunt anno 325. et duravit tribus annis. Convocatum fuit auctoritate S. Silvestri Summi Pontificis, qui eidem praesedit per suos Legatos Osium Episcopum, Victorem, et Vincentium. Interfuere 318. Episcopi, et ipse Imperator Constantinus Magnus, non tamquam Judex, sed ut sua Majestate pacem conciliaret, et promoveret. Caussa congregandi Concilii duplex fuit. Prima ut damnaretur haeresis Ariana, quae negabat Divinitatem Verbi Divini. Secunda ut resolveretur vetus controversia de die, in quo ab Ecclesia celebrari deberet Pascha.

3. Secundum Concilium est Constantinopolitanum Primum celebratum 56. annis post Nicaenum, hoc est anno Domini 383. seu justa alios anno 381. tempore S. Damasi Summi Pontificis, et Theodosii Magni Senioris Imperatoris. Quamvis autem eidem Concilio nullus interfuerit ex Provinciis Occidentalibus, adhuc tamen recipitur ab Ecclesia tamquam

legitimum, et Universale Concilium, quia eodem tempore Summus Pontifex Romae coegerat Synodum Occidentalium, cunctisque animis, atque sententiis, quamvis loco distantes duae illae Synodi tamquam unica processerunt. In hoc Concilio damnata fuit haeresis Macedonii, qui Spiritus Sancti Divinitatem negabat. Interfuerunt autem Episcopi ex diversis Provinciis 150.

4. Tertium Conc. est Ephesinum celebratum anno Domini 434. vel ut alii malunt anno 431. Coelestino I. Summo Pontifice, et Theodosio Juniore Imperatore. Convenerunt 200. Episcopi, quibus praefuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus tamquam Pontificius Legatus. Caussa congregandi hujus Concilii fuit haeresis Nestorii, qui impie negabat B. Virginem esse Dei Matrem, et in Christo ponebat duas Personas inter se distinctas.

5. Quartum Concil. est Calcedonense, Leone I. Summo Pontifice, et Mariano Imperatore, anno 454. vel ut alii malunt anno 451. Interfuerunt 630. Episcopi. Caussa autem fuit ad damnandam haeresim Eutichetis, qui unam tantum naturam in Christo dari asserebat.

6. Quintum Conc. est Constantinopolitanum II. Vigilio Summo Pontifice, et Justiniano Seniore Imperatore, anno Domini 553. Interfuerunt Episcopi 165. Caussa ejus congregandi fuit ad damnandas quasdam propositiones Origenis, et tres libellos editos a Theodoro Mopsuesteno haeretico, a Theodoreto Cirensi, et Iba.

7. Sextum Conc. est Constantinopolitanum III. inceptum ab Agathone Summo Pontifice, sed terminatum, et approbatum a Leone II. Imperante Constantino IV. anno Domini 681. Interfuerunt 289. Episcopi, quibus Summus Pontifex per suos Legatos praesedit. In hoc Concilio damnata fuit haeresis eorum, qui unam tantum voluntatem in

Christo esse dicebant, unde vocabantur Monothelitae.

8. Septimum Conc. est Nicaenum II. celebratum anno Domini 781. vel ut aliis placet 787. Adriano I. Summo Pontifice, qui eidem Concilio per suos Legatos praesedit, et Constantino Imperatore, ac Irene ejus matre. Interfuerunt 350. Episcopi. Caussa hujus Concilii fuit, ut sustineretur cultus Sacrarum Imaginum, qui ab Haereticis Iconoclastis impugnabatur.

9. Octavum Conc. est Constantinopolitanum IV. quod celebratum fuit Adriano II. Summo Pontifice, et Imperatore Basilio, anno Domini 870. Circa numerum Episcoporum variant Auctores. Illis praesedit Summus Pontifex per suos Legatos, qui fuerunt Donatus, et Stephanus Episcopi, et Marinus Romanae Ecclesiae Diaconus. Fuit autem congregatum pro depositione Photii injuste intrusi in Patriarchatum Constantinopolitanum, et pro restitutione Ignatii Patriarchae legitimi.

10. Nonum est Concil. Lateranense I. habitum anno 1123. Calisto II. Summo Pontifice, et Henrico V. Imperatore. De numero Episcoporum non constat inter Auctores, cum aliqui ponant trecentos Episcopos, alii supra quadringentos, alii demum circiter mille. Coactum autem fuit pro recuperanda Terra Sancta contra Infideles, et pro componenda concordia inter Summum Pontificem, et Imperatorem.

11. Decimum est Lateranense II. celebratum anno 1139. Innocent, II. Summo Pontifice, et Conrado III, Imperatore. Interfuerunt 1000. Episcopi, et caussa ejus congregandi fuit, ut rescinderentur acta cujusdam Anacleti Antipapae, et ut sustineretur Baptisma collatum Infantibus ante usum rationis, cujus valor ab aliquibus haereticis impugnabatur.

12. Undecimum est Lateranense III. celebratum anno Domini 1179. Alexandr. III. Summo Pontifice et Friderico I. Imperatore. Interfuerunt trecenti Episcopi. Coactum autem fuit pro destruenda haeresi Albigensium, et Waldensium, et pro concernendis Schismaticis ordinatis per intrusos Pontifices.

13. Duodecimum est Lateranense IV. Innoc. III. Summo Pontif. et Friderico II. Imperat. anno 1215. Interfuerunt 412. Episcopi. Caussa ejus fuit ad damnandum haereticalem errorem Abbatis Joachini circa Mysterium Trinitatis, qui tamen non fuit formaliter haereticus, eo quod omnia sua scripta subjecerit judicio Apostolicae Sedis approbanda, vel corrigenda, et ad damnandum perversissimum Dogma impii Almarici, ut videri potest in cap. 2. *Damnamus* 2. de Summa Trinit. et fide Catholica. Alia etiam caussa fuit pro moribus reformandis, et pro bello ineundo contra Saracenos, qui Terram Sanctam invaserant. In hoc Concilio terminata fuit gravis controversia de Patriarchatu Constantinopolitano, et cum reliqui Orientis Patriarchae jam sponte cederent Constantinopolitano, ad Graecorum animos constantius conciliandos, statutum fuit, ut post Rom. Sedem primum dignitatis locum haberet Patriarcha Constantinopolitanus, secundum Alexandrinus, tertium Antiochenus, quartum Jerosolymitanus, quod prioribus temporibus negatum semper fuerat a Romanis Pontificibus, qui servari voluerunt Canonem primi Concilii Nicaeni, quo decretum fuerat, ut post Rom. Sedem primus esset Patriarcha Alexandrinus, secundus Antiochenus.

14. Decimumtertium est Lugdunense primum celebratum anno 1245. Innocen. IV. Summo Pontifice, et Balduino II. Imp. Constantinop. Coactum autem fuit pro excommunicando Imp. Friderico II.

et pro suscipienda bellica expeditione ad Terram Sanctam.

15. Decimumquartum est Lugdunense secundum celebratum anno 1274. Greg. X. Summo Pont. et Redulpho Imp. In hoc Concilio expresse fuit definitum, seu declaratum id, quod Catholica Ecclesia professa semper fuerat circa Processionem Spiritus Sancti, videlicet Spiritum Sanctum aeternaliter procedere ex Patre, et Filio; non tamquam duobus Principiis, sed tamquam ex uno Principio, non duobus Spirationibus, sed unica Spiratione, ut videri potest in cap. unico de Summa Trinit. et Fide cath. in 6. Interfuerunt autem ex diversis Christiani Orbis partibus Episcopi circiter quingenti.

16. Decimumquintum est Viennense in Gallia celebratum anno 1311. Clemente V. Summo Pont. et Henrico VII. Imperat. Coactum fuit ad examinandam caussam Militum Templariorum, qui de variis criminibus accusabantur, et ad extirpandas varias haereses. Ex hoc Concilio extant Decreta in corpore Juris, quae dicuntur Clementinae.

17. Decimumsextum est Florentinum (de Constantiensi, et Basileensi dicetur postea) Summo Pont. Eugenio IV. et Imp. Constantinopolitano Joanne Paleologo, qui eidem interfuit Concilio, anno 1438. Episcoporum 141. Coactum fuit pro componenda unione inter Ecclesiam Latinam, et Graecam.

18. Decimumseptimum est Lateranense quintum celebratum 1512. quod inceptum fuit a Julio II. Summo Pontif. et terminatum a Leone X. Maximiliano Imper. Exorsum anno 1512. finem autem habuit anno 1517. Numerus Patrum, qui huic Concilio interfuerunt fuit minor, quam fuerit in ullo alio Concilio Generali, numquam enim ad 120. pervenit. Congregatum fuit pro destruendo conci-

liabulo Pisano, quod absque auctoritate legitima coactum fuerat, et in schismatica acta procedebat. Definita, seu explicata fuit in eodem Conc. Catholica Veritas, qua docemur Animam rationalem esse immortalem, nec unam esse in pluribus hominibus, sed totidem numero, quot sunt homines. In eodem Conc. statuta sunt Concordata inter Rom. Pontificem, et Galliae Regem, spectantia praesertim ad praesentationem, et collationem Beneficiorum.

19. Decimumoctavum et ultimum Generale Concilium est Tridentinum inchoatum anno 1545. et terminatum anno 1563. tempore Summorum Pontificum Pauli III. et Pii IV. et Imperatorem Caroli V. ac Ferdinandi I. ad destruendas Lutheri, aliorumque ejus temporis haereticorum errores, nec non pro morum reformatione.

20. Ista sunt Oecumenica, seu Generalia Concilia Sedis Apostolicae simpliciter approbata, atque simpliciter recepta ab omnibus Catholicis, quaeque constituunt primam classem Conciliorum juxta divisionem a nobis traditam circa finem sectionis praecedentis.

21. Inter Concilia, quae dicuntur partim approbata, et partim non approbata, numerantur potissimum Francofordiense, Constantiense, et Basileense. Concilium Francofordiense coactum fuit anno 794. Adriano I. Summo Pontif. in Civitate Francofordiensi ad Moenum. Hoc Concilium confirmatum fuit ab Adriano quantum ad eam partem, in qua definiverat Christum non esse Filium Dei adoptivum; sed reprobatum fuit quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnaverat septimam Synodum.

22. Aliud est Concilium Constantiense coactum anno 1414. tempore schismatis, quo tres se gerebat tamquam Pontifices in Ecclesia, Imperatore

Sigismundo. Caussa ejus celebrandi fuit ad extinguendum idem schisma, et ad damnationem Wicleffi, Joannis Hus, ac Hieronymi de Praga. Hoc Concilium quoad priores sessiones, ubi videbatur indicari Concilium Generale habere potestatem supra Pontificem, non fuit approbatum a Martino V. immo fuit reprobatum in Conc. Florentino, ac Lateranensi ultimo; quantum autem ad ultimas sessiones, et ad decreta in materia fidei concistorialiter statuta, quae Martinus V. approbavit, recipitur ab omnibus Catholicis.

23. Aliud denique est Concilium Basileense inchoatum anno 1431. et per 18. fere annos continuatum. Hoc Concilium utcumque in prima sui convocatione legitimum fuerit, statim tamen, ac indebitam auctoritatem sibi arrogavit supra Rom. Pontificem, desiit esse legitimum, et habitum fuit, tamquam Schismaticum Conciliabulum, unde omnia ejus decreta rescissa sunt, exceptis tantummodo quibusdam dispositionibus circa beneficia Ecclesiastica, quae dispositiones approbatae fuerunt a Nicolao V. Summo Pontifice. Ipsum vero Concilium reprobatum fuit in Conc. Later. ultimo.

TITULUS II.

De Regulis in quinto Decretalium.

1. Absoluta prooemiali tractationis Juris Canonici in Universali, et potestatis Juris, per quam condi potest, antequam descendamus ad magis particularia ejusdem Juris, quae in primo libro continentur, praevertimus titulum hic explicandum de Regulis Juris, qui extat in quinto Decretalium, et in sexto, in quo titulo ponuntur generalia quaedam pronuntiata, ex quibus pleraeque controversiae legales facile resolvuntur. Quemad-

modum enim in reliquis scientiis, et artibus, ut ordinatim, et facilius addiscantur, solent praemitti certa quaedam principia, quae tamquam fundamenta sint, et a quibus numquam discedatur; ita pariter, ut Sacrorum Canonum doctrina facilius, et solidius acquiratur, magnopere conducit intime cognoscere regulas illas, quae tamquam fundamenta sunt, et universalia principia, in quibus totius quasi Juris thesaurus delitescit, unde viam aperiunt de quavis fere caussa confestim, et ex tempore, aut certe facilius respondendi. Propterea plures DD. hortantur omnes studiosos Juris, ut absolutis Institutionibus primam operam ponant in addiscendo titulo de Regulis Juris, et de verborum significatione.

2. Regula generaliter sumpta comprehendit quidquid modum, ordinemque praescribit recte vivendi, unde sub hac generali acceptione quaelibet lex, sive Canonica, sive Civilis dici potest Regula, quia quaelibet lex ita dirigit subditos ad recte vivendum. Inter reliquas tamen leges humanas, nomen regulae sibi specialiter vindicarunt leges illae, quae sub titulo de regulis Juris continentur; quia videlicet id, quod in aliis legibus particulariter decernitur, in istis universali, et compendiosa collectione concluditur: unde videntur esse quasi quoddam compendium Legum omnium, in quo cernere liceat tum quid resolutum sit in casibus expressis in toto corpore Canonico, tum etiam quid resolvendum sit a Doctoribus in casibus non expressis. Et in hoc sensu loquuntur Doctores quando dicunt, regulas Juris jungere simul plures casus clavo rationis.

3. Regula ita sumpta definitur, seu describitur ex lib. 1. ff. de diversis reg. Juris, ea, quae rem, seu jus fusius antea explicatum breviter enarrat aliqua definitione, et sententia universaliter com-

plectente plures casus, pro quibus militat identitas rationis, et omnimoda paritas, atque convenientia. Quod autem additur in cit. l. 1. non ex regula jus sumi, sed ex jure, quod est, regulam fieri; nihil aliud significat, quam quod particulares leges, quae in corpore Juris reperiuntur, non sint desumptae ex regulis juris, sed potius e converso regulae juris desumptae sint, atque formatae ex aliis legibus jam ante constitutis. Exemplo rem explico. Statutum fuerat in cap. *Si eo tempore* 9. de rescrip. in 6. non posse provideri beneficium Curatum alicui jam habenti legitimam aetatem, si, quando impetravit rescriptum de illo providendo, nondum erat habilis ob defectum legitimae aetatis. Item in cap. *Auditis* 29. de Electione, decretum fuerat Electionem a minore parte Capituli factam non valere, nec ratificari posse per subsequentem consensum. Ex his, aliisque textibus, in quibus aliquid simile in diversis particularibus materiis statutum fuerat, formata est haec generalis regula juris: *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.* Demum hic proportionaliter de aliis regulis Juris. Et in hoc sensu dicuntur regulae Juris non constituere jus novum, sed sumi, et colligi ex jure jam ante constituto. Ubi tamen adverte hoc intelligi debere de regulis Juris relate ad casus in corpore Juris expressos, et independenter a regulis resolutos. Si enim contingat aliquis casus non expressus in corpore Juris, pro quo casu militet omnimoda paritas rationis, et convenientiae, tunc ipsa regula juris facit jus pro resolutione ejusdem casus, ut notat Glos. in rubr. de reg. juris in 6. et Doctores communiter.

4. Omnibus igitur Juris regulis commune est plures simul casus, sive jam resolutos, sive ex rationis identitate, et convenientia similiter resol-

vendos in sua generalitate concludere; et propterea omnes regulae exprimuntur per voces universales, aut saltem per verba indefinita, quae, quando reperiuntur in lege, aequivalent Universalibus, ut docet communis Doctorum sententia cum Glos. in c. *Ut circa 4.* de Eloc. in 6. v. *aliorum.* Ejusmodi tamen verborum generalitas non ita intelligenda est, quasi ad omnes omnino casus extendantur absque ulla exceptione; vulgatum enim est proverbium illud: *nulla regula est sine exceptione.* Jam vero talis exceptio tunc admittenda est in regulis Juris in aliqua particulari materia, quando vel circa illam aliquid contrarium expresse per aliquam legem statutum sit, vel detur aliqua disparitas rationis, aut diversitas circumstantiae. Exemplum primi habes in reg. *Sine possessione praescriptio non procedit*, quae exceptio vel patitur in eo, qui in hostium captivitatem inciderit, qui quamvis nihil possideat, sed potius possideatur l. *Cum Heredes 25. 5. in his* ff. de acquirenda possessione: attamen praescriptionis privilegium non amittit, quia ita expresse decernitur in ead. l. *cum heredes*, et in l. *Justo 44.5.* ul. ff. de usurpationibus, et usucapionibus. Exemplum alterius habes in reg. *Omnis res per quascumque caussas nascitur, per easdem dissolvitur;* quae exceptionem habet in matrimonio, quod quamvis nascatur ex mutuo conjugum consensu, non tamen dissolvitur per contrarium utriusque dissensum: quia scilicet in matrimonio recipitur particularis circumstantia Sacramenti, quod ex institutione divina est indissolubile.

5. Quaeres in quo sensu dicatur id, quod communiter dici solet. *Exceptio firmat regulam?* Respondetur, sensum esse, quod exceptio confirmat vim, et extensionem regulae pro casibus non exceptis: cum enim munus regulae sit sub sua ge-

neralitate omnes casus includere, si aliqui tantum casus specialiter excipiantur, efficaciter infertur alios casus remanere sub regula. Quaenam autem sint particulares exceptiones regularum, indicabitur suis locis.

SECTIO I.

Regulae Juris in quinto Decretalium.

REG. I.

Omnis res per quascumque caussas nascitur, per easdem dissolvitur.

1. Hic textus tribuitur Chrysostomo in hom. 32. operis imperfecti in Matthaeum, sed auctoritate Gregorii IX. positus in corpore Juris, vim legis habet, et est prima regula ejusdem Juris. Consonat huic regulae Canonicae similis regula Juris Civilis, quae ita se habet: *Nihil tam naturale est, quam eodem genere, quodque dissolvere, quo colligatum est. Ideoque verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur*, reg. 35. ff. de diversis reg. Juris.

2. Sensus hujus regulae est, omnem rem, hoc est, ut explicant Panor. aliique Doctores communiter, omnem obligationem temporalem dissolvi per idem genus caussae per quod contracta fuerat; unde si aliqua talis obligatio contracta fuerat per consensum, dissolvitur per dissensum, ut est exemplum in c. 2. de Sponsalibus, ubi dicitur, quod sponsalia contracta mutuo consensu utriusque sponsi per verba de futuro, dissolvuntur per contrarium utriusque dissensum. Item obligatio orta ex pacto per aliud contrarium pactum abrogatur ex l. *Si unus 27. 5. pactus* ff. de Pactis. Item

testamentum alio contrario testamento rumpitur, l. 1. et 2. ff. de injusto rupto, etc., et sic de aliis similibus.

3. Dixi *omnem obligationem temporalem*. Si enim sermo sit de aliqua obligatione, quae temporalis non sit, sed perpetua, vel ex natura sua, quales sunt aliquae obligationes naturales, vel ex institutione Divina, qualis est obligatio status matrimonialis legitime contracti per verba de praesenti; talis obligatio utcumque contracta sit per liberum, et mutuum consensum, nequit tamen dissolvi per dissensum contrarium. Idem dic in Baptismo, Confirmatione, Ordine, quorum effectus est irrevocabilis.

4. Addo quod etiam intra genus obbligationis temporalis patitur regula exceptionem aliquam in quibusdam casibus, pro quibus est expresse statutum in Jure ut obligatio auferri non possit ab ea potestate, per quam posita fuit. Sic in quibusdam casibus potest quidem Episcopus censuram ferre, non tamen potest absolvere, ut notat Panor. ad reg. 1. de reg. Juris in fine, ac deduci potest ex c. *Cum inferior 16.* de Majoritate, et Obedientia. Ut igitur valeat regula, debet res, seu obligatio posita non esse perpetua, sive ex natura sua, sive ex institutione Divina: item pendere debet in conservari ab ea caussa, per quam posita est, ita ut ejus conservatio, vel destructio non sit reservata potestati superiori.

5. De possessione controvertitur inter Doctores, utrum a Regula excipiatur; hoc est utrum per easdem tantum caussas, per quas nascitur, dissolvatur. Ratio dubitandi est, quia ex una parte possessio rei non acquiritur, nisi corpore, simul et animo, hoc est, nisi corporali apprehensione rei, et simul animo habendi sibi aut suo nomine eamdem rem, ut est constans Juristarum opinio fundata in

l. *Possideri 3.* ff. de acquirenda possessione: Ex altera parte non constat, possessionem amitti pariter non posse, nisi corpore, simul et animo, hoc est nisi deserendo rem, et simul deponendo animum habendi eam sibi, aut suo nomine. Immo circa hanc materiam dari videtur leges inter se contrarias, nam in cit. l. *possideri* §. *in amittenda* dicitur possessionem amitti solo animo posse, quamvis solo animo acquiri non possit. Verba legis sunt, quae sequuntur: Itaque si in fundo sis, et tamen nolis eum possidere, protinus amittes possessionem. Igitur amitti et animo solo potest quamvis acquiri non potest. In contrarium autem est l. *quemadmodum 8.* ff. eod. quae ita se habet: *quemadmodum nulla possessio acquiri nisi animo, et corpore potest; ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est*, cui legi consonat etiam l. *fere 195.* ff. de diversis regulis Juris.

6. Ad conciliandam talem contrarietatem plures responsiones afferuntur a Juristis, quarum aliquae videri possunt in Glos. in cit. l. *possideri* §. *In amittenda* v. *animo solo.* Nobis ea probabilior esse videtur, quae distinguit inter possessionem civilem, et inter possessionem mere naturalem, de qua divisione sermo est in l. *Nemo 10.* C. de acquirenda possessione. Possessio civilis, quae etiam vocatur possessio Juris, est, cum quis rem detinet, animo eam sibi retinendi tamquam dominus. Possessio naturalis dicitur, cum quis rem retinet citra animum, affectionemque actualis dominii proprii, ut est exemplum in retinente depositum, in usufructuario, in eo, qui possideat alieno nomine. His suppositis, si sermo sit de possessione civili, per quam scilicet quis rem proprio nomine possidet, tamquam dominus, sicut ea non acquiritur, nisi corpore simul et animo, ita nec amittitur nisi utroque: Excepto tamen casu, in quo quis,

qui prius rem possedit nomine proprio, constituat eamdem rem possidere nomine alterius, quia tunc quamvis adhuc rem ipsam detineat, animo tamen possessionem amisit, quae translata est in alium, cujus nomine possidet, et de hoc casu videtur esse sermo in cit. l. *possideri* §. *in amittenda.* Si autem sermo sit de possessione mere naturali, quae consistit in mera detentione rei absque animo eam possidendi jure dominii, continetur sub regula, quia tale genus possessionis sicut acquiritur sola apprehensione rei, nec requiritur animus se abdicandi dominio, sed ad summum animus deponendi eamdem rem, ita et sola rei depositione dissolvitur. Haec dicta sint obiter, quia de hac materia fusius tractatur a Juristis, ubi agitur de possessione.

R E G. II.

Estote misericordes.

HOc loco nihil aliud nobis praecipi existimo, nisi ut ea facta, quae dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est; ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quae non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiae, furta, ebrietates, et similia: de quibus nobis permittitur judicare.

1. Haec regula desumpta est ex Beda lib. 2. in Lucam cap. 24. Sensus autem ejus clarus est: significatur enim quod quotiescumque aliquod gestum appareat, de quo non constet; utrum sit peccatum nec ne; tale dubium interpretari debeamus in meliorem partem, ita ut numquam proximum judicemus ex iis actionibus, de quibus non constat, quod animo pravo fiant.

2. Neque facit in contrarium, quod sit interpretantes dubia in meliorem partem, contingere frequenter possit, ut fallamur. Respondetur enim cum S. Th. 2. 2. q. 60. art. 4. melius esse, quod aliquis frequentius fallatur habens opinionem non malam de homine non malo, quam quod rarius fallatur habens opinionem malam de homine non malo, quia ex hoc fieret injuria alicui: non item ex primo. Videantur ibid. S. Thom. et Theologi Morales, ubi tractant de judicio temerario.

R E G. III.

Qui scandalizaverit, etc. Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

1. SEnsus hujus regulae, quae desumpta etiam est ex Beda in Marcum cap. 9. est, quod veritas omittenda non sit propter scandalum evitandum. Dividitur in duas partes, quarum prima ponit verba Evangelica ibi: *Qui scandalizaverit:* secunda habet verba Bedae exponentis, ibi *Utilius.* Casus proponi potest ex can. *Inter verba 53. 11.* q. 3. de scandalo Judaeorum, de quibus dixit Dominus. *Sinite illos: coeci sunt, et duces coecorum.*

2. Ad clariorem intelligentiam regulae, nota ex Glossa hic, sub nomine veritatis, triplicem veritatem significari, nempe veritatem vitae, veritatem justitiae, et veritatem doctrinae, seu disciplinae. Veritas vitae est morum rectitudo, quae ad quemlibet pertinet; Veritas justitiae est recta administratio justitiae, quae pertinet ad Judicem; Veritas doctrinae, seu disciplinae est recta forma regiminis, seu gubernationis, quae pertinet ad Praelatum, seu Superiorem. Jam vero in hoc triplici genere veritatis aliqua dantur, quae sunt de neces-

sitate, eo quod sint praecepta, vel prohibita, itaut omitti, aut committi non possint absque peccato sive mortali, sive veniali; aliqua tamen dantur, quae sunt tantum de consilio, itaut omitti, aut committi possint absque ullo peccato.

3. His suppositis, si ex eo genere rerum secuturum scandalum timeatur, ad quas datur obligatio sub peccato, sive in veritate vitae privatae, sive in veritate justitiae, sive in veritate disciplinae, tunc juxta regulam permitti potius debet scandalum, quam talis veritas relinquatur, unde in can. *ne quis 14. 22. q. 2.* dicitur non esse mentiendum, ut proximus evitet aliquam gravem injuriam, quod idem habetur etiam in can. *Si quis 17.* per haec verba: *Si quis ad te confugerit, qui de mendacio tuo possit à morte liberari, non es mentiturus.* Si autem scandalum timeatur secuturum, ex eo genere rerum, ad quas nulla datur obligatio sub peccato, tunc a tali re abstinendum erit, ut scandalum evitetur, unde dixit Apostolus: *si scandalizatur frater, non comedam carnes in aeternum,* ut habetur in cap. 2. de novi operis nuntiatione. Quin et aliquando ex Charitate ad aliquod scandalum proximi evitandum, dissimulari debet, vel dimitti aliquid, quod est de consilio, puta ex caritate ad scandalum alterius evitandum omitti aliquando debet jejunium voluntarium, ad quod nulla detur obligatio sub peccato, etc.

REG. IV.

Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

Nam et Sabbatum custodiri praeceptum est; Machabaei autem sine culpa sua Sabbato pugnabant; sic et hodie, si quis jejunium fregerit aegrotus, reus voti non habetur.

1. Haec etiam regula desumpta est ex Beda cap. 2. in Marcum, ejusque sensus est necessitatem reddere licitum id, quod ceteroquin esset illicitum in lege. Dividitur in duas partes: primo enim ponitur generale dictum, secundo afferuntur exempla, ibi *nam et Sabbatum.*

2. Pro clariori intelligentia regulae, notandum est, dari duplex genus illiciti in lege: aliud enim est illicitum in lege positiva, sive divina, sive humana, quale est quidquid committitur contra legem positivam, et dicitur malum, quia prohibitum, quia scilicet non est malum ex natura sua, sed solum, quia prohibetur per legem positivam: aliud autem est illicitum in lege naturali, ut est quidquid committitur contra legem divinam naturalem, et dicitur prohibitum, quia malum, quia videlicet natura sua malum est, et ideo per legem naturalem prohibetur.

3. Jam vero sensus regulae non procedit circa illicita in lege naturali, quia quod est illicitum in tali lege, nulla necessitas facit licitum, unde nec pro toto mundo lucrando, nec pro vita propria servanda licitum est transgredi praecepta Decalogi: juxta illud Christi Domini, Lucae 9. *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, etc.* Procedit igitur solum circa illicita in lege positiva, quae de sola sui natura non sunt mala, sed

tantummodo mala sunt, quia per legem positivam prohibita, ut clare deducitur ex exemplis adductis a regula, quorum unum est circa opus exercitum in die Sabbati, quod erat prohibitum in lege Veteri per legem divinam positivam, et excusatur in pugna Machabaeorum ratione necessitatis; alterum autem est circa comestionem carnium in diebus prohibitis per legem positivam Ecclesiasticam, quae pariter ratione necessitatis excusatur in aegroto.

4. Ratio disparitatis est: quia illicita primi generis, cum habeant intrinsecam sibi malitiam, in nullo umquam casu committi possunt separata a sua malitia; actio autem mala, etiam in casu necessitatis numquam committi potest: at vero illicita secundi generis, cum non habeant infra sibi malitiam, adeoque separari possint ab omni malitia, committi possunt, quando de facto contingat illa ab omni malitia separari, sicut de facto separantur in casu gravis necessitatis; quia pro tali casu non praesumitur superior velle obligare per suam legem positivam.

R E G. V.

Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

1. HÆc regula tribuitur Greg. VII. cui etiam consonat tota rubrica *ff. quod vi, aut clam.* Ratio autem, quare ita decernatur de iis, quae latenter fiunt, est, quia, quae ita fiunt sunt vehementer suspecta de malo, juxta illud Christi Domini Joan. 3. *Omnis, qui agit male, odit lucem.* Adde quod idem procedit etiamsi ceteroquin id, quod latenter fit, non sit de natura sua injustum; quamvis

enim alicui competat jus ad aliquid faciendum, puta ad aedificandum in solo proprio, quod tamen ab alio actualiter possideatur, si latenter aedificet, subjacet interdicto restitutorio, quo jubetur factum opus destruere, quia illa fraudulenta aedificatio redundat in injuriam alterius. Ita expresse habetur in *l. 1. ff. quod vi aut clam.*

2. Idem Juris est circa ea, quae per vim illicitam introducuntur; ea enim vel ipso jure irrita sunt, vel saltem irritari debent, tum ne quis commodum ex sua violentia, et iniquitate reportet; tum ut subveniatur oppressioni alterius, qui vim passus est. Huc etiam faciunt omnes textus, qui sunt sub titulo *De his, quae vi, metusve caussa* in primo Decretalium. Videri etiam possunt Juristae in cit. titulum, *ff. quod vi, aut clam.*

R E G. VI.

Cum in contemplatione: et infra. *In ipso caussae initio non est quaestionibus inchoandum.*

1. HÆc etiam reg. tribuitur Greg. VII. ejusque sensus, juxta communem Doctorum interpretationem, est, initio caussae non esse incipiendum a tormentis, nisi praecedant aliquae praesumptiones, seu semiplenae probationes: nomine enim quaestionis hic intelligitur veritatis indagatio per tormentum, quae adhiberi solet in judiciis praesertim criminalibus, de qua re extat rubr. 18. in lib. 48. ff.

2. Quod si quaeras, quidnam requiratur ut in talibus judiciis procedi possit ad tormentum? Respondetur cum Panorm. hic, et Doctoribus communiter, duo requiri: primo ut ad cognitionem veritatis aliter deveniri non possit, quam per tor-

mentum, juxta *l. Divus Pius 9. ff.* de quaestionibus. Secundo requiritur, ut praecedant aliqua indicia, sive præsumptiones, seu semiplenae probationes, juxta lib. 1. ff. eodem. Quænam vero indicia censenda sint sufficientia, relinquendum esse Judicis arbitrio, asserit Panor. hic n. 2. Sed hæc pertinent ad criminalium judiciorum tractatores, apud quos fusius examinata videri possunt.

R E G. VII.

Quae multoties: et infra. Quidquid in Sacratis Deo rebus, et Episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, et a quoquam violari non debent.

1. DEsumpta est haec regula ex S. Stephano I. Epist. 2. ejusque summa est, Sacrilegum esse, qui rem, vel personam Ecclesiasticam offendit. Ubi nota, duplicem dari Sacrilegii speciem, quarum una committitur contra res, altera contra personas. De Sacrilegio, ejusque speciebus fuse tractant Theologi Morales. Inter reliquos videri potest S. Thom. 2. 2. quaest. 99. art. 3.

R E G. VIII.

Qui ex timore facit praeceptum, aliter quam debeat facit, et ideo jam non facit.

1. HÆc regula desumpta est ex S. Augustino, ac per eam significatur, qui observat praeceptum ex timore, et aliter quam debeat, non dicitur observare praeceptum, quia ex tali observantia non meretur, Deus enim non solum respicit quod fit, sed etiam quo animo fit.

2. Ad intelligentiam hujus regulae, notandum est timorem hic reprobatum, non esse quemcumque timorem, sed determinate timorem servilem, per quem quis observat praeceptum dumtaxat timore poenae, itaut si timor ille non urgeret, eo ipso non solum non poneret illud opus praeceptum, sed poneret opus contrarium, circa quod habet complacentiam. Si quis ita operetur, non operatur, ut debet, neque quidquam meretur.

R E G. IX.

Defleat peccato, quia offendens in uno, factus est omnium reus.

1. Veritas hujus regulae constat in Sacris litteris, unde desumitur, videlicet ex epistola Canonica Jacobi cap. 2. Sensus autem hujus regulae non est, quod qui contra unum aliquod particulare praeceptum peccet, eo ipso incurrat aequalem omnino culpam, aut poenam, quam incurreret, si contra omnia praecepta peccaret: certum est enim peccata esse inter se inaequalia. Sensus igitur est, quem indicat Gloss. et alii in dicta Epistola Jacobi, videlicet offendentem in uno, fieri omnium reum, quoad poenam aeternam damni, quia scilicet sicut poenam illam incurreret, qui omnia praecepta violaret, ita eamdem incurrit, unum grave praeceptum violando. Idem explicat Chrysostomus hom. 55. exemplo hominis toto corpore armati, excepta una parte, in qua lethalem plagam accipiat, quae illum occidit, sicut si in ceteris omnibus lethale vulnus accepisset. Cum toto tamen hoc stat diversitas poenae majoris, vel minoris pro majori, vel minori numero, aut gravitate culparum, quia eadem illa poena potest in diversis quoad intensionem diversificari.

REG. X.

Quamvis caussae : (et infra) *Non enim potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et pastor nescit.*

1. HÆc regula desumpta est ex Registro Epistolarum S. Gregorii lib. 2. Epist. 52. Intentum ejusdem regulae est, non excusari Praelatum praetextu ignorantiae, si ejus oves pereant, quia tenetur vigilare, indagare, et praecavere : quod extenditur etiam ad alias materias in eo, qui alicujus rei custodiam susceperit : hic enim si exactissimam diligentiam non adhibuerit, periculum ejusdem custodiae praestat, et tenetur de culpa, juxta textum, expressum in l. *qui mercedem 40.* ff. *locati*, et juxta plures textus sub rubrica ff. Nautae, Caupones, etc.

REG. XI.

Indignum est, et a Romanae Ecclesiae consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

1. HÆc regula tribuitur Lucio III. ejusque sensus est pro Spiritualibus, puta pro beneficiis, aliisque Ecclesiasticis rebus, Clericum ad homagium suo Praelato praestandum non esse compellendum.

2. Pro intelligentia regulae notandum est ex Panor. hic n. 2. nomine homagii intelligi juramentum illud fidelitatis, quod concernit temporalia, et per quod jurans se constituit quasi hominem illius, cui jurat, et ejus Vassallum, ut ostendit

ipsa vox homagii, quod est quasi hominis ligium, quia scilicet per illud quasi homo ligatur ad aliqua temporalia, et obligatur illi, cui jurat, tamquam ejus Vassallus; tale juramentum, et talis obligatio obsequii temporalis praestari a Clerico non potest pro spiritualibus Episcopo suo, quia continet aliquam labem simoniae, pro qua re est notabilis textus in *c. Ex diligenti 16.* de Simon. Nisi tamen aliquid ab eo recipiat in feudum, pro quo praestatur juramentum fidelitatis Domino feudi, ut docet Panor. in c. *Gravem 15.* de Excessib. Praelat. in fine, et in cap. *Ex transmissa 6.* de foro competenti n. 3. cujus juramenti formam habes in c. *de forma 18. 22. q. 5.* et in libris feudor. sub tit. *de nova forma fidelitatis.*

3. Secus est de juramento obedientiae, ac fidelitatis, quod concernat tantum spiritualia, et per quod Clericus obligetur Praelato suo ad obedientiam, et observantiam illam, quae de jure debetur Praelato tamquam Patri, et Pastori spirituali, quod Juramentum appellatur etiam nonnumquam lato modo homagium, ut est exemplum in cit. c. *Gravamen 15.* de Excessib. Praelator. Tale enim juramentum per hanc regulam non excluditur: ut docet Panor. in hanc regul. n. 2. ex c. *quamquam 7.* dist. 23. et ex c. *Nullus 5.* de Jurejurando.

TITULUS III.

De Regulis Jure in 6.

Regulae, quas hactenus in praec. titulo paucis explicavimus, extant in 5. libro Decretalium antiquarum. Aliae multo plures, et multo uberiorem doctrinam continentes reperiuntur in 6. positae a Bonifacio VIII. quarum plures desumptae sunt ex Jure Caesareo. Illas itaque hoc loco breviter expli-

randas suscipimus, quod praeclarae utilitatis erit ad clariorem intelligentiam totius scientiae Canonicae, et simul plurium materiarum spectantium etiam ad Jus civile, unde regulae plures desumptae sunt.

REG. I.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.

1. HÆc regula est Bonifacii VIII. ac desumitur ex c. *Ex frequentibus*, 3. de Institutionibus, ex c. *relatum 21.* De jure Patronatus, etc. Casus figurari potest ex can. *Si quis deinceps 12. 16. q. 7.* ubi decernitur, ut si quis Episcopatum, vel Abbatiam de manu alicujus laicae personae susceperit, nullatenus inter Episcopos, vel Abbates habeatur, nec ulla ei, ut Episcopo, seu Abbati audientia concedatur; quia scilicet susceptio beneficii de manu laicae personae non est de Institutione Canonica.

2. Ad clariorem intelligentiam regulae nota primo cum Gloss. hic v. *Beneficium*, in hac regula nomen beneficii Ecclesiastici amplo modo sumi debere, itaut complectatur quodcumque beneficium, quod habeatur in titulum, sive sit beneficium simplex, sive non simplex, sive curatum, sive non curatum, quia pro omnibus militat eadem ratio honestatis, per quam decet Ecclesiastica beneficia, non ab alio, nec aliter conferri, quam ab habente Ecclesiasticam potestatem, et juxta modum a Sacris Canonibus statutum.

3. Nota secundo, nomine institutionis Canonicae hic generaliter intelligi collationem quamlibet Juris beneficialis, quae sit per Sacros Canones approbata, atque procedat a potestate legitima con-

ferentis. Multiplicis enim generis reperitur in sacris Canonibus beneficiorum collatio: aliquando enim beneficia conferuntur media electione, vel postulatione capitulari, aliquando media praesentatione Patroni, aliquando demum per liberam collationem Superioris, de quibus extant in Jure Canonico speciales rubricae. Jam vero, ut Ecclesiasticum beneficium valide simul ac licite obtineatur, requiritur, ut quodlibet eo modo, ac sollemnitate obtineatur, sicut statutum est per Sacros Canones. Quare si peccatur vel ex parte conferentis, puta si institutio, seu collatio beneficii fiat ab eo, qui potestatem instituendi non habet, qualis est, v. g. Laicus; vel si peccetur ex parte ejus, cui beneficium confertur, quia scilicet ejusmodi Institutionis capax non est; vel demum si peccetur in forma, puta committendo defectum in eo genere rerum, quae pro forma institutionis substantialiter requiruntur; in tali casu beneficium taliter obtentum, non retinetur legitime; siquidem institutio illa defectuosa fuit irrita, et sine effectu.

4. Nota tertio. Institutionem beneficiorum, quae non sint reservata Pontifici, pertinere de jure communi ad Episcopum, juxta ea, quae supra diximus in prima parte Institutionum nostrarum cap. 8. pro quo facit etiam c. *Cum ex injuncto 12.* de haereticis in fine. Neque obstat quod in c. *Ad haec* 7. de Off. Archidiaconi dicatur quod institutio corporalis tam super beneficiis, quam etiam dignitatibus ad Archidiaconum debeat pertinere, quia ut explicat Gloss. in praesenti regula v. *beneficium* nomine institutionis corporalis super beneficiis intelligitur ibi corporalis investitura, seu actualis missio in possessionem.

5. Quaeri potest: quid, si contingat aliquem obtinuisse beneficium absque sufficienti titulo, et sine aliquo requisito substantiali ad institutionem

Canonicam; hoc tamen non obstante beneficium longo tempore pacifice possederit; numquid privilegio illius longae possessionis convalescit titulus, quo mediante censeri debeat canonice possidere? Ratio dubitandi est; quia est privilegium longae possessionis, ut, ea mediante, legitimum rei possessae dominium acquiratur, ut constat ex rubrica de praescriptionibus in 2. Decretalium, et ex ff. de usurpationibus, et usucapionibus, de quo etiam dicetur aliquid a nobis in regulis sequentibus: ergo si beneficium aliquod longo tempore possideatur, quantumvis absque Institutione Canonica obtentum fuerit, terminato tempore ad praescriptionem requisito, legitime possidebitur.

6. Respondetur tamen nudam possessionem beneficii, quae ex canonica institutione non dimanaverit, quamvis per 30. et amplius annos pacifice continuata fuerit, numquam dare titulum verum, et proprietatem super beneficio. Ratio est: quia quod per rei possessionem longo tempore continuatam acquiratur plenum dominium ejusdem rei, introductum fuit a Jure positivo, ne dominia rerum essent nimis incerta, et litibus obnoxia: quare in iis solum casibus concedi debet tale privilegium longae possessioni, in quibus conceditur a Jure positivo: atqui nudae possessioni beneficii non conceditur a Jure positivo privilegium, ut ea mediante, acquiri possit titulus verus, et proprietas super beneficio; quinimmo a Jure positivo resistitur, semperque prohibetur talis possessio, quae non processerit ab Institutione Canonica, ut patet ex praesenti regula: ergo per nudam possessionem beneficii absque Institutione Canonica numquam acquiritur titulus verus, atque proprietas super beneficio.

7. Ad rationem dubitandi respondetur cum Glossa hic praescriptionem in praesenti materia non

currere, quod non est singulare solum pro isto casu: siquidem alia plura rerum genera dantur, in quibus locum non habet praescriptio, ut exemplificat Gloss. cit. et videri etiam potest in pluribus Juribus apud Grat. 16. q. 4. et in pluribus capitibus Decretal. sub titulo de praescriptionibus.

8. Quaeri ulterius potest, utrum pacifica possessio beneficii longo tempore continuata, quamvis independenter ab Institutione Canonica non pariat verum titulum, et proprietatem super beneficio, et quamvis in foro conscientiae sit illicita, attamen in foro externo sustineatur, itaut contra illam non admittatur actio. Ubi nota illum dici pacificum possessorem, qui nullam, sive Juris, sive facti controversiam patitur, sive judicialem, sive extrajudicialam super sua possessione.

9. Respondetur quod si possessor beneficii per triennium in sua pacifica possessione duraverit, ad quam possessionem intraverit titulo colorato, videlicet ex eo quod fuerit electus, vel confirmatus ab eo, qui valide quidem eligere, aut confirmare poterat, sed per accidens ex aliqua circumstantia impeditus fuit, ne valide eligeret, aut confirmaret; talis possessor pacificus triennalis molestari nequit in foro externo super possessione beneficii per actionem privatorum; quod ad evitandas lites statutum fuit in 36. reg. Cancellariae Apostolicae, quae dicitur reg. de *Triennali*. Dixi *per actionem privatorum*, ut praescinderem hic a sententia illorum Canonistarum, qui docent hanc reguam Cancellariae non obstare potestati Ordinarii, adeoque Ordinarium posse triennalem possessorem removere a possessione, si advertat quod possideat titulo malo, et vitioso.

10. Excipiendi tamen sunt casus aliqui, in quibus possessio triennalis pacifica non participat privilegium praedictae regulae Cancellariae, adeo-

que contra eamdem possessionem admittitur actio. Primus casus est, si quis ad beneficii possessionem ingressus fuerit simoniace. Secundus casus est, si quis se intruserit in beneficio, quod Pontifici ex reservatione generali in corpore Juris clausa reservatum sit; qui duo casus expresse excipiuntur in ipsa citat. regul. Cancellariae. Tertius. casus est, si quis beneficii administrationem suscipiat ante expeditionem litterarum super beneficiorum, et dignitatum collatione, vel confirmatione obtentam, ex constit. Julii III. edita anno 1553. die 17. Maii, quam refert Piasetius in prooemio praxis num 9. et seqq. Quartus demum casus est, si quis eo tempore beneficium possederit mala fide: sicut enim in reliquis rerum generibus possessor malae fidei non juvatur beneficio praescriptionis, ut explicabitur in reg. sequenti, ita et possessor beneficii absque titulo cum mala fide, nullatenus juvatur per praedictam regulam Cancellariae de triennali.

11. Idem proportione servata dicendum est circa regulam *de Annali* quae est 35. inter regulas Cancellariae, cujus beneficium etiam excluditur a mala fide, quae cum annali possessione pacifica conjungatur. Ad cujus intelligentiam notandum est in eadem regul. *de Annali* decerni, ut nemo impetrare possit beneficium, quod pacifice possideatur, antequam possessum fuerit ab alio per annum immediate praecedentem, et quod certo modo vacare praetenditur; nisi in se impetrans exprimat nomen, gradum, et nobilitatem possessoris, et quotannis ipse illud possideat, ac specificam caussam, ex qua clare constet nullum dicto possessori jus competere. Praeterea in eadem regula statuitur, ut idem impetrans teneatur possessorem evocari facere ad judicium infra sex menses, caussamque prosequi ex tunc infra annum usque ad sententiam

definitivam inclusive; alioquin impetratio, et quaecumque inde secuta nullius sint roboris, et impetrans de damnis propterea contingentibus possessori satisfacit. Plura circa hanc regulam si quis cognoscere desiderat, videri potest Mandosius in Commentario ejusdem regulaè.

R E G. II.

Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.

1. HÆc regula desumpta est ex cap. *vigilanti 5.* et ex c. fin. de praescriptionibus, aliisque juribus. Ex quibus casus figurari potest; necnon ex c. *Si vero 5. 34.* q. 2.

2. Pro intelligentia hujus regulae notandum est ex Gloss. hic v. *Fidei*, multipliciter in jure sumi fidem, in hac tamen regula sumi pro conscientia, itaut ille dicatur possessor malae fidei, qui contra cònscientiam possidet cognoscendo rem, quam possidet, et sibi praescribere vult, esse rem alienam, adeoque possidendo peccat: e converso possessor bonae fidei ille dicatur, qui inculpabiliter putat se dominum rei, quam possidet, et ignorat rem esse alienam.

3. Notandum est secundo, nomine praescriptionis in rigore, nihil aliud intelligi, quam exceptionem temporis a lege statuti, qua èxceptione possessor rei repellit repetentem eamdem rem, tamquam suam: ut puta si quis longissimo tempore rem possederit, quam putabat suam, cum tamen esset aliena, ac deinde conveniatur in judicio, ut rem illam restituat: ille e contra opponat exceptionem, quod rem illam possederit tanto tempore, quantum juxta leges sufficit ad acquirendum dominium rei possessae; talis exceptio, proprie vo-

catur praescriptio, et valorem habet ab usucapione, quo nomine intelligitur acquisitio dominii facta per usum, seu possessionem legitimo tempore continuatam, ut constat ex l. *Usucapio 3.* ff. Usurpationibus, et Usucapionibus. Quamvis tamen haec ita se habeant, attento rigore verborum, attamen nunc solet pro eodem accipi usucapio, et praescriptio, adeoque nomine praescriptionis solet intelligi acquisitio dominii facta per possessionem legitimo tempore continuatam, quemadmodum et plures aliae differentiae, quae olim erant inter praescriptionem, et usucapionem sublatae sunt, ut constat ex l. unica cap. de Usucapione transformanda.

4. Hujusmodi praescriptio, seu acquisitio dominii beneficio longae possessionis fuit introducta a Jure civili, ac deinde per Sacros Canones fuit approbata: quamvis enim utilitas privata petat, ut nemo rei alienae dominium sibi acquirat invito domino: attamen in contrarium praevalet utilitas publica in casu longae possessionis, ne scilicet dominia rerum essent nimis incerta, et ut auferretur occasio litium; ac demum, ut quilibet esset diligenter in re sua custodienda, atque servanda, propter quas publicas utilitates auctoritate legis acquiritur rei alienae dominium diuturno ejusdem possessori, ut constat ex l. 1. ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus l. ult. ff. pro suo *l. Ut perfectius. 2.* c. de annali exceptione, etc. *Vigilanti. 5.* de praescriptionibus.

5. Dices: jus naturale, vel gentium per legem civilem positivam auferri non potest, ut constat ex Paragr. penult. instit. de Jure naturali, gentium, et civili: ac praeterea, quia quod Jus naturale praecipit, est per se bonum, et id, quod prohibet, est per se malum; quod autem est per se malum per legem positivam introduci non potest: atqui jus naturale est, ut nemini invito auferatur, quod

suum est: ergo per legem positivam introduci non potest, ut alicui invito auferatur, quod suum est, ut de facto introducitur per legem praescriptionis. Neque quidquam facit in contrarium praedicta utilitas publica, propter quam introducta est lex praescriptionis: nam nullius utilitatis occasione committi aliquid potest contra jus naturale, ut constat ex reg. 3. de reg. Juris supra explicata; ubi dicitur utilitas permitti scandalum nasci, quam veritas relinquatur; ergo, etc.

6. Resp. per legem praescriptionis nihil praejudicari juri gentium, aut naturali: quamvis enim sit contra jus naturale, gentium detinere rem alienam invito domino; attamen, qui post completam praescriptionem rem detinet, eam non detinet ut rem alienam, sed suam, quia scilicet ejusdem rei dominium translatum est ex priori domino in longum possessorem auctoritate legis: neque enim negari potest competere Principi potestatem privandi subditos rerum suarum dominio, sive id faciat in poenam, ut accidit in confiscatione rerum, sive id faciat exigente utilitate publica, cui cedit utilitas privata, ut contingit in casu praescriptionis. Ex his patet argumentum.

7. Hinc infertur satis esse probabilem sententiam illam plurium Theologorum, et Canonistarum docentium acquisitionem dominii legitima praescriptione factam procedere etiam pro foro conscientiae, ita ut terminata praescriptione possit retineri res praescripta tamquam sua, etiamsi post terminatam praescriptionem cognoscatur rem fuisse alienam; quamvis circa hoc punctum aliqui Doctores variaverint, quorum sententiae, et rationes videri possunt apud Azorium p. 3. Instit. Moralium lib. 1. cap. 16. et apud Molin. de Justit. tract. 2. disp. 61. aliosque passim; et inter Canonistas videri potest Panorm. in cap. *Vigilanti*. 5. de praescriptionibus num. 6. usque ad finem.

8. Notandum tamen est, ut praescriptio juxta sit, et legitime compleatur, aliquas conditiones requiri, quarum una est, ut res sit talis, cujus dominium acquiri possit, aut non sit positive prohibita praescribi. Secunda conditio est, ut tempus a lege statutum compleatur. Tertia est, ut res possideatur, aut quasi possideatur toto tempore ad praescribendum requisito. Quarta est justus titulus. Quinta demum est bona fides praescribentis, ut expresse statuitur in praesenti regula Juris.

9. Quoad primam conditionem videri possunt Juristae in titulo de Usurpationibus, et Usucapionibus, et Canonistae in tit. de Praescriptionibus. Inter ceteras res praescribi prohibitas numerantur res sacrae, et jura spiritualia, quae ab hominibus laicis numquam praescribi possunt; item res usibus publicis deputatae, ut viae publicae, platea publica, etc. ex l. *Usucapionem*. Nona de Usurpationibus, et Usucapionibus ff. Item limites Provinciarum, Episcopatuum, et Parochiarum, si de talibus limitibus constet, ex cap. *Super eo. 4.* de Parochiis. Res etiam furtivae, vel vi expulsiva possessae, aut occupatae praescribi non possunt, non solum ab ipso fure, aut a violento ipsarum possessore, sed nec ab ullo alio, quamvis bona fide illas emerit, aut acceperit, ut expresse decernitur in Parag. *Furtive quoque res:* institut. de Usucapionibus. Alia plura videri possunt apud Azor. institut. mor. p. 3. lib. 5. cap. 20. et apud Juristas, et Canonistas passim in materia de praescriptionibus.

10. Quoad secundam conditionem de tempore, antiquitus ante tempora Justiniani, poterant in Italia praescribi res mobiles annali possessione bona fide continuata; Res autem immobiles biennio. Sed cum Justiniano videretur aliquo modo inhumanum, quod prior dominus tam augusto tempo-

re privaretur dominio rerum suarum etiam absens, et nesciens; propterea statuit ad usucapionem rerum mobilium privati hominis interveniente titulo, requiri, et sufficere possessionem per triennium bona fide continuatam: ita expresse in l. unica, cap. de Usucapione transformanda. Quod si titulus in eadem possessione non interveniat, docent communiter Doctores, tunc rem illam mobilem non praescribi, nisi possessione 30. annorum, cum bona fide argum. *l. sicut in rem. 3.* c. de praescriptione triginta, vel 40. annorum. Ecclesiis tamen concessum fuit privilegium, ut contra ipsarum res praescribi non posset, nisi spatio 40. annorum, ut constat ex auctoritate: *quas actiones; C.* de Sacrosanctis Ecclesiis; immo aliquibus particularibus Ecclesiis concessum fuit longius tempus, et inter reliquas contra res spectantes ad Romanam Ecclesiam non praescribitur nisi spatio centum annorum, ut patet ex cap. *Ad Audientiam 13.* et cap. *cum vobis 14.* de praescript.

11. Statuit praeterea Justinianus in eadem l. unica, cap. de Usucapione transformanda, ad Usucapionem rerum immobilium, pro qua prius sufficiebat possessio biennalis, requiri possessionem longo tempore continuatam: Longum autem tempus hic sumitur spatium decem annorum inter praesentes, et 20. inter absentes, quod idem statutum est etiam in l. *cum in longi 12.* aliisque juribus c. de praescriptione longi temporis. Quod si quis quibusdam annis praesens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei supra decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens, ut expresse dicitur in auth. *Quod si quis* c. de praescript. longi temporis. v. gr. si fuit praesens 8. annis, et fuit absens duobus, adhuc ad complendam praescriptionem requiruntur 2. anni, et ita requiruntur 12. anni. Praesens autem dicitur non solum,

qui in eadem civitate, sed etiam, qui est in eodem territorio, ex cit. l. *Cum in longi.*

12. Haec tamen intelligenda sunt, quando intervenit titulus possessionis : possessio enim sine titulo, quamvis cum bona fide non praescribitur nisi spatio longissimi temporis, quo nomine intelligitur in Jure spatium 30. vel 40. annorum. Ita sumitur ex cap. *Sanctorum 3.* de praescriptionibus, et ex l. *Si quis Emptionibus 8. C.* de praescriptione 30. annorum. Alia plura circa mensuram temporis requisitam pro variis diversarum materiarum praescriptionibus videri possunt apud Less. lib. 2. de Justit. cap. 6. dub. 8. et seqq. et apud Juristas in materia de Usucapione, aut praescriptione.

13. De tertia conditione, quae ponit possessionem rei necessariam ad praescribendum, dicetur in explicatione regulae sequentis.

14. In quarta conditione ponitur justus titulus, qui sit fundamentum possessionis habile ex genere suo ad translationem dominii; puta titulus donationis, emptionis, dotis legalis, permutationis, etc. Ubi tamen adverte non esse necessarium, ut titulus ille sit validus, puta ut donatio, vel emptio valida sit, et facta a vero domino talis rei alienabilis ab ipso; ejusmodi enim titulus sufficeret etiam sine praescriptione ad transferendum dominium, traditione secuta : sed satis esse, ut titulus ille probabiliter reputetur validus, quamvis de facto invalidus sit in ordine ad transferendum dominium propter aliquem latentem defectum; in quo casu beneficio usucapionis acquiritur dominium rei; quod ceteroquin acquisitum non fuisset per solum titulum, ut v. gr. si heres rem alteri tradat reputans eidem fuisse legatam a defuncto, quamvis de facto legata non sit; in quo casu solus titulus; quo alter rem accipit, nempe titulus legati non est per se sufficiens ad transferendum domi-

nium rei traditae: attamen ille titulus fundare potest praescriptionem, quae per possessionem legitimo tempore continuatam compleatur, adeoque dominium transfert in praescribentem. Ubi tamen adverte cum Less. in cit. cap. 6. dub. 2. num. 8. quod error ille, quo titulus reputatur, tamquam validus, cum tamen validus non sit, non debet procedere ex ignorantia juris, sed ex ignorantia facti, ignorantia enim facti, non juris excusat, juxta reg. 13. de reg. Juris in 6. infra explicandam. Idem etiam habetur expresse in lib. 2. Paragr. si a pupillo ff. pro Emptore, et in l. *numquam 31.* ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus, et in l. *Quemadmodum* 7. cap. De Agricolis lib. 11. et in reg. qui contra jus 82. de reg. Juris.

15. Ejusmodi tituli ad Usucapionem requisiti numerantur a DD. decem, ac de iis sunt speciales rubricae in lib. 41. ff. tit. 4. et seqq.

16. Primus titulus est *pro soluto.* Mediante hoc titulo procedit usucapio, si quis bona fide putet aliquid sibi solvi debere ab alio, qui etiam reputet se teneri ad illud solvendum, unde de facto solvat, vel pecuniam, vel aliud aequivalens; in quo casu alter recipiens bona fide solutum incipit praescriptionem. Idem dic si aliqua solutio per errorem bona fide utrinque fiat secundo. Ita habetur l. 1. et seqq. ff. pro soluto. Excipe tamen, nisi per errorem putetur aliquid solvi debere ex emptione, quae tamen realiter facta non fuit; tunc enim res soluta tali falso titulo, et accepta non praescribitur, ex l. 2. ff. pro Emptore.

17. Secundus titulus est *pro Emptore.* Hic titulus intervenit, si quis rem ex caussa Emptionis traditam possideat. Ut mediante hoc titulo praescribatur, opus est, ut realiter praecesserit emptio, et ut error, seu ignorantia circa invaliditatem factae emptionis sit error probabilis facti, non autem

juris, ut supra dictum est, ex l. 2. ff. pro Emptore: nisi tamen qui existimat, se quid emisse, cum non emerit, habeat aliquam justam caussam ejus erroris, ut v. gr. si praecipit Servo, vel Procuratori emere rem, et Servus persuadeat se rem emisse, atque ita domino eam tradat, cum tamen non emerit; quia in tali casu Dominus bona fide possidens rem traditam, tamquam emptam, incipit praescriptionem, juxta text. expressum in l. *quod vulgo 11.* ff. pro Emptore.

18. Tertius titulus est *pro herede;* pro quo titulo praescribit, qui vere est heres, aut bona fide se heredem putat, ex l. *non solum 33. §. quod vulgo vers. hoc amplius* ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus 8. qui bona fide putet rem aliquam ex hereditate esse, quae non sit, eamque bona fide possideat quasi hereditariam; ita expresse in l. *plerique 3.* ff. pro herede. Excipe tamen nisi putet se esse heredem ejus, quem falso credit mortuum, quia tunc praescriptio titulo *pro herede* non procedit, juxta textum expressum in l. 1. ff. pro herede. Item excipe, nisi res, quae in hereditate inventa est, sit vitiosa, nempe furtiva, aut vi possessa a defuncto, aut alterius conditionis, cui obstet usucapio, quae exceptio pro omni ordinaria usucapione est intelligenda.

19. Quartus titulus *pro donato*, ut cum quis bona fide rem aliquam dono recipit a donante bona fide, in quo casu, ut currat praescriptio opus est, ut realiter praecesserit donatio, et ut persona, cui fit donatio non sit incapax ejus donationis; quemadmodum filius existens sub patria potestate est incapax donationis, quae ipsi fiat a Patre, exceptis casibus permissis, ita l. 1. ff. *pro donato.*

20. Quintus titulus est *pro derelicto*, ut cum quis bona fide coepit possidere rem, quam putabat a Domino haberi pro derelicta, et ea res vere,

et realiter derelicta fuerit: nam juxta textum expressum in l. 6. ff. pro derelicto, *nemo potest pro derelicto usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse*, ubi tamen Gloss. hoc limitat, nisi error sit justus.

21. Sextus titulus est *pro legato*, pro quo praescribi potest, si res legata sit aliena, sed bona fide possessa a defuncto, et nova vitiosa, aut si ea testatoris quidem sit, sed adempta Codicillis ignoratur. Idem dici potest si sit error in nomine, veluti si Titio legatum aliquid sit, cum sint duo Titii, et alter eorum de se cogitatum existimaverit, nec dubium de hoc ipsi sit, quia si dubitet non inchoatur praescriptio, ita in leg. 4. ff. *pro legata* juncta Gloss. ibid. *v. existimaverit.*

22. Septimus titulus est *pro Dote*, quo mediante praescribit, qui rem alienam datam in dotem possidet bona fide, dummodo tamen sit actualiter contractum Matrimonium per verba de praesenti, quia sine Matrimonio non est dos, ut constat ex l. 1. ff. pro dote.

23. Octavus titulus est *pro suo*, quando scilicet aliquis possidet rem, tamquam suam, quae tamen aliena est. Hic titulus et est generalis, quatenus quicumque rem possidet, sive pro dote, sive pro legato, sive pro derelicto, etc. possidet rem, tamquam suam; et est etiam specialis, quatenus, deficientibus omnibus iis titulis, adhuc res possideri potest tamquam sua in casibus permissis, ut contingeret v. gr. si quis tamquam suum possideret fructum rei furtivae, quam bona fide emit, quamvis rem ipsam furtivam usucapere nequeat, ut constat ex l. 1. et 2. ff. *pro suo.*

24. Nonus titulus est *pro transactione*, ut cum quis bona fide aliqui possidet datum, et acceptum caussa transactionis, ut a lite recedatur, habetur expresse in *l. ex caussa 8. c. de Usucapione pro emptore, vel pro transactione.*

25. Praedicti tituli habentur in lib. 41. ff. et in lib. 7. Codicis quibus addunt Doctores titulum *pro judicato*, quo titulo praescribitur, quando data est sententia, et intra 10. dies non fuit appellatum; tunc enim appellari amplius non potest, et sententia transit in rem judicatam, ut habetur in 3. libro Authenticorum collatione quarta novella 23. quae translata est etiam in decretum Gratiani *cap. Anteriorum 27. 2.* quaest. 6.

26. Quinta demum conditio ad praescriptionem requisita ea est, quae significatur in praesenti regula Juris, videlicet bona fides, hoc est credulitas, qua quis sibi prudenter persuadet rem esse suam, vel saltem nescit esse alienam, itaut ea credulitas ex ignorantia crassa, aut ex inordinata cupiditate non oriatur, quia tunc non esset bona fides.

27. Circa hanc conditionem est aliqua diversitas inter quasdam antiquas leges civiles, et inter Canones: nam antiquitus de jure civili sufficiebat bona fides in principio usucapionis, nihil autem nocebat mala fides, quae superveniret ante completam usucapionem, ut desumitur ex *l. Bonae fidei 48. §. in contrarium* ff. de acquirendo rerum dominio, si praesertim esset usucapio 30. aut 40. annorum juxta *l. si quis emptionis 8. §. Quod si quis C.* de praescriptione 30. aut 40. annorum. Tunc vero per sacros Canones est universaliter statutum, ut mala fides noceat possessori, non solum in principio possessionis, sed etiam toto tempore ad praescriptionem requisito, itaut quandocumque intra illud tempus mala fides superveniat, interrumpat praescriptionem, ut constat ex hac regula Juris, et ex c. fin. de praescriptionibus, idemque procedit etiam in possessione longissimi temporis, et immemoriali, quia continuatio possessionis malae fidei cujuscumque temporis non purgat pecca-

tum, quando tanto gravius est, quanto diutius infelicem animam detinet alligatam, ut dicitur in c. fin. de consuetudine. Quare in hoc servanda est dispositio sacrorum Canonum etiam in foro civili, quia ubi agitur de peccato vitando, correctio juris civilis facta per sacros Canones servanda est in omni foro, ut est certa apud omnes Doctores sententia.

28. Quaeri potest, utrum qui dubitat, an aliena sit res possessa, censeatur bona fide eam possidere, adeoque praescribere?

29. Resp. cum distinctione, vel enim dubitat tempore inchoatae possessionis, vel incepit quidem bona fide, et absque eo dubio possidere, sed postea supervenit dubium intra legitimum tempus praescriptionis. Si dubitat initio possessionis non censetur adesse bona fides, adeoque praescriptio non inchoatur, juxta communem Doctorum sententiam; quia, qui ab initio dubitat, an res sit sua, vel aliena, inique eam sibi arrogat, cum non sit melior ejus conditio, quam alterius; quare initio possessionis requiritur, ut determinate judicet, vel rem esse suam, vel saltem esse nullius, adeoque fieri suam per occupationem.

30. Si autem dubitatio superveniat post inchoatam bona fide, et sine ulla dubitatione possessionem, tunc etiam praescriptionem interrumpi docuerunt Sotus lib. 4. de justit. qu. 5. art. 4. Anton. de Butrio in c. ult. de praescriptionibus, alique. At in contrarium est plurium aliorum sententia, quos citat, et sequitur Molin. de Justit. tract. 2. disp. 63. docentium in eo casu praescriptionem non interrumpi, dummodo tamen possessor dum dubitat, diligenter inquirat de veritate, ut sciat, an res sit aliena, et, non obstante tali inquisitione, adhuc maneat dubitatio. Ratio hujus sententiae est: quia, qui ita dubius est post factam diligen-

tem inquisitionem, potest licite continuare possessionem, si quidem in tali casu melior est conditio possidentis, juxta reg. 65. de segula juris in 6. adeoque non dicitur esse in mala fide, quam Sacri Canones a praescriptione removent, quia mala fides a Canonibus reprobata ea est, quae sine peccato non habetur. Probatur etiam ex can. *Si Virgo 5. 34.* qu. 1. ubi dicitur. *In Jure praediorum tamdiu quisque bonae fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum.* Sed, qui post factam diligentem inquisitionem dubitat, ignorat se possidere alienum: ergo, etc.

31. Adverte tamen hoc intelligi debere de possessore, qui solum speculative dubitet, an sua sit res, quam hactenus bona fide possedit tamquam suam. Si enim etiam practice dubitet, an sibi liceat rem illam retinere, tunc rem licite retinere non potest, quia juxta communem doctrinam peccatum est operari cum conscientia practice dubia, hoc est cum dubio, an sibi liceat idem opus, et consequenter per tale dubium practicum interrumpitur bona fides, atque praescriptio. Idem etiam habetur in l. *Si fur 32.* §. *Si quis* ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus, ubi sic dicitur: *Si quis id, quod possidet, non putat sibi per leges licere usucapere; dicendum est etiam si erret, non procedere tamen ejus usucapionem, vel quia non bona fide videatur possidere, vel quia in jure erranti non procedat usucapio.*

32. Quaeri etiam potest circa haec ultima verba legis, et circa ea, quae paullo ante diximus in explicatione quartae conditionis; utrum quicumque rem alienam possidet, quam ex ignorantia juris putat esse suam, dicendum sit habere malam fidem, adeoque non posse praescribere. Dixi *ex ignorantia juris*, quia si sit iguorantia facti stare potest cum bona fide juxta supra cit. reg. 13. de

reg. Juris in 6. ubi dicitur *ignorantia facti*, *non juris excusat.* Pro clariori intelligentia sit exemplum desumptum ex l. *numquam 31.* ff. de usurpationibus, et usucapionibus, et ex l. 2. §. *si a pupillo.* ff. pro Emptore. Emit quis aliquid a pupillo sine auctoritate Tutoris, sciens quidem illum esse pupillum, se ignorans legem, per quam decernitur praedictam emptionem sine Tutoris auctoritate factam non valere. In tali casu emptor ille dicitur habere ignorantia juris, sive legis, et rem emptam possidere tamquam suam ex ignorantia Juris, quia illam esse suam reputat ex eo, quod ignoret legem. E converso emit quis aliquid a Pupillo sine auctoritate Tutoris, sciens quidem legem, quod non valeat emptio facta de rebus Pupilli sine auctoritate Tutoris, sed ignorans illum esse Pupillum. In tali casu emptor dicitur habere ignorantiam non juris, sed facti, et rem emptam possidere tamquam suam ex ignorantia facti. Jam vero si quis rem alienam possideat tamquam suam ex ignorantia facti, posse praescribere, dummodo interveniant reliquae conditiones ad praescriptionem requisitae, convenit inter auctores, et satis constat ex pluribus juribus, quorum aliqua supra citavimus in explicatione quartae conditionis. Controversia est de possessore, qui rem alienam, quam possidet, putat esse suam ex ignorantia juris.

33. In hac controversia divisi sunt Doctores. Covar. in Comment. hujus regulae part. 2. §. 7. num. 6. Antonius de Butrio 4. *pervenit* in cap. De emptione, et venditione, aliique plures citati a Lessio lib. 2. de Justit. cap. 6. dub. 5. censuerunt ignorantiam Juris, dummodo sit ignorantia inculpabilis, impedire quidem praescriptionem ordinariam, ad quam requiritur titulus, sed non impedire praescriptionem, quae titulum non requirit,

sed solum bonam fidem, qualis est praescriptio longissimi temporis, videlicet 30. aut 40. annorum: unde juxta ipsos si quis aliquid emerit bona fide a Pupillo sine auctoritate Tutoris, et rem emptam possideat bona fide, tamquam suam ex eo quod ignoret dari legem talis emptionis prohibitivam, et ita prosequatur in illa possessione spatio 30. aut 40. annorum, acquirit ejusdem rei dominium mediante praescriptione.

34. Fundamenta hujus sententiae sunt. Primo quia praescriptio longissimi temporis non requirit titulum, ut supra diximus, sed solum possessionem bonae fidei tanto tempore continuatam: atqui errans in jure potest habere possessionem bonae fidei tanto tempore continuatam, puta quia consuluit, quos potuit, et omnia fecit, ad quae tenebatur, ut cognosceret leges emptionis, unde ejus ignorantia fuit penitus inculpabilis: ergo errans in jure potest praescribere longissimo tempore, etiam si illi desit titulus possessionis infectus ab ignorantia juris. Secundo ideo error juris impedit praescriptionem, quia, qui errat in jure, habet, vel saltem praesumitur habere malam fidem: ergo si realiter illam non habeat, aut etiam cesset ejus praesumptio, praescribere poterit praesertim in foro conscientiae, in quo cessat praesumptio. Haec aliaque similia argumenta promovet Less. in cit. dub. 5. ad probandam hanc sententiam.

35. His tamen non obstantibus probabiliorem censeo sententiam oppositam, quam tradit Gloss. in c. 2. de his, quae fiunt a Praelato, etc., et in c. *Apostolicae 9.* de Donationibus, Panorm. in cap. *Cum non liceat 12.* de Praescriptionibus num. 9. Molina de Justit. tract. 2. disp. 64. aliique plurimi ab ipso citati; videlicet ignorantiam juris, quamvis penitus invincibilem, seu sine omni culpa, attamen praescriptioni cuicumque etiam lon-

gissimi temporis esse contrariam, adeoque in supraposito casu ementem aliquid a pupillo cognito, ut pupillo, absque auctoritate Tutoris ex ignorantia legis hujusmodi emptionem irritantis, numquam sibi acquirere dominium rei emptae, quamvis in ejus possessione longissimo tempore cum bona fide continuet.

36. Ratio hujus sententiae est: quia praescriptio introducta est a jure humano civili, ac deinde approbata per Sacros Canones: ergo sub iis tantum conditionibus admitti debet, sub quibus conceditur a Jure Civili, et a Canonibus non reprobatur: atqui a Jure civili non conceditur praescriptio possidentis rem alienam, tamquam suam ex ignorantia Juris: ergo, etc., minor subsumpta constat ex pluribus textibus, praesertim ex l. Juris 4. ff. de juris, et facti ignorantia, ubi sic habetur: *Juris ignorantiam in usucapione negatur prodesse; facti vero ignorantiam prodesse constat: item ex l. numquam 31.* ff. de usurpationibus, et usucapionibus, ubi sic expresse: *numquam in usucapionibus juris error possessori prodest;* et ex aliis textibus alibi.

37. Dices cum Lessio: textus isti solum de praescriptione loquuntur, quae introducta est jure Digestorum, hoc est de praescriptione ordinaria longi temporis; non autem de praescriptione longissimi temporis, quae introducta est recentiori jure Codicis; ergo si non in praescriptione ordinaria, saltem in praescriptione longissimi temporis locum habere potest ignorantia Juris.

38. Respondetur correctionem, seu limitationem Jurium universalium vitandam esse, quotiescumque aut evidens ratio, aut manifesta legis dispositio, legis posterioris eamdem correctionem, seu limitationem non convincat, ut communiter docent Auctores. Cum igitur in citatis textibus u-

niversaliter decernatur ignorantiam Juris possessori non prodesse, non debet hoc limitari quoad possessorem longissimi temporis, nisi talis limitatio constet, vel ex aliqua evidenti ratione, vel ex aliqua lege recentioris Codicis: atqui nec ulla evidens ratio, nec ulla Codicis lex afferri potest, favens ignorantiae juris ad praescribendum; siquidem in Codice in favorem possessionis longissimi temporis solum inducitur, ut pro ea non requiratur titulus, sicut requiritur pro possessione longi temporis: ex eo autem quod carentia tituli non obstet tali possessori, non infertur, quod neque obstet ignorantia juris, cum sint casus diversi, et in privilegiis contra aliquam legem universalem concessis non valeat illatio a casu expresso ad casum diversum non expressum, l. *praecipimus* in fine C. de Appellationibus: ergo, etc.

39. Ad primum fundamentum sententiae contrariae, respondetur possessorem longissimi temporis laborantem ignorantia juris, si omnem diligentiam, ad quam tenebatur, adhibuit, posse quidem habere bonam fidem Theologicam separatam ab omni culpa; sed tamen habere malam fidem civilem, hoc est reprobatam a jure, et ex praescripto juris vitiosam in ordine ad effectum praescriptionis, qualis est ignorantia juris ex textibus supra citatis: Possessor autem malae fidei, sive Theologice, sive civiliter ullo tempore non praescribit.

40. Ad secundum fundamentum respondetur, falsum esse, quod eatenus praecise error juris impediat praescriptionem, quatenus errans in jure praesumitur habere malam fidem: tota enim ratio quare praedictus error praescriptionem impedit, est, quia ita statutum fuit a jure humano civili, a quo pendent leges praescriptionis. Potuit quidem legislator moveri ad id statuendum, ex eo, quia frequenter praesumi potest, quod possidens alie-

num ex errore juris habeat malam fidem: supposito tamen, quod ex tali motivo generaliter statuerit, errorem juris non prodesse possessori, quamvis in aliquo casu particulari cesset omnis praesumptio malae fidei, adhuc tamen subsistit etiam in eodem casu praedictum statutum, eo proportionaliter modo, quo si Princeps ad vitandas rixas generaliter prohibuerit ferre arma noctu, et quamvis in aliquo particulari casu, si Petrus ferat arma noctu, non sit ullum periculum rixae, adhuc tamen subjicitur legi generali, quia legis obligatio non cessat, quando ejus caussa finalis cessat solum in aliqua particulari persona, non autem in universali, arg. l. *ea quae raro 64.* ff. div. reg. Juris.

41. Quaeri etiam potest utrum mala fides Testatoris noceat etiam heredi, ita ut heres dicendus sit mala fide possidere, adeoque non posse res hereditarias praescribere, ex eo quod illas in hereditatem acceperit a Testatore, qui mala fide illas possedit, adeoque illarum dominium non praescripsit?

42. Respondetur heredem universalem defuncti, qui res mala fide possedit, nullo tempore posse praescribere res in hereditatem acceptas, etiamsi illas bona fide accipiat, et diu possideat. Ita docet communis Doctorum sententia, sumiturque ex l. *Cum heres 11.* ff. de div. temporalibus praescriptionibus, et ex §. *diutina.* Institut. de Usucapionibus, ubi dicitur: *si ille* (Defunctus) *initium justum non habuit* (idest si mala fide coepit possidere), *heredi, et bonorum possessori, licet ignoranti, possessio non prodest.* Ratio autem, quae ex iisdem juribus deducitur, est, quia heres repraesentat personam defuncti, ita ut per fictionem juris censeatur una eademque persona; unde fit, quod possessio heredis censeatur per fictionem juris una continuata possessio cum possessione Testatoris. Sicut igitur possessio Testatoris fuit malae fidei,

ita per fictionem juris censetur malae fidei etiam possessio heredis. Possessor autem malae fidei ullo tempore non praescribit.

43. Quod si contingat huic heredi, quem diximus non posse praescribi, etiamsi possideat bona fide personali, quia illi nocet mala fides Testatoris; si, inquam, contingat huic heredi alium heredem succedere, reique hereditariae possessionem bona fide ingredi; tunc posse eumdem heredem heredis praescribere, docent Covar. Accurtius, aliique, quos citat et sequitur Molin. de Justit. tract. 2. disp. 65. dummodo tamen pro praescriptione non computetur tempus duorum praecedentium possessorum, qui praescribere non potuerunt ex eo, quod illorum unus habuit malam fidem personalem, et veram, alter autem habuit malam fidem per fictionem juris; sed solum computetur tempus; quo ipsemet heres heredis bona fide possidet. Ratio disparitatis, quare in praedicto casu heres immediatus praescribere non possit, possit autem heres mediatus, est, quia in casu heredis immediati intervenit una solum fictio juris, per quam censetur esse eadem persona cum Testatore defuncto, adeoque mala fide possidere, sicut mala fide possedit defunctus (Vide Decium ff. De reg. juris in l. *Heredem* pag. 371.) at vero si per fictionem juris censeretur etiam secundus heres mala fide possidere: sicut per fictionem juris reputatus fuit primus heres mala fide possidere, concurrerent duae fictiones juris in eadem re, et ex eodem capite ortae: atqui duas fictiones in eadem re eodem capite ortas jura non admittunt, ut Panor. probat in c. *Significavit 36.* de rescriptis n. 5. arg. desumpto ex l. 1. C. de Dotis promissione: ergo quamvis primus heres per fictionem juris censeatur mala fide possidere, sicut mala fide possedit Testator defunctus; non propterea censetur per fictionem juris

mala fide possidere secundus heres, sicut per fictionem juris reputatus fuit mala fide possidere primus heres.

44. Quaeres utrum in tali casu ille secundus heres praescribat cum titulo adeoque ad complendam praescriptionem ipsi sufficiat longum tempus possessionis; an potius praescribat sine titulo, adeoque ipsi requiratur longissimum possessionis tempus ad praescribendum. Ratio dubitandi est; quia ex una parte videtur non carere titulo; siquidem inter titulos, quos supra enumeravimus habiles ad praescribendum, unus est *pro herede*, quando scilicet aliquid acceptum est, et possidetur tamquam hereditas relicta: in praesenti autem casu supponit ille secundus heres possidere rem in hereditate relictam.

45. Ex altera parte si ille secundus heres sit de numero eorum, qui in jure vocantur heredes *sui, et necessarii*, veluti filius, et filia respectu patris, sub cujus potestate sint, de quibus sermo est in §. *Si autem.* Instit. de heredum qualitate, et differentia; si inquam secundus heres sit heres *suus*, videtur non posse praescribere cum titulo pro herede, sed ut praescribat necesse esse, ut possessionem bona fide contineat longissimo tempore, quantum requiritur ad praescribendum sine titulo. Ratio est: quia in l. *Nihil 2. C. de Usucapione pro herede*, expresse dicitur: *nihil pro herede posse usucapi suis heredibus existentibus, magis obtinuit.*

46. Respondetur esse sententiam satis communem inter Doctores, quod Filius non possit praescribere titulo *pro herede* praedictam rem alienam, quam Pater per fictionem Juris possedit mala fide. Probant hoc tum ex auctoritate illarum legum, quas praedicto modo communiter interpretantur; tum etiam ex ratione; quia filius adiens hereditatem padre defuncto, non censetur novum domi-

nium acquirere, sed continuare solum dominium sui Patris; siquidem etiam vivente Patre reputatur tamquam Dominus rerum sui Patris; ergo ingressus filii ad hereditatem paternam non dat novum titulum filio ad acquirendum dominium rerum possessarum a patre, sed solum quasi continuat praecedens dominium, quod habuit simul cum patre: ergo si aliunde pater non habebat dominium alicujus rei, ex eo, quod per fictionem juris mala fide illam possederit; neque filius habere potest idem dominium ex ingressu ad hereditatem. Oppositum contingit in herede non necessario, quia talis heres per ingressum ad hereditatem acquirit titulum ad comparandum dominium sibi rei, quam defunctus possedit bona fide personali.

47. Haec sententia habet magnum robur communi auctoritate Doctorum. Hac tamen non obstante, censeo non esse improbabile, quod etiam heres *suus*, *et necessarius* possit praescribere titulo *pro herede* rem alienam, quam defunctus possedit bona fide personali, adeoque ad praescribendum sufficere eidem heredi tempus, quod sufficit ad praescribendum cum titulo; quam sententiam esse satis probabilem dicit etiam Lessius lib. 2. de Justit. cap. 6. dub. 13. num. 44. Ratio hujus probabilitatis est, quia quamvis filius existens sub potestate patris etiam vivente patre reputetur tamquam dominus rerum sui patris, propter futuram successionem necessariam, non tamen habet earumdem rerum possessionem, vivente patre; cum neque possit illas attingere sine patris concessione. Acquirit igitur de novo possessionem post mortem patris, et quidem cum titulo, quia scilicet est ejus heres: Atqui ad incipiendam praescriptionem cum titulo, sufficit, ut bona fide incipiatur possessio cum titulo, ut patet ex supradictis: ergo, etc.

48. Quod attinet ad citatas leges pro sententia-

contraria, respondet Less. loco citat. cum Vilio in titul. de heredum qualitate, et differentia, esse satis probabile, quod illae leges sint aliter explicandae, itaut scilicet quando in l. *Nihil* dicitur *non posse usucapi pro herede suis heredibus existentibus*, non sit sensus, quod *suus* heres non possit usucapere titulo *pro herede;* sed quod alii non possint usucapere titulo *pro herede*, quando existit heres *suus:* existente enim herede *suo*, titulus *pro herede* alteri convenire non potest, cui explicationi consonat, etiam l. *ex testamento 2. C. unde liberi*, ubi dicitur: *ex testamento, vel ab intestato existente filio, vel nepote suo herede, nemo potest ab intestato heres existere.* Item quando in lib. 2. ff. *pro herede* dicitur filius a patre heres institutus res hereditarias a patre sibi donatas pro parte coheredum usucapere non posse, non sit sensus, quod filius usucapere non possit res quascumque hereditarias tit. *pro herede*, sed solum quod non possit praescribere titulo pro herede res sibi a patre donatas; cum enim ipsas naturaliter possidere coeperit titulo donationis, vivente patre, non potest post mortem patris incipere easdem possidere titulo heredis, quia ex eadem l. D. 2. ff. pro herede, et ex l. *cum nemo 5.* cap. de acquirenda possessione, et ex l. *possident. 3. §. illud*, nemo potest mutare caussam possessionis naturalis. Videri potest Covar. in Comment. hujus regulae *Possessor* p. 2. §. 5. *num. 3.* et seq. ff. de acquir. possess.

49. Hactenus dicta circa heredem procedunt in herede universali. Quod si sermo sit de successore, vel herede particulari, qualis est v. gr. Legatarius, immo et quicumque bona fide succedit alteri, sive vivo, sive defuncto in aliqua re quocumque titulo, sive oneroso, ut emptionis, permutationis, sive lucrativo, ut donationis, legati, etc., tali successori particulari non nocere malam fidem

antecessoris, docent passim Auctores ex l. *an vitium* 5. ff. de diversis temporalibus praescriptionibus, adeoque eumdem posse praescribere; ita tamen ut tempus ejus praescriptionis incipiat a propria possessione bonae fidei, non autem a tempore, quo antecessor mala fide possedit, ut notat Gloss. in eadem l. *an vitium*. Ratio disparitatis, quare mala fides antecessoris noceat successori universali, seu heredi, non autem noceat successori particulari, est; quia heres per fictionem juris repraesentat personam defuncti, unde lib. 11. C. de acquirenda possessione, dicitur: *vitia possessionum a majoribus contracta perdurant, et successorem culpa auctoris sui comitatur*. At successor particularis, cum non repraesentet personam defuncti, nec succedat in ejus vitium; unde potest praescriptionem incipere, si bonam fidem habeat.

50. Complebitur autem ejusmodi praescriptio, quando res ab ipso bona fide fuerit possessa longo tempore, quale requiritur ad praescribendum cum titulo, qui supponitur hic intervenire, exceptis tamen duobus casibus. Primus est, si proprius illius rei dominus ignoret esse eamdem alienatam, quia tunc ad praescribendum non sufficit possessio longi temporis, sed requiritur possessio temporis longissimi, perinde ac si titulus non interveniret, ut expresse dicitur in Authent. *Malae fidei*, l. praescript. longi tempori 10. vel 20. annorum; quod tamen intellige de re immobili, ut advertit Molin. tract. 2. de Justit. disp. 65. quia in eadem Authent. sermo esse videtur de sola praescriptione rei immobilis: Secundus casus est si res illa, quam successor particularis bona fide accipit, sit res *Furtiva*, aut *vi possessa*. Tales enim res usucapi nequeunt, non solum a fure, aut violento occupatore, sed etiam a quocumque alio, qui bona fide eas accipiat per emptionem, aut donationem,

ut supra diximus ex §. *Furtivae quoque res* ins tit. de Usucapionibus. Ubi tamen notat Gloss. quam communiter sequuntur Doctores, id esse intelligendum de praescriptione ordinaria longi temporis, quae completur triennio in rebus mobilibus, decennio in immobilibus inter praesentes, et vicennio inter absentes; non autem de praescriptione longissimi temporis 30. aut 40. annorum; quod genus praescriptionis admittunt in eo, qui bona fide ab alio acceperit rem furtivam, aut vi possessam, eamdemque bona fide possideat toto illo longissimo tempore, tamquam suam, pro qua sententia facit l. *Sicut in rem 3.* et l. *Omnes 4.* C. de praescriptione 30. aut 40. annorum. Videri potest Panor. in c. *Nihil 2.* de praescriptionibus num. 7.

51. Ad complementum materiae superesset aliquid dicendum de eo genere praescriptionis, per quam dicitur praescribi contra legem, et consistit in eo, quod per actus alicui legi contrarios bona fide continuatos a toto populo per spatium legitimi temporis, abrogetur vis, et obligatio ejusdem legis. Sed de hac re sermo erit suo loco, ubi de consuetudine.

R E G. III.

Sine possessione praescriptio non procedit.

1. HÆc regula desumitur ex lib. 25. ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus, quae ita se habet. *Sine possessione usucapio contingere non potest*, et ex aliis juribus, quae hic citantur a Glossa. Casus figurari potest ex c. *Caussam 7.* de Praescriptionibus, ubi cum quaestio esset inter Archidiaconum, et quemdam Laicum super jure percipiendi decimas, quod Laicus praetendebat, eamdem deci-

dendam commisit Summus Pontifex Episcopo Parmensi, non obstante cujuscumque temporis praescriptione, si eam Laicus opponere voluisset, quia cum Laici spiritualia possidere non possint, cujus generis est jus decimandi; ideo nec possunt illa praescribere.

2. Ad clariorem intelligentiam regulae praemittendum est, quid, et quotuplex sit possessio. In lib. 1. ff. de acquirenda, vel amittenda possessione, habetur nomen possessionis derivari a sedium positione, seu ut alii legunt a pedum positione, quia scilicet unus ex praecipuis actibus, quo capitur possessio rerum immobilium, est pedum in eis positio, aut sessio, sicut unus ex praecipuis actibus, quo capitur possessio rei mobilis, est ejus apprehensio manu, ut colligitur ex eadem lib. 1. §. 2. Definitur autem multipliciter a Juristis. Reliquis omissis ea definitio probabilior, et clarior esse videtur, quam ex Hostiensi in summa, aliisque Doctoribus ita format Molina tr. 2. de Justit. disp. 12. *Est apprehensio rei corporalis vera, vel ficta, corpore, et animo, jurisque adminiculo:* Quia tamen haec definitio potius explicat modum, quo possessio acquiritur, quam essentiam ipsam possessionis; propterea ex eodem Molin. ibid. disp. 17. paucis immutatis, essentia ipsa possessionis potest ita definiri: *Est insidentia actualis aut quasi habitualis in re aliqua, ex apprehensione corpore, et animo juris adminiculo proveniens.*

3. Dicitur *rei corporalis*, quia propria, et rigorosa possessio non cadit, nisi super re corporali. Incorporalia enim, ut sunt jura, servitutes, etc., non dicuntur proprie possideri, sed quasi possideri, ut sumitur ex §. 1. Institut. de interdictis, et ex cap. *cum Ecclesia* 3. de caussa possessionis, et proprietatis, quamvis etiam textus aliqui reperiantur, in quibus incorporalia possideri dicun-

tur, sumpto latius nomine possessionis. Quod si definitionem possessionis habere velis, quae ad incorporalium etiam rerum possessionem extendatur, posset a definitione expungi illa particula *corporalis*, quemadmodum illam expungit Covar. in Comment. ad reg. *Possessor* part. 2. num. 1.

4. Dicitur *vera*, *vel ficta*, quia utriuslibet generis apprehensio frequenter sufficit ad possessionem. Apprehensio vera est, quae fit manibus, vel pedibus. Apprehensio ficta, quae fit per aliquem actum, qui ex dispositione juris aequivalet verae apprehensioni, ut v. g. Si emptor a venditore domus accipiat claves ejusdem domus; apprehendendo enim claves censetur res intus conditas apprehendere. Item si venditor ostendat a longe fundum venditum, dicatque emptori se tradere illius possessionem; Emptor autem significet se acceptare, juxta textum in lib. 1. §. *si jusserim*, et in l. *quod meo 18.* §. *si Venditorem* ff. de acquirenda possessione: et sic de reliquis, quae possunt videri apud Mol. disp. 13. ubi etiam ex pluribus Doctoribus, et Juribus, notat, quando possessio non acquiritur interveniente voluntate prioris possessoris, qui eam tradat, non posse tunc comparari per actum fictum, sed necessario intervenire debere actum verum; Unde fit, ut possessio earum rerum, quae ante nullius erant, sed fiunt primo occupantis, ut ferarum, non acquiritur nisi per veram apprehensionem.

5. Dicitur *corpore*, *et animo*, quia ut res aliqua incipit possideri, non sufficit, ut quomodocumque apprehendatur sive manibus sive pedibus, sive oculis, vel in se, vel in alio, in quo censetur contineri: Sed praeterea requiritur adminiculum animi ut scilicet apprehendatur animo possidendi. Inde est, quod depositarius v. g. non dicitur possidere rem, quia non detinet illam animo possiden-

di tamquam Dominus, et ut habetur in l. 41. ff. de acquirenda possessione. Qui jure familiaritatis amici fundum ingreditur, non videtur possidere, quia non eo animo ingressus est, ut possideat, licet corpore in fundo sit.

6. Demum dicitur, *jurisque adminiculo*, quibus verbis non indicatur esse de ratione possessionis justa: datur enim possessio, quae est vere possessio, et simul est injusta, ut est possessio rei furto ablatae. Sensus ergo est, quem tradit Bart. ad l. 1. ff. de acquirenda possess. Videlicet esse de ratione possessionis, ut apprehensio rei non reddatur invalida a jure in ordine ad effectum constituendae possessionis, quemadmodum v. g. apprehensio loci sacri, quae fit a Laico non est vera possessio, quia a jure positivo Laicus factus est incapax possessionis loci sacri, adeoque etiamsi corpore, et animo locum sacrum occupet, non propterea dicitur habere possessionem ejusdem, ut constat ex *l. qui universas 30. §. Possessionem* ff. de acquirenda possessione.

7. Advertendum tamen hic est, ista procedere de Jure communi, et ubi lex aliqua positiva, seu consuetudo legitime praescripta aliter non statuerit circa aliquam materiam particularem. Alicubi enim datur lex, vel consuetudo, ut aliquarum rerum possessio transferatur absque ulla apprehensione vera, vel ficta earumdem rerum, puta, ut possessio defuncti transferatur in ejus heredem absque eo quod heres ullum actum apprehensionis exerceat, ut fuse explicat Covar. lib. 3. Variar. resolutionum cap. 5. num. 6. quare pro iis spectandae erunt leges, et consuetudines regionum, quia modus capiendae possessionis magna ex parte pendet a jure positivo.

8. Quaeri potest quinam sint actus, quibus apprehendi solet possessio servitutum, et jurium in-

corporalium, puta juris eligendi, praesentandi, et similium.

9. Resp. possessionem servitutum, et jurium apprehendi posse dupliciter; nempe per hcc, quod ille, ad quem pertinet possessionem concedere, immittat possessorem in eum locum, cui jus affixum est, animo concedendi tale jus, et talis possessor illuc eat eodem animo, nempe accipiendi tale jus, et ibidem aliquem ejusdem juris usum exerceat. Secundo apprehenditur quasi possessio juris per hoc, quod aliquis utatur jure tamquam ad se pertinente, sciente, et ferente eo, ad quem pertinet concedere, vel prohibere; dummodo tamen juris usus sit talis, ut ex illius natura, et circumstantiis credatur non concessus, aut permissus pro tunc ex gratia, sed ut spectans ex jure ad exercentem. Videri potest Covar. ad reg. *Possessor* p. 2. §. 8. et lib. 3. Variar. res. c. 16. ubi plura tradit circa beneficiorum possessionem, et Molin. de Just. tr. 2. disp. 14.

10. Possessio solet a Juristis multipliciter dividi. Praecipua divisio est in possessionem naturalem, et civilem, quae divisio desumitur ex *l. Nemo 10.* C. de acquirenda possessione. Possessio naturalis est, cum quis detinet corporaliter rem cum animo eam possidendi, aut habendi, ut suam sive juste, sive injuste, sed vel non cum animo proprii dominii, vel sine adminiculo juris tribuentis dominium, ut si quis v. gr. occupet animo possidendi aliquam rem alienam, cujus dominus alio discesserit, aut quomodólibet ignoret eam occupationem. Dixi *cum animo possidendi*, quia si quis rem alienam teneat, non animo eam possidendi, sed solum ea utendi, aut eam custodiendi, etc., is proprie non diceretur rem possidere naturaliter. Possessio civilis est, cum quis, si non corpore, saltem animo, vel actuali, vel habituali

rem detinet cum jure, et affectione dominii, reputans se dominum esse. Hujusmodi possessionem in re sua retinet etiam, qui ab ea corporaliter discedit, et alio proficiscitur, item dormiens, et nihil de re, quam possidet, cogitans, etc., et haec est, quae potissimum attenditur in jure, et a qua dicitur simpliciter quis possidere; unde eadem est, quae praescriptionem inducit.

11. Hinc infertur, quod quamvis ab initio, ut possessionem inchoes, requiratur adminiculum animi pariter, et corporis, ut supra explicatum est; attamen, ut possessionem continues, sufficit animus retinendi rem, et continuandi possessionem, ut expresse habetur in §. *possidere*. Inst. de Interdictis, et in l. *Clam possidere 6.* §. *qui ad nundinas* ff. de acquirenda possessione; ubi dicitur, quod si quis ad nundinas profectus neminem reliquerit in re sua, et dum ille a nundinis redit, alius occupet possessionem; talis occupator habebit quidem possessionem naturalem, sed possessio civilis remanet apud eum, qui ad nundinas abiit, quousque revertens excludatur ab occupatore, aut desistat a re sua repetenda, in quo casu censetur dejectus a possessione civili; alius autem, qui antea solum possidebat naturaliter, incipit possidere etiam civiliter, quamvis injuste, et vi, ut habetur in eod. §. 8. citatae legis *Clam possidere* juncta Gloss. ibid.

12. Alia etiam possessionis divisio affertur a Glossa ad praesentem regulam Juris, videlicet alia est possessio, quae habet plurimum juris, et modicum facti; alia, quae habet plurimum facti, et modicum juris. Possessio habens plurimum juris, et modicum facti dicitur, quando per alium, quasi per Procuratorem acquiritur: in tali enim modo acquirendi plus operatur dispositio legis statuentis, ut censeatur principalis acquirere id, quod

ejus procurator ipsius nomine acquirit; quam operetur factum hominis principalis possessionem acquirentis, qui potius nihil proprie operatur in acquirenda illa possessione. E converso possessio habens plurimum facti, et modicum juris, dicitur quando quis per se ipsum possessionem acquirit: in tali enim modo acquirendi non opus est ulla fictione legis; quandoquidem actus requisiti ad acquirendam possessionem proprie ponuntur ab illo eodem, qui possessionem acquirit.

13. Haec divisio, et explicatio fundatur in doctrina communi desumpta ex lib. 1. §. *Item* et seqq. ff. de acquirenda possessione, et ex *l. possessio 49.* eodem titulo quae docet posse ab aliquo possessionem acquiri non solum per seipsum, sed etiam per alios, puta per Filios, Servos, Tutorem, Curatorem, Procuratorem, etc., nam ut habetur in *l. generaliter 9.* ff. de acquirenda possessione, unusquisque possidere censendus est id, quod alius ejus nomine possidet: unde ejusdem legis rubrica deducit, quod relicto custode in fundo dominus absens non solum retinet possessionem civilem animo suo, sed etiam possessionem naturalem corpore custodis, quia possessio custodis possidentis nomine domini censetur esse possessio domini. Hoc autem adeo procedit circa acquisitionem possessionem factam per alium, ut verificetur etiam quando ille, cui possessio per alium acquiritur, actualiter ignorat sibi per alium acquiri possessionem, ut colligitur ex citat. lib. 1. et expresse habetur in *l. possideri 3.* §. *Saltus*, ff. de acquirenda possessione, et in lib. 1. C. eodem tit. et in *l. si Emptam* 2. ff. pro soluto.

14. Ubi tamen adverte, quod quamvis in praedicto casu possessio per alium acquiratur etiam ignoranti, ille tamen ignorans, quamdiu ignorat regulariter non incboat praescriptionem, ut ex-

presse dicitur in ead. *l. si Emptam.* Ratio disparitatis quare ignorans inchoare possit posssessionem, non autem praescriptionem, affertur ibidem a Gloss. quia scilicet in usucapione rei requiritur bona fides; ignorans autem possessionem sibi per alium acquisitam, neque bonam fidem habet, neque malam. Quare ut choetur praesciptio opus est, ut principalis possessionem sibi per alium acquisitam sciat, eamque ratam habeat cum bona fide. Et sic facile conciliantur leges, quarum aliquae videntur negare possessionem ignoranti, ut videre est in *l. peregre 44. §. quaesitum* ff. de acquirenda possessione; Si enim alicubi possessionem negant ignoranti, loquuntur de possessione praescriptiva, seu in ordine ad effectum praescriptionis.

15. Dices: possessio non acquiritur nisi corpore, et animo, ut patet ex supradictis; atqui ignorans non habet actualiter animum possidendi: ergo, etc. Resp. ignorantem in tali casu habere animum possidendi, si non proprie, et in se, saltem per fictionem juris, quia ejus animus suppletur per animum alterius, qui ejus nomine possessionem apprehendit.

16. Dictum est de modo, quo acquiritur, et continuatur possessio: dicendum aliquid superest de modo, quo amittitur, que est altera pars rubricae in lib. 41. ff. tit. 2. Jam vero rerum mobilium possessio pluribus modis amitti potest. Primo enim amittitur animo possessoris, si videlicet ille, qui hactenus possedit, deponat absolute animum possidendi, idque procedit etiamsi corporaliter rem non relinquat, ut puta si eamdem rem adhuc corporaliter detineat tamquam custos, aut depositarius, aut quomodolibet nomine alterius. Desumitur ex *l. possideri 3.* §. in amittenda ff. de aquirenda, vel amittenda possessione; et ratio patet ex dictis, quia scilicet id, quod potissimum atten-

ditur in possessione est adminiculum animi, unde eo adminiculo absolute cessante, possessionem quoque cessare necesse est. Dixi *si deponat absolute animum possidendi*. Quia si quis talem animum deponat solum sub tacita, vel expressa conditione, ut possessio in alium transferatur; tunc si ille alius possessionem non acquirit, neque prior possessor possessionem amittit, ut expresse habetur in *l. si me 34*. de acquirenda possessione.

17. Secundo amittitur rerum mobilium possessio per furtum, aut rapinam alterius, ex *l. rem, quae nobis 15*. ff. de acquirenda possessione, et ex *l. possideri* §. *si rem* ff. eod. tit. ubi etiam dicitur amitti possessionem rei apud alium depositatae, si ille depositarius suscipiat animum possessionis, seu incipiat eamdem rem detinere tamquam suam; ad quod tamen requiritur, ut eam corporaliter apprehendat, moveatque de loco suo, quia, ut dicitur in ead. l. furtum rei sine ejus contrectatione non fit.

18. Tertio amittitur possessio rei mobilis per hoc, quod res ita amittatur, ut fiat extra custodiam possessoris, nec post diligentem inquisitionem reperiri possit, quamvis interim nullus alius eam possideat. Hinc animalia per fugam desinunt possideri, dummodo tamen talia non sit, ut consuetudinem habeant redeundi. Ita in cit. leg. *Possideri* §. *Nerva*, *et* §. *item Feras*, ubi plura habentur circa varias animalium species, eorumque possessionem, aut amissionem possessionis. Servi tamen, et ancillae possessio non amittitur per eorum fugam, ex *l. Pomponius 13*. ff. de acquirenda possessione.

19. Rerum etiam immobilium possessio pluribus modis amitti potest. Amittitur enim per occupationem ab alio factam, cum animo rem possidendi, ubi tamen adverte ex supradictis, quod si ta-

lis occupatio facta sit ignorante domino, aut antiquo possessore, quandiu durat talis ignorantia, non acquiritur occupatori, nisi sola possessio naturalis; siquidem possessio civilis durat apud priorem possessorem ignorantem, qui adhuc retinet animum possessoris, ut constat ex *l. clara possidere 6. §. qui ad nundinas* ff. de acquirenda possessione, adeoque acquiri non potest ab occupatore, quia ejusdem speciei possessio apud plures esse in solidum non potest; ut expresse habetur in *l. possideri 3. §. ex contrario*, ff. de acquirenda possessione. Ut igitur in tali casu amittatur ab antiquo possessore etiam possessio civilis, opus est, ut, vel postquam sciverit rem ab alio occupatam, negligat, vel repetat quidem suam possessionem, sed ab occupatore repellatur, nec possit, aut velit ei resistere, vel arbitrans se nec admittendum, nec praevaliturum, desistat aggredi talem possessionem: quia scilicet ad amissionem possessionis civilis requiritur scientia, et patientia prioris possessoris. Ita desumitur ex *l. Clam possidere 6. §. qui ad nundinas*, *l. et si nolit 7. l. 5. si id*, *quod §. quod autem* ff. de acquirenda possessione. *Quamvis saltus 46.* de acquir. possess. Atque hic nota discrimen inter mobilia, et immobilia pro re praesenti. Possessio enim rerum mobilium amittitur etiam ignoranti, ut docet Gloss. in ead. *l. quamvis saltus*, et expresse habetur in *l. si rem mobilem 47.* ff. eod. tit.

20. Item amittitur possessio rei immobilis per negligentiam domini, qui longo tempore abfuerit, nec aliquem suo loco reliquerit, neque etiam protestetur se nolle amittere possessionem, in quo casu presumitur dominus oblitus ejusdem rei. Ita desumitur ex *l. furtum 37.* ff. de usurpationibus, et usucapionibus.

21. Demum aliis omissis, quae videri prosunt

apud Juristas in tit. de acquirenda, vel amittenda possessione, amittitur, etc., possessio rei immobilis per ejus occupationem a mari, vel a flumine, non quasi per transitum, sed permanenter, ut constat ex *l. possideri 3.* §. Labeo ff. de accquir. possess.

22. His circa possessionem presuppositis, intentum praesentis regulae est, possessionem ad praescribendum esse necessariam, ita ut res praescribi non possit, nisi ea a praescribente possideatur. Immo juxta communem Doctorum sententiam, nec quaecumque possessio sufficit; siquidem sola possessio naturalis satis non est, sed requiritur civilis, quae specialiter intelligitur nomine possessionis. Videri potest Covar. in Comment. ad reg. *possessor* p. 2. in princ.

23. Hinc infertur quod si quis, absente domino, aut ignorante, occupet aliquam ejus rem immobilem, non potest illam praescribere, quia solum habet possessionem naturalem. Idem contingit, si interim ille occupator eamdem rem alteri, vendat; qui eam bona fide emat, atque retineat; quia neque ille emptor bonae fidei poterit rem illam praescribere, cum solam habeat ejus rei possessionem naturalem, civilis vero possessio sit apud dominum absentem ignorantem, quousque reversus, et sciens ad possessionem non admittatur, aut ex aliqua ratione ab ea aggrediendo desistat, ut patet ex dictis.

24. Item infertur, quod si quis sit incapax possessionis, aut dominii alicujus rei non possit illam praescribere. Hinc est, quod diximus ab initio explicationis hujus regulae, videlicet Laicos praescribere non posse jus exigendi decimas nomine, et auctoritate propria, ut habetur in C. *Caussa 7.* de praescriptionibus; quia tale jus est spirituale, et ad Ecclesiasticos pertinens. Laici autem ex di-

spositione legis de se non sunt capaces possessionis rerum sacrarum.

25. Praeterea infertur, colonnm, depositarium, aliosque similes, qui alterius nomine rem detinent, praescribere ipsam non posse, et si ipsam alteri vendant, neque emptorem, quamvis sit bonae fidei posse illam praescribere, quia scilicet non habent possessionem civilem, quae perseverat in proprietario. Usufructuarius etiam cum non possideat civiliter proprietatem rei, sed solum jus utendi, non potest proprietatem praescribere, sed solum jus utendi.

26. Addo cum communi Doctorum sententia, ad praescribendum necesse esse, ut civilis possessio rei non sit interrupta, sed continuata toto tempore ad praescriptionem requisito; adeoque interrupta possessione, etiam praescriptionem interrumpi, ita ut si, redeunte possessione, imposterum sit praescribendum, necesse sit incipere, et percurrere denuo totum tempus ad praescriptionem requisitum; quod colligitur ex C. *illud 8.* de praescriptionibus. Ad hujus rei clariorem intelligentiam, adverte discrimen, quod est inter praescriptionem interrumpi, praescriptionem dormire, et praescriptionem non currere, qui modi loquendi sunt satis frequentes apud DD. in materia de praescriptionibus. Praescriptio interrumpi dicitur, quando tempus praescriptionis praeteritum redditur ineptum ad praescriptionem, ita ut si imposterum praescribendum sit, necesse sit iterum incipere, et percurrere totum tempus ad praescriptionem requisitum. Contingit talis interruptio dupliciter; scilicet naturaliter, vel civiliter. Interrumpitur naturaliter, quando aliquid cessat de substantialibus requisitis, puta si cesset possessio civilis, aut bona fides. Interrumpitur civiliter, quando intervenit actus aliquis juridicus, aut legalis,

qui ex dispositione legis habeat interrumpere praescriptionem, ut est verbi gratia contestatio litis in ordine ad interrumpendam praescriptionem longissimi temporis. Videri potest Panorm. in cit. C. *illud* n. 6. et seqq.

27. Praescriptio dicitur dormire, quando per aliquod tempus suspenditur ejus cursus, ita ut detracto tempore, in quo dicitur dormire possit computari tempus praeteritum ante dormitionem, cum tempore sequente post dormitionem, et ex utroque constitui unum integrum tempus necessarium ad praescribendum. Hoc modo dicitur dormire praescriptio contra pupillum, quamdiu durat ejus aetas pupillaris, ut constat ex *l. sicut 3.* Cod. de praescriptione 30. annorum. Secundo contra Ecclesiam carentem Praelato, aut habentem Praelatum impotentem ad agendum, ut patet ex capite 1. Et ex Canone *auditis 15.* de Praescriptionibus. Tertio dormit praescriptio tempore belli, juxta textum expressum in *C. ex transmissa* 10. de praescriptionibus. Videri potest Mol. *de just. tr. 2. disp. 78.*

28. Dicitur demum praescriptio non currere, quia non incipit, ex eo quia ab initio aliquid deficiat ad praescriptionem requisitam, ut puta, quia res non erat praescriptibilis, aut quia quis erat incapax possessionis, aut dominii, aut quia jura praescriptionem impediebant, in quo ultimo casu neque sufficit possessio longissimi temporis, nisi cum bona fide probetur etiam titulus, aut nisi sit possessio tanti temporis, ut de memoria contrarii non existat, juxta textum epressum in cap. 1. de praescriptionibus in 6.

29. Quaeres utrum si quis bona fide succedat alteri in possessione alicujus, rei possit computare tempus, quo prior possessor possedit, ita ut ex illo tempore, et simul ex eo, quo ipse succes-

sor possidet, componatur unum integrum tempus possessionis ad complendam prescriptionem, quod Jurisperiti vocant, uti accessione temporis auctorum in ordine ad praescribendum?

30. Resp. ex supra dictis in explicatione regulae praecedentis, vel esse sermonem de successore universali, qualis est heres, vel de successore particulari, qualis est legatarius, donatarius, emptor, etc. Rursus vel esse sermonem de successore succedente alteri, qui et possedit, et praescriptionem inchoavit, sed absolvere non potuit, quia antequam compleretur tempus praescriptionis, res transivit ad manus possessoris, vel esse sermonem de successore, qui alteri succedat a quo prescriptio inchoari, et continuari non potuit; puta, quia habuit malam fidem, sive veram sive per fictionem juris, qualem supra diximus habere heredem immediatum possessoris malae fidei.

31. Successor sive universalis, sive particularis succedens alteri, qui praescriptionem inchoavit, et continuavit usque ad tempus translate possessionis, potest uti possessione sui antecessoris, ejusque tempus computare pro complenda praescriptione, ut v. gr. si antecessor bona fide possedit, et praescriptionem continuavit post 8. annos continuos inter praesentes, si immediate post illos 8. annos successor bona fide continuet possessionem per alios duos annos continuos inter praesentes, elapsis iis duobus annis praescriptio erit completa. Ita habetur expresse in §. *inter Venditorem*, et §. *divina* Instit. de usucapionibus; ubi tamen id, quod additur, hoc procedere, etiamsi successor interim cognoscat rem illam possessam esse alienam, emendatum est a jure Canonico, quia de jure Canonico requiritur, ut bona fides sit continuata toto tempore possessionis ad praescriptionem requisito. Ratio autem est manifesta, quia

in tali casu translata rei possessione, transfertur etiam omne jus, quod habuit antecessor circa eamdem rem. Cum igitur antecessor habuerit jus eam rem sibi praescribendi intra tempus legittimum, cujus partem jam explevit, consequenter translatum est etiam hoc jus in successorem bonæ fidei, ut expleto reliquo tempore res praescribatur.

32. E converso successor sive universalis, sive particularis succedens alteri, qui possedit mala fide, vel vera, vel per fictionem juris, talis inquam successor non potest computare tempus possessionis sui antecessoris ad complendam praescriptionem, ut sumitur ex l. *An vitium 5.* ff. de diversis temporalibus praescriptionibus, et ex l. *Pomponius 13.* ff. de acquirenda possess. Ratio autem est manifesta: quia possessio antecessoris fuit per se inutilis ad praescriptionem, utpote carens bona fide: ergo non potest ea computari ad praescriptionem complendam. Adde ex supradictis, quod si sermo sit de successore universali, nempe de herede possessoris malae fidei verae, et realis, talis heres non solum potest uti accessione temporis, quo auctor possedit propter rationem assignatam, sed neque potest ipse praescribere per suam propriam possessionem, quamvis sit bonae fidei: quia scilicet cum per fictionem juris repraesentet personam defuncti, censetur etiam per fictionem juris habere malam fidem, quam habuit defunctus; possessor autem male fidei ullo tempore non prescribit.

33. Contra regulam hactenus explicatam, nonnulla objiciuntur, et solvuntur a Glossa. Primum est, captus ab hostibus praescribere potest, ex *l. Justo 44.* §. ult. ff. de usurpationibus, vel usucapionibus, et tamen captus ab hostibus nihil possidet cum ab alio possideatur, ex *l. Cum haeredes 23.* §. *in his* ff. de acquirenda possess. Ergo falsum est, quod sine possessione praescriptio non

procedat. Secundo quia in C. *contingit 9.* de dolo, et contumacia habetur, quod quando actor ex decreto juris debet poni in possessione rei custodiendae, et propter dolum, vel potentiam rei non admittitur, vel admissus rejicitur, transacto anno efficitur verus possessor; adeoque in tali casu actor ille, quamvis vere non possideat, attamen praescribit annaliter. Ergo praescriptio procedit sine vera possessione.

34. Resp. ad primum dist. ant. captus ab hostibus praescribere potest per se ipsum id, quod per se ipsum possidebat, nego ant. praescribere potest per alium, quem habebat in potestate, quando captus fuit, quam potestatem per fictionem juris, censetur continuasse toto tempore captivitatis, postquam liberatus fuit, conc. ant. Eamdem quoque dictinctionem admittit altera pars antecedentis: Ubi dicitur, quod captus ab hostibus nihil possidet; quamvis enim nihil per se ipsum possideat, possidere tamen potest per alium, quem in sua potestate habet, puta per servum, aut filium. Desumitur haec distinctio ex *l. si postliminio 29. ff. de Captivis, et postliminii*, et ex *l. si is, qui 15.* ff. de usurpationibus, et usucapionibus. Juxta cujus sensum expressum intelligenda etiam est objecta lex *Juxto*, ubi quando solum dicitur existens in captivitate posse praescribere, conceditur id tantum de iis rebus, quas iterum ejus servus, aut filius ex caussa peculii possidet; unde in tali casu non admittitur praescriptio sine qualibet possessione, quandoquidem possessio servi, aut filii censetur per fictionem juris esse possessio domini, aut patris.

35. Ad secundum respondetur casum illum expressum in C. *Contingit*, non esse contrarium doctrinae traditae de necessitate possessionis ad praescribendum. Quod enim in eod. C. dicitur, est,

actorem illum per dolum, aut vim prohibitum a Reo, ne possessionem capiat, elapso anno censendum esse tamquam possessorem, ne scilicet alter, qui illum ita prohibuit, commodum, et utilitatem reportet de malitia sua; adeoque beneficium concessum ab illo Canone est tantummodo in ordine ad acquirendam possessionem: Totum autem hoc non est contrarium iis, quae diximus circa necessitatem possessionis in ordine ad acquirendum dominium per praescriptionem. Aliae etiam solutiones ejusdem objectionis videri possunt apud Glos. in praesenti reg. Juris ℣. *non procedit.*

R E G. IV.

Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum.

1. HÆc regula desumitur ex S. August. in Epist. 54. ad Macedonium, cujus verba referuntur a Gratiano in cap *si res aliena 1. 14.* quaest. 6. et ab Alexandro III. in C. *cum tu 5.* de Usuris, ex quo casus figurari potest, sicut et ex *l. sequitur 4.* §. Quod autem ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus, ubi dicitur, vitium furti non purgari, nisi res revertatur in potestatem veri Domini, nec sufficere, quod revertatur in potestatem illius, cui fuit subrepta, si non erat verus Dominus, sed custos, etc.

2. Ad clariorem intelligentiam regulae notandum est, primo nomine peccati hic specialiter intelligi peccatum illud, quod committitur tum per injustam ablationem rei alienae, tum etiam per injustam detentionem; siquidem quoad periculum animae, et quoad inducendam obligationem restituendi, similia sunt injuste detinere, ac invadere alienum, ut habetur in C. *Saepe contingit 18.* de re-

stitutione Spoliatorum: item intelligi peccatum, quod committitur in inferendo injuste alteri damnum, etiamsi nihil utilitatis inde perveniat ad eum, qui injuste damnum intulit; quia etiam in tali circumstantia peccatum illud non dimittitur, si damno passo, sufficienti restitutione non compensetur, ut notat Glos. in hanc reg. *v. ablatum*, et sumitur ex *c. si quis de Clericis 39. 12. q. 2.* et ex toto titulo de Injuriis, et damno dato, qui est in quinto Decretal.

3. Notandum est secundo, remissionem peccati sumendam esse hic tum prout conceditur a Deo, tum etiam prout ponitur ab Ecclesia per absolutionem Sacramentalem: quia neque Deus praedictum peccatum condonat, neque Sacerdos sacramentaliter absolvere debet, nisi fiat sufficiens restitutio, ubi ea fieri possit, aut nisi serium, et efficax restituendi propositum interveniat ubi poterit, supposito tamen, quod is, cui facienda esset restitutio, eam liberaliter non remiserit.

4. His praesuppositis, intentum praesentis regulae est, peccatum injustitiae, quod committitur in auferenda, seu retinenda re aliena, et universaliter in inferendo alteri damnum, non remitti apud Deum, et ab Ecclesia sacramentaliter non absolvi, nisi damnum illatum sufficienti restitutione compensetur. Ratio est manifesta: quia quamdiu tale damnum sufficienter non compensatur fit voluntarie nocumentum, et injuria proximo, unde in supra cit. C. *Saepe contingit*, dicitur non multum interesse quoad periculum animae, injuste detinere, ac invadere alienum. Voluntarie autem faciens nocumentum, et gravem injuriam proximo non est dispositus, ut a peccato veteri absolvatur.

5. Id autem intelligendum est, si facultas suppetit restituendi rem ipsam ablatam, vel saltem ejus aestimationem, casu quo res ablata perierit,

etiam sine culpa sua, ut notat Glos. in hac reg. *v. peccatum non dimittitur.* Quod si quis esset ita inops, ut neque rem posset restituere, eo quod non supersit, neque ullam ejus aestimationem; tunc excusabitur quidem ab actuali restitutione, quia nemo potest ad impossibile obligari juxta reg. 6. de reg. juris in 6. requiritur tamen, ut habeat serium, et efficax propositum restituendi, cum poterit, et si contingat ipsum ad pinguiorem fortunam venire, reviviscit obligatio actualis restitutionis.

6. Quia vero ad restitutionem obligatur, non solum, qui rem alienam sumpsit, sed etiam, qui apud se illam habet, quamvis eamdem ipse non sumpserit, sed bona fide possederit; propterea docent communiter auctores, duas esse in universum radices, ex quibus restituendi obligatio nasci potest; videlicet injustam acceptionem, et rem acceptam. Obligatio restituendi orta ex injusta acceptione repetitur in eo, qui rem alienam injuste usurpavit, vel laesit, aut destruxit, vel invito Domino detinuit; vel quomodolibet alteri injuste damnum intulit. Ad hoc genus etiam revocatur obligatio, quam habet, qui incepit quidem bona fide rem alienam possidere, sed postea, bona fide cessante, possidet fide mala; nam ut supra dictum est, non multum interest quoad periculum animae inter injuste detinere, ec invadere alienum. Obligatio restituendi ratione rei acceptae datur in eo, qui rem alienam bona fide possedit, statim ac cognoscit rem esse alienam. Ubi vides discrimen, quod intercedit inter utrumque genus obligationis: obligatio enim restituendi, quae nascitur ex sola re accepta, non supponit ullam formalem injustitiam, et injuriam commissam ab illius rei possessore, adeoque non exigit ullam satisfactionem ab eodem praestandam ultra actualem rei restitutio-

nem. E converso obligatio restituendi ratione injustae acceptionis; cum supponat ex parte possessoris injustitiam, et injuriam, non solum petit, ut damnum illatum reparetur, mediante rei restitutione, sed etiam, ut injuria irrogata per sufficientem satisfactionem compensetur.

7. Plurima circa hoc utrumque genus obligationis dici possent, ab iis tamen abstineo, quia videri commode possunt apud Theologos Morales, ubi tractant de restitutione, cum præsertim plura a nobis dicta fuerint in superioribus regulis circa possessorem bonæ, vel malæ fidei.

8. Unum hic inter reliqua notasse sufficiat circa fructus ex re aliena perceptos, quod ii etiam restituendi sint cum ipsa re, supposito, quod sint fructus rei, et non solius industriæ, ut constat tum ex naturali jure æquitatis, quia res, quae fructificat, domino suo fructificat, tum etiam ex l. *in Condemnatione 133.* ff. de diversis reg. juris, aliisque textibus. Addo, quod praeter rem, et fructus perceptos, restitui quoque debeat omne damnum, quod ex injusta rei ablatione Domino caussatum est, ut colligitur etiam ex *l. restituere 35.* et ex l. fin. ff. de verborum significatione.

9. Illud tamen in hac re discrimen est inter possessorem malae fidei, et inter possessorem bonae fidei, quod possessor malae fidei ad id universaliter teneatur non solum quoad fructus extantes, sed etiam quoad consumptos, quorum saltem aestimationem, et pretium restituere debet, ut constat ex l. Certum est 22. C. de rei vindicatione. E converso possessor bonae fidei fructus omnes, qui extant, restituere debet Domino, ut docet communis sententia post Glos. in l. *Et ex diverso 35.* ff. de rei vindicatione v. *non habendam*; at si quos fructus bona fide consumpsit, non tenetur restituere, nisi quatenus ex eis est factus ditior, puta

quia illos vendidit, et pretium habet, vel quia nisi illos consumpsisset, tantumdem de suo fuisset consumpturus, vel quia ex illorum venditione auxit suum patrimonium, etc.

10. Hoc autem extendendum est tum ad fructus, quos vocant naturales, tum etiam ad fructus, quos industriales appellant, de qua fructuum diversitate sermo est in l. *fructus percipiendo* 45. ff. de Usuris. Fructus naturales dicuntur, qui vel sponte nascuntur absque ulla humana industria, vel saltem ad quorum productionem plus confert natura, quam hominis industria. Fructus industriales sunt, qui ita proveniunt ab ipsa re cujus sunt fructus, ut specialiter etiam proveniant ab umana industria, quales v. gr. sunt quaestus, et lucra, quae ex re percipiuntur, mediante negotiatione. His fructibus similes sunt illi, quos civiles appellant, qui proprie non nascuntur ex ipsa re, sed accedente humana industria propter rem, seu usum rei percipiuntur ex statuto juris, quales sunt reditus, domus, merces, seu pretium locationis, etc., quamvis enim ea non sint proprie fructus rei, censentur tamen tamquam fructus, ut patet l. *si navis 62.* ff. de rei vindicatione.

11. Jam vero pro omnibus his fructuum speciebus locum habet doctrina tradita circa obligationem restitutionis faciendae: adeoque fructus extantes tum mere naturales, tum etiam industriales, et civiles, sive possideantur cum titulo, sive sine titulo, restituendi sunt Domino: fructus autem consumpti restitui debent quoad aestimationem justam a possessore malae fidei; at a possessore bonae fidei, qui bona fide illos possederit, et consumpserit, restitui solum necesse est, quatenus ex eis factus est locupletior, ut dictum est. Videri potest Azor. p. 3. Instit. l. 4. c. 2. et seq.

Less. de Just. lib. 2. c. 12. dub. 15. et seqq. aliique Theologi, et Canonistae passim.

REG. V.

Peccati venia non datur, nisi correcto.

1. COlligitur haec Regula ex pluribus juribus citatis a Glos. et praesertim ex c. *Legatur* apud Gratian. can. 24. q. 2. Casus figurari potest ex c. *Quod quidem 5. de Poenitentiis, et remissionibus*, ubi Alex. III. consultus, quid a Confessario agendum sit, si quem criminosum contingat ad confessionem accedere absque proposito abstinendi ulterius a peccato, respondit ejus confessionem audiendam esse, et salutaribus monitis poenitentiam indicendam esse, quae utilis erit, si non ad vitam aeternam, cum sit actualiter inimicus Dei, saltem ad hoc, ut facilius excitetur ad perfectam poenitentiam; non tamen absolutionem esse ei impertiendam, quia peccati venia non datur, nisi correcto.

2. Pro clariori regulae intellectu notandum est aliud esse veniam culpae, et reatus ad aeternam poenam, qui consequitur ad poenam lethalem, aliud veniam poene temporalis. Jam vero intentum hujus praesentis regulae non est de venia poenae temporalis; saepe enim contingit ejusmodi poenam etiam non emendato per poenitentiam crimine relaxari, ut puta si ex impositione talis poenae probabiliter timeatur gravius aliquod damnum secuturum: quia ut dicitur in cap. *Ut constitueretur 26.* distin. 50. detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus sanandis malis caritas sincera subveniat; cujus indulgentiae exemplum habes in cap. *denique 7.* distinct. 4. Sensus igitur est de venia

culpae, et reatus ad poenam aeternam : ea enim nemini condonatur, nisi mediante correctione.

3. Nomine autem correctionis hic intelligitur poenitentia, hoc est enim supernaturalis dolor, ac detestatio de peccato, cum proposito non peccandi de cetero. Cum autem ejusmodi poenitentia duplicis generis sit, videlicet, vel imperfecta, qualis est, quae concipitur ex turpitudinis peccati consideratione, et ex gehennae, et poenarum metu, quae vocari solet attritio; vel perfecta, et caritate formata, cujusmodi est, quae innititur motivo caritatis, hoc est propter Deum, summamque ejus bonitatem super omnia dilectam, et appellari solet Contritio; alterutra requiritur ad remissionem peccati; ita tamen ut attritio sola per se ipsam non sufficiat, sed opus sit, ut conjungatur cum Sacramento poenitentiae, cujus virtute peccata remittuntur: at Contritio caritate perfecta per se hominem Deo reconciliat, permanente tamen obligatione subjiciendi clavibus peccata in Sacramento poenitentiae, cujus votum includitur in ipso actu contritionis. Sumuntur haec ex Trid. sess. 14. cap. 4.

4. Ex his habes discrimen inter peccati veniam, quae peccatori correcto indulgetur a solo Deo, et inter veniam, quae eidem indulgetur etiam ab homine; quod cûm Deus sit perfectissimus cordium cognitor remittit etiam peccata propter poenitentiam pure internam, quae consistat in contritione perfecta, quamvis postea opus sit, ut diximus, eadem peccata in confessione Sacramentali manifestare: át quia homo non judicat de internis, ut peccata remittat, opus est aliqua poenitentia exteriori, nempe dolorosa confessione.

REG. VI.

Nemo potest ad impossibile obligari.

1. DEsumpta est haec regula ex tit. ff. de Reg. Juris, ubi reg. 144. sic habet: *Impossibilium nulla obligatio est.* Casus formari potest ex c. ult. *de pactis*, ubi Greg. IX. decernit nullius esse momenti pactum illud, quod sit impossibilis executionis, quia ad impossibile nemo potest obligari.

2. Universalissima est ista regula, et ad omne genus impossibilitatis extenditur, quod triplex assignatur hic a Glos. v. *nemo potest;* videlicet impossibilitas Juris, impossibilitas naturae, impossibilitas facti. Impossibilitas Juris ea est, per quam aliquid dicitur fieri non posse, quia lege prohibetur, puta venditio rei spiritualis dicitur impossibilis Jure, quia tum a lege naturali, tum etiam a Sacris Canonibus est prohibita. Impossibilitas facti est, quando ad aliquid faciendum vires operantis omnino deficiunt. Impossibilitas naturae vocatur, quando ad aliquid vires penitus desunt in natura, qua ratione dicitur nobis impossibile digito Coelum tangere, quod est exemplum allatum a Glos. in l. *si stipulor 35. ff. de verborum obligat. v. non concedit*, et a Justin. in Instit. *de inutilibus stipulationibus §. Si impossibilis.* Jam vero pro omnibus his impossibilium generibus est universalis regula, non posse aliquem ad ea obligari. Ratio quam affert. Glos. est, quia omnis obligatio, vel est ad aliquid dandum, vel ad aliquid faciendum, itaut si illud non detur, aut non fiat, imputandum sit ei, qui illud dare, vel facere obligatus omiserit: atqui impossibile dari, aut fieri nequit, nec ejus negatio imputari potest non danti, aut non facien-

ti, cum non stet per eum, nec sit in culpa, ut colligitur etiam ex regul. 41. de regulis Juris in 6. ergo nulla obligatio dari potest ad aliquid impossibile.

3. Haec doctrina in tantum procedit, ut extendatur etiam ad contractus, quos fieri contingat sub aliqua conditione impossibili: ea enim conditionis impossibilitas vitiat ipsum contractum, eumque reddit nullum, ut habetur ex l. *impossibilis* 7. ff. de Verbor. obligat. et ex l. *non solum* 31. ff. de Obligationibus, et Actionibus. Ubi tamen distinguendum est, utrum conditio sit impossibilis solo jure, an sit impossibilis facto, aut natura; rursus distinguendum est, utrum conditio sit de futuro, an de presenti, vel praeterito; conditio enim impossibilis facto, aut natura, sive sit conditio de praesenti, sive de praeterito, sive de futuro semper irritat contractum: unde v. gr. si quis alteri promittat gemmam sub conditione, quod Coelum digito tetigerit, aut quod nunc tangat, aut quod imposterum sit tacturus, contractus est nullus, sive cognoscatur impossibilitas illius conditionis, sive non cognoscatur; quia si cognoscitur, signum est jocose, et non ferio promitti; si non cognoscitur, suspenditur obligatio usque ad purificationem conditionis, adeoque ubi naturaliter impossibile aut purificari conditionem, ibi dari non potest obligatio. At si conditio sit solo jure impossibilis, utpote de re per legem prohibita; irritat contractum quando est de futuro, ut puta si aliquis promittat alteri 100. sub conditione, quod sit hominem occisurus: quia sic astringeret, seu alliceret alterum ad peccandum; repugnat autem quod quis obligetur ad servandum id, per quod alius allicitur ad peccandum: secus autem regulariter, quando conditio est de praeterito, vel de praesenti, quia tunc supponitur jam impleta conditio, adeoque

per promissionem non allicitur aliquis ad peccandum. Ita Less. lib. 2. de Justit. cap. 18. dub. 15.

4. Excipitur tamen ab hac doctrina contractus Matrimonii. Nam in cap. fin. *de Conditionibus appositis* statuit Greg. IX. conditiones impossibiles, et turpes contractui Matrimonii adjectas, exceptis iis, quae sunt contra substantiam conjugii, haberi debere pro non adjectis propter ejus favorem, adeoque non irritare contractum; quod tamen intelligendum est, nisi aliunde certo constet apponentem illam conditionem impossibilem voluisse tantum jocari, et non serio contrahere. Videatur Sanch. de Matr. lib. 5. disp. 3.

5. Item excipitur dispositio ultimae voluntatis, puta testamentum, fideicommissum, legatum, etc., conditio enim impossibilis illis apposita non irritat easdem dispositiones sed habetur pro non adjecta, ut constat ex l. ss. *impossibilis* Inst. *de haeredibus instituendis*, et ex l. 1. aliisque pluribus juribus ff. de *Conditionibus institutionum*. Ratio quare ita specialiter statutum fuerit pro ultimis voluntatibus, fundatur in praesumptione, qua creditur Testator ultimo vitae suae tempore noluisse facere dispositionem irrisoriam, et nullam; cum homines vix velint decedere intestati; nec voluisse suum heredem, aut legatarium obbligare ad aliquid impossibile, eo praesertim tempore, quo suum ergo illos affectum magis significare voluit, adeoque eo fuisse animo, ut si conditionem, quam apposuit, cognovisset impossibilem, illam non apposuisset. Stante ejusmodi praesumptione, prudenter jura statuerunt conditiones impossibiles ultimis dispositionibus appositas habendas esse pro non appositis, quod etiam valde utile fuit ad vitandas lites, quae pluries orirentur, si testamenta, fideicommissa, et legata irritarentur per appositam conditionem impossibilem.

REG. VII.

Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.

1. HAEc regula desumpta est ex l. *in omnibus caussis 68.* et ex l. *privilegia quaedem 156.* ff. *de diversis regulis Juris.* Casus poni potest ex c. 2. *de auctoritate et usi pallii*, ubi Coelestinus III. interrogatus, utrum Archiepiscopus possit alteri Archiepiscopo commodare pallium acceptum a Romano Pontifice; respondit, non posse, quia privilegium Pallii personam sequitur, et extinguitur cum persona. Idem quoque exemplificari potest cum Glos. in privilegio personali concesso Patri, Patrono, et militi, ut condemnentur solum in quantum facere possunt, seu habita ratione ne egeant, ut videre est in l. *Sunt qui in id 16.* cum duabus sequentibus, juncta Glos. ibid. ff. *de re judicata*, quod privilegium non transit ad heredes, quia extinguitur cum persona.

2. Ad intelligentiam regulae, quae valde necessaria est ad cognoscendum legitimum valorem, et usum privilegiorum, recolendum est id, quod diximus in Institutionibus nostris parte 3. cap. 9. videlicet nomine privilegii intelligi specialem concessionem alicui privatae personae, vel communitati, vel loco factam ad aliquid faciendum, vel non faciendum ordinarie, et stabiliter contra, vel praeter Jus commune, qualis est v. gr. concessio alicui facta non solvendi tributa, celebrandi ante Auroram, etc. Rursus privilegium aliud esse reale, aliud personale. Reale est, quod alicui rei, vel officio immediate, et directe concessum est, itaut quicumque rem illam, aut Officium possideat

tali privilegio potiatur, adeoque privilegium a re, vel Officio redundet in personam. Privilegium personale dicitur, quod immediate, et directe conceditur personae. Nonnunquam etiam privilegium dicitur personale ex parte concedentis, quando scilicet facultas illius concedendi est immediate, et directe concessa particulari personae, non autem muneri vel officio.

3. His praesuppositis, sensus praesentis regulae est privilegia personalia ita esse affixa personae determinatae, ut non transeant de una persona ad aliam personam, et extincta persona, cui ad vitam concessa sint, ipsa etiam extinguantur. Oppositum contingit in realibus privilegiis, quae in perpetuum sint immediate concessa rei, vel officio; ea enim tamdiu durant, quamdiu durat ipsa res, vel officium, adeoque transeunt de persona in personam, prout de persona in personam transit eadem res, vel officium.

4. Hoc autem adeo stricti juris est, ut si quod personale privilegium concedatur alicui, nec ad ejus domesticos extendi debeat, immo nec ad ejus uxorem, et filios, ut ex pluribus juribus fuse extendit Barbosa in l. *quia tale ff. soluto Matrimonio;* nisi tamen ex tenore, verbisque privilegii deducatur talis extensio, aut nisi talis esset natura privilegii, ut ipsum maxima ex parte maneret inutile non facta aliqua ejusmodi extensione, ut docet Glos. in c. penult. *de privilegiis in 6.* v. *admittuntur*, et v. *non debent*, ubi affert exemplum privilegii personalis, quod alicui concessum sit morandi in aliquo fundo, quod privilegium extendi debet etiam ad suos, quia ceteroquin esset inutile, cum sine suis habitare non possit. Videri potest Suar. de leg. lib. 8. cap. 2.

5. Quod autem dicitur privilegium personale extingui cum persona, intelligendum est, nisi fue-

rit antecedenter extinctum. Quamvis enim, ex dictis, universalis regula sit, universale privilegium non transire ad heredem, aut successorem privilegiati; non est tamen universalis regula, tamdiu semper durare, quamdiu durat vita privilegiati: multipliciter enim cessare potest privilegium, etiam illo superstite, cui concessum est; ut puta si privilegium concessum sit solum ad aliquod limitatum tempus; aut si privilegiatus peccet per privilegii abusum, ex quo, vel ipso jure, vel per sententiam Judicis sequatur amissio privilegii; aut demum sit onerosum tertio, et privilegiatus suo privilegio non utatur etiam cum se offert occasio utendi, longo tempore, quantum sufficit, ut ille tertius praescribat contra privilegiatum: in his enim casibus privilegium cessat, etiam vivente privilegiato, ut fusius exposuimus in citato cap. nono, ultimae partis Institutionum nostrarum.

6. Quod dictum est de privilegio personali in ordine ad personam, intelligendum proportionaliter est de privilegio reali in ordine ad rem, adeoque sicut personale, extincta persona, etiam ipsum extinguitur, ut exposuimus, ita pariter privilegium reale, extincta re. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo aliqua res puta Ecclesia, aut Civitas destructa sit ab hostibus: tunc enim conservantur omnia ejus privilegia, unde, et remanent ejusdem Ecclesiae Clerici, ut docet Glos. ad hanc regulam. Ex c. *Pastoralis* 43. 7. qu. 1.

7. Dices contra regulam: datur multiplex personale privilegium, quod non extinguitur cum persona, sed transit ad ejus heredem, aut successorem: ergo falsum est generaliter privilegium personale personam sequi, et extingui cum persona. Ant. probatur: quia Minoribus, hoc est iis, qui

nondum 25. aetatis annum impleverunt, competit hoc personale privilegium, ut si per aliquem contractum graviter laesi fuerint, debeant acta rescindi, et omnia in integrum restitui, ut constat ex toto Decretal. et Digestorum tit. *De in integrum restitutione;* et tamen ejusmodi beneficium transit etiam ad Minoris haeredem, ut habetur in l. *Non solum 6.* ff. *de in integrum restitutionibus.* Item mulieribus competit personale beneficium Senatus consulti Vellejani, quo ipsis subvenitur, ut serventur indemnes, si ex quadam animi levitate se obligaverint fidejubendo pro aliis, ut explicatur in toto titulo ff. et Cod. *Ad Senatus consultum Vellejanum.* Demum plurimum personarum communitati, puta alicui Religioni conceditur aliquod personale privilegium, quod propagatur ad illos singulos, qui successive fiunt partes ejusdem communitatis adeoque transit a persona in personam: ergo, etc.

8. Respondetur nihil horum, quae proponuntur esse contrarium praesenti regulae: quia regula tantum loquitur de iis personalibus privilegiis, quae ita conceduntur personae, ut ipsa persona sit caussa, propter quam concedantur, non autem aliqua ejusdem laesio; ubi enim principalis caussa concessionis sit ad tollendam aliquam laesionem injustam, quam persona passa est, tunc beneficium concessionis transit etiam ad heredem, quia, in quo defunctus graviter laesus est in rebus suis, restitui saltem debet in persona heredis. Hinc patet ad ea, quae in contrarium objecta sunt. Beneficium restitutionis in integrum, quod Minoribus conceditur, est beneficium concessum intuitu laesionis, juxta text. in l. *quod si minor 24.* §. *Non semper est*, et l. *Non omnia 44.* ff. *de Minoribus.* Idem dic de Vellejano pro Mulieribus in damnum

suum fidejubentibus pro alio; et propterea utrumque ex statuto juris transmittitur ad heredem.

9. Ad id, quod ultimo loco opponebatur de privilegiis alicui communitati concessis in perpetuum, respondetur eadem privilegia concedi directe, et immediate non huic, vel illi particulari personae, quae est in illa communitate, sed ipsi communitati in genere, quae est quaedam persona ficta, quamvis ab ea mediate redundent in particulares personas ejusdem communitatis: illa autem persona ficta, seu communitas non deficit, etiamsi varientur particulares personae; ac proinde eadem privilegia semper perseverant in eadem persona, cui directe, et immediate concessa sunt, et tamdiu perseverant, quamdiu perseverat illa persona ficta, seu illa communitas, quod satis est ad praesentem regulam. Contra regulam esset, si privilegia communitati concessa transfunderentur ad aliam communitatem. Sed hoc non accidit, nisi ex speciali concessione Principis, ut de facto videre est in quibusdam Religionibus, quae privilegium habent a Summo Pontifice participandi privilegia, quae aliis Religionibus concedantur.

R E G. VIII.

Semel malus semper praesumitur esse malus.

1. DEsumitur haec regula ex c. *scriptam 9. de Praesumptionibus*, et ex cap. *Parvuli 14. 22. 5.* cum aliis hic citatis a Gloss. ex quibus casus formari potest in eo, qui productus in testem cum juramento de veritate dicenda, mendaciter tamen testatus est: hic enim in alio judicio produci amplius in testem non potest, si ejus testimonium cessurum esset in proprium commodum, quia praesumitur perjurium commissurus: semel enim malus, semper praesumitur esse malus.

2. Haec regula inservit tantum pro foro externo, et quia nititur vi praesumptionis, quae saepe fallit, ideo non est temere etiam pro foro externo in quolibet casu adhibenda. Ut hoc clarius pateat, praelibandum breviter aliquid hic est de praesumptionibus.

3. Nomine praesumptionis hic intelligitur conjectura rationabilis ex aliquo signo proveniens ad fidem faciendam rei quam pro veritate facit haberi, donec de contrario non constet. Dicitur *conjectura rationabilis*, unde excluditur a concepta verae praesumptionis suspicio, vel judicium temerarium nullis, vel insufficientibus indiciis fundatum, quod propterea nihil probat, et a Jure respuitur, ut desumitur ex c. *Inquisitioni 44.* de sent. Excomm. Dicitur rei dubiae, quia praesumptio semper versatur circa rem incertam, in eoque differt a fictione Juris, quae est certae falsitatis pro veritate assumptio inducta per legem ex caussa aliqua justa, ut cum jus fingit Religiosum esse mortuum, quamvis vivat, aut heredem immediatum esse eamdem personam cum defuncto, cujus est heres, et sic de pluribus aliis.

4. Cum autem indicia, ex quibus praesumptio nascitur, varia sint, et inaequali probabilitate faciant conjecturam rei; ideo multiplex assignari solet praesumptionum species. Alia enim est praesumptio vehemens, seu violenta, alia non vehemens, sed tantum probabilis. Prior est, quae talibus indiciis nititur, ut dubio moraliter non relinquat locum, cujus exemplum est in 2. *De praesumptionibus* petitum ex celebri judicio Salomonis de duabus mulieribus. Praesumptio non vehemens, sed tantum probabilis est, quae non ita urgentibus indiciis nititur, talibus tamen, ut probabiliter arguat rem praesumptam, eademque po-

test esse major, aut minor, prout magis, vel minus probabiliter indicia faciunt conjecturam.

5. Aliter etiam praesumptio dividitur in praesumptionem hominis, et in praesumptionem Juris. Praesumptio hominis est, quae formatur in mente hominis ex aliquibus indiciis, et argumentis, et non est expressa in Jure; quae autem est expressa in Jure ea dicitur praesumptio Juris, qualis est v. gr. ea, qua praesumitur esse reum, qui dilationibus judicium subterfugit, quia est expressa in c. *Nullus 4.* de Praesumptionibus.

6. Demum praesumptio Juris subdivitur in praesumptionem Juris tantum, et in praesumptionem Juris, et de Jure. Praesumptio Juris tantum est, quae expressa in Jure, sed nihil super eam statutum est, quod pro lege habeatur, unde facile auferri potest per probationem in contrarium; at praesumptio Juris et de Jure est, quando non solum continetur in Jure, sed etiam super ipsa jus aliquod firmum statutum est, unde probationem in contrarium non admittit, nisi petitam ex manifestissimis rationibus, de quibus videri potest Panor. in cap. *is qui fidem 30. de Sponsalibus*, n. 5. Exemplum hujus est, quod diximus ad initium hujus regulae, videlicet de eo, qui alias in judicio fuerit testis perjurius, unde praesumitur imposterum commissurus perjurium, super qua praesumptione statutum est Jus, ut amplius in testem produci non possit. Item aliud exemplum habes in iis quae supra diximus ad regulam 6. de faciente testamentum sub aliqua conditione impossibili, qui praesumitur eadem conditionem non fuisse positurus, si cognovisset esse impossibilem, quia suum testamentum valere voluit, super qua praesumptione statutum est Jus, ut conditio impossibilis testamentis apposita haberetur pro non adjecta.

7. His praesuppositis intentum praesentis regu-

lae est, ex anteacta vita, et moribus fieri in foro externo conjecturam, et praesumptionem de futuro, et de praesenti: unde si quis malus fuit in aliquo genere mali, praesumitur in foro externo etiam nunc malus in illo eodem genere; quemadmodum e contrario si quis bonus fuit in aliquo genere, praesumitur etiam nunc in eodem genere bonus. Ratio hujus est: quia pro foro externo, nisi mutatio supervenisse probetur, idem status manere putatur; mutatio enim est quid facti; ea autem, quae sunt facti non praesumuntur, sed probari debent coram Judice. Ex hac ratione decernitur in c. *Litteras 13. de restitutione Spoliatorum*, ut si Maritus antea solitus fuit in Uxorem saevire, et propterea Uxor se ab eo separaverit, non sit Uxor ei restituenda, quia ex praeterita saevitia conjectura fit de futura. Item ex eadem ratione in Jure civili, qui olim possedit, etiam nunc possidere praesumitur, donec contrarium non probetur.

8. Ejusmodi tamen praesumptio, non est praesumptio Juris, et de Jure, quia contra illam admitti facile debet probatio in contrarium, petita vel ex temporis cursu, ex quo necessario, aut verisimiliter status est immutatus, aut ex aliis indiciis, ex quibus probabiliter argui potest facta mutatio; ubi praesertim agitur de praesumptione ad malum. Videri potest Felin. in c. *Scribam 9.* de Praesumpt. Unde colligi possunt exceptiones ad hanc regulam, quae tota, ut diximus, est pro foro externo, et in ordine ad probationes judiciales, non autem pro foro conscientiae.

REG. IX.

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

1. Desumitur ex c. pen. de sent. excom. in 6. ex quo formatur casus. Gaudus v. gr. Clericum inimicum tuum fuisse graviter, et injuriose vulneratum a Titio et quantum in te est laudas, et approbas eamdem vulnerationem, quae tamen non fuit facta nomine tuo: in tali casu si nihil aliud afferas praeter approbationem, quamvis pecces graviter, non tamen incurris simul cum Titio excommunicationem Canonis, quae lata sit contra committentes, et ratam habentes verberationem Clerici, quia in tali casu non diceris proprie ratam habere verberationem illam, eo quod ratum habere non possis quod tuo nomine non est gestum. Item occidit Titius hominem, vel aliud quodcumque delictum commisit, aut contractum celebravit nomine suo; si tu postea id approbes, quamvis pecces, non tamen teneris ad restitutionem, quia ratum habere non potes, quod gestum non est nomine tuo.

2. Pro clariori intelligentia regulae, supponendum est cum Doctoribus triplicem potissimum in Jure reperiri fictionis speciem, quarum una dicitur inductiva, alia privativa, alia translativa, ut videre est apud Bartol. in l. *si is, qui pro Emptore*, ff. *de Usucapionibus* citatum a Barbosa in explicatione hujus regulae num. 2. Fictio inductiva est, quando lex fingit esse, quod non est, ut cum fingit defunctum vivere in suo herede. Fictio privativa, quando lex fingit non esse quod est, ut cum fingit Religiosum esse mortuum, aut cum servum reputat tamquam nullum, etc. Fictio de-

mum translativa est, quando actum positivum aliquo tempore, sub aliqua forma, fingit lex fuisse positum sub alia forma, aut diverso tempore; et sic quodammodo transfert ab uno tempore ad aliud, aut ab una forma ad aliam, ut v. gr. si aliquis nomine tuo aliquid operetur, et tu postea id cognoscens approbas, et ratum habes; lex fingit te ab initio dedisse mandatum de illo opere faciendo, seu illud opus fuisse factum ex mandato tuo, ut explicabitur etiam in seq. reg. adeoque transfert quodammodo tuam approbationem, et ratihabitionem ab eo tempore, quo illam habes ad tempus antecedens, in quo opus illud nomine tuo positum fuit, eumdemque quasi conjugit cum illo opere, et sic reputat illud opus, tamquam factum ex mandato tuo.

3. Sensus igitur praesentis regulae est, fictionem istam translativam tuae ratihabitionis ad tempus antecedens, in quo positum fuit opus, ut propterea idem opus censeatur tamquam positum a te, seu ex mandato tuo, ejusmodi, inquam, fictionem non habere locum, quando approbas quidem opus factum ab alio, sed tale opus non fuit ab eo factum nomine tuo. Ratio hujus est: quia quamvis opus ab alio factum nomine tuo habeat aliquam effigiem actus tui, siquid actus tuus esse videtur non solum, quem facis per te ipsum, verum etiam, quem facis per alium juxta reg. 72. hujus tituli, in qua dicitur: *qui facit per alium est perinde ac si faciat per seipsum*; attamen actus ab alio factus non nomine tuo, nihil tale habet, ut censeri possit actus tuus: fictio autem legalis, de qua loquimur, non procedit, ubi actu non datur capacitas aliqua, seu habilitas, ut mediante tua ratihabitione evadat, per fictionem actus tuus; alioquin fictio esset super impossibili de se, super quo lex fictionem non admittit; ut notat Pa-

nor. in cap. 1. de conversione Infidelium, ubi ponit exemplum. Si quis hominem occidat nomine infantis, et postea idem infans factus major ratam habeat eamdem occisionem, non propterea lex fingit occisionem factam fuisse ab Infante, seu de mandato Infantis; quia scilicet impossibile erat, illum infantem tunc temporis mandare delictum, et non debet plus posse fictio, quam veritas. Item aliud exemplum ponit. Intra certum temporis terminum debebas aliquid agere: amicus tuus, vel procurator illud egit nomine tuo; tu autem post elapsum temporis terminum illud ratum habes. Ista tua ratihabitio non sufficit, ut propterea illud opus positum ab Amico, vel Procuratore tuo, per fictionem Juris censeatur tamquam positum a te, seu ex mandato tuo, quia scilicet quando ratum habes, lapsus est terminus temporis, intra quod agere poteras, adeoque tempore tuae approbationis, sicut non potes vere illud agere, ita nec per fictionem Juris; pro qua re facit etiam textus expressus in l. *bonorum* 24. ff. *Rem ratam haberi.*

4. Hinc habes ampliationem regulae, ita ut scilicet non solum non possit mediante tua approbatione per fictionem Juris reddere opus tuum, quod ab alio gestum est, si non sit gestum nomine tuo, sed neque si gestum sit nomine tuo, quando tu, vel eo tempore, quo opus fuit realiter ab alio positum, inhabilis fueris ad idem opus realiter faciendum, vel inabilis sis ad idem opus realiter faciendum, cum illud approbas, quia pro utroque tempore requiritur habilitas ex parte ratihabentis. Et ita etiam desumitur ex Glos. in cap. *quam sit* 6. Elect. in 6. V. *petere.*

5. Contra regulam hic explicatam objici potest. Si contingat contractum aliquem a Servo, vel Filio celebrari, eumdemque ratum habeat Pater, vel Do-

minus, hic obligatur ex contractu, ex l. *Si res* §. penult. ff. *de in rem verso*, ex l. 1. §. *Si ratum*, *ff. quod jussu :* Ergo potest quis habere, ratum, quod ejus nomine non est gestum. Item juxta textum expressum in l. *si fundus* 16. §. *si nesciente*, *ff. de pignoribus*, si nesciente Domino res ejus hypothecae data sit, deinde postea Dominus ratum habuerit, eo ipso Dominus obligatur ex eodem contractu : ergo, etc.

6. Respondetur ista non obstare praesenti regulae. Contractus celebratus a Servo, vel Filio censetur contractus celebratus nomine Domini, aut Patris, quia Filius per fictionem Juris est idem ac Pater, et etiam Servus censetur operari Domino suo. Addo quod etiamsi, neque Servus, neque Filius in aliquo casu censerentur operari nomine Domini aut Patris, adhuc tamen sine praejudicio hujus regulae, posset Dominus, et Pater approbando contractum obligari. Ratio est ; quia intentum hujus regulae non est, ut approbando factum ab alio positum non nomine tuo, nullum ex tali tua approbatione detrimentum pati possis : sed intentum tantummodo est, ut in tali casu factum approbando non reddas illud opus tuum, itaut dicaris, v. gr. contractum celebrasse, aut crimen commisisse, quod approbas. Non obstante igitur, quod opus fuerit ab alio positum non nomine tuo, si illud approbas, potes exinde aliquod praejudicium pati in juribus tuis ; ut puta si quis vendat rem tuam non nomine tuo, sed nomine suo, potes tu illam venditionem approbare, seu ratam habere, quoad tui praejudicium, itaut scilicet rei dominium amittas, quamvis non possis illam ratam habere in ordine ad hunc effectum, ut illa venditió censeatur tamquam facta a te ipso, tibique competat omne jus, quod ceteroquin competit venditori : quae doctrina etiam desumitur ex Glos.

ad hanc regulam. Idem dic ad alium casum in objectione propositum; videlicet rem hypothecari, seu alienari posse nesciente Domino, dupliciter; primo ita, ut illa hypothecatio, seu alienatio facta fuerit nomine Domini; secundo ita ut facta fuerit nomine non Domini, sed alterius. In primo casu si accedat ratihabitio Domini, locum habet fictio Juris, per quam illa alienatio censetur facta ab ipso Domino, seu cum ejus mandato; in altero casu locum non habet ejusmodi fictio Juris, sed per tuam approbationem Dominus sibi tantummodo praejudicat quoad dominium, vel usum rei hypotecatae, vel alienatae: et sic facile conciliantur Jura absque ulla contrarietate ad praesentem regulam.

REG. X.

Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari.

1. HÆc regula desumitur ex l. *Semper qui* 60. ff. de diversis regulis Juris, ex c. *Cum quis* 23. de sentent. excomm. in 6. aliisque Juribus, unde casus figurari potest. Quidam Clericus gravem injuriam tibi intulit Titius amicus tuus id cognoscens, volens tibi gratificari, absque tuo mandato eumdem Clericum graviter verberavit nomine tuo: id tu audiens, complacuisti: et ratum habuisti. Quaeritur numquid sis excommunicatus, perinde ac si mandasses illum Clericum graviter verberari? Respondetur affirmative: quia ratihabitio retrotrahitur et mandato comparatur. Item formari potest casus ex l. *licet* 56. *ff. de judiciis.* Titius cum non esset tuus procurator, litem tamen tuo nomine introduxit, et incepit coram Judice. In tali casu

non est dubium omnia gesta per ejusmodi falsum procuratorem non valere. Sed supponamus te approbare gesta per ipsum: numquid valet processus, et omnia ejus gesta, perinde ac si Procurator ille processerit ex mandato tuo? Respondetur affirmative: quia ratihabitio retrotrahitur, et mandato comparatur.

2. Sensus hujus regulae facile colligitur ex iis, quae diximus in regula praecedenti, ubi explicatum fuit, quid sit fictio translativa: ea enim est, quae per hanc regulam inducitur pro casu, in quo quis ratum habet, quod suo nomine gestum est quia tunc per fictionem Juris illa ratihabitio, quasi transfertur ad illud tempus, in quo gestum est opus, ac proinde idem opus censetur tamquam positum ex mandato ratihabentis, et propterea ita ratum habens tenetur ad omnia ea, ad quae tenetur mandans, quod maxime verum est in contractibus, et delictis.

3. Ad ejusmodi tamen effectum habendum opus est, ut interveniant omnes illae conditiones, quas indicavimus in reg. praeced. scilicet, ut opus positum fuerit nomine ejus, qui postea ratum habet; item ut idem ratum habens fuerit ceteroquin capax, et habilis exequendi per se, aut saltem mandandi opus illud, quando positum fuit, et ut ratihabitio fiat eo tempore, quo opus ratihabitum posset secundum se fieri, aut mandari a ratihabente, nisi antea factum esset, quia pro utroque tempore requiritur habilitas. Requiritur praeterea, ut tempore ratihabitionis nihil sit, quod impediat retrotractionem, seu fictitiam translationem ratihabitionis; unde oportet rem esse integram, hoc est in eo statu omnia esse, quo fuerunt, quando opus positum fuit; ac propterea si contingat intermedio tempore fuisse acquisitum aliquod jus ab aliquo tertio, cui praejudicium fieret, si ratihabi-

tio haberetur pro mandato; tunc illa ratihabitio praedictum effectum non habet, ut probat textus in c. *Si pro te 13. de rescriptis* in 6. ubi dicitur, quod si quis impetraverit beneficium a Summo Pontifice cum clausula *si consentiet Episcopus;* interim autem antequam Episcopus praestet assensum, alius pure, et simpliciter idem beneficium impetret; tunc consensus Episcopi superveniens nihil facit ad favorem primi, sed praeferri debet secundus ad assecutionem beneficii: et quia scilicet in tali casu consensu Episcopi non retrotrahitur ad tempus concessionis beneficii, eo quod per ejus retrotractionem fieret praejudicium tertio, nempe illi alteri, qui postea idem beneficium pure, et simpliciter impetravit. Videri potest Tiraq. in tract. de retractu gentilitio §. 1. Gloss. 10. num. 64. et seqq. ubi plura in hanc rem congerit.

4. Sed et excipi debet a regula casus, in quo mandatum ab initio requiratur, tamquam forma actus, aut per vim auctoritatis; in ejusmodi enim casibus ratihabitio non sufficit, nec habet effectum retrotractionis. Exemplum habes in §. *Tutor* Instit. *de auctoritate Tutorum*, ubi dicitur non valere contractum celebratum a Minore, nisi Tutor, vel Curator ibi sit praesens, quamvis postea consentiat.

5. Item excipitur casus, in quo specifice spectatur initium, ut notat Gloss. ad hanc regulam *v. ratihabitionem*, cujus exceptionis exemplum habes in *c. auditis 29.* de elect. ubi dicitur electionem non valere factam a minore parte capituli, nec per subsequentem consensum posse ratificari; quia scilicet pro validitate electionis spectatur specifice ejusdem initium, hoc est quando Electores collegialiter dant suffragia. Sed de hoc etiam infra recurret sermo in explicat. reg. 18.

6. Quaeri potest utrum in casibus, in quibus

ratihabitio retrotriahitur, et mandato comparatur, non solum retrotrahatur ad tempus, in quo opus positum fuit, sed etiam retrotrahatur ad locum, ita ut is, qui ratum habet actum suo nomine alicubi gestum, mediante hac sua ratihabitione censeatur per fictionem juris gessisse, aut mandasse eumdem actum in eodem loco, in quo ipse actus positus fuit.

7. Resp. affirmative, ut desumitur ex *l. Cum decem 71. §. 2. ff. de solutionibus* in iis verbis, *quasi tum praesenti*. Inde fit quod qui ratum habet contractum, vel delictum, alicubi suo nomine gestum, regulariter pro eodem contractu, vel delicto sortiatur forum in loco actus gesti, non autem in loco ratihabitionis, ut desumitur ex cap. ult. de foro competente, ideoque propter delictum v. gr. suo nomine gestum, et postea ratihabitum puniendus erit in loco, in quo delictum patratum fuit, non autem in loco, in quo ratihabetur, supposito quod sint loca diversa.

8. Quaestio etiam est, utrum a ratihabente homicidium suo nomine gestum, etiam irregularitas contrahatur, sicut contrahitur ab eo, qui realiter mandat fieri homicidium. Respondetur de hac re, esse controversiam inter Auctores. Sententiam negativam tradit Suar. de censur. disp. 44. sect. 3. n. 24, Covar. in Clem. *Si furiosus* p. 2. §. 1. n. 5. Barbos. in explicatione hujus regulae in fine, aliique ab ipsis citati. At in contrarium Felin. Navar. quos citat, et sequitur Molin. de Just. tr. 3. disp. 4. n. 3. et seqq. asserunt in praedicto casu irregularitatem incurri, quae sententia videtur probabilior. Vide Molin. in l. c. et Panor. in cap. *De multa* 28. de pr. n. 18. ubi tradit hoc principium, quod ubi duo sunt a Jure equiparata, poena adjecta in uno videtur adjecta in alio.

REG. XI.

Cum sunt partium Jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.

1. HÆc regula sumpta est ex l. *favorabiliores 167.* ff. *de diversis regulis Juris*, et ex §. *retinendae* Instit. *de Interdictis*, et cap. *Ex litteris 3. de Probationibus*, aliisque Juribus, ex quibus casus ita formari potest. Tu Actor, et Petrus Reus litem habentes coram Judice competente, proposuistis facta contraria, ad quorum probationem ambo produxistis duos testes dignitate, et quoad omnia reliqua pares, quorum depositio est aeque verisimilis. Quaeritur, quorum testium testimonio stare debeat Judex, et ad cujus favorem ferre sententiam? Respondetur sententiam ferendam esse in favorem Rei, eumdemque esse liberandum a petitione Actoris, quia quando Jura partium sunt obscura, ut accidit in praesenti casu, Reo favendum est, potius quam Actori.

2. Ad intelligentiam regulae, quae tota est pro foro externo judiciali, notandum est ex l. *In tribus 13.* ff. *de Judiciis* nomine Actoris in Judicio intelligi personam illam, quae prior ad judicium provocat, et civilem actionem proponit; Nomine autem Rei venire personam, quae ad Judicium ab Actore provocatur, Reusque denominatur non a reatu, cum saepe contingat ipsum nullius criminis conscium esse, sed a re, pro qua ad Judicium coram Judice provocatur, ut expresse declaratur in cap. *forus 10. de Verborum significatione.*

3. Sensus igitur praesentis regulae est, quod quando in judicio caussa est utrinque discussa, suasque omnes probationes proposuerunt Actor, et Reus, sed his non obstantibus, adhuc utrimque

aeque dubium est, pro qua parte stet Jus; pro tali casu in ferenda sententia favendum est potius Reo, quam Actori. Ratio regulae est: tum quia conditio Rei miserabilior est, cum praesumatur non ita instructus, et praeparatus accessisse ad Judicium; tum etiam propter caussam absolutionis, quae favorabilior est, et etiam in re dubia securior, ut sumitur ex l. *Absentem 5.* ff. de poenis. Hue etiam facit illud celebre dictum Juristarum: *Actore non probante*, *Reus absolvitur*, desumptum ex *l. qui accusare 4. C. de edendo.* Non censetur enim Actor pro se satis probare, quamdiu ejus probatio non praevaleat probationi, quam Reus pro se adducit.

4. Quaeri potest, utrum haec regula locum tantummodo habeat in fine Judicii, quando fertur sententia definitiva; an etiam in toto processu litis, ita ut semper caussa rei sit favorabilior, quotiescumque Jura partium sint obscura?

5. Respondetur cum Barbosa probabilius videri, procedere regulam in toto progressu judiciali, quia semper militat eadem ratio equitatis, adeoque sive in principio judicii, sive medio, sive in fine favendum est Reo potius, quam Actori, quando eorum jura de aliquo, quod controvertitur, sint obscura. Glossa tamen in explicatione huius regulae v. *Actori* tenet contrarium, et fundatur in l. *Si quis intentione 66.* ff. *de Judiciis*, ubi dicitur, quod intentio, seu oratio ambigua ab aliquo proposita coram Judice explicanda sit in sensu, qui favorabilior sit proferenti; ex quo textu infert Glossa, in principio litis favendum esse potius Actori, quam Reo. Censeo tamen illam illationem non valere: Nam in textu illius regulae, *Si quis intentione* non distinguitur inter Actorem, et Reum, sed dicitur generaliter, quod intentio, seu oratio ambigua litigantium interpretanda sit in

partem favorabiliorem proponenti, et propterea statutum ejusdem legis aeque militat pro Reo, quando suam exceptionem opponit, ac militet pro Actore proponente suam intentionem, quia unusquisque praesumitur ea proponere, vel opponere, quae sibi sunt utiliora, quantum patitur sensus verborum. Ubi tamen obiter adverte hoc esse intelligendum quoad ambiguitatem illius locutionis, per quam ab Actore circa ingressum litis proponitur sua petitio, et a Reo opponitur exceptio ad repellendam petitionem; ceterum si contingat, vel Actorem pro sua petitione, vel Reum pro sua exceptione prubationes ambiguas afferre, est doctrina recepta ejusmodi probationes ambiguas interpretandas esse contra proferentem, seu in sensu minus favorabili proferenti, ut notat Gloss. ad hanc regulam in fine.

6. Dices: si Actor, et Reus sunt pares in hoc, quod circa ingressum judicii eorum locutio ambigua interpretanda sit in sensum favorabiliorem proferenti, et in progressu judicii probatio ambigua in sensum minus favorabilem; sequitur quod saltem in hoc non faveatur potius Reo, quam Actori, et consequenter falsum sit, quod in toto progressu judiciali faveatur potius Reo, quam Actori, quod diximus esse intentum regulae.

7. Respondetur ex supradictis, intentum regulae, non esse, ut semper, et in omnibus circumstantiis, et quoad omnia faveatur magis Reo, quam Actori, sed solum ad ea, ad quae uterque litigans praetendit, et probat se habere jus, ut patet ex illis regulae particulis: *cum sint partium jura obscura:* unde in iis si Actor non magis probat, absolvitur Reus. Hujus autem generis non sunt ea, ex quibus objectio desumptam est; quia neuter litigans praetendere possit, et probare, se habere jus, ut Adversarius caussam propriam,

aut probationem proponat potius uno modo, quam alio; sed id pendet a libertate cujuslibet. Quod igitur sint pares in hoc, quod eorum locutio ambigua sit, vel contra ipsos, vel in sensu favorabiliori accipienda, non praejudicat praesenti regulae.

8. Quaeri demum potest, utrum statutum hujus regulae extendatur ad omnes omnino caussas, ita ut quotiescumque in qualibet caussa jura partium sunt obscura, favendum sit potius Reo, quam Actori? Resp. negative. Non enim habet haec regula locum, quando Actor tuetur caussam aliquam jure favorabilem, cujus favor, ceteris paribus, praeponderat, unde tunc sententia pro Actore fertur. Hujus generis caussas 4. enumerat Gloss. nempe caussam Matrimonii, libertatis, testamenti, et dotis, pro quibus adducit plures textus. Tiraq. hic citatus a Barbosa id extendit etiam ad quamcumque caussam piam.

REG. XII.

In judiciis non est acceptio personarum habenda.

1. Desumitur haec reg. ex cap. *Novit. 13.* v. *Ceterum de Judiciis* cum alii hic citatis a Gloss. v. *in Judiciis.* Casus formari potest eodem c. *Novit.* Convenitur coram Judice aliquis constitutus in dignitate aut Officio, amicus, vel inimicus ipsius Judicis. Quaeritur utrum favore personae, vel dignitatis, aut amicitiae, aut inimicitiae moveri possit ad ferendam sententiam aliter quam praescribat justitia, aut aliter quam ferret contra aliam personam, quae non esset ejusdem dignitatis, aut amicitiae? Respondetur negative: quia in Judiciis non est habenda acceptio personarum, et Judex judicare debet magnum, ut parvum.

2. Ad intelligentiam regulae notandum primo est, acceptionem personarum esse cum aliquid alicui adjudicatur, seu attribuitur non propter aliquod meritum, aut qualitatem personae, quae faciat ipsam dignam, sicut celeroquin adjudicari, seu attribui deberet, sed propter aliquam aliam qualitatem nihil facientem ad meritum, aut dignitatem: ut puta si quis promoveret aliquem ad Praelationem, vel Magisterium, quia est dives, vel quia est consanguineus suus, esset acceptio personae, quia divitiae, et consanguinitas non sunt caussae, seu qualitates, quae faciant aliquem dignum, ut ei conferatur Magisterium, vel Praelatio Ecclesiastica, quod est exemplum allatum a S. Thom. 2. 2. q. 63. art. 1.

3. Notandum est secundo nomen judiciorum, in quibus specialiter personarum acceptio prohibetur, sumi debere non solum pro illo actu judiciali, quod exercetur a Judice inter Actorem, et Reum, sed universalius pro omni actu, quo juxta leges justitiae adjudicandum, seu attribendum aliquid sit alicui, attento ejusdem Jure, vel merito, vel dignitate. Inde est, quod haec regula locum etiam habeat in actibus spectantibus ad justitiam distributivam, puta in distributionibus rerum, vel munerum, pro quibus attendi debeat Jus, vel meritum personarum; et multo magis in dispensatione spiritualium, in qua gravius peccatum est acceptio personarum, cum spiritualia sint temporalibus potiora. Videri potest S. Thom. in cit. q. 63. Secus accidit in aliis rerum distributionibus, quas quis non ex debito, et per justitiam distributivam, sed ex mera gratia, et liberalitate facit; quia in iis cessat acceptio personarum, cum possit quis absque injustitia dare de suo quantum vult, et cui vult, secundum illud Matthaei 20. *An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum est, et vade.* Ita D. Th. eadem q. 63. art. 1. ad 3.

R E G. XIII.

Ignorantia facti, non Juris, excusat.

1. Sumpta est haec regula ex l. *Regula est 9.* aliisque pluribus juribus ff. *de Juris, et Facti ignorantia:* item ex pluribus juribus C. eod. tit. et ex pluribus textibus Canonicis. Casum format Glossa desumptum ex c. *Si beneficia 20. de Praebendis in 6.* Titius habens unum beneficium obtinuit ab aliquo inferiori collatore aliud beneficium incompatibile cum primo; unde primum dimisit, ut assequeretur secundum. Postea apparuit illud secundum beneficium esse reservatum Summo Pontifici, adeoque non potuisse conferri ab illo inferiori collatore; ac propterea cogitur Titius illud dimittere. Stante hoc vult Titius redire ad primum beneficium, quod dimiserat. Quaeritur utrum possit? Resp. affirmative: quia Titius ignorabat illud secundum beneficium esse reservatum Papae, et sic errabat in facto, dum putabat se posse illud assequi ab inferiori collatore, et propterea excusatur. Secus si errasset in Jure, videlicet si scivisset, esse beneficium reservatum Papae, sed eo non obstante putasset se illud accipere ab inferiori collatore; quia ignorantia facti excusat, non autem ignorantia Juris.

2. Pro intelligentia hujus regulae notandum est, ignorantiam sub diversis respectibus considerari posse, ex quorum diversitate multiplex quoque resultat ignorantiae species, atque divisio. Primo enim considerari potest in ordine ad voluntatem, seu ad moralitatem, et sic dividitur in invincibilem, et vincibilem. Ignorantia invincibilis dicitur, quam quis vincere, seu depellere non po-

tuit, postquam eam omnem diligentiam, eaque omnia media adhibuit, ad quae tenebatur, ut eam depelleret; ut puta si Titius dubitans utrum contractus, quem inire vellet, sit justus, nec ne, consulat ea de re viros doctos, et pios, quos potest, qui unanimiter respondeant contractum esse justum, cum tamen realiter sit injustus: Dicitur habere ignorantiam invincibilem injustitiae, quia, cum adhibuerit omnem diligentiam, quam debuit, non potuit illam depellere. Ignorantia vincibilis est, quam quis adhibito diligenti, ac debito studio vincere potest, et a se depellere: Inter utramque hanc ignorantiae speciem illud praecipuum discrimen est, quod ignorantia invincibilis sit involuntaria, cum deponi non possit, et propterea vocari etiam solet a Juristis probabilis, vel justa, quia scilicet leges civiles, et Sacri Canones illam approbant, utpote contractam bona fide, et sine culpa. At e converso ignorantia vincibilis est voluntaria, quia depelli potest, et debet; ac propterea dicitur etiam a Juristis improbabilis, vel injusta, quia leges illam non approbant, utpote conjunctam cum mala fide. Quam in rem facit illud August. lib. 1. Retract. cap. 9. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras; sed quod negligis quaerere, quod ignoras.*

3. Subdivitur ignorantia vincibilis in affectatam, et crassam, seu supinam. Ignorantia vincibilis affectata est, cum quis de industria aliquid ignorat, ne retrahatur, vel impediatur ab agendo, si illud sciat, ut puta cum Titius de industria negligat cognoscere diem jejunii ad effectum liberius indulgendi comestioni. Ignorantia crassa, seu supina est, quando quis negligenter se gerit in iis sciendis, quae scire debet; et quia ita nascitur ex culpabili desidia, propterea dicitur crassa, et supina, quia crassi, et pingues solent esse desides ad

motum, sicut et ii, qui supini jacent, et dormiunt.

4. Secundo considerari potest ignorantia in ordine ad objectum ignoratum, et sic celebris ejus divisio est in ignorantia facti, et ignorantiam Juris, de quibus ignorantiae speciebus sermo est in regula praesenti. Ignorantia Juris est, per quam aliquid ignoratur statutum, et decisum ab auctoritate legis. Ignorantia facti, per quam ignoratur utrum aliquid gestum sit, necne; seu utrum aliquis actus positus fuerit. Ita desumitur ex lib. 1. ff. *de Juris, et facti ignorantia*, ubi plura utriusque ignorantiae exempla ponuntur, ut puta si scias Titium cognatum tuum esse mortuum, at ignores te habere jus succedendi in ejus rebus, est ignorantia Juris. Sed si scias te habere jus succedendi, ignores tamen illum esse mortuum, est ignorantia facti. Item si contractum ineas cum Minore, nesciens id esse a lege prohibitum est ignorantia Juris. Si vero scias quidem te non posse contrahere cum Minore, at nescias hunc, cum quo contrahis esse minorem, est ignorantia facti. Si demum ignores consortium excommunicati esse vitandum, est ignorantia Juris. At si sciens excommunicatum esse vitandum, ignores Titium esse excommunicatum, est ignorantia facti, et sic de ceteris similibus.

5. His praesuppositis praesens regula continet duas partes, quarum prima est ignorantiam facti excusare: altera vero ignorantiam Juris non excusare. Quod igitur attinet ad primam partem, notandum est ignorantiam facti debere hic sumi pro ignorantia facti alieni. Ignorantia enim facti proprii regulariter non excusat, ut habetur ex lib. 3. *de Juris, et facti ignorantia*, nisi aliquae tamen interveniant circumstantiae, ex quibus etiam circa factum proprium resultet aliqua ignorantiae excusatio, ut puta si factum sit valde anti-

quum, unde facile induci potuit ejus oblivio, vel si factum fuit valde obscurum, vel si sermo sit de homine, qui pluribus negotiis implicitus est, ut ex plurium auctoritate tradit Barbos. ad hanc regulam n. 20.

6. Sed neque generaliter obtinet ignorantiam alieni facti excusare: ea enim tunc solum excusare dicenda est, quando est probabilis. Quare si contingat aliquid ignorari, quod potuit, et debuit sciri cum mediocri diligentia, ut puta, quia palam, et publice gestum fuit, aut quia fuit aliquid affixum in loco publico, etc., tunc talis ignorantia cum sit hominis nimium securi, et supini, non excusat, ut habetur ex l. *Nec supina 6.* ff. de Juris, et facti ignorantia; unde est, quod decreta Principis, postquam ita sunt publicis locis affixa, et promulgata, perinde omnes obligant, ac si singulis personaliter essent intimata; nec potest se quis legitime excusare per ignorantiam ejusdem Decreti, et promulgationis.

7. Extra similes circumstantias ignorantia alieni facti regulariter excusat; quia regulariter est probabilis: quis enim dicat unumquemque posse, ac debere scire quidquid ab aliis gestum est? unde etiam prudentissimi homines plurima aliena facta ignorare possunt, ut dicitur in lib. 2. ff. eodem tit. atque haec est ratio quare praesens regula statuat ignorantiam facti regulariter excusare.

8. In contrarium tamen objici potest textus in l. *Cum putarem 36.* ff. *familiae erciscundae*, ubi dicitur, quod si quis falso putaverit aliquem declaratum fuisse suum coheredem, et propterea illi solverit partem hereditatis, sed postea cognoscat id verum non esse; non propterea potest tueri se excusatione ignorantiae, ejusque favore ab illo repetere id, quod ipsi solvit; atqui ea ignorantia, quam habuit, fuit ignorantia facti alieni, quae et-

iam probabilis esse potuit: ergo falsum est, quod ignorantia facti alieni, si sit probabilis, excuset. Alia quoque difficultas objici potest ex tot. tit. C. *de haereditariis actionibus*, ubi habetur, teneri heredem iis nominibus, seu delictis, quibus tenebatur defunctus, nec potest sese excusare praetextu ullius ignorantiae: ergo, etc.

9. Respondetur solutionem primae difficultatis clare deduci ex ipso textu illius legis, ubi illud statutum est, hoc est quod non possit repeti solutum falso coheredi, tunc solum declaratur esse servandum, quando illa solutio decreta fuit per sententiam Judicis: cum enim sententia Judicis faciat jus inter partes, mirum non est quod non possint partes a sententia recedere sub praetextu alicujus etiam probabilis ignorantiae. Secus accideret, si independenter ab omni sententia Judicis solverit quis ignoranter falso coeredi partem hereditatis; in eo enim casu locum haberet praesens regula, et illa probabilis ignorantia esset sufficiens excusatio, et motivum repetendi, quod solutum est, ut expresse habetur in dicta l. *Cum putarem* §. fin. Ad alteram difficultatem respondetur facile ex saepius dictis, heredem per fictionem Juris censeri eumdem cum defuncto, quoad debita, vel credita, quae a Defuncto transeunt in heredem; adeoque debitum, vel creditum, quod fuit proprium defuncti, est proprium heredis, unde et ipse obligatur, sicut obligabatur defunctus.

10. Quod attinet ad alteram partem regulae, in qua dicitur ignorantiam Juris non excusare, notanda est celebris limitatio, quae ponitur in l. *Juris 7.* ff. *de Juris, et facti ignorantia*, per haec expressa verba: *juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet.* Dupliciter enim per ignorantiam Juris potest quis sibi praejudicare: primo per hoc, quod ex igno-

rantia Juris aliquid faciat, ex quo perdit aliquod lucrum, quod ceteroquin consequi potuisset; secundo per hoc quod ex ignorantia Juris aliquid faciat, ex quo patiatur aliquod damnum in rebus suis, quod ceteroquin passus non esset, si jus non ignorasset. Exemplum habes in leg. *Regula 9. ff. de Juris, et facti ignorantia.* Lege statutum est, ut ad manus heredis pervenire saltem debeat quarta pars hereditatis, itaut si hereditas nimium gravata sit legatis, quibus solutis non remaneret heredi quarta pars hereditatis, possit heres post factum inventarium tantumdem sibi retinere, et proportione servata defalcare de legatis, quantum satis est, ut saltem quarta hereditatis parte potiatur; quae lex lata fuit a Cajo Falcidio Tribuno plebis, unde Falcidia vocatur, de qua sermo est in toto tit. ff. et C. *ad legem Falcidiam*, et in 3. Decret. cap. *Rainaldus 18. de Testamentis.* Hoc supposito, si quis heres istam legem ignorans solverit integra legata, quibus solutis, minus quam quadrante hereditatis potiatur, perdit Falcidiam; nec pro ea repetenda potest se ignorantiae excusatione tueri, quia in tali casu agitur de lucro acquirendo, circa quod juris ignorantia non excusat. Item aliud exemplum habes in leg. 1. ff. *de Juris, et facti ignorantia.* Si quis ignoret, jus sibi non competere adeundi possessionem alicujus rei intra determinatum tempus, solumque animadvertat postquam tempus illud effluxerit, non potest praetextu ignorantiae se excusare, ejusque beneficio possessionem ingredi, quia fuit ignorantia Juris, et agitur de captando lucro, cui non favet ignorantia Juris. Oppositum accidit, ubi agitur de damno, quod aliquis ex ignorantia Juris passus est in rebus suis, cujus exemplum habes ex toto tit. ff. et C. *de Condictione indebiti* in eo, qui ignoranter putans se teneri ad solvendum alteri;

ad quod solvendum nullam habebat obligationem naturalem, quando errorem deprehendi potest, solutum repetere: in eo enim casu aequitas praevalet ignorantiae, quia ut dicitur in leg. 14. ff. *de conditione indebiti; natura aequum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.* Dixi *ad quod solvendum nullam habebat obligationem naturalem.* Si quis enim Jus ignorans solvat indebitum civiliter, sed debitum naturaliter, non potest in tali casu tueri se excusatione ignorantiae, ejusque favore solutum repetere, ut habetur in leg. *Cum quis* de Jur. et fact. ignor. juncta Gloss.

11. Sed et ubi agitur etiam de lucro acquirendo, ex eodem motivo aequitatis, dantur aliqui casus excepti, in quibus Juris ignorantia non nocet, ut videre est in cit. l. *Regula est 9.* ff. *de Juris, et facti ignorantia;* ubi excipiuntur milites, et filiifamilias, minores 25. annis, quia illi magis arma, quam Jura scire praesumuntur, ut dicitur in l. ult. C. *de Jure deliberandi;* hi vero propter immaturitatem judicii sunt digni venia, quod etiam expresse decernitur in l. *quamvis 11.* C. *de Juris, et facti ignorantia.* Item in eadem l. *Regula est*, excipitur casus, in quo aliquis ignoraverit Jus ex eo, quia neque habuit copiam Jurisconsulti, ex quo potuerit illud scire, neque satis prudentiae, ut per se ipsum potuerit indagare: cum enim in tali casu ejus ignorantia sit probabilis, succurritur illi ex aequitate per beneficium legis, ut ex tali ignorantia excusari possit; ad quod etiam facit cap. ultim. distin. 37. apud Gratianum. Ubi tamen adverte exceptiones istas intelligendas esse quoad ignorantiam Juris positivi civilis. Ceterum ignorantia Juris naturalis, vel non datur in adultis, vel si dari aliquando contingat, damnabilis est, adeoque non excusat, ut sumitur ex Grat. *in cau. 1. q. 4. cap. penult.* §. *Notandum.*

R E G. XIV.

Cum quis in Jus succedit alterius, justam ignorantiae caussam habere censetur.

1. Desumitur haec regula ex l. *qui in alterius 42. ff. de divers. regulis Juris.* Casus figurari potest ex c. *Si Sacerdotes 10.* cau. 16. qu. 3. et ex c. *Cura pastorali 11. De Jure patronatus.* Quidam laicus donavit Monasterio, aut alteri Clericorum communitati Ecclesiam, absque auctoritate, et consensu Episcopi aut alterius Superioris Ecclesiastici, ad quem ejus Ecclesiae collatio pertinebat. Ejusmodi donatio invalida fuit, quia non est in manu Laici dare Ecclesiam, sed Episcopi, immo ab eodem Monasterio nec inchoari potest praescriptio super illam Ecclesiam, quamdiu vivit ejusdem Monasterii Superior, in cujus manu donatio facta fuit, quia est possessio malae fidei. Sed supponamus quod ille Superior, aliique mortui sint, quibus facta fuit donatio, et alii in locum eorum successerint in Monasterio: numquid isti possunt inchoare legitimam possessionem, seu praescriptionem in illa Ecclesia? Respondetur affirmative, quia isti praesumuntur habere bonam fidem, censetur enim habere justam caussam ignorantiae, et putare Ecclesiam datam fuisse ab habente potestatem; quia cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiae caussam censetur habere.

2. Haec regula versatur circa ignorantiam facti, unde est quasi exemplum regulae praecedentis, ut notat Gloss. ad hanc regulam in fine. Si enim ignorantia facti alieni, quae probabilis sit, excusat, ut explicatum est; excusabit pariter ignorantia, quam habet Successor circa factum sui

antecessoris, quia etiam haec est probabilis ignorantia facti alieni. Huc etiam facit exemplum allatum a Gloss. in supracit. l. *qui in alterius*, de Titio, qui tecum convenerit se daturum tibi pecuniam, et interim mortuus fuerit: in quo casu si ejus heres non statim tibi solvat, non propterea conveniri potest, et puniri propter dilationem solutionis, quia excusatur ignorantia de facto sui Antecessoris, hoc est de promissione tibi facta, quam ignorantiam habere praesumitur, quae excusatio praesertim locum habet, quando agitur de damno vitando: ignorantiam enim in herede universali circa factum defuncti non praesumi, quando agitur de lucro captando, sed potius praesumi scientiam, docuerunt Mascard. concl. 779. n. 37. Dynus in reg. *Praesumitur* loc. cit. et hoc tit. aliique citati a Barb. ad hanc reg. num. 5.

R E G. XV.

Odia restringi, et favores convenit ampliari.

1. **D**Esumitur ex l. *Cum quidam 19.* ff. *de liberis, et posthumis*, c. *Tua 25. de Decimis*, aliisque Juribus. Casus quoad primam partem regulae, in qua sermo est de odiis restringendis figurari potest ex cit. cap. *Tua*, ubi cum essent concessae in feudum quibusdam Laicis aliquae decimae, quaesitum fuit, utrum iisdem accrescere deberent etiam decimae novalium, hoc est terrarum de novo redactarum ad culturam, de quibus memoria non extabat quod aliquando cultae fuerint, ita enim explicatur vox *Novalium* in cap. *quid novale 21. de Verbor. significatione.* Responsum est autem, non debere ipsis accrescere, sed solum posse ipsos percipere decimas in terris, quae tempore infeu-

dationis erant cultae, quia illa concessio facta laicis de percipiendis decimis est concessio odiosa, odia autem non sunt extendenda, sed potius restringenda. Item alius casus habetur in cap. 1. *De Filiis Presbyter. in 6.* Si cum aliquo illegitime nato dispensatum fuerit, ut, non obstante defectu natalium, possit ad beneficium etiam curatum promoveri, vigore hujus dispensationis non potest nisi unicum beneficium obtinere, quia eadem dispensatio, utpote odiosa, est restringenda. Demum exemplum quoad alteram partem regulae, in qua dicuntur favores ampliandi, sumi potest ex l. 1. C. *de sententia passis, et restitutis*, quae lex inseritur a Grat. in suo Decr. cau. 2. q. 4. in fine, ubi authentice declaratur, quod si Princeps alicui ad exilium damnato dicat; restituo te in integrum provinciae tuae, intelligendus sit non solum de condonatione criminis, et exilii, sed etiam de restitutione honoris, et gradus, omniumque ceterorum; quia scilicet est restitutio gratiosa, et favorabilis, quam convenit ampliari.

2. Pro intelligentia regulae, notandum est nomine odii non intelligi hic affectum illum voluntatis, qui est contrarius amori; sed latiori acceptione significari quidquid in se poenam aliquam, vel molestiam continet, aut aliquo modo redundat in gravamen, seu praejudicium; item nomine favoris non intelligi hic affectum illum benevolentiae, quo voluntas aliquem prosequitur, sed significari quidquid in se gratiam continet, et provocat benevolentiam. Ità colligitur ex l. *qui acceptionem 40.* ff. de conditione indebiti, et l. *quod favore 6.* C. *de Legibus* juncta reg. *quod ob gratiam 61.* infra, hoc tit.

3. Notandum praeterea est, dari nonnumquam aliquos actus, seu concessiones, quae relate ad illam particularem personam, ad quam immediate

terminantur possunt aliquo modo dici favorabiles, quatenus nullum ipsi gravamen, seu praejudicium videntur inferre; relate tamen ad aliquem tertium, sive etiam ad totam communitatem dici possunt odiosae, quatenus aliquo modo praejudicant Juri tertii, aut derogant alicui publicae utilitati; qualia sunt, quae derogant alicui juri communi, quia ad utilitatem, et tranquillitatem publicam pertinet, ut quantum fieri potest, servetur ab omnibus jus commune.

4. Jam vero, quia utilitas, et tranquillitas publica de genere suo praevalet utilitati privatae; ideo omnia ea, quae aliquatenus derogant Juri communi, dicuntur simpliciter odiosa, quamvis contingat alicui particulari personae esse favorabilia, cujus generis sunt dispensationes, quae contra Jus commune conceduntur. Inde fit, quod eadem restringi debeant, hoc est stricte interpretari, itaut, vel nihil, vel minimum quantum fieri potest, praejudicent juri communi, ut est exemplum in c. *cum dilectus 8.* de consuet. ubi cum tractaretur de quodam statuto, cujus verba indifferentia videbantur, ut vel intelligerentur in sensu derogante juri communi, vel in sensu non derogante eidem, Summus Pontifex illa interpretatur in sensu non derogante.

5. Idem juris est, quando per aliquam concessionem alicui factam derogari videtur, aut praejudicari juri tertii: quia etiam tunc illa concessio restringi debet, seu striete interpretari, itaut vel nihil, vel minimum quantum fieri potest praejudicet Juri tertii: praesumpta enim Principis mens est, ita velle uni indulgere, ut alteri nocere non velit: concessiones autem a Principe factae non extenduntur ultra Principis voluntatem. Ita desumitur ex c. *Quamvis 8. de rescriptis in 6.* ex l. *rescripta 7.* C. *de precib. Imperatori offerendis*, et ex l. §. *Si quis a Principe ff. Ne quid in loco publico.*

6. Secus accidit in iis, quae sunt pure favorabilia, nullique praejudicant, neque derogant Juri communi; ea enim juxta praesentem regulam convenit ampliari, hoc est ample interpretari, quantum patitur natura rei, et proprietas verborum, ut desumitur etiam ex l. penult. ff. *de Constitutionibus Principum*, et ex l. *olim 16. de verbor. significatione*, et ex c. *Ex parte 27. de Decimis*, ubi privilegium cuidam Abbati concessum super percipiendis decimis de laboribus terrae Parochiarum suarum, dicitur extendendum esse etiam ad Novalia, itaut scilicet vigore illius privilegii posset ille Abbas percipere decimas etiam de novalibus. Atque hic nota discrimen inter id, quod statutum fuit in c. *Tua*, de quo diximus ad initium hujus regulae, et inter id, quod fuit decretum in cit. cap. *Ex parte*. Nam in c. *Tua* expresse habetur, quod si alicui Laico concessa sit facultas percipiendi decimas, non debeat eadem extendi ad novalia. E converso, in cap. *ex parte*. habetur, quod facultas cuidam Abbati concessa percipiendi decimas, extendi quoque debeat ad Novalia. Ratio disparitatis est: quia facultas illa concessa Laico censetur odiosa, utpote devians a primaeva Decimarum institutione, et a jure communi, secundum quod decimae solvuntur Clericis; concessio autem odiosa restringenda est. E converso concessio illa percipiendi decimas, de qua sermo est in cap. *ex parte* est concessio facta Clerico, unde non deviat a Jure communi; ac propterea debet esse amplae interpretationis; quia odia restringi, et favores convenit ampliari.

7. Excipitur tamen ab hac regula concessio illa, quae quamvis favorabilis sit, utpote nullam poenam, aut gravamen imponens, sed gratiam solam conferens ei, cui conceditur, nihilque praejudicans juri communi, aut jura alicujus tertii;

attamen est in eo impetrationum genere, quae dicuntur ambitiosae, utpote tendentes ad incrementum honoris, aut dignitatis; quales sunt litterae super obtinendis beneficiis impetratae, iisque similia, de quibus sermo est in c. *quamvis 4. de praeben. in 6.* ubi decernitur, quod ejusmodi concessiones, seu litterae, utpote ambitiosae sunt restringendae. Inde est, quod si aliquis rescriptum impetraverit, in quo mandetur collatio beneficii ipsi facienda usque ad certam summam, vigore hujus rescripti non potuerit ipsi provideri in pensione, sed solum in beneficio; nisi tamen in eodem rescripto fiat expressa mentio, etiam de pensione.

8. Superesset hic aliquid explicandum circa statuta, et leges paenales, utrum, et quomodo restringenda sint, seu stricte interpretanda, et utrum id semper locum habeat in qualibet lege paenali. Sed de hac re sermo erit inferius in explicatione regulae *in paenis* hoc tit. ubi de illa re agitur.

R E G. XVI.

Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.

1. Desumitur haec regula ex c. *si super gratia 9. de off. deleg. in 6. c. si cui nulla 36. de praeb. in 6.* aliisque juribus hic citatis a Gloss. unde casus ita figurari potest. Summus Pontifex concessit Titio beneficium, et executorem delegavit, qui Titum in beneficii possessionem immitteret. Accidit antequam fieret illa executio Summum Pontificem mori; unde quaesitum fuit, utrum morte illa concedentis expiraverit facta concessio, ita ut executor delegatus non habuerit amplius potesta-

tem immittendi Titium in possessionem beneficii? Responsum est, non expirasse concessionem gratiae, adeoque nec potestatem executoris, veluti accessoriam eidem gratiae, quia decet concessum beneficium a Principe esse mansurum.

2. Haec regula non est ita intelligenda quasi in nullo umquam casu beneficium seu privilegium a Principe concessum cessare possit. Pluribus enim modis cessare contingit, ut patet ex iis, quae supra diximus ad reg. 7. ubi dictum fuit, quomodo cessare possit privilegium per non usum: seu abusum ejusdem, per lapsum temporis, ad quod concessum fuit, etc. Intelligenda igitur est pro casu, in quo Princeps non alligaverit concessionem certo tempore, aut in quo delictum, seu abusus, vel aliquod enorme praejudicium alteri resultans cessare non faciat concessionem, ut est exemplum in c. *suggestum 9. de decimis*, ubi privilegium quibusdam Religiosis concessum non solvendi decimas, quia incepit esse enormiter nocivum tertio, revocatum fuit: seculis his circumstantiis, beneficium regulariter durat etiam post mortem concedentis, ut patet in casu proposito ex cit. c. *si super gratia* ex off. deleg. in 6.

3. Quaeres: quid si Princeps non cencesserit ipse per se beneficium, sed tantummodo alterum delegaverit ad faciendam concessionem; interim autem re integra, seu antequam delegatus ad concessionem procedat, ipse Princeps moriatur; numquid etiam in tali casu commissio Principis debet esse mansura, itaut vigore illius commissionis possit delegatus beneficium concedere, etiam post mortem Principis delegantis?

4. Respondetur cum distinctione, ut expresse distinguitur in cit. cap. *si cui 36. de praebente in 6.* Vel enim illa delegatio facta est absque expressione particularium personarum, quibus beneficia

conferri debeant a delegato; vel facta est delegatio cum expressione certae personae, ut puta, si dicat: Committo tibi, ut beneficium conferas Titio. Si delegatio primo modo facta est, durat etiam post mortem delegantis. Ratio est: quia ejusmodi delegatio facta censetur in favorem, seu beneficium delegati, cum sit magna ejus praerogativa posse idoneas personas eligere; beneficium autem a Principe concessum non expirat per mortem concedentis. At si delegatio facta fuit de concessione facienda certae personae, expirat omnino per obitum delegantis, re integra. Ratio est, quia per talem delegationem nemini proprie concessum est a Principe beneficium. Non delegato, quia talis delegatio non censetur facta in favorem delegati: non personae providendae, quia eidem non fuit beneficium a Principe concessum, sed beneficii concessio commissa fuit delegato. Non extenditur igitur ad hunc casum haec regula juris, quae solum loquitur de beneficio a Principe concesso, adeoque servari in eodem casu debet generalis doctrina de Officio delegati, cujus facultas regulariter cessat per mortem delegantis, si res sit integra, seu nondum incepta executioni mandari, ut constat ex c. *Relatum 19.* et c. *Licet undique* 30. de Off. Deleg.

5. Quaeres praeterea, utrum beneficium, seu privilegium a Principe concessum, ita dicatur in hac regula debere esse mansurum, ut neque ipse Princeps possit illud libere revocare?

Respondetur, de hac re sermonem fuisse in ultima parte Institutionum nostrarum cap. 9. ubi egimus de privilegiis, et excessibus privilegiatorum, ex quo quaestionis resolutio peti potest.

REG. XVII.

Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.

1. Desumitur ex C. *de his* 6. dist. 28. aliisque pluribus in utroque Jure; unde casus multipliciter figurari potest. Titius promotus est ad beneficium, pro quo debet ordinari Sacerdos intra annum, ex vi Canonis *licet Canon 14. de elect. in 6.* Numquid potest Episcopus pro libertate sua, et absque urgenti caussa, tale tempus breviare, Titiumque cogere, ut ordinetur intra dimidium anni? Respondetur negative: quia Titius habet a Jure tempus anni, intra quod ordinetur; quae autem a Jure concessa sunt, non possunt per inferiorem auferri. Item mulieribus viduis concessa est facultas ab Apostolo transeundi ad secundas nuptias, etiam intra annum luctus post mortem primi Mariti: numquid, vel Episcopus, vel alius potest illas prohibere, ne matrimonium contrahant intra annum luctus? et numquid lex civilis idem prohibens sub gravibus poenis, ut videre est in l. 1. C. *de secundis nuptiis*, sit valida in ordine ad privandas mulieres facultate nubendi? Resp. etiam negative: quia facultas illa est ipsis concessa ab Apostolo, et a Jure Canonico, unde per potestatem inferiorem auferri ab illis non potest.

2. Ex his habes intentum regulae, cujus sensus in eo est, quod facultas seu beneficium a jure concessum non possit auferri per inferiore, quod fundari potest in C. *Cum inferior* 16. *de Majorit. et Obedientia*, ubi dicitur inferiori potestatem non competere supra superiorem, et supra ea, quae a superiore dependent. Secus accidit in ipsamet le-

ge, seu in ipso Legislatore, a quo facultas, vel beneficium indultum est: quod enim per unam legem concessum est a Principe, posset auferri per aliam legem, aut per contrariam consuetudinem habentem vim legis, quia in tali casu non verificatur, quod inferior solvat, vel liget, quod est a Superiore ligatum, vel solutum. Sic de facto quamvis ex statuto legis legitima filiorum auferri, vel minui non possit, ut videre est in toto tit. ff. et inst. *de inofficioso Testamento*, hoc tamen non obstante minui potest per consuetudinem, vel per legem, vel Principis auctoritate, ut videri potest apud Cov. *de Spons. p. 2. c. 8. §. n. 4.* Alia etiam exempla videri possunt apud Gloss. ad hanc regulam.

3. Quod autem dictum est, non posse per inferiorem auferri id, quod a lege concessum est, intelligi debet, quando nullatenus in ipsa lege permittitur inferiori, ut possit illud auferre, vel minuere. Plures enim sunt casus in jure expressi, in quibus concessio per legem facta committitur ministerio inferioris, ut possit ex justa caussa illam auferre, vel minuere; ut puta quamvis appellans habeat de concessione juris annum ad prosequendam appellationem, attamen Judex a quo appellatum est, potest ex justa caussa tempus illud coarctare, ut constat ex c. *Cum sit 5. De appellationibus*, et sic de aliis pluribus.

4. Sed et etiamsi concessio per legem facta non committatur expresse ministerio Judicis inferioris, adhuc posse aliquando per inferiorem auferri, ubi gravis aliqua caussa interveniat, docet Gloss. ad hanc regulam, quam sententiam amblectitur etiam Bart. in l. 2. ff. *de re judic.* sequiturque etiam Panor. in c. *Cum sit 5.* de appell. n. 11. dummodo tamen ablatio illa concessionis legalis non redundet in praejudicium potestatis superioris, cujus

rei exemplum ponit ex c. *Ex insinuatione 50.* de appell. Nam appellans habet de concessione juris annum ad prosequendam, et finiendam appellationem: hunc terminum temporis, quoad praestandam, et prosequendam appellationem potest cum caussa restringere Judex ille, a quo appellatum est, at restringere non potest quoad finiendam appellationem, ut constat ex cit. c. *Ex insinuatione.* Disparitatem affert; quia Judex inferior, a quo appellatum est limitando tempus pro finienda appellatione praejudicaret potestati Judicis superioris, ad quem appellatum est, eique quasi legem imponeret obligando illum, ut absolvat caussam appellationis intra limitatum tempus, quod fieri non potest; at limitatio temporis quoad praesentandam, et prosequendam appellationem tangit jus partis, nihilque praejudicat potestati superioris; unde cum caussa poni potest ab illo Judice inferiori.

5. Denique notandum est, istam regulam non procedere circa ea beneficia, quae a Jure conceduntur in defectum provisionis hominis: in iis enim ubi ponitur provisio hominis, ibi cessat beneficium legis, ac de his intelligi debet illud vulgare dictum: *Provisio hominis tollit provisionem legis*, quod legitur. in rubr. *l. Et habet § Cum quis* ff. de Precario, ubi etiam exemplum habes in beneficio interdicti de precario, mediante quo interdicto, si quis alteri rem suam commodaverit pro suo libito repetendam, etiamsi non apposuerit stipulationem de ea restituenda, adhuc agere potest ad illam recuperandam; quod beneficium cessat, si quis eam stipulationem apposuerit, quia tunc agere potest ad recuperandam rem non in vi ejusdem interdicti, sed per actionem civilem fundatam in ipsa stipulatione, ut etiam constat ex §. *De const. Instit. de Actionibus.*

REG. XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.

1. HÆc regula sumpta est ex l. *quod initio* 29. et ex l. pen. ff. *de diversis regulis juris*, et ex c. *Auditis* 29. de Elect. aliisque juribus, ex quibus multipliciter figurari potest casus. Titius electus, seu promotus fuit ad Praelaturam simoniace, adeoque invalide. Postea tamen per aliquod tempus irreprehensibilis fuit in administratione ejusdem Praelaturae. Numquid ille vitiosus, et invalidus ingressus convalidatur ab illo temporis cursu, ita ut eo mediante censeri debeat Titius possidere legittime praelaturam, quam ab initio non possedit legitime? Resp. negative: quia, quod ab initio nullum, seu invalidum de jure, non potest tractu temporis validari. Item alius casus poni potest ex c. *Si eo tempore* 9. de rest. in 6. Titius obtinuit rescriptum de provisione beneficii curati, quando nondum habebat idoneam aetatem ad idem beneficium, adeoque obtinuit rescriptum subreptitium, et invalidum. Sed supponamus, quod antequam idem rescriptum mandandum esset executioni, aliquod temporis spatium interponatur, intra quod Titius fiat legittimae aetatis in ordine ad idem beneficium obtinendum: numquid in tali circumstantia praedictum rescriptum validatur, ita ut vigore ejusdem possit Titius assequi beneficium? Resp. neg. juxta eamdem regulam; quia, quod initio non valuit, tractu temporis non convalescit.

2. Usus hujus regulae satis ample extenditur: locum enim habet tum in provisionibus beneficio-

rum, ut ex dictis patet, tum etiam in ultimis voluntatibus, ut constat ex §. *praeterea Inst. quibus non est permissum facere testamentum*, ubi dicitur testamentum factum ab impubere, vel a furioso, quod fuit nullum propter defectum judicii non validari per hoc, quod impubes postea pubes, aut furiosus postea compos mentis factus fuerit, et decesserit. Item locum habet in contractibus, ut constat. ex *l. Inter stipulantem 83.* §. *Sacram.* ff. *de Verbor. obligationibus*, ubi dicitur, quod si quis contractum fecerit de re sacra, aut publicis usibus in perpetuum deputata, adeoque contractum invalidum; etiamsi res illa sacra postea evadat profana, et res publicis usibus deputata convertatur in usus privatos, non propterea validatur contractus ille ab initio invalide celebratus. Et sic de aliis pluribus. Ratio istorum omnium est: tum quia juxta regulam infra explicandam hoc tit. *quae contra jus fiunt debent pro infectis haberi;* tum etiam quia solum tempus non satis est ad inducendam vel tollendam obligationem, ut patet ex l. *Obligationum fere 44.* §. *placet* ff. *de Obligationibus, et actionibus.*

3. Notandum tamen hic est, ista omnia intelligenda esse de iis, quae ita contra jus fiunt, ut sint ipso jure nulla, seu invalida, non autem praecise annullanda, seu invalidanda. Duplicis enim generis pro re praesenti datur actus: unus dicitur irritus, et invalidus ipso jure, qualis est, qui de statuto juris, statim ac ponitur, caret penitus omni valore, nec opus est ulla sententia Judicis invalidante, seu rescindente eumdem actum. Alius dicitur irritandus, seu invalidandus, qui valet, quando ponitur, et quamdiu non rescinditur per sententiam, per quam si rescindatur (ut potest, et meretur rescindi) tunc evadit actualiter irritus penitus, et invalidus. Exemplum utriusque

afferri potest ex titulo de Electione. Si aliquis capitulariter eligatur, qui non habuerit suffragia majoris partis Capituli, ejus electio ipso jure est invalida, ut constat ex cap. *Auditis 29. de Electione*, nec opus est sententia Judicis talem electionem rescindentis. E converso, si quis capitulariter eligatur a majori parte Capituli, sed aliquis Elector, cui competebat jus dandi suffragii fuerit contemptus, hoc est non vocatus, quando commode potuit, et debuit vocari; Electio est actualiter valida, supposito, quod omnia reliqua concurrerint ad substantiam electionis necessaria, sed simul est annullanda, et invalidanda, quia Elector contemptus habet jus agendi, ut talis Electio per superioris sententiam annulletur, quia contemptus fuit, ut constat ex c. *Quod sicut 28.* de Elect.

4. Jam vero inter utrumque hoc actuum genus, pro re praesenti ea differentia est, quod actus, qui fuerit ab initio nullus ipso jure, non possit per solum tractum temporis convalescere; et circa hunc procedit praesens regula Juris, in qua ponitur expresse illa particula *de Jure*. Secus accidit in actu, qui ab initio non fuerit nullus, sed praecise annullandus, ut docet Gloss. ad hanc reg. quamdiu enim actus ejusmodi non annullatur, remanet in possess. suae validitatis, unde quasi quodam praescriptionis genere tractu temporis convalescit.

5. Notandum praeterea cum eadem Gloss. et cum Dyno in explicatione hujus regulae, convalidationem actus ab initio de jure nulli excludi per hanc regulam a solo tractu temporis, qui per se satis non est ad inducendam validitatem, etiamsi interim nullitatis ejus caussa cessaverit, ut patet ex exemplo supra allato de impetrante rescriptum beneficiale invalidum propter defectum legittimae aetatis, quod rescriptum non validatur,

etiamsi postea aetas legittima superveniat, et sic de aliis supra eductis. Ceterum si praeter tractum temporis, et cessationem caussae nullitatis superveniat etiam caussa confirmans, tunc pluries contingit actum quoque validum reddi; Ita tamen, ut non retrotrahatur validitas, seu per fictionem juris non censeatur actus fuisse validus ab initio, sed incipiat ipsa validitas ex tunc, quando ponitur caussa confirmans, perinde ac si tunc actus validus primo poneretur. Exemplum habes in cap. *Cum nos 3.* De his, quae fiunt a Praelato, ubi dicitur, quod alienatio rerum Ecclesiae facta sine consensu capituli, quamvis de rigore Juris non teneat, validari tamen potest, si Capitulum eam ratam habeat, et sic de aliis pluribus, quae fuse citantur hic a Glossa.

6. Recolendum tamen hic est id, quod diximus ad reg. 10. *Ratihabitionem retrotrahi*, dari videlicet aliquos actus, pro quorum validitate spectatur specifice initium, et consensus ab initio habitus tamquam forma, pro his enim ratificatio, seu consensus postea superveniens nihil facit ad inducendam validitatem, et ita accidit in exemplo supra posito de electione facta a minori parte Capituli, quam electionem confirmare, seu validare non potest consensus postea superveniens aliorum Canonicorum. Idem juris est pro iis actibus, pro quorum validitate requiritur ab initio consensus aliquis auctoritativus, cujus exemplum in explicatione ejusdem regulae 10. adduximus contractum celebratum a minore, pro cujus validitate opus est ab initio consensu auctoritativo Tutoris, vel Curatoris, unde per subsequentem ejusdem Tutoris consensum validari non potest. Videri potest Panor. in c. *Cum nos 3. De his, quae fiunt a Praelato, etc.* n. 5. ubi fuse hanc rem prosequitur, casusque distinguit, in quibus pro inducenda va-

liditate satis esse, vel non esse potest consensus superveniens.

7. Contra hanc regulam ita explicatam objicitur, et solvitur a Gloss. difficultas petita ex c. *Cura 11. De jure patronatus*, ex quo habetur, quod si laici aliquam Ecclesiam donaverint Clericis absque auctoritate Episcopi, possit ejusmodi donatio, superveniente consensu Episcopi, aut etiam tractu temporis confirmari; et tamen ea donatio fuit ab initio nulla de jure, et invalida. Sed facile respondetur, in eo casu donationem illam non validari per solum tractum temporis, sed quia supervenit caussa confirmans, atque sufficiens ad inducendum titulum justae, ac legitimae possessionis; videlicet vel consensus Episcopi, vel beneficium completae praescriptionis supposita bona fide; adeoque statutum illius Decretalis non apponitur praesenti regulae.

REG. XIX.

Non est sine culpa, qui rei, quae ad eum non pertinet, se immiscet.

1. HÆc regula sumpta est ex c. *Culpa est. 36.* ff. de diversis reg. Juris, et ex C. *Tua 19. de homicidio, etc.*, ex quo casus figurari potest. Titius Monachus peritus in arte Chirurgiae operationem chirurgicam exercuit in infirmo, caussa pietatis, et adhibuit omnem diligentiam, ne quid mali obveniret infirmo, unde et infirmo praecepit, quae necessaria erant, ut operatio illa suum effectum haberet. Accidit autem contra Monachi mentem, ut infirmus ex illa operatione moreretur, quia infirmus praecepta Monachi non servavit. Quaesitum utrum in tali casu Monachus ille irregularitatem

incurrisset? Responsum est affirmative: quia quamvis ea mors secuta esset contra ejus intentionem, et consilium, omnemque diligentiam pro ea cavenda adhibuerit; attamen non fuit sine culpa, quia se immiscuit exercitio Chirurgiae, quae ad ipsum non pertinebat. Item poni potest casus ex c. *Clerico 38.* dist. 50. Titius Clericus projiciens lapidem, vel sagittam, praeter intentionem interfecit hominem transeuntem. Numquid censendus est irregularis? Responsum est affirmative, quia projectio illa lapidis, vel sagittae non competebat statui clericali, et sic fuit in culpa, quae praecessit homicidium.

2. Statutum hujus regulae se extendit etiam ad eos, qui artem aliquam profitentur, cujus sufficientem peritiam non habent, ut, pluribus relatis, tradit Barb. ad hanc regulam n. 2. et sic Medicus imperitus tenetur de damno secuto ex sua operatione, tamquam culpabilis, et aliquando etiam puniri potest, ut tradunt communiter Doctores in c. *ad aures 7. De ætate, et qualit, etc.* Idem juris est in Judice, qui per imperitiam inique judicet, in Praefecto navis, qui per imperitiam artis nauticae naufragio navem exponat, et sic de aliis similibus. Ratio istorum omnium est: quia ea dicuntur ad aliquem non pertinere, quae eidem repugnant, seu non conveniunt, vel ratione personae, vel ratione status, vel officii, vel etiam ratione alcujus circumstantiae, per quam reddatur ad ea ineptus, quia nemo attentare ea debet, in quibus, vel intelligit, vel intelligere debet infirmitatem suam aliis periculosam futuram, ut dicitur in l. *Idem Juris §. 2. ff. ad leg. Aquiliam.*

R E G. XX.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

1. HÆc reg. sumpta est ex l. *Nemo ex his* 43. ff. *de div. reg. juris*, et ex l. *Nemo* 8. ff. *de Exceptione*. Casus figurari potest ex cap. *Auditis*. 15. *de praescriptionibus*. Caussa vertebatur inter Episcopum quemdam et Abbatem super quadam Ecclesia, quam Episcopus contendebat esse sibi subjectam, idque petebat definiri per Judices deputatos. Abbas ex altera parte tueri se volens in possessione ejusdem Ecclesiae, exceptionem opposuit, asserendo se habere privilegia antiqua donationis factae suo Monasterio exempto a jurisdictione Episcopi. Item opposuit, quod etiamsi nullum tale privilegium habuisset, attamen ejusdem Ecclesiae legitimam possessionem longissimo tempore praescripserit, adeoque quod non esset ea possessione privandus. In hoc casu Abbas ille duabus defensionibus usus est, inter se diversis, quia si per privilegium concessum possidebat Ecclesiam, non erat ei necessaria praescriptio. Propter hoc dubitatum fuit, utrum Abbas addmittendus esset ad probandam, utramque exceptionem, itaut si in unius probatione deficeret, posset recurrere ad probationem alterius. Responsum est affirmat. ab. Innoc. III. propter hanc regulam, in qua permittitur Reo pluribus defensionibus se tueri.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae desumitur ex aequitate, juxta quam caussa defensionis est favorabilis, ex l. *favorabiliores* 147. ff. *de diversis reg. Juris*. Ex quo etiam facile difficultas solvitur, quae hic in contrarium proponi solet petita a paritate actoris, cui a lege non permittitur

uti pluribus actionibus, ut patet ex cit. l. *Nemo ex his 43.* ff. *de divers. regulis Juris*. Disparitas ènim est: quia caussa defensionis, quae Reo competit, est favorabilior, quam caussa actionis competens actori; cum praeterea praesumatur actor accedere ad Judicem magis instructus de suo jure, quam praesumatur Reus, qui invitus trahitur ad judicium, adeoque est condonabile Reo, si non omnino certus de fundamento sui juris, cujus conservationi studet, plures titulos ad cautelam multiplicat, quarum unus si insufficiens sit, substituatur alius: quae ratio non aeque militat in actore circa actionem proponendam, quia in libertate ejus erat accedere, vel non accedere, ad judicium, et antequam accederet, poterat, et debebat se certificare, quodnam genus actionis sibi competeret contra reum, quem trahit ad Tribunal Judicis.

3. Ex his etiam solvitur difficultas, quae hic proponitur contra praesentem regulam, petita ex l. 3. *Ex pluribus* ff. *de acquirenda possess.* et ex *inter dilectos 6. de fide instrument.* ubi habetur non posse ejusdem rei dominium pluribus simul titulis ab eodem haberi, ita ut v. gr. quod tuum est ex aliqua caussa, vel titulo, fiat simul tuum ex alia caussa. Hinc enim videtur inferri, quod Reus in judicio pro conservatione sui juris non possit simul titulos defensionis multiplicare; nam multiplicando titulos, declararet, se pluribus titulis habere dominium rei, pro qua vocatus est ad judicium; hoc autem est impossibile. Sed facile respondetur falsum esse, quod Reus multiplicando titulos declaret se pluribus titulis habere dominium rei: in tantum enim multiplicat titulos, in quantum non est satis certus, utrum unus sit efficax, et propterea plures ad cautelam adducit, ut si unus non probetur, substituatur alius, adeoque

multiplicat quodammodo conditionaliter, et disjunctive. Inde est, quod Reus potest etiam pro se proponere plures defensiones inter se contrarias, quae ad eumdem finem tendant, ut docet Gloss. ad hanc regul. cum non proponantur, nisi conditionate, et disjunctive. Quod tamen est intelligendum, dummodo, vel implicite, vel explicite aliquibus non renuntiaverit, ut est exemplum in cap. *Veniens 19. de Prascript.* ubi quidam Reus, cum prius proposuisset pro defensione sui juris concessum sibi privilegium, et postea vellet proponere beneficium praescriptionis super hac secunda exceptione, auditus non fuit; quia qui impetrat, et proponit privilegium sibi concessum a Principe, renuntiare videtur beneficio prescriptionis. Item praedicta intelligenda sunt, dummodo non ita directe sibi invicem adversentur defensiones illae, ut quod ponitur in una, nec conditionaliter poni possit in altera, quin reus convincatur de mendacio, sub quo genere plures particulares defensiones prohibitae sunt, simul proponi per jura civilia, ut videre est apud Gloss. in hac reg. et apud Gloss. in l. *Nemo ex his 43.* ff. de diversis reg. Juris v. *Nemo.*

REG. XXI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

1. DEsumitur ex l. *sicut 5. de C. de Obligationibus, et actionibus* ex c. 1. *de Judiciis*, aliisque juribus; unde casus ita formari potest. Titius conventus fuit super aliqua caussa coram Judice, quem recusare poterat, ut suspectum; sed interrogatus de hoc ipso, utrum vellet ipsum admittere

vel recusare, respondit, quod quamvis haberet justam caussam recusandi, attamen confidens de legalitate, et justitia ejusdem Judicis, eum non recusabat. Postea poenitentia ductus, voluit istum recusare absque alia caussa superveniente, sed tantummodo propter illa motiva, propter quae potuerat ab initio recusare. Quaesitum fuit utrum illa recusatio admittenda esset tamquam legitima? Responsum est negative in eodem c. 1. *de Judiciis*, quod enim semel placuit, amplius displicere non potest. Item casus poni potest ex cap. *Dilectissimi* 2. 8. q. 2. in electione, pro qua Electorem libertatem habent eligendi, quem idoneum judicaverint: postquam tamen elegerint aliquem idoneum, non possunt ab electione jam facta resilire, suumque suffragium alteri dare, et sic de aliis pluribus, quae fuse hic indicantur a Glossa.

2. Haec regula locum habet, tum in electionibus, ut modo dictum est, tum in judicialibus; unde Reus, supposito, quod Judicem acceptaverit, non potest illum, nisi ex caussa superveniente, recusare, et ipse Judex postquam sententiam definitivam tulit, nequit illam corrigere, vel mutare, ex l. *quod Jussit*. 14. ff. *de re judicata.* Nisi tamen sententiam tulerit ipso jure nullam, in quo casu Judex Ordinarius potest iterum judicare, quia juxta regulam infra explicandam, quae contra jus fiunt, debent pro infectis haberi; secus autem Judex delegatus, ut tradit Gloss. in l. *Judex* 55. ff. *de re judicata*, et expresse habetur in l. *Si ut proponis 4. C. quomodo, et quando Judex;* sumiturque etiam ex C. *Si compromissarius* 37. §. *Si vero eligat* De Elect. in 6. Dixi *postquam sententiam definitivam tulit;* hoc est eam sententiam, quae principalis caussae quaestionem definit; secus enim accidit circa sententiam mere interlocutoriam, quo nomine a Juristis intelligitur ea sen-

tentia, quae inter principium, et finem caussae principalis pronuntiatur super aliquo incidenti; eam enim Judex revocare potest, etiam nemine petente, ex cap. *Cum cessante 60. De appellationibus;* ubi videndi Doctores, quoad aliquos casus exceptos, et inter reliquos Panorm. ibid. n. 11.

3. Item praesens reg. locum habet in Contractibus, praesertim in iis, qui dicuntur contractus nominati, a quibus neuter contrahens pro arbitrio suo resilire potest, altero invito, sed tantummodo si etiam alius consentiat, in quo casu locum habet alia reg. juris, alias explicata; *Omnis res per quascumque caussas nascitur, per easdem dissolvitur;* excepto Matrimonio, ut ib. explicatum est. In contractu tamen Depositi, in contractu Societatis, in contractu Mandati, licitum est poenitere, ut constat ex l. 1. §. pen. ff. *Depositi* ex l. *Sed et socius 17. §. 2.* ff. *pro Socio*, ex Inst. *De Mandato* §. *recte*, et ex c. 2. et penult. *de Procurat in 6.* quod intellige si res integra sit, seu non inceperit interesse alterius partis. Idem dic regulariter in contractibus, quos innominatos appellant a quibus contrahens re integra resilire potest, ut traditur a Juristis in l. *Si pecuniam 5.* ff. *de conditione caussa data, etc.* Item in Sponsalibus contractis per verba de futuro, quae si non licite, saltem valide dissolvuntur per sponsalia contracta cum alia per verba de praesenti, ex c. *Si inter 31. de Sponsalibus.* Demum, aliis praetermissis, idem dic de testamento, quod mutari potest usque ad supremum vitae exitum, ut sumitur ex c. *Cum Marthae 6. de celebrat. Missarum*, et ex l. *Quod si iterum 4.* ff. *de adimendis, vel transferendis legatis.*

4. Ratio istarum, aliarumque similium exceptionum fundatur in defectu alicujus ex iis 4. conditionibus, quas hic enumerat Gloss. tamquam ne-

cessarias ad regulam, quarum aliqua deficiente id, quod semel placuit, displicere potest, et aliquando etiam debet.

5. Prima conditio est, quod placitum non sit improbatum a jure, ex cujus conditionis defectu pactum illicitum, quod semel placuit, potest, ac debet displicere, atque rescindi, ut constat ex cap. fin. aliisque pluribus *de pactis.*

6. Secunda conditio est, quod id, quod placuit, scienter placuerit, et non ex errore probabili, seu ex probabili ignorantia facti, ut est exemplum in c. fin. *de Solutionibus* in eo, qui per errorem solverit pecuniam indebitam, et in l. *si per errorem 15.* ff. *de jurisdict. omnium judicium:* ubi dicitur, quod si duo litigantes inter se convenerint, ut lis cognoscatur a Judice, quem falso putabant esse competentem pro illa caussa, eorum consensus validus non fuit, et rescindi potest, ac debet; cujus rei ratio ibidem assignatur, quia *non consentiunt, qui errant* (scilicet in facto, ut notat Glossa) *Quid enim tam est contrarium consensui, quam error, qui imperitiam detegit?*

7. Tertia conditio est, ut id, quod placuit, non placuerit sola mente, sed placitum aliquo actu externo manifestatum fuerit, puta verbis, vel factis. Quod tamen intelligendum est, quoad contrahendam obligationem civilem cum homine: obligatio enim in ordine ad Deum etiam sola mente contrahitur.

8. Quarta demum conditio est, ut alterius intersit, quod placitum observetur, ad quod etiam facit alia reg. juris infra explicanda. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum*, et regul. 75. ff. de diversis regul. juris. *Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.*

REG. XXII.

Non debet aliquis alterius odio praegravari.

1. DEsumitur ex l. *non debet 74.* ff. de divers. reg. Juris; et ex l. *factum 197.* ff. eodem. Casus poni potest ex c. *Si Compromissarius* §. *Si vera eligat* de elect. in 6. Capitulum, cui competebat jus eligendi constituit Titium Compromissarium, ita ut quem Titius eligeret omnes essent acceptaturi. Accidit Titium sive scienter, sive etiam ignoranter elegisse indignum, adeoque fecisse electionem invalidam. Quaesitum fuit, utrum pro ea vice potestas eligendi devolveretur ad Superiorem, puta ad Episcopum, aut Summum Pontificem, vel utrum reverteretur ad Capitulum, itaut esset in potestate Capituli procedere ad aliam electionem? Responsum est, reverti ad Capitulum, quia non debet Capitulum odio Titii praegravari, nisi tamen idem Capitulum scienter ratam habuerit electionem a Titio factam, quia tunc etiam Capitulum esset in culpa. Item casus proponi potest ex leg. *si quis suo 33. C. de inofficioso Testamento* versus finem, ubi corrigitur lex antiqua, per quam matri permittebatur exheredare filium suum odio mariti; atque decernitur, ut id amplius fieri non possit, ne filius absque culpa sua, et solum alieno odio praegravetur.

2. Fundamentum hujus regulae est aequitas naturalis quae petit, ut unus non gravetur odio alterius, hoc est, ut damnum non patiatur in odium alterius, in qua naturali aequitate fundatur etiam alia juris regula infra explicanda. *Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare*, propter quod etiam in jure civili statutum fuit,

ut si aliquis Abbas, vel Episcopus habens feudum a Principe, illud perdat ex aliqua culpa, non debeat exinde detrimentum in Ecclesiam redundare; sed post mortem ejus Episcopi revertatur feudum ad Successorem, ut videre est in lib. feud. de *Capitulis Corradi*, l. *item si Clericus*.

3. Ista tamen intelligenda sunt, quando unus nihil contulit ad factum alterius, unde ex eodem facto detrimentum pati debeat. Pluries enim contingit factum unius censeri per fictionem juris factum alterius, in quo casu si factum illud sit caussa alicujus gravaminis, vel damni, praegravat etiam alterum. Exemplum habes in eo, qui aliquod factum damnosum fieri mandavit, vel ratum habuit: qui enim facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum, quae est reg. juris infra explicanda; adeoque si aliquod damnum ex facto patitur, patitur quodammodo ex facto suo. Ex qua ratione procedit, ut negligentia, vel dolus, vel aliud factum procuratoris, prosit, vel noceat principali in quantum fines mandati patiuntur, ut notat Gloss. ad hanc regulam ex pluribus juribus ab ipsa citatis. Idem proportionaliter dic de herede, qui gravatur pro defuncto, de fidejussore, qui gravatur pro principali, et sic de aliis similibus.

4. Rursus notandum est, praesentem regulam intelligendam esse quoad auctoritatem privatam, ita ut scilicet privata persona non possit auctoritate sua alteri damnum inferre ex odio alterius; secus enim videtur auctoritate publica, ex qua unus puniri nonnumquam potest pro alio, ut notat Decius in l. *non debet* 74. ff. de reg. juris, at explicabitur in regula sequenti.

REG. XXIII.

Sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus.

1. DEsumitur ex c. *Cognoscentes 2. de Constitutionibus;* ex c. *Satis perversum* 7. dist. 56. ex l. *si putator 30. ff. ad legem Aquiliam*, aliisque juribus. Casus poni potest ex c. *Cum voluntate 54. de sententia excommunicationis.* Titius cum excommunicato locutus est de his, quae ad absolutionem, vel alias ad salutem animae pertinebant, eaque occasione etiam alia verba incidenter, ut apud eum magis proficeret, interposuit. Quaesitum est, utrum excommunicationem incurrerit propter ejusmodi communicationem cum excommunicato? Responsum est negative: quia ubi culpa non est, neque caussa puniendi, ibi nec locus poenae.

2. Haec regula duas continet partes. Prima est, neminem sine culpa puniri debere; altera est per modum exceptionis, posse aliquem puniri aliquando sine culpa, quando intervenit justa caussa. Ratio primae partis clara est: quia crudelitatis, et injustitiae esse videtur punire innocentem absque ulla caussa, unde in c. c. 7. dist. 56. dicitur esse satis perversum, et contra Ecclesiasticam censuram, ut filius spolietur officio, vel beneficio suo absque ulla sua culpa, sed tantummodo propter peccata parentum.

3. Quod autem attinet ad alteram partem regulae, in qua dicitur posse aliquem nonnumquam puniri sine culpa, quando intervenit justa caussa: notandum est, caussam ejusmodi posse esse aliquando exigentiam aliquam boni publici, quod petat etiam poenam ad innocentem extendi, ut

contingit v. gr. quando innocens speciali aliqua ratione pertinet ad delinquentem, et consideratur quasi res ejus; sicut filius respectu Patris, subditus respectu Superioris; in quo casu contingere potest, ut Pater delinquens condigne non puniretur, nisi etiam puniretur aliquo modo etiam in rebus suis, adeoque, et in filio: unde hoc ipsum petit utilitas publica, quae exigit ut delicta sint condigne punita. Praeterea idem contingere potest, quando poena solius delinquentis non esset sufficiens medicina culpae, sed opus sit eam applicare etiam partibus proximioribus, ut magis affligat delinquentem, eique citius medeatur, tum etiam ut prosit partibus ipsis, in quibus ex proximitate periculi, atque exempli magis timetur delictum, ut sumitur ex l. *quisquis 5. §. Filii C. ad legem Juliam Majestatis.*

4. Notandum tamen hic est id non intelligi de omni, et quolibet genere poenae, ut etiam notat D. Thom. 2. 2. q. 108. art. 4. ubi distinguit inter poenam mere spiritualem, hoc est, quae directe concernat animae salutem, et inter poenam temporalem. Poena mere spirituali nemo punitur pro peccato alterius. Ratio est: quia quoad animam nemo consideratur, ut pars alterius, et propterea in cap. *Si habes* 1. 24. quaest. 6. dicitur pro peccato Patris non esse filium excommunicandum, et ex proportionali ratione in cit. c. *Sastis perversum* 7. dist. 56. habetur, non esse filium spoliandum officio, vel beneficio suo absque ulla sua culpa, tantummodo propter peccata parentum, quia etiam beneficia, et officia Ecclesiastica sunt Jura spiritualia. Secus accidit in poena temporali, qua puniri nonnumquam potest unus pro alio, vel quia unus censetur quasi res alterius, ut dictum est; vel quia crimen unius derivatur aliquo modo etiam in alium, etc. Videri potest S. Th. in l. c.

REG. XXIV.

Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.

1. HÆc regula sumpta est ex l. *Non videntur* *127. §. Qui jussu ff. de diver. reg. Jur.* Exemplum sumi potest ex l. *Si stipulatus 81. §. Si lancem* ff. de solutionibus. Titius reliquit apud te depositum, et postea, relictis pluribus heredibus mortuus est. Unus, vel alter ex illis heredibus repetit depositum. Tu ut tuae securitati magis consulas, interrogas Judicem, utrum illi petenti restituere debeas, qui respondet tibi, et praecipit, ut restituas. Post factam restitutionem, alii coheredes conveniunt te, ut vel ipsis restituas, vel ut puniaris de dolo; eo quod cum esses obligatus omnibus restituere, uni tantum restituisti. Numquid ita de dolo puniendus eris ad eorum petitionem? Responsum est negative: quia restitutio illa facta fuit a te mandato judicis; quod autem fit mandato Judicis non praesumitur fieri ex malo dolo. Item casus poni potest ex c. *Si Clericos* 15. de sent. excom. in 6. Quidam Episcopus praecepit Laicis, ut Clericum criminosum caperent, et ad se adducerent, atque ita per ipsos Laicos factum est. Numquid iidem Laici dicendi erunt incurrisse sententiam excommunicationis? Responsum est negative, quia scilicet mandato licito Episcopi obtemperaverunt, atque ita obtemperando non fuerunt in dolo, seu in animo machinandi damnum Clerico.

2. Haec regula procedit in iis, quae ceteroquin si fierent a privata persona cum auctoritate privata, continerent aliquid illiciti; secus autem si fiat

cum auctoritate Superioris, in quo casu excusantur; et non praesumuntur facta ex dolo, seu ex animo machinandi, aut nocendi alteri; immo potius esset culpabile non obtemperare mandato Superioris, juxta reg. 159. ff. de diversis reg. Jur. *Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non pareat.*

3. Notandum tamen hic est, id non esse universaliter omnino, et pro qualibet circumstantia intelligendum. Si enim contingat Judicem aliquid praecipere, quod sit notorie injustum, atque prohibitum per legem Divinam, vel humanam tunc obligantem, non propterea Subditus obtemperans excusaretur, quia jure censeretur suae culpae praetexere mandatum Superioris, quod eo tempore nullum est, cum non obliget. Exemplum habes in cap. *Universitatis 24.* de sent. excomm. ubi Clemens III. interrogatus utrum laicus quidam incidisset in excommunicationem, eo quod ad jussionem Abbatis, in cujus servitio commorabatur, Clericum, vel Monachum verberaverat; respondit, incidisse tam praecipientem, quam Laicum obtemperantem, quia scilicet tale mandatum fuerat injustum, et de jure non obligans. Ratio istorum est: quia ubi Deus, vel Principes aliquid praecipit, vel prohibet, potius illi oblemperandum est, quam inferiori Judici, vel Domino aliquid contrarium praecipienti, ex qua ratione deducitur, quod nec excusetur Subditus obediens Principi in iis, quae sunt contra Deum, ut desumitur ex cap. *Julianus* 91. cap. *qui resistit* 94. ex cap. *Imperatores* 95. can. XI. quaest. 3. ad quod etiam facit quod in libro Actuum Apostolorum narratur Petrum, et et Joannem dixisse: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum judicate.*

REG. XXV.

Mora sua cuilibet est nociva.

1. HÆc regula desumpta est ex l. *in condemnatione 133. §. Unicuiq.* ff. de reg. Juris: l. *Emptor 2.* ff. *de aqua, et aquae pluviae arcendae*, aliisque juribus. Exemplum sumi potest cap. unico *de condemnato*, et ex cap. *Bona fides 2. de Deposito.* Titius commodavit tibi vel deposuit librum usque ad certum tempus pro usu tuo. Lapso eo tempore requisivit te; et interpellavit, ut librum restitueres: tu autem injuste, et indebite distulisti reddere et sic fuisti in mora restituendi. Interim liber casu fortuito, et absque tua culpa periit, vel furto ablatus tibi est. Numquid solutus es ab omni obligatione restituendi, sicut si non fuisses in mora, et nulla tua culpa intervenisset, vel obligatus es restituere saltem aestimationem libri? Responsum est a Greg. IX. te esse obligatum ad restitutionem, quia fuisti in mora restituendi, et tua mora debet esse tibi nociva. Item casus poni potest in fure, qui semper est in mora restituendi; unde si res furtiva, aut vi possessa pereat, perit in damnum ejusdem; adeoque tenetur aestimationem solvere, ut sumitur etiam ex l. *Subtracto 9. C. de furtis.*

2. Pro intelligentia regulae notandum est, nomine morae hic intelligi culpabilem tarditatem in aliqua re praestanda damnosam alteri, ut colligitur ex l. *Mora fieri 32.* ff. *de Usuris*, juncta Gloss. ibid. qua ratione debitor injuste differens solutionem debiti intra tempus statutum dicitur esse in mora solvendi, et sic de aliis similibus. Jam vero ut ea tarditas sit culpabilis, adeoque tardans di-

catur morosus, opus est ut sciat, se debere, vel scire debeat, ut interpellatus fuerit a die, vel ab homine, et ut habeat possibilitatem dandi, sicut explicat Gloss. ad hanc reg. et sumitur ex l. *quod ne 5.* ff. *de rebus creditis.*

2. Ex hac explicatione morae facile deducitur ratio praesentis regulae. Cum enim mora sit culpabilis, equum est, ut potius sit nociva moroso delinquenti, quam alteri; ut puta si res furtiva pereat casu fortuito in domo furis, equum est, ut pereat potius in damnum furis, qui peccavit committendo furtum, et restitutionem differendo, quam in damnum alterius, contra quem commissum est furtum; et propterea restitui debet res saltem in aestimatione, simulque cum ipsa restituendi sunt fructus rei, et compensandum omne damnum, quod ex culpabili tarditate morosi caussatum est alteri.

4. Dices: mora Rei, seu debitoris principalis nocet fidejussori, ut constat ex l. *Mora rei 88.* ff. *de Verb. obligationib.* ergo falsum est, quod mora sit tantum nociva moroso.

5. Respondetur fidejussorem, quoad obligationem, quam contraxit pro debitore principali, censeri per fictionem Juris eumdem cum debitore principali, ejusque obligationem esse accessoriam obligationi principali, ex §. *Fidejussoribus.* Instit. *de fidejussoribus.* Non est igitur contra regulam, quod mora debitoris principalis noceat aliqualiter etiam fidejussori: quod idem ex simili ratione dicitur de mora Tutoris, quae nocet Pupillo, de mora, quam habuit Defunctus, quae nocet heredi, et sic de reliquis.

6. Dixi *noceat aliqualiter*, quia notant Doctores ex ult. ff. *de fidejussorib.* moram debitoris principalis nocere fidejussori, quoad solutionem illam principalem, pro qua fidejussit, non autem quoad

argumentum, seu interesse solvendum ultra debitum principale, ad quod tenetur Reus ratione morae; nisi tamen fidejussor in omnem caussam, et etiam in moram pro quolibet interesse Creditoris fidejusserit. Ratio est: quia fidejussor censetur idem ac Reus per fictionem Juris in hac re, quatenus praecise se obligavit, non autem in his, in quibus se non obligavit; adeoque in istis, in quibus se non obligavit, non censetur moram debitoris principalis esse moram fidejussoris, et consequenter non est eidem nociva. Ita tradit Decius, aliique Auctores in l. *In condemnatione 133. §. Unicuique* ff. de reg. Juris atque ita etiam resolvit Gloss. in l. *Sive in duplum* 3. ff. qui satisdare cogantur.

7. Idem cum proportione dicendum est pro casu, in quo duo semel se obligaverunt alicui tertio ad aliquod praestandum intra certum tempus, eoque elapso unus illorum duorum fit in mora, in quo casu dicitur in l. penult. ff. *de duobus reis*, moram illius nocere etiam Socio, quod intelligendum est in ordine ad effectum continuandae obligationis, quam ab initio simul contraxerunt, et secundum quam censentur quasi unus, et idem; non autem quoad augmentum obligationis.

8. Alia plura circa moram, modumque illius contrahendae, atque purgandae si quis cognoscere velit, consulat Giball. lib. 2. *de Usuris* cap. 6. per totum.

R E G. XXVI.

*Ea, * quae fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.*

1. HÆc regula sumpta est l. *factum* 130. ff. de reg. Juris, quae talis est: *Factum a Judice, quod*

ad ejus officium non pertinet, *ratum non est*. Casus proponi potest ex c. *quae in Ecclesiarum* 7. et c. *Ecclesia S. Mariae* 10. de Constit. Princeps quidam Laicus statutum fecerat de rebus, vel personis Ecclesiasticis: numquid tale statutum validum fuit? Responsum est negative ab Innoc. III. etiamsi statutum illud ceteroquin respexerit commodum, vel favorem Ecclesiarum, nisi tamen ab Ecclesia fuerit acceptatum, et approbatum. Cum enim Laicis nulla sit attributa facultas super Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis, eosdemque obsequendi maneat necessitas, non auctoritas imperandi, ut dicitur in cit. cap. *Ecclesia S. Mariae*; consequenter si aliquid tale attentaverint super Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis, actum exercent ad eorum officium non spectantem: quae autem fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt. Ex eadem quoque ratione sunt invalidi actus illi, quos contingat exerceri ab aliqua persona Ecclesiastica, puta ab Episcopo, non habente potestatem ad ipsos, ut puta si in iis casibus, in quibus de Jure communi posset tantummodo concedere 40. dies indulgentiarum, concedat 100. dies, talis concessio nulla est, juxta textum expressum in c. fin. *de poenit. et remiss. in 6.* juncto Cod. *Cum ex eo 14.* eod. tit. in Decretal. antiquis; Et sic de aliis similibus.

2. Ratio hujus regulae clara est: quia scilicet tota validitas actuum, qui fiunt a Judice, fundatur in potestate, vel jurisdictione quam habet: Ergo ubi cessat potestas, seu jurisdictio, cessat etiam actuum validitas. Et quemadmodum si Judex judicare velit extra suum territorium, invalide judicat, quia extra territorium jurisdictionem non habet; ita pariter si judicare velit de iis, quae sunt supra suam jurisdictionem: et ita habetur expresse etiam in l. fin. ff. de jurisd. omnium Judicum.

3. Haec regula intelligenda est potissimum pro iis actibus, quos notorie constat esse extra limites potestatis jurisdictionis. In aliis enim actibus, de quibus dubitari potest, utrum sint extra tales limites, nec ne, solet praesumi pro Judice, ad quem etiam spectat illud ipsum examinare; unde quamdiu contrarium non probetur, reputantur actus validi, ut tradit Barbosa cum Gloss. ad hanc reg. in fine.

4. Dices: Si Episcopus consecret in aliena Dioecesi Ecclesiam, vel Altare, aut ordinet alienum Subditum, consecratio illa, aut ordinatio valida est, etiamsi ad ejus Officium non spectet, et fiat intra limites jurisdictionis: ergo falsum est viribus non subsistere actus factos a Judice extra limites jurisdictionis suae.

5. Respondetur actus hujusmodi dependere potius a potestate Ordinis, quam Jurisdictionis, et propterea validi esse possunt, etiamsi fiant in aliena dioecesi, aut circa alienum Subditum, quamvis sint etiam illiciti, et juxte puniti per canonicas Sanctiones, ut videre est in c. *quod translationem XI. de temporibus Ordinationum*, cap. *Episcopus in Dioecesi* 29. 7. q. 1. et alibi.

R E G. XXVII.

Scienti, et consentienti non sit injuria, neque dolus.

1. HÆc regula sumpta est ex l. *Nemo videtur* 187. ff. de reg. Jur. ubi dicitur: *nemo videtur fraudare eos, qui sciunt et consentiunt;* et ex aliis Juribus. Casus poni potest ex l. 1. ff. *de Actionibus Empti, et Venditi.* Emisti a Titio domum sciens eamdem esse subjectam alicui servituti, puta ut

non possit altius attolli, aut alteri simili servituti. Emptor autem eam servitutem tibi non declaravit, quia certo sciebat, te esse de eadem informatum. Numquid potes agere contra Venditionem, eo quod rem tibi vendiderit ita subjectam servituti? Responsum est negative: quia nulla injuria, nullusque dolus contra te commissus est, quia sciebas ipsam servitutem, et tunc tali scientia consensisti in contractum Emptionis: scienti autem, et consentienti, neque fit injuria, neque dolus. Aliud quoque exemplum sumi potest ex cap. *Si quis ingenuus* 4. et c. *Si femina* 5. cau. 29. q. 2. Titius sciens quamdam mulierem esse ancillam alterius, duxit eam in uxorem: aut e converso femina sciens Titium esse servum alterius consensit eum habere in Conjugem, et de facto Matrimonium contraxit. Numquid postea praetextu conditionis servilis potest in utroque casu attentari dissolutio Matrimonii? Responsum est negative: quia sciens eam circumstantiam, uterque consentit, adeoque nemini vel dolus, vel injuria facta est.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae est: quia etiamsi aliquod jus tibi competeret contra aliquam actionem, attamen eo ipso quod eidem actioni sciens, et volens consentis, censeris cedere juri tuo: dolus autem, et injuria proprie non intervenit, ubi nullum jus laeditur.

3. Dixi *sciens*, *et volens consentis*, utrumque enim copulative requiritur ad excludendam injuriam, ut notat Gloss. ad hanc reg. ex iis verbis: *Scienti et consentienti*. Si enim scias tantum, et non consentias, injuriam pateris; item si consentias, sed nescias, idest non vere intelligas, ut exemplum esse potest in furiosis, aut pupillis, quorum aetas quid videat ignorat, ut dicitur in l. 1. C. *de falsa moneta*; et sic de reliquis.

4. Notandum praeterea est, regulam istam pro-

cedere pro iis casibus, in quibus sciens consentire potest, eo quod agatur tantummodo de jure, vel injuria ipsius propria. Ex hujus conditionis defectu, injuriosa dicenda est verberatio, aut manuum injectio in Clericum, etiamsi Clericus sciat et consentiat, ut constat ex c. *Contingit* 36. de sentent. Excomm. quia scilicet Canon ejusdem verberationis prohibitivus non tam in privatum favorem Clerici, quam in favorem Ordinis Clericalis promulgatus fuit, unde in eodem cap. *Contingit* prohibetur graviter Clerico sub poena excommunicationis, ne sponte se supponat verberationibus ad compensandam hoc modo offensam contra alium commissam.

5. Idem cum proportione dicendum est, quando non minus Reipublicae, quam privatae personae specialiter interest aliquam actionem non fieri; in quo casu actio illa non purgatur per scientiam, et consensum ejusdem privatae personae. Hujus rei casus singularis est in l. *Si quis Servo 20. C. de furtis, et servo corrupto.* Si quis suaserit alieno servo, ut aliquam rem Domini surriperet, et ad se deferret; servus autem hoc Domino manifestaverit, et Domino consentiente rem illam ipsius Domini pertulerit ad iniquum eumdem Suasorem; in tali casu res illa delata est ad iniquum Suasorem sciente, et consentiente Domino, et tamen hoc non obstante decernitur in illa lege, ut ille Suasor puniatur tamquam fur et tamquam corruptor servi. Ratio hujus est, quam indicavimus: quia scilicet publicae utilitatis interest, ne impune possint talia in servis alienis committi, ex quibus valde periclitaretur humana fides, et nec de suis domesticis posset quis esse securus.

R E G. XXVIII.

Quae a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

1. HÆc regula sumpta est ex l. *Quod contra 183.* ff. de reg. Jur. quae sic habet: *quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentiam;* ad quod etiam facit textus in l. *Quod vero 14.* ff. *de Legibus*, c. *Sane 9. de Privilegii* cap. *quanto 3. de Judiciis*, aliisque Juribus, unde casus multipliciter figurari potest. Titius Laicus ex concessione Ecclesiae habet jus patronatus super aliquo beneficio, seu jus presentandi Clericum. Nascitur super eodem beneficio aliqua controversia. Numquid eidem potest se immiscere Patronus, tamquam Judex, quasi ad ipsum pertineat in consequentiam rispatronatus, quod habet? Responsum est negative Alex. III. quia de Jure communi Laicus est incapax juris spiritualis, et ei annexorum, adeoque concessio facta Laico de habendo Jure Patronatus, quod est Jus spirituale, aut spirituali annexum, est concessio exorbitans, hoc est devians, aut discordans a Jure communi; quae autem exorbitant a Jure communi non sunt trahenda ad aliquam consequentiam, hoc est in his argui non potest a similibus ad similia, quasi per hoc ipsum, quod unum concessum sit etiam aliud simile concessum inferri possit.

2. Ad intelligentiam regulae notandum est hoc verbum *Exorbitare* idem significare apud Juristas, quod exorbita, seu via communi deflectere. Exorbitans igitur a Jure communi illud dicitur quod deviat, et in aliqua parte recedit a jure communi, cujus generis sunt privilegia, dispen-

sationes, aliaque similia, quae sint derogativa Juris communis.

3. Circa hujus generis facultates, aut concessiones a jure communi deviantes decernitur in praesenti regula, non esse trahendos ad consequentiam, hoc est non esse extendendas ab una persona ad aliam personam, ab una caussa ad aliam caussam, sed continendas intra suos terminos rerum, et personarum, sub quibus concesse fuerunt; quam in rem faciunt ea, quae supra diximus in explicatione regulae 7. ***Privilegium personale personam sequitur***, *etc.*, item ea, quae diximus in explicatione reg. *15.* ***Odia restringi***, *etc.*, unde etiam deducitur ratio praesentis regulae: nam ea, quae a jure communi exorbitant censentur odiosa, ex ibid. dictis: atqui odiosa non trahuntur ad consequentiam, seu non extenduntur a persona in personam, a casu ad casum, a similibus ad similia, sed intra suos praecise terminos restringuntur: ergo, quae a Jure communi exorbitant non extenduntur.

4. Propter hanc rationem decernitur in l. *Unica*, *C. de Privilegio Dotis*, quod quamvis mulieri competat hoc privilegium, ut pro recuperanda sua dote ex rebus Mariti, praeferri debeat reliquis Creditoribus etiam anterioribus: attamen illud privilegium non transeat ad Mulieris heredem, ubi Gloss. illud statutum extendit etiam ad filios consideratos ut heredes; docet enim privilegium illud non transire ad filios jure hereditario, sed solum jure filiationis: quia scilicet de jure communi est, ut Creditor anterior preferri debeat posterioribus, juxta reg. 54. infra explicandam, *qui prior est tempore, potior est jure;* adeoque privilegium, quod Mulier pro recuperanda dote preferri debeat creditoribus anterioribus, est privilegium exorbitans a jure communi; que autem exorbitant a jure com-

muni nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. Idem proportionaliter dic in aliis exemplis, quae supra adduximus in explicatione regulae *Privilegium*, et regulae *Odia*, puta in eo, qui obtinuerit dispensationem pro beneficio obtinendo, cujus dispensationis vigore non nisi unicum beneficium obtinere potest, et sic de reliquis similibus.

R E G. XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

1. HÆc regula sumpta est ex l. ult. *de auctoritate praestanda*, et ex aliis Juribus. Casus poni potest ex c. *Caussis 30.* De Elect. ut communiter a Doctoribus explicatur in iis verbis, *a singulis de Capitulo statutum est, etc.* Vacante quadam Ecclesia, Capitulares debebant procedere ad Electionem futuri Praelati. Sed cum inter se concordare non possent, nullumque scrutinium succederet, in quo major Capituli pars unum, eumdemque nominaret, proposuerunt Electionem expedire per Compromissum; committendo videlicet uni, vel pluribus totam potestatem eligendi, ita ut, quem illi eligerent, esset ab omnibus acceptandus. Huic consilio procedendi per Compromissum consenserunt omnes Capitulares praeter Unum, quod declaravit se non acquiescere Compromisso, sed mentem suam esse, ut procedatur ulterius in scrutiniis. Numquid ea ipsius contradictio satis fuit, ut non posset compromissum executioni mandari? Respondetur fuisse sufficientem ad impediendum compromissum, quia cum ea res tangeret omnes, et singulos Capitulares, ab omnibus pariter, singulisque approbari debebat ad effectum, ut posset executione mandari. Casus etiam poni potest ex l.

Nam ita 39. ff. *de Adoptionibus*, ubi decernitur, ut in confirmatione adoptionis non Jure factae debeant citari, et esse praesentes quotquot laederentur, si Confirmationi non interessent, et sic de aliis pluribus casibus.

2. Pro intelligentia regulae notandum est, duplici modo, posse aliquid omnes tangere, seu ad omnes pertinere: primo ita ut solum pertineat ad omnes, ut omnes in communi, seu quasi collegialiter, et ut constituant quamdam personam fictam, quales sunt Communitates, Capitula, Collegia, etc., secundo ita ut etiam pertineat ad omnes, ut singulos, seu singulariter consideratos. Jam vero praesens regula, si legitime explicetur, pro utroque casu, servata proportione, pariformiter procedit, ita ut eo modo, quo aliquid omnes tangit, debeat eodem modo ab omnibus approbari. Si aliquid igitur tangit solum omnes, ut omnes communiter, seu ut sunt una persona ficta communitatis, tunc non opus est, ut approbetur singulariter ab omnibus componentibus illam fictam personam, sed sufficat solum approbari ab eadem persona ficta communitatis, aut Capituli, adeoque sufficit approbari a majore parte Capituli, quia, quod sit a majore parte Capituli, censetur factum a toto Capitulo, ut costat ex pluribus Juribus in 30. Decret. sub titulo *De his, quae fiunt a majore parte Capituli*, et ex l. *quod major 19.* ff. *ad Municipalem.* Inde est quod censetur legitime electus a toto Capitulo, qui pro se tulerit solum suffragia majoris, et sanioris partis Capituli, ex cap. *quia propter 42. de Elect.* aliisque Juribus, quia scilicet Electio pertinet ad omnes Capitulariter, seu ut sunt una persona ficta Capituli; quod autem fit per suffragia majoris, et sanioris partis Capituli, censetur factum a toto Capitulo.

3. Si autem aliquid tangat omnes, ut singulos,

seu singulariter consideratos; tunc opus est, ut a singulis approbetur, sive conjunctim, sive separatim, ut tradit Gloss. ad hanc reg. communiter recepta, sumiturque etiam ex leg. *Per fundum XI.* ff. *de servitutibus praediorum rusticorum.* Ratio est, quia quando aliquid tangit omnes ut singulos, singuli habent jus, ne sine suo consensu, et approbatione illud fiat: ergo, si sine consensu alicujus fieret, laederetur jus ipsius, adeoque injuste fieret. Hinc patet, quare in electionibus procedi non possit ad compromissum sine consensu omnium, et singulorum Capitularium; item quare ad Electionem faciendam vocari debeant omnes, et singuli Capitulares, etiam absentes, qui commode possunt, et volunt interesse Electioni, ita ut si, uno illorum contempto, seu non vocato, celebraretur Electio, peti possit ab ipso, ut Electio rescindatur, et sic de aliis similibus casibus. Ratio enim est: quia ista tangunt omnes ut singulos: singuli enim Capitulares habent jus dandi suffragium in Electione, et singuli habent jus, ut vocentur, si sint absentes in loco, ex quo commode possint vocari: actus igitur, per quem huic ipsorum juri praejudicaretur, debet a singulis approbari, atque ita accidit tum in compromisso, in quo Capitulares privant se pro ea vice facultate eligendi, eamdemque transferunt in Compromissarios: tum in eo, quod aliquis Capitularis non vocetur ad Electionem, quando commode poterat, et debebat vocari, qui quamdiu per consensum non cedit juri suo, petere potest a Superiore, ut Electionem a Capitulo factam rescindat.

4. Notat tamen hic Barbos. ad hanc reg. n. 4. consensum ad aliquem actum requiri tantum, quoad illos singulos, quos principaliter idem actus tangit, seu quorum praejudicium principaliter vertitur; non autem quod alios, in quos solum indirecte, et

secundario damnum aliquod redundat, idque probat ex Gloss. in l. *Unoquoque 47.* v. *quos caussa*, ff. *de re judicata:* et sumi etiam potest ex l. penult. in his verbis: *cujus actio*, *vel defensio primum sibi competit* ff. eod. et ex cap. 2. *de pactis* in 6. juncta Gloss. v. *detrimentum*.

5. Notat praeterea idem Auctor ib. n. 5. etiam quoad eos, quos actus principaliter tangit, posse nonnumquam non requiri singulorum consensum, quando videlicet urgens aliqua caussa, seu grave motivum publicae utilitatis impulerit, si praesertim illud aliquorum praejudicium sit exiguum, in quo casu contingere potest, ut consensus majoris partis sufficiat. Ita contingit, quando plures habent Juspatronatus in uno, eodemque beneficio, in quo casu admittitur praesentatio facta a majori parte Patronorum, ne si expectandus sit consensus singulorum patronorum, diu differatur provisio beneficii: et sic de reliquis similibus.

R E G. XXX.

In obscuris minimum est sequendum.

1. Desumitur haec regula ex l. *Semper in obscuris 9.* ff. *de reg. Juris*, quae talis est: *Semper in obscuris*, *quod minimum est*, *sequimur*, cui etiam consonat l. *Semper in stipulationibus 34.* ff. eod. aliique textus, qui citantur hic a Gloss. ex quibus casus ita figurari potest. Titius in testamento suo legavit Cajo 100. scuta. Cum autem dentur species scutorum diversae, quarum una est majoris valoris, quam alia, non expressit Titius, de qua scutorum specie loqueretur, nec id colligi potest ex ulla alia parte testamenti, aut ex consuetudine Regionis, aut ex qualibet alia circumstantia. Quare,

pensatis omnibus, est obscurum, et incertum qualiter intelligendum sit legatum factum a Titio. Pro tali casu quaesitum fuit, utrum legata censeri deberent scuta majoris valoris, vel minoris, et ad quae solvenda compellendus esset heres Titii? Responsum est in l. *Nummis 75. ff. de Legatis 3.* in tali casu censeri legata scuta minoris valoris, et consequenter ad solvenda solum ea compelli posse heredem.

2. Ut intelligatur sensus hujus regulae, notanda est lex supracitata, *Semper in stipulationibus*, quae ita se habet: *Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus, id sequimur, quod actum est.* Unde si non apparet, quid actum est, consequens erit, ut id sequamur, quod in Regione, in qua id actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id, quod minimum est, *redigenda summa est.* In hac lege praescribitur modus interpretandi actus obscuros, et per quos gradus deveniri tandem possit ad hoc, ut interpretatio sit de minimo. Et quamvis lex expresse solum loquatur de stipulationibus, aliisque contractibus, intelligi tamen potest proportione servata etiam in aliis regulariter, ad quae extenditur praesens regula Juris, ut ex dicendis patebit.

3. Primo itaque pro interpretatione, et executione contractuum, examinandus est contractus ipse, verbaque perpendenda, quibus celebratus est, et secundum ea censeri debet obligatio resultans. Quod si, quid actum sit, aut quae obligatio contracta, ex ipsis praecise verbis non satis liqueat; examinanda est consuetudo regionis, ubi actus factus est, et juxta ejusdem regionis stylum idem actus explicabitur; ut puta si alicubi nomine scutorum juxta communem consuetudinem loquendi intelligantur scuta majora, de talibus scutis intelligetur legatum relictum a Titio expresso

solo nomine scutorum: quam in rem etiam facit alia regula infra explicanda: *inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel, quod plerumque fieri consuevit.* Inde est, quod si alicubi mos sit, ut pretium alicujus rei sint 10. sc. majora, et Titius illam emens te obligaverit ad solvenda 10. scuta, obligabitur ad solvenda 10. scuta majora, juxta consuetudinem regionis; et si aliquid solvendum sit Ecclesiae ad aliquam mensuram, quae pro diversis locis diversa sit, servanda erit illa mensura, in qua solvere solent habitatores ejusdem regionis, juxta text. expressum in c. *Ex p. 18. de censib.* et sic de aliis similibus.

4. Quod si casus contingat, in quo nec ex qualitate actus gesti, nec ex consuetudine regionis, nec ex affectionibus personarum, nec ex ulla alia circumstantia colligi possit, in qua specifica mensura quantitatis aliquid debeatur ex legato relicto, eo quod relictum fuit, sub expressione indifferenter acceptibili pro majori, vel minori mensura quantitatis, tunc locum habet praesens regula Juris; quia tunc debitor non est regulariter cogendus, nisi ad solvendum minimum intra genus illius expressionis: ut puta si ex nullo capite colligi possit, utrum scuta legata Cajo intelligenda sint potius scuta majora, quam minora, aut e converso; tunc Titius heres non est cogendus, nisi ad solvenda scuta minora, quia in obscuris minimum est sequendum. Ratio hujus regulae multiplex redditur ab Auctoribus. Primo enim quia minimum sequendo, minus exponimur periculo errandi: in eo enim quod plus est, continetur minus: non autem e converso: quam rationem affert Gloss. ad hanc regulam. Praeterea loquendo specialiter de legatis, quia Testator praesumitur in obscuris minus velle gravare heredem, quam fieri possit, ut constat ex l. *Unum ex familia 67.*

§. *Si rem*, ff. *de Legatis 2.* Loquendo autem de contractibus, ad quos etiam extenditur haec regula, quia sibi imputare debet venditor, aut locator, quod pactionem obscuram fecerit, cum in ejus potestate fuerit obligationem apertius declarare, ut patet ex l. *Veteribus 39.* ff. *de pactis.* Demum loquendo de poenis, de quibus etiam praesens regula ponitur, quia in dubio minor poena imponitur, ex l. *Si praesens 32.* ff. *de poenis* et ex reg. *In poenis 49.* infra explicanda de regulis Juris in 6.

5. Ista tamen intelligenda sunt regulariter, et extra casus exceptos, in quibus ex aliqua circumstantia non est sequendum minimum in obscuris, ut fuse tradunt Juristae in l. *Semper in obscuris 9.* ff. de regul. Juris, et Canonistae in hanc reg. quam explicavimus. Inter quos videri potest Dynus in explicatione hujus regulae, ubi etiam notat, regulam istam procedere circa quantitates, non autem circa species, et artificia, in quibus, quando res est obscura, sequendum est medium, ut docet etiam Gloss. ad hanc regulam, sumiturque ex l. *Si quis argentum 35.* ff. *de Donationibus*, aliisque juribus ab eodem Gloss. citatis. Inter reliquas exceptiones ea etiam est, quae concernit legata relicta ad pias caussas in quibus verba obscura intelliguntur favore Religionis, non de minori, sed de majori, ut tradit Barbos. in l. *Titia 38.* §. *Seja*, ff. *de auro, et argento legato.*

6. Contra regulam hactenus explicatam objici potest. Nomen excommunicationis latae ab homine, quamvis secundum se sit indifferens ad significandam excommunicationem majorem, vel minorem; attamen absolute prolatum intelligi debet de majori excommunicatione; ut constat ex c. pen. *de sent. exc.* ergo falsum est, quod in poenis, ubi res est obscura, sequendum sit minimum. Item obiici

potest textus in l. *Etiam* 43. ff. *de Uusufruct.*, et l. *Nomen filiarum 164.* ff. *de Verbor. significatione*, ubi habentur sequentia: *Partitionis nomen non semper dimidium significat; sed pro ut est adjectum. Potest enim juberi aliquis, et maximam partiri posse, et vigesimam, et tertiam, et prout libuerit. Sed si non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur.* Hactenus verba legis. Ergo etiam in quantitatibus, quando aliquid legatum est sine ultima specifica expressione mensurae, non est sequendum minimum; siquidem pars dimidia non est aliquid minimum in genere partis.

7. Ad primum respondetur illud esse speciale pro excommunicatione, quia ita declaratum fuit a Greg. IX. in cit. c. penult. de sent. excom. Ratio autem esse potest; quia excommunicatio minor numquam ferri solet ab homine, sed solum a Jure contra communicantes cum excommunicato vitando in iis casibus, in quibus ea communicatio sit solum culpa venialis; cum ergo verba generica interpretanda sint juxta communem usum; inde est, quod nomen excommunicationis latae ab homine sumendum semper sit pro excommunicatione majori.

8. Ad secundum etiam respondetur textum illius legis ita procedere, quia nomen partis absolute prolatum, nisi aliud exprimatur, solet intelligi in communi modo loquendi pro parte dimidia, ut desumitur ex l. *recte dicimus 25.* §. *ult.* ff. *de verb. signif.* juncta Gloss. ibid. v. *rem pro indiviso;* cui etiam consonat Gloss. in Clem. 1. *de foro compet.* v. *aut earum parte:* verba autem interpretanda sunt juxta communem loquendi modum, ut dictum est. Textus igitur objecti non contradicunt huic regulae, quia attenta communi consuetudine in objectis casibus, res non est obscura.

REG. XXXI.

Eum, qui certus est certiorari ulterius non oportet.

1. DEsumitur ex l. 1. §. ult. ff. *de actionibus empti, et venditi.* Casus figurari potest ex c. *Si duobus 7. De appellationibus.* Titius, et Cajus litigaverunt coram Judice suo, puta coram proprio Episcopo, qui in ea caussa tulit sententiam definitivam. Sed cum per eamdem sententiam uterque se nimium gravari putaret, appellavit Titius ad Judicem immediate Superiorem, nempe ad Archiepiscopum, Cajus autem ad Papam. Archiepiscopus, suscepta appellatione Titii, citavit Cajum ad suum tribunal pro cognoscenda caussa; Cajus tamen eo quod ad Papam appellasset, obedire neglexit, et neque per se, neque per Procuratorem coram Archiepiscopo comparuit: quare in contumaciam ab Archiepiscopo damnatus fuit, et excommunicatione punitus. In hoc casu certum est, quod si Archiepiscopus nullatenus scivit Cajum pro ea caussa appellasse ad Papam, potuit legitime citare eumdem Cajum, et contumacem excommunicare; tenebatur enim Cajus legitime citatus coram Archiepiscopo suo Judice comparere, et si vellet insistere appellationi a se factae ad Papam, debebat hanc ipsam appellationem a se factam declarare eidem Archiepiscopo; quod si fecisset, non potuisset amplius Archiepiscopus in ea caussa procedere. Sed supponamus, quod Archiepiscopus certo cognoverit Cajum pro ea caussa appellasse ad Papam; hoc tamen non obstante processerit ad citandum Cajum, eumdemque tamquam contumacem, excommunicandum sub praetextu, quod neque Titius indicaverit eam appellationem factam ad Pa-

pam, neque Cajus compareat ad illam manifestandam; numquid gesta per Archiepiscopum legitima sunt, et valida excommunicatio in Cajum fulminata? Responsum est negative: quia Archiepiscopus certus erat de appellatione interposita ad Papam, nec oportebat ipsum ulterius certiorari: secus si ignorasset.

2. Ratio hujus regulae clara est: quia certioratio ad hunc tantum finem adhiberi solet, ut quis aliquid sciat: si igitur illud jam certo sciatur ab eodem, certioratio est potius frustranea, et otiosa.

3. Ista tamen intelligenda sunt pro iis casibus, in quibus certioratio ad eum praecise finem adhibetur, ut aliquid sciatur; secus accidit, quando certioratio requisita est tamquam legalis sollemnitas, quae si non ponatur, eo ipso actus de statuto legis est nullus. Exemplum habes in rub. *de Testamentis*, pro quibus de jure civili requiruntur 7. testes rogati, et subscribentes ex §. *Sed cum paullatim*, Instit. *de Testamentis*; et de Jure Canonico duo, vel tres testes cum Parocho ex c. *Cum esses 10. de Testamentis*, quamvis talis numerus testium pro certificanda praecise mente testatoris non videatur esse adeo necessarius, cum dari facile possit casus, in quo aliunde illa constet, at hoc non obstante necessario requiritur, quia ad vitandas fraudes, quae frequenter nasci possent, statutus fuit a Lege, atque universaliter praescriptus per modum necessariae sollemnitatis.

4. Idem juris est si quando hic, et nunc certioratio requiritur ad effectum, ut certioratus incidat in poenam contumaciae, aut si quando requiritur ad effectum, ut certiorans acquirat aliquod jus ex notificatione, quam facit, et sic de reliquis similibus casibus, in quibus certioratio ponatur propter aliquem alium finem ultra hoc, quod est praecise rei scientiam inducere: in ejusmodi enim casibus

fieri debet denuntiatio etiam ei, qui certus est, ut patet in exemplo excommunicationis majoris, quae ex praescripto sacrorum Canonum numquam fertur ab homine, nisi praemissa trina monitione, aut saltem unica tribus aequivalente, posito nempe triplici temporis interstitio, quorum primum pro prima monitione sit, secundum pro secunda, tertium pro tertia, et C. *Constitutionem 9.* de sent. excom. quia videlicet ea monitio non ponitur ad inducendam praecise scientiam poenae imminentis, sed praeterea tum ad incitandum reum, ut a delicto resipiscat, tum etiam ut si inobediens Reus fuerit, magis inde ejus contumacia convincatur, et puniatur.

R E G. XXXII.

Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.

1. DEsumitur ex l. *Non debet Actori 41.* ff. *de reg. Juris*, ex cap. *de muneris petitionibus*, aliisque Juribus, unde casus ita formatur. Titius volens intentare litem contra Cajum, obtinuit rescriptum a Principe, ut caussa cognosceretur, appellatione remota. Vigore hujus rescripti convenit coram Judice Cajum, qui coram eodem Judice reconvenit Titium, ut puta cum Titius praetenderet, et peteret aliquid sibi solvendum a Cajo; Cajus vicissim oblato libello coram eodem Judice petivit aliquid aliud sibi solvendum a Titio. In hoc casu certum est, quod in caussa conventionis proposita a Titio actore non potest Cajus reus interponere appellationem, quia ea caussa commissa fuit cum clausula, *appellatione remota.* Sed numquid saltem in caussa reconventionis proposita a Cajo, poterit Titius Actor appellare? Responsum est negative a Coelestino III. in cit. c. 2. *de Mutuis petitionibus*:

quia *cum Actoris* (inquit) *et Rei eadem sit conditio, et uno, eodemque jure circa appellationis remedium debeat uterque censeri; sicut desiderat Actor, ut sibi juxta Mandatoris rescriptum justitia fiat, appellatione remota; eodem modo reconvenienti debet in sua justitia respondere.*

2. Fundamentum, et ratio hujus regulae petitur ab aequitate. Nam ut supra diximus in explicatione reg. 11. conditio Rei est miserabilior, quam conditio Actoris; aequitas autem petit, ut ea, quae uni conceduntur regulariter, non denegentur alteri miserabiliori. Quinimmo caussa partis miserabilioris secundum naturalis aequitatis leges solet esse favorabilior, unde reg. 11. supra explicata praecipit favendum esse potius Reo, quam Actori, cum sunt partium jura obscura. Inde est, quod si in judicio Actor obtinuit, quod Reus personaliter compareat ad respondendum; idem quoque obtinere possit Reus, ut etiam Actor personaliter compareat: si post litem contestatam Reus revocare non potest Procuratorem, in caussa prius cognita, ex l. *post litem 17.* ff. *de Procuratoribus;* ita et actor ex l. *quae omnia 25.* ff. eod. et sic de aliis similibus, quae videri possunt apud Card. Tuschum littera A concl. 119. Vide etiam, quae supra diximus ad reg. 11. ubi notavimus dari aliquas caussas favorabiles, in quibus favetur nonnumquam potius Actori, quam Reo; quemadmodum et aliquando contingit licere aliquid Actori, quod non licet Reo, ex aliqua speciali circumstantia, ut est exemplum indicatum a Gloss. pro casu, in quo Reus habeat plures Judices ordinarios, coram quibus conveniri possit, in quo casu est in potestate Actoris eligere Judicem ex illis unum, non autem in potestate Rei: quod statutum fuit, ne si Reo tribuatur illa facultas Judicem eligendi, sumat inde occasionem subterfugiendi judicium.

R E G. XXXIII.

Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

1. DEsumitur ex l. 74. ff. *de reg. juris*, quae talis est: *Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam*. Exemplum sumi potest ex c. *Publicato 58. de Elect.* Capitulares, ad quos spectabat Electio facienda futuri Praelati convenerunt, et in scrutinio singuli dederunt sua suffragia, quae postea publicata fuerunt juxta formam praescriptam in c. *quia propter 42. de Elect.* ex qua publicatione apparuit majorem partem suffragiorum Capituli, Titium nominasse. Aliqui illorum Capitularium videntes illud scrutinium non successisse juxta suam mentem voluerunt mutare consilium suum, et suffragium jam datum variare. Quaesitum est an id jure potuerint? Resp. fuit negative ab Honorio III. quia ea suffragiorum variatio redundaret in detrimentum Titii; consilium autem mutari non potest cum alterius detrimento. Item aliud exemplum sumi potest ex leg. fin. C. *de negotiis gestis*. Constituisti Procuratorem, quia negotia tua recte gessit, unde teneris illi solvere expensas. Numquid post illa negotia gesta, potes revocare mandatum procuratorium, ad effectum, ut libereris a solvendis illi expensis? Responsum est negative in cit. l. fin. quia scilicet illa variatio esset in Procuratoris detrimentum.

2. Tota haec regula procedit circa mutationem consilii, ex qua damnum in aliquod jus tertii derivaret, illud tollendo, vel minuendo, vel difficilius reddendo; aequitas enim, et justitia petit, ut nihil agamus, per quod alius laedatur in jure suo. Hinc a contrario sensu deducit Gloss. fin. ad hanc

reg. quod ubi nullatenus alteri praejudicat, mutari potest consilium, et nonnumquam etiam expedit, ubi scilicet sit mutandum in melius. Exemplum hujus illationis habes in titulo *de Postul. Praelat.* Certum est ex supradictis, quod quando Capitulares procedunt per viam Electionis, postquam sua suffragia dederunt, et scrutinium publicatum est, non possunt variare suffragium. Secus accidit, quando Capitulares procedunt per viam postulationis, nominando personam habentem aliquod impedimentum canonicum dispensabile, et adhibendo verbum *Postulo*, per quod petitur a Superiore dispensatio ejusdem impedimenti: pro eo enim casu decernitur in c. *Bonae memoriae 4. de Postul. Praelat.* ut postquam postulatio fuerit praesentata Superiori, non possint Capitulares variare; unde a contrario sensu inferunt communiter Doctores, quod antequam ea postulatio praesentetur, variare possint etiam invito postulato, ut tradit Panor. in cit. c. *Bonae memoriae 4.* de postul. Praelat. n. 10. Ratio autem disparitatis, quare variatio dari possit in postulatione nondum praesentata Superiori, aut in Electione dari non possit, affertur ab eodem Auctore ibid. n. 11. quia videlicet per postulationem nullum jus acquiritur postulato, cum sit inhabilis, et indigeat dispensatione. Si igitur postulatio varietur, nullum jus laeditur, quod sit acquisitum a postulato, et propterea ea variatio non est prohibita; nisi tamen, ut diximus, postulatio sit jam praesentata Superiori, in quo casu Capitulares non possunt a postulatione recedere, non ex eo quia per illam acquisitum sit aliquod jus a postulato, sed ne Superiori videantur illudere, ut habetur ex cit. c. *Bonae memoriae*. At in electione aliud accidit, quia persona electa habilis est, unde post scrutinium publicatum variari non licet, quia id videretur aliquo modo cedere in

injuriam, et infamiam electi, qui ceteroquin est habilis, utpote carens impedimento. Consonat huic regulae regula 21. supra explicata: *quod semel placuit, etc.* Vide, quae ibidem diximus, quae etiam faciunt ad ulteriorem intelligentiam regulae praesentis.

R E G. XXXIV.

Generi per speciem derogatur.

1. DEsumitur ex l. 81. ff. *de reg. Juris*, quae talis est: *in toto jure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.* Habetur etiam in c. 1. et in c. *Pastoralis 14.* §. *quoniam de rescriptis*, aliisque Juribus. Casus figurari potest ex c. *Studuisti 2. de offic. Legati.* Summus Pontifex speciali delegatione commisit Titio Episcopo quamdam caussam cognoscendam, et judicandam inter duos. In ea autem Regione existebat cum tota sua jurisdictione Legatus de latere, de quo dubitatum fuit, utrum posset in ea caussa se intromittere, trahendo eam ad suum tribunal, vel impediendo Titium Episcopum a ferenda sententia, vel irritando sententiam latam ab eodem Episcopo juxta formam delegationis. Ratio dubitandi fuit: quia Legatus de latere habet jurisdictionem ordinariam in Provincia sibi attributa, et cognoscere potest caussas spectantes ad tribunal Episcopi: ergo potuit etiam eam caussam Episcopo delegatam cognoscere. Sed, hoc non obstante, respondit negative Coelestinus III. quia Titius Episcopus habuit speciale mandatum de ea caussa cognoscenda. Quamvis igitur Legatus de latere haberet ceteroquin generalem jurisdictionem, non tamen potuit eam caussam assumere, quia ei generali jurisdictioni quoad hoc derogatum fuit

per specialem delegationem. Item aliud exemplum poni potest ex cit. cap. *de rescript.* Commissa fuit a Principe quaedam particularis caussa inter Fabium, et Cajum cognoscenda inferiori Judici cum clausula, *appellatione remota.* Cajus tamen habebat generale privilegium libere appellandi in omnibus caussis. Ideo dubitatum fuit, an in ea caussa particulari admitti deberet appellatio Caji. Ad quod negative respondit Alex. III. quia speciale mandatum de non admittenda appellatione in aliqua caussa particulari, quoad illam derogat generali concessioni appellationis interponendae.

2. Ad intelligentiam regulae notandum est nomine generis, et speciei hic non intelligi universale illud, quod habet sub se partes subjectivas, ut intelligitur apud Logicos; sed genus sumi pro quolibet toto continente sub se plura singularia; speciem autem sumi pro illis singularibus sub eo toto comprehensis. Ut puta, jurisdictionalis facultas judicandi omnes caussas est genus; facultas jurisdictionalis judicandi aliquam particularem caussam est species, et sic de reliquis.

3. Jam vero pluries contingit, unam dispositionem fieri circa genus, et aliam circa speciem, quae dispositiones habeant inter se aliquo modo contrarietatem, et ambae simul adimpleri non possint; ut puta, in exemplo supra posito generalis facultas appellandi in omnibus caussis, et particularis prohibitio appellandi in aliqua caussa determinata, sunt dispositiones appositae, quae simul ad effectum perduci non possunt. Pro ejusmodi casibus per praesentem regulam decernitur, generali dispositioni censendum esse derogatum per specialem, hoc est id, quod disponitur circa speciem, esse veluti quamdam dispositionis generalis exceptionem. Ratio est: quia quando duae dispositiones habent inter se contrarietatem aliquam, de-

bent quantum fieri potest ad concordiam reduci, et ambae observari; ut colligitur ex c. *Cum expediat* 29. de Elect. in 6. atqui duae dispositiones contrariae circa genus, et speciem possunt ad concordiam reduci, et ambae observari, si dispositio circa speciem intelligatur esse quasi quaedam exceptio dispositionis circa genus, itaut dispositio circa genus sit observanda in omnibus reliquis, praeterquam in eo, quod praescribitur in dispositione circa speciem: Ergo, etc.

4. Inde fit, regulam isto modo procedere, sive prius facta fuerit dispositio generis, quam dispositio speciei, sive posterius: in utroque enim casu militat eadem ratio adducta, quia videlicet in utroque casu utraque dispositio concordari debet quantum fieri potest, atque servari, quod aliter obtineri non potest, nisi generi per speciem derogando.

5. Ex his a contrario sensu deducitur, quod ubi dispositiones circa genus, et speciem non dicunt inter se contrarietatem ullam, sed ambae cum tota sua proprietate, et extensione possunt simul servari; tunc generi per speciem non derogatur, sed censetur peculiariter expressa illa species ad tollendam aliquam dubitationem, vel ex superabundanti. Exemplum habes in l. *Quaesitum* 12. ff. *de instructo*, *vel instrumento legato*, §. ult. ubi duo casus exponuntur. Primus est. Titius in testamento suo legavit Cajo fundum cum iis, quibus erat instructus, et postea adjecit cum supellectili existente in eodem fundo. Dubitatum fuit, utrum ea expressio speciei derogaret generi, et imminueret legatum, itaut nihil aliud ex iis, quibus fundus instructus erat, censendum esset legatum, praeter supellectilem; et resolutum fuit non derogare, sed supellectilem expressam esse ex abundanti, adeoque praeter supellectilem legata fuisse

etiam reliqua, quibus fundus instructus erat. Alter casus est. Titius in testamento suo reliquit filio fundum cum iis, quibus instructus erat; at filiae reliquit omne argentum, quod habebat. Contigit autem tunc reperiri in eodem fundo aliqua vasa argentea, de quibus dubitatum fuit, utrum censenda essent relicta filiae, adeoque quoad illa fuisse derogatum generali legato filii de omnibus, quae existebant in fundo; an potius censenda essent relicta filio vigore ejusdem legati generalis, et decisum fuit quoad illa fuisse derogatum legato generali, adeoque eadem deberi filiae.

6. Ratio disparitatis est inter utrumque casum: quia in primo casu legatum factum de omnibus, quibus fundus erat instructus, et legatum de supellectili existente in fundo, nullam dicunt contrarietatem, et ambo simul observari possunt, cum sint facta in favorem unius ejusdem personae, cui simul dari potest et omne id, quibus fundus est instructus, et supellex fundi: at in secundo casu legatum de omnibus existentibus in fundo, et legatum de argento, utpote facta in favorem distinctarum personarum, habent inter se contrarietatem aliquam, seu ambo simul cum tota extensione servari non possunt. Quare ut concordentur quantum fieri potest, debet generi per speciem derogari; adeoque censendum est relictum filio quidquid est in fundo, exceptis argenteis.

7. Notandum tamen hic est, ista procedere, ubi ceteroquin aliunde non apparet mentem testatoris fuisse in contrarium. Si enim ex eadem mente, vel ex aliqua circumstantia colligitur, speciem fuisse expressam ad restrictionem generis praecedentis; tunc per ipsam speciem derogatur generi, quamvis ceteroquin nullam inter se contrarietatem habeant, simulque servari possent. Id tamen procedit, non ex vi hujus regulae, sed aliunde, puta

ex ipsius mente testatoris, ut tradit Barb. ad hanc regulam n. 3. sumiturque ex l. *Legata 9.* ff. *de Supellectile legata.*

8. Contra hanc reg. hactenus explicatam objici potest casus expressus in c. *Ex parte 12. De Offic. Delegati.* Titius impetraverat a Summo Pontifice rescriptum, ut sibi conferretur Archidiachonatus primo vacaturus in quadam Ecclesia. Post aliquod tempus Cajus adversarius Titii cognoscens imminere vacationem cujusdam Archidiaconatus in eadem Ecclesia, impetravit etiam ipse rescriptum a Summo Pontifice, ut sibi conferretur ille determinatus Archidiaconatus proxime vacaturus, nulla facta mentione de priori rescripto impetrato a Titio. In eo casu postquam de facto vacavit ille determinatus Archidiaconatus, dubitatum fuit, utri esset conferendus; An Titio vigore generalis rescripti, quo mandabatur in genere ipsi provideri Archidiaconatum proxime vacaturum; An Cajo vigore rescripti specialis posterioris, quo praecipiebatur ipsi conferri illum determinatum Archidiaconatum, qui de facto vacavit? Ad quod respondit Alex. III. Archidiaconatum illum determinatum provideri debere Titio: ergo in eo casu rescriptum speciale Caji non derogavit rescripto generali Titii.

9. Respondetur resolutionem hujus casus non esse contrariam huic regulae. Ratio est: quia rescriptum concessum Titio, quamvis videatur generale utpote praecipiens provideri Titio Archidiaconatum indeterminatum proxime vacaturum, attamen proprie, et in effectu generale non est, quia non potest mandari executioni, nisi per collationem unius particularis Archidiaconatus. Concurrebant igitur in eo casu duo rescripta specialia. Ratio autem, quare in eo casu praevaluerit prius rescriptum speciale concessum Titio, quam poste-

rius rescriptum concessum Cajo, est, quia Princeps suo rescripto posteriori non censetur tollere, vel imminuere velle jus, quod jam alteri prius concessit, nisi id exprimat: unde si quod tale rescriptum concedat, quod sit aliquo modo laesivum concessionis jam factae alteri, idque non exprimat, praesumitur illud concedere ex oblivione prioris concessionis, itaut si memor fuisset, non concessisset. Ita autem res accidit in casu objecto, ut constat ex ipso textu, et c. *Ex parte:* quia priori rescripto jam facta fuerat Titio concessio de Archidiaconatu primo vacaturo, cui concessioni praejudicatum esset, si praevaluisset rescriptum Caji, et aliunde Summus Pontifex non declaravit velle se derogare eidem concessioni.

R E G. XXXV.

Plus semper in se continet, quod est minus.

1. Desumitur ex l. 110. ff. *de reg. Juris.* Casus figurari potest ex cap. 1. *De arbitris* in 6. Titius, et Cajus ut litem, quam habebant, componerent, convenerunt in tres arbitros, quorum judicio, atque sententiae standum esset. Caussa examinata, tulerunt arbitri sententias suas in favorem Caji, damnantes Titium ad pecuniam ipsi solvendam; in eo tamen inter se discreparunt, quod unus damnavit Titium ad solvenda 15. alter ad solvenda 10. tertius autem ad solvenda 5. pro tali casu quaesitum est, quaenam ex illis tribus sententiis praevaleret? Ad quod respondit Bonif. VIII. in cit. c. 1. *De arbitris*, praevalere debere sententiam de summa minori, seu de solvendis quinque; quia in ea summa omnes arbitri consenserunt, continetur enim tamquam pars in aliis duabus summis majo-

ribus, nempe in 10. et in 15. quia plus semper in se continet, quod est minus.

2. Haec regula, ut tradit Glossa, potissimum locum habet in iis, quae considerantur secundum plus, et minus in quantitate, secundum quam id, quod minus est, consideratur tamquam pars alterius, quod plus est: cum autem evidens sit partem in toto contineri, de quo est etiam regula juris infra explicanda, ideo evidens est quoque plus semper in se continere, quod est minus, juxta sensum intentum a praesenti regula. Inde est, quod qui debitum habet solvendi 10. si impossibile ipsi sit solvere 10. possit autem solvere 5. tenetur saltem ad solvenda 5. Qui non potest recitare omnes horas Canonicas, tenetur saltem recitare, quas potest, et sic de reliquis similibus. Ad hanc rem etiam facit alia Juris regula: *Cui licet quod est plus, licet utique, quod est minus*, quae inferius explicabitur, eaque occasione reliqua expedientur, quae ad praesentem regulam faciunt.

3. Inde fit, quod qui vel contractum, vel alium actum exercendo consentit solvere, vel accipere aliquam summam pecuniae, consentit eo ipso solvere, vel accipere partem ejusdem summae, quod evidens est, quando pars illa non solvitur, vel accipitur sola, sed simul cum aliis partibus componentibus eamdem summam. Difficultas tamen est, utrum, si contractus, vel dispositio celebretur super summa, super qua non verificetur, verificari saltem debeat in parte summae; ut puta, si dispositio facta sit de 20. et de tali summa non valeat, utrum saltem verificetur in 10. Ratio dubitandi est: quia, qui disponit, et consentit in 20. videtur etiam consentire in 10. quae continentur in 20.

4. Ad hanc difficultatem, omissis aliorum sententiis, resolvit Barb. ad hanc reg. n. 7. dicendo ex verisimilibus argumentis cognoscendam esse

mentem disponentis, utrum scilicet exprimens majorem summam, praesumi possit consensisse etiam in solam minorem: a voluntate enim, et consensu disponentis pendet validitas dispositionis. Potest autem praesumi in minorem summam impliciter, seu virtualiter consensisse, si per minorem summam redditur melior ejus conditio; secus si minor summa sit ei praejudicialis. Ut v. gr. si fiat contractus locationis, locator conveniens de majori summa sibi solvenda, non censetur consentire soli summae minori, quia esset ei praejudicialis; at promittens debitor, seu conductor per hoc ipsum, quod consentit summae majori, censetur a fortiori consentire minori, quia si intellexisset locatorem minori pretio esse contentum, libentius consensisset, cum per hoc fiat melior ejus conditio. In idem recidit quod ab aliis dicitur sub his aliis terminis; videlicet consentientem summae majori censeri etiam consentientem summae minori in caussa lucrativa, non autem in caussa onerosa. Desumuntur etiam haec ex l. *Si decem* 52. ff. *Locati*.

5. Contra praesentem regulam objici potest casus expressus in C. *Cui de non Sacerdotali* 27. de praeb. in 6. ubi dicitur, quod si mandatur provideri alicui praebenda integra, aut praebenda certi valoris, non possit illi conferri praebenda dimidia, aut praebenda minoris valoris, etiamsi sit ille contentus, cui providenda est; ergo falsum est, quod consensus in plus, etiam sit aliquomodo consensus etiam in minus.

6. Resp. cum Gloss. solutionem clare patere ex ultimis verbis ejusdem Canonis, quae sic habent: *Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter servari oportet) debent ad casus alios, quam expressos extendi*. Forma igitur mandati efficit, ut in objecto casu non possit conferri dimidia prae-

benda, aut minoris valoris etiam eo volente, cui conferenda est, quia mandatum est de providenda praebenda integra, aut certi valoris, et mandatum debet diligenter observari.

REG. XXXVI.

Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

1. Desumitur ex l. *Qui dolo 173.* et l. *Parem esse 192.* et l. *ad ea 199.* §. *Semper* ff. *de reg. juris.* Casus figuratur ex cap. *Ecclesia Sanctae Mariae 4. Ut lite pendente, etc.* Cum quidam detineret possessiones, quae de jure spectabant ad Ecclesiam Sanctae Mariae in via lata, timens sibi restitutionem fore faciendam, ad fraudandam Ecclesiam dolose desiit easdem detinere, et in alterum transtulit, unde impotentem se reddidit ad illas restituendas. Quaesitum est, utrum, hoc non obstante, posset contra ipsum haberi actio, perinde ac si in illarum detentione perseveraret? Ad quod affirmative respondit Innoc. III. praecipiens, ut si possessiones illas restituere amplius non valeret, eo quod illas alienasset, et non posset recuperare, saltem restitueret tantumdem possessionum aequivalentium ad arbitrium bonorum virorum, quia, qui dolo desiit possidere, reputatur per fictionem Juris tamquam possessor; unde contra ipsum datur utilis actio.

2. Ratio, et aequitas hujus regulae est manifesta: quia vitium, et dolus non debet ita patrocinari, ut eximat ab obligatione restituendi: ex qua etiam ratione notant Auctores cum Gloss. haberi eumdem pro possessore quoad sui damnum, non autem quoad commodum, quia non debet commodum a sua malitia reportare. Videri potest

Dynus in explicatione hujus regulae, ubi occasione ejusdem regulae in varias quaestiones digreditur.

R E G. XXXVII.

Utile non debet per inutile vitiari.

1. DEsumitur ex l. *sive generalis 61.* ff. *de Jure Dotium*, cap. *cum tempore 5. De arbitris*, aliisque textibus ex utroque Jure desumptis, quae hic citantur a Gloss. Casus figurari potest ex c. *Dilectus 19. de Praebend.* Quidam Episcopus de mandato Papae assignaverat Titio Canonicatum in quadam Ecclesia, sed Capitulum ejusdem Ecclesiae recipere ipsum in Canonicum recusabat. Pro ea controversia definienda requisitum fuit judicium Legati Pontificii, qui rem ita composuit, ut Titius reciperetur in Canonicum a Capitulo, sed fructus praebendae percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturae. Judicium igitur Legati duas partes continuit, quarum prima fuit, ut Titius reciperetur in Canonicum; altera autem, ut expectaret praebendam vacaturam. Prima pars fuit utilis utpote conformis sacris Canonibus; secus altera pars, quae fuit contraria decr. Conc. Later. III. quod refertur in c. 2. *De concessione praebendae*, ubi prohibetur tribui, vel promitti beneficia antequam vacent. Numquid igitur totum illud judicium debuit annullari propter partem vitiantem; an quoad eam partem annullari; et quoad alteram confirmari? Resp. confirmari debuisse quoad partem utilem, et quoad partem inutilem reprobari, sicut de facto confirmatum, et reprobatum fuit ab Innoc. III. in cit. c. *Dilectus:* quia scilicet utile per inutile non vitiatur.

2. Haec regula locum habet in iis, in quibus plures articuli continentur, quorum unus sit utilis; aut a lege concessus; alter autem sit inutilis, seu invalidus, et a lege reprobatus, pro quibus in praesenti reg. decernitur, articulam utilem non invalidari per articulum inutilem.

3. Hoc tamen intelligendum est pro casu, in quo illi articuli sint individui, et separabiles: secus enim accidit juxta communem Canonistarum doctrinam in articulis individuis, et inseparabilibus, quorum unius utilitas, seu invaliditas etiam alterum vitiat. Exemplum habes in cap. *Ad probandum 24. De sententia, et re judicata.* Commissa fuit simul pluribus Judicibus delegatis quaedam caussa cognoscenda, qui vigore hujus commissionis super eadem caussa sententiam simul protulerunt. Postea tamen cognitum est, unum ex iis Judicibus fuisse inhabilem ad sententiam proferendam, eo quod esset publice excommunicatus, adeoque invalidum fuisse id, quod ab eo gestum est. In eo casu tota sententia prolata etiam a reliquis Judicibus ceteroquin habilibus, declarata fuit invalida, adeoque utile vitiatum fuit per inutile. Ratio est: quia jurisdictio competebat omnibus illis Judicibus simul sumptis, et una omnium sententia debebat caussam terminari; adeoque res erat individua, et inseparabilis, inseperabilia autem non possunt pro parte valere, et pro parte non valere, sed vel sunt penitus, et adaequate valida, vel penitus, et adaequate invalida.

4. Quaeri potest quid dicendum sit pro casu, in quo aliquis actus, puta aliqua Electio fiat ab Universitate, seu Capitulo, in quo erant aliqui inhabiles propter excommunicationem, utrum actus ille censendus sit simpliciter vitiosus, ita ut etiam quatenus ponitur per personas habiles reddatur in-

validus per admistionem personarum inhabilium, adeoque utile per inutile vitietur.

5. Resp. cum distinctione. Vel illi excommunicati admissi fuerunt scienter, hoc est ita, ut reliqui admittentes recognoscerent eos excommunicatos; vel admissi fuerunt ignoranter. Si ignoranter, tunc electio actus subsistit, supposito quod suffragia personarum habilium convenientia in eamdem personam Electi sint in numero sufficienti, seu supra medietatem Capituli, nec quidquam noceat ejus validitati, quod in scrutinio fuerit aliqua pars suffragiorum invalida, unde tunc verificatur regula praesens, quod utile per inutile non vitietur. Desumitur haec responsio ex c. ult. *de Procurat.* Ratio autem est, quam tradit Panor. in idem caput num. 4. quia actus Capitularis, puta electio proprie sumpta non sunt illa suffragia, quae dantur in scrutinio, sed est illud Decretum, per quod unus nomine totius Capituli statuit, et declarat aliquem Electum, quod decretum est subsequens ad scrutinium. Illud autem Decretum est actus proprius universitatis, qua talis, quae est persona ficta, et nomen Juris, quod refertur solum ad eos, apud quos est jus universitatis, adeoque solum ad habiles; unde suffragia data ab inhabilibus non attenduntur, et consequenter Electionem non vitiant. Secus accidit, quando excommunicati admittuntur scienter; tunc enim Electio tota vitiatur, quemadmodum tota vitiatur; si simul cum Clericis admittatur etiam ad eligendum aliquis laicus, ex cap. *Messana 56. de Elect.* quia tunc etiam admittentes sunt in culpa, adeoque puniri merentur per irritationem electionis.

6. Notandum tamen hic est ex eod. cap. ult. *De procurat.* doctrinam istam de validitate electionis procedere, dummodo illi excommunicati inhabiles expressi non sint in ipso decreto Electionis capi-

tularis, et in dispositione actus. Si enim expressi sint, vitiatur Electio, et actus, quia tunc electio consideratur prout individue, et inseparabiliter procedens, tum ab habilibus, tum ab inhabilibus. Quando autem plura sunt individua, et inseparabilia utile per inutile vitiatur, ut dictum est. Rursus ex eod. c. ult. notandum est, eamdem doctrinam procedere, dummodo inhabiles tamquam majores, et principales non praebuerint auctoritatem actui gesto ab universitate: auctoritas enim est, quae dat robur, et validitatem actui Capitulari. Si igitur auctoritas est nulla utpote interposita ab inhabilibus, nequit actus esse validus. Videri potest Panor. in cit. cap. ult. *de Procurat.* ubi hanc quaestionem examinat.

7. Contra regulam hactenus explicatam objici potest textus in l. *Si libertus 16.* vers. *Si quis plures*, ff. *de Jurepat.* ubi donatio plurium rerum facta a Liberto irrita tota esse dicitur, quando per eam se redegit ad habendum minus quam 100. aureos. Pars enim donationis illius, secundum se est utilis, seu valida, cum per illam donator Libertus non se redigat ad habendum minus, quam 100. aureos; et tamen ea pars donationis conjuncta cum alia parte donationis redditur invalida; et consequenter utile per inutile vitiatur.

8. Resp. in ejusmodi casu, ideo revocari etiam partem donationis, adeoque utile per inutile vitiari, quia quando facta est simul alienatio plurium rerum, non apparet, quare potius una pars donationis revocari debeat, quam alia, adeoque non constat de parte utili, quae manere debeat; et propterea tota donatio declaratur invalida. Praesens autem regula procedit in iis, in quibus constat de parte utili.

R E G. XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

1. Desumitur ex cap. *Cum olim 19. de Censibus*, aliisque Juribus, unde casus ita figuratur. Quidam Episcopus contendebat sibi solvendas esse decimas, etc. Jura Episcopalia ab Abbate cujusdam Ecclesiae absque nulla diminutione. Abbas in contrarium respondebat se non teneri ad illa omnia integre persolvenda, quia extabat instrumentum quoddam compositionis, in quo stabilita erat aliqua diminutio solvendorum, quamvis ceteroquin instrumentum illud fuisset ab Abbate multipliciter impugnatum, ut puta sub praetextu, quod fuisset violenter extortum; aut quod esset falsum. Quaesitum est, utrum in eo casu instrumentum illud deberet suffragari Abbati, ita ut ejus vigore non deberet solvere nisi partem eorum, quae de jure communi debentur Episcopo? Ad quod Innoc. III. in cit. c. *Cum olim*, respondit suffragari non debere: quia videlicet Abbas ille non debuit beneficium consequi ex eo, quod conatus fuerat multipliciter impugnare.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae est in eodem c. *Cum olim:* quia videlicet, qui aliquid totaliter simul, et adaequate impugnat, renuntiare censetur cuilibet commodo, seu beneficio, quod ceteroquin ex eo reportare posset: In hac etiam ratione fundatur id, quod decernitur in l. *Papinianus 18. §. Meminisse ff. de inofficioso testamento*, eum nempe, qui testamentum aliquod impugnavit coram Judice, tamquam inofficiosum, etiam si postea feratur sententia pro validitate testamenti,

non posse eumdem impugnatorem ex eo testamento commodum reportare, puta obtinere legatum, quod in eodem testamento ipsi relictum fuit; immo si legatum solutum ipsi fuerit, auferendum ei esse, et dandum fisco, quia impugnando testamentum tamquam inofficiosum, tacite renuntiavit fundamento sui Juris, unde quod recepit, absque jure recepit.

3. Notandum tamen hic est, id intelligi debere, si ab ea impugnatione non destitit ante sententiam, ut notat Gloss. in cit. cap. *Cum olim*. Item si totum testamentum impugnavit: qui enim solam partem impugnaret, non propterea prohiberetur fructum ex alia consequi. Demum notat hic eadem Gloss. quod si quis aliud impugnaret ex necessitate officii, et nomine alieno, puta tamquam procurator, vel tutor alterius, non propterea sibi ipsi praejudicaret, sed adhuc ex eo fructum consequi posset nomine suo.

R E G. XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quae sequuntur ex illo.

1. Sumitur ex cap. *Nam concupiscentiam 4. De constitutionibus* l. *non dubium 5.* c. *De Legib.* aliisque Juribus, ex quibus exemplum regulae sumi potest. In jejunio Quadragesimae prohibita est carnium comestio. Dubitatum olim fuit, utrum eodem tempore prohibitum quoque esset uti ovis, et lacticiniis. Ad quod in cap. *denique 7.* distinct. 4. responsum fuit, esse prohibitum quia cum sit prohibitus usus carnium, videntur etiam prohibita, quae trahunt sementinam originem a carne, atque ita de jure communi servatur in Eccle-

sia, exceptis iis Regionibus, in quibus per approbatam ab Ecclesia consuetudinem aliud statutum est. Item in citat. cap. *Nam concupiscientiam* dicitur per prohibitionem generalem concupiscentiae fuisse generaliter prohibita omnia mala; quia omnia mala oriuntur ex concupiscentia, hoc est ex pravo animi motu, et inordinata affectione ad res creatas.

2. Huic regulae parum dissimilis est alia, quam hic format Gloss. fin. videlicet: aliquo prohibito, omne id prohibetur, per quod pervenitur ad illud, cujus exemplum habes in l. *Oratio 16.* ff. *de Sponsalibus*, ubi dicitur, quod, si per legem inter quasdam personas sint prohibitae nuptiae, eo ipso inter easdem censeantur etiam prohibita sponsalia, etiamsi in lege prohibitiva nuptiarum nulla mentio fiat de sponsalibus: quia videlicet sponsalia sunt medium per se ordinatum ad Nuptias.

3. Notat tamen Barb. in explicatione hujus regulae, hoc intelligi debere de iis, quae sunt per se connexa, seu quorum unum est medium per se ordinatum ad aliud.

4. Reliqua ad ulteriorem hujus regulae intelligentiam dicentur inferius in reg. *Accessorium 42.* paullo post explicanda, quae praesenti regulae affinis est.

R E G. XL.

Pluralis locutio duorum numero est contenta.

1. DEsumitur ex l. *Ubi numerus 12.* ff. *De Testibus*, ubi dicitur, quod ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt, quia pluralis elocutio duorum numero contenta est. Potest etiam figurari casus ex cap. *Is, cui 19.* de Praeb. in 6.

Papa dispensavit cum Titio, ut posset simul plura beneficia obtinere, aliud non declarando. Quaesitum fuit, quot beneficia obtinere posset vigore ejus dispensationis? Responsum est a Bonif. VIII. posse tantum obtinere duo beneficia non curata. Quia ea dispensatio fuit odiosa, utpote derogativa Juris communis, adeoque stricte interpretanda, quantum satis fuit, ut possent verba verificari juxta reg. *Odia restringi 15.* supra explicatam. Ut autem illa verba dispensationis verificarentur, satis erat Titio conferri duo tantum beneficia, quia pluralis locutio duorum numero est contenta.

2. Usus, et applicatio hujus regulae, locum habet regulariter in omnibus iis casibus, ubi jus, vel dispositio aliqua loquitur in plurali, nec determinat expressum numerum; ut v. gr. si pro validitate alicujus actus requirat testes non determinando quot, si in testamento legata sit libertas servo acquirenda post annos, non explificando annorum numerum; de quo casu sermo est in l. *Libertas 17. §. Post annos* ff. *de manumissis testamento*, et sic de reliquis. In his enim, aliisque similibus, duo regulariter sufficiunt, puta duo testes, ut in cit. l. *Ubi numerus;* duo anni, ut in cit. *§. Post annos, etc.*

3. Secus accidit ubi in eadem, vel in alia lege, seu dispositione certus aliquis numerus exprimitur servandus in aliqua materia; quia tunc dispositionis, aut legis illius statutum in materia illa servandum erit. Plura hujus rei exempla habes apud Gloss. in praesent. reg. praesertim circa numerum testium requisitorum ad testamenta de antiquo Jure civili, ex quo regulariter 7. testes pro Testamentis requirebantur, l. *Hac concultissima 21. C. De Testamento 5.* pro Codicillis, l. fin. §. ult. Cod. *De Codicillis*, et sic de aliis, quae videri possunt in praecit. Gloss.

REG. XLI.

Imputari non debet rei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

1. DEsumitur ex c. fin. De Elect. c. *Commissa 35.* eod. tit. in 6. aliisque Juribus hic citatis à Gloss. ex quibus casus ita formari potest. Titius promotus fuit ad Ecclesiam Parochialem, unde intra annum debebat ordinari Sacerdos, ut omnibus ita promotis praecipitur a Decreto Generalis Concilii Lugdunensi relato in c. *Licet Canon. 14. De Elect. in 6.* Contigit tamen eo anno Titium non potuisse ordinari, non ex defectu ipsius, sed quia non potuit habere Episcopum, a quo ordinaretur, aut quia aliquo alio impedimento ligatus fuit. Stante hoc, numquid Titius elapso anno censendus erit incidisse in poenam statutam in eod. c. *Licet Canon* contra non ordinatos intra annum a die obtentae Ecclesiae, aut scilicet eo ipso privatus sit ea Ecclesia? Responsum est negative in eod. c. *Commissa*, quia per Titium non stetit non fuisse ordinatum, adeoque eidem imputari non debet.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae desumitur ex reg. 6. *Nemo potest ad impossibile obligari*, et ex reg. 23. *Sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus*, quas supra explicavimus. Si enim ad impossibile nemo obligari potest, nemini imputari potest ad culpam, si id non faciat, ad quod faciendum est inevitabiliter impeditus. Si autem id imputari non potest ad culpam, sequitur, quod neque imputari debeat ad paenam ex citata regula, *Sine culpa.*

3. Notandum tamen hic est cum Gloss. quod quamvis inculpabiliter impedito non imputetur, si

non faciat id, quod per eum fuerat faciendum, puta non imputetur promoto ad Parochialem Ecclesiam, non fuisse promotum ad Sacerdotium intra annum a die obtentae Ecclesiae, si per ipsum non stetit; attamen obligatio illa post elapsum annum non extinguitur, sed adhuc perseverat, unde, cessante impedimento, adimplenda erit: eo modo, quo si aliquis intra certum tempus tenetur aliquid solvere, non ideo erit ab obligatione solutus, si solvere nequiverit tempore dato; immo ad solutionem elapso etiam die solutioni praefixo, tenetur, ut expresse dicitur in cap. *Cum dilecti 6. De dolo, et contumacia.* In ejusmodi enim obligationibus terminus temporis adjicitur, non ad restringendam, seu ad finiendam illam obligationem, itaut lapso termino cesset obligatio ex parte ejus, per quem non stetit, sed ad sollicitandum obligationis effectum, idest ad constituendum tempus, ut deinceps debitor in mora constituatur non solvendo, adeoque lapsus temporis non extinguat obligationem. Quam in rem etiam facit leg. *Celsus 23. §. idem ait, si jusserit* ff. *de receptis arbitris;* ubi dicitur, quod si pecunia solvenda sit certo tempore, debitor eodem tempore non solvens non incidit in poenam, si per ipsum non stetit; incidit tamen, si post illud tempus per ipsum stet, quod non solvat. Quomodo autem cognosci possit, utrum in particularibus obligationibus certum tempus adjectum sit, ad finiendam obligationem, ita ut lapso tempore cesset; an ad sollicitandum obligationis effectum, et ad constituendum debitorem in mora, videri potest apud Sanchez de Matrim. lib. 1. disp. 53. num. 1. 2. et 3.

4. Reliqua, quae ad ulteriorem hujus regulae intelligentiam facere possunt, tradentur inferius ad explicationem regulae, *Cum non stat 66.* quae huic praesenti regulae affinis est.

R E G. XLII.

Accessorium naturam sequi congruit principalis.

1. DEsumitur ex l. *Cum principalis 178.* et l. *Nihil dolo 171.* ff. *de reg. Juris*, c. *si super gratia 9.* De Off. Delegati in 6. aliis Juribus. Casus poni potest ex c. Unico, *De consecratione Ecclesiae, vel Altaris in 6.* Quaedam Ecclesia polluta fuit per injuriosam sanguinis humani effusionem. Contingit autem eidem Ecclesiae esse annexum, et contiguum caemeterium pro sepeliendis Corporibus Fidelium mortuorum. Quaesitum est, utrum in eo casu censeri quoque debeat pollutum caemeterium, itaut ante reconciliationem non possit in eo aliquis sepeliri? Ad hoc respondit Bonif. VIII. in cit. cap. Unic. *De consecr. Ecclesiae in 6.* censeri debere pollutum, et antequam reconcilietur, non debere in eo aliquem sepeliri: quia scilicet caemeterium est accessorium ad Ecclesiam; accessorium autem sequitur naturam sui principalis. Sed ponamus e contra, quod humanus sanguis fuerit injuriose effusus in coemeterio, adeoque coemeterium pollutum sit; numquid per hoc praecise censenda erit polluta etiam Ecclesia, cui caemeterium contiguum est? Responsum est ibid. negative: quia Ecclesia est principalis, et coemeterium est accessorium; principale autem non sequitur naturam accessorii, sed e converso accessorium sequitur naturam principalis. Demum supponamus eidem caemeterio, ubi humanus sanguis injuriose effusus est, esse contiguum aliquod aliud coemeterium pariete tantum intermedio sejunctum; immo itaut ab uno ad aliud per portam intermediam habeatur accessus; numquid in tali casu censeri

debet etiam violatum illud aliud coemeterium? Responsum ibidem est negative: quia illa duo coemeteria non se habent ad invicem tamquam accessorium, et principale, sed ad summum tamquam duo accessoria relate ad Ecclesiam. Praesens autem regula Juris non dicit quod unum accessorium sequatur naturam alterius accessorii, sed solum quod accessorium sequatur naturam principalis.

2. Pro clariori hujus regulae intellectu, et pro facili solutione difficultatum, quae ex pluribus Juribus contra hanc regulam objici possent, notandum est ex Barb. in explicatione praesentis regulae num. XI. in hac materia illud appellari principale, quod per se stat, et propria veluti virtute subsistit; accessorium autem dici, quod illi inest, et accidit, eo proportionaliter modo, quo in physicis accidens inest, et accedit substantiae. Multipliciter autem pro re praesenti dici potest aliquid inesse, et accedere tamquam accessorium alteri rei: primo per hoc, quod ita sit necessarium rei, ut sine eo res redderetur prorsus inutilis, et nulla, cujus exemplum habes in cit. cap. *Si super gratia 9. De off. Delegati in 6.* ubi dicitur, quod si Papa alicui gratiam fecerit, et super ea executores deputaverit, si postea contingat Papam mori ante executionem, sicut ea morte non perimitur gratia concessa, ita nec etiam re integra perimitur executoribus data potestas, quam veluti gratiae praedictae accessoriam, naturam sequi congruit principalis, quia scilicet ea postestas data executoribus ita necessaria est ad gratiam, ut sine ea potestate, gratia redderetur inutilis et nulla. Secundo dici potest aliquid accedere, et inesse tamquam accessorium alteri rei per hoc, quod sit quaedam portio, seu pars illius rei. In hoc sensu adhibetur appellatio accessorii in l. *Cum autem 19. §. Perveniamus* ff. *de auro, et argento legato*, ubi gemmae ad ornamentum opposi-

tae vasibus aureis, aut argenteis vocantur accessoriae relate ad eadem vasa. Tertio dicitur aliquid inesse, et accedere alteri, eo quod vel ex natura rei, vel ex dispositione legis, vel ex voluntate partium, ita comitatur alterum, ut semper illud sequatur. Quarto demum appellatur accessorium rei id, quod ab illa dependet tamquam effectus immediatus a sua caussa, quam in rem facit l. *Verum 40. de furtis.*

3. Notandum praeterea est, posse nonnumquam contingere, quod aliquid habeat figuram accessorii respectu alterius, vere tamen, et proprie accessorium non sit, eo quod idem principaliter consideretur a Jure, et tamquam propria virtute subsistens. Exemplum habens ex cap. *Debitores 6. De jurejurando*, videlicet de juramento, quo quis jurat se servaturum promissionem aliquam, quam facit. Quamvis enim juramentum illud videatur habere figuram accessorii, attamen vere, et proprie non est accessorium, sed principale, quia illud principaliter est quod consideratur: unde etiamsi promissio sit de ceteroquin invalida, attamen juramentum ejusmodi promissionis confirmativum observari debet, supposito quod observari possit sine peccato.

4. His praenotatis, sensus praesentis regulae est id, quod vere, et proprie aliquo ex praedictis modis est accessorium, sequi debere naturam, hoc est vim, conditionem, et qualitatem sui principalis, ac proinde, concesso principali, censeri etiam concessum id, quod vere, et proprie est accessorium; nisi tamen accessorium sit ita arduum, ut de eo non fuerit verisimiliter cogitatum, aut quod non esset verisimiliter in specie concessum, si cogitatum esset, ut colligitur ex reg. 81. *De reg. juris in 6.* infra explicanda: item rescisso principali censeri quoque rescissum accessorium,

ut notat etiam Gloss. in l. *Si Patronus 3.* ff. *Si quid in fraudem Patroni*, et sic de aliis similibus. Quae tamen ex nuper dictis intelligenda sunt de eo, quod est vere, et proprie accessorium: secus enim accideret, si non consideraretur ut accessorium, aut si peculiaris ratio validitatis pro eo militaret; quia tunc ejus validitas non penderet a validitate principalis, unde invalidato principali, non propterea ipsum redderetur invalidum. Ita Card. Tusch. littera a concl. 76. num. 34. alii plures citati a Barbos. hic num. 8.

5. Notandum tamen hic est, doctrinam istam, et praesentem juris regulam de accessorio sequente naturam principalis non converti, quia licet accessorium sequatur naturam principalis, at principale non sequitur naturam accessorii. Inde fit quod sicut ex accessorio legitimo non redditur legitimum principale, quod ceteroquin de se vitiosum sit, l. *ex pupillari 44.* ff. *de vulgari, et pupillari substitutione*; ita pariter ex accessorio vitioso non vitiatur principale, quod ceteroquin de se validum sit, ut colligitur ex l. *fundi 8.* ff. *quibus modis ususfructus*. Huc etiam facit textus expressus in l. *Postquam 3.* ff. *de pactis*; ubi dicitur, quod si pignus debitori reddatur ante solutionem debiti, adhuc debitum persistit, nec censetur condonatum per pignoris restitutionem. Cujus rei ratio est: quia pignus est quoddam accessorium indutum ad securitatem debiti principalis: extincto autem, vel remisso accessorio non eo ipso censetur extingui, et remitti ipsum debitum principale. Secus accidit, si debitori reddatur instrumentum, seu chirographum suae obligationis, quia cum in eo chirographo contineatur ipsum debitum, per ejusdem chirographi redditionem, prae-

sumitur etiam debitum condonari, ut sumitur ex l. 2. ff. *De pactis.*

6. Contra regulam hactenus explicatam objici potest textus in authent. ex caussa C. *De liberis praeteritis, vel exheredatis*, ubi dicitur, quod si testamentum sit irritum quoad institutionem heredis, ex eo quod in eo absque caussa legitima sint exheredati filii; attamen legata, aliaque Capitula in eodem testamento contenta valida sint: atqui ea legata sunt accessoria ad institutionem heredis: ergo falsum est, quod accessorium sequatur naturam principalis. Respondetur, casum istum esse specialem ex expressa decisione Imperatoris, cujus ratio esse potest: quia eatenus praecise testamentum illud irritum est, quatenus absque caussa est praejudicatum filio. Filio autem praejudicatum est solum quoad institutionem heredis, non autem quoad legata, aliaque similia in testamento contenta: ergo solum irritari debet testamentum, quoad institutionem heredis. Potest etiam huic casui applicari id, quod supra diximus, videlicet accessorium non sequi naturam principalis, quando in accessorio militat diversa, et peculiaris ratio, ratione cujus non consideratur, ut accessorium, ut accidit in praesenti casu, qui propterea non est huic regulae contrarius.

R E G. XLIII.

Qui tacet, consentire videtur.

1. DEsumitur ex c. *Nonne bene dicimus 5. De praesumptionibus* ex l. 2. §. *Voluntatem* ff. *soluto Matrimonio*, aliisque Juribus. Exemplum sumi potest ex eod. c. *Nonne.* Quidam Judaei contendentes cum Christo Domino, protulerunt contra

ipsum blasphemam illam injuriam: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et daemonium habes? Respondit Jesus. Ego daemonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, etc. Super quae verba sic habet S. Greg. in Homil. 18. in cap. 8. Joannis: quia enim Samaritanus interpretatur custos, et ipse veraciter custos est, de quo Psalmista ait: Nisi Dominus custodierit Civitatem, in vanum vigilant, qui custodiunt eam, respondere noluit Dominus: Samaritanus non sum, sed ego daemonium non habeo. Duo quippe ei illata fuerunt; unum negavit, aliud tacendo concessit. Custos namque humani generis venerat, et si Samaritanum se esse non diceret, esse se custodem negaret. Hactenus S. Doctor, ex cujus mente si quis ex duobus sibi propositis unum tantum negat, eo ipso alterum videtur tacendo fateri, unde etiam desumpta praesens reg. Juris. *Qui tacet consentire videtur.*

2. Haec regula si nude inspiciatur, et extra limites interpretationis legitimae, in pluribus casibus videbitur esse falsa, quia pluries accidit tacentem non reputari tamquam consentientem, ut in decursu patebit. Propterea difficultas in re praesenti sit assignare aliquod generale principium, ad quod reducuntur casus omnes, in quibus locum habet regula, praesens, seu tacens habetur pro consentiente, sub quo principio non compreenduntur reliqui casus omnes, in quibus, qui tacet non praesumitur consentire: et in hoc principio assignando Canonistae laboraverunt, et in varias sententias distracti sunt, quarum aliquas indicat Gloss. in eodem cap. *Nonne*, v. *tacendo.*

3. Una sententia est, quam ibid. indicat eadem Gloss. videlicet distinguendum esse, utrum agatur de amittenda re propria, an de nulla re amittenda agatur. In primo casu docet tacentem non haberi

pro consentiente, quia in dubio nemo praesumitur velle amittere rem propriam, si praesertim eam multo labore, et impensis acquisivit; secus autem ubi nullum rei suae damnum patitur.

4. Haec sententia impugnatur a Panor. in cit. cap. *Nonne* n. 1. quia etiam, ubi agatur de dominio rei amittendo, potest nonnumquam tacens haberi pro consentiente, ut patet ex c. *Si Servus sciente 20.* dist. 54. ubi dicitur quod si servus sciente, et non contradicente Domino suo, in Clero fuerit Ordinatus, ex hoc ipso liber, et ingenuus erit: quod exinde procedit, quia Dominus illius sciens, et non contradicens censetur consentire; et tamen ibi agitur de amittendo dominio Servi. Idem etiam patet ex l. *Servus 38.* ff. *de Donationib. inter virum, et uxorem*, ubi dicitur, quod si Vir uxori suae servum donet, quem communem habebat cum suis fratribus, idque fratres ipsi videant, et taceant; censentur iidem fratres consentire donationi, et sic de aliis pluribus.

5. Paullo dissimilis sententia est, quam tradit Innoc. in c. *in Genesi de Elect.* et sequitur Gloss. ad seq. regulam v. *is qui tacet*, aliique Doctores plurimi, nempe distinguendum esse, utrum agatur de re meritoria, honorabili, aut concupiscibili; an potius de re onerosa, seu praejudiciali. In primo casu docent, tacentem haberi pro consentiente, cujus exemplum est in l. *qui patitur 18.* ff. *Mandati;* ubi dicitur quod si quis, te praesente, et non contradicente, praecipiat alteri, ut aliquid tibi det, censeris consentire, immo mandatum illud censetur factum ex commissione tua, quia videlicet pertinet ad tuam utilitatem illud dari tibi; at in secundo casu, in quo agitur de re onerosa, tacentem non haberi pro consentiente, ad quod adducunt textum in leg. *filius familias 8.* §. *Invitus* ff. *de Procuratoribus*, ubi cum praemis-

sum esset non esse solitum eligere Procuratorem invitum, subjungitur, et declaratur nomine Procuratoris inviti intelligi debere non eum tantum, qui contradicit, sed eum quoque, qui tacendo non consentit expresse.

6. Sed contra hanc sententiam objici plura jura possunt, ex quibus constat non esse universaliter, et absque pluribus exceptionibus admittendum, non haberi tacentem pro consentiente, quando agitur de re ipsi onerosa, ut patet ex dictis contra primam sententiam; ad quod etiam facit l. *Cum ostendimus 4. §. Fidejussores* ff. *de fidejussorib. tutorum*, ubi dicitur quod fidejussores a tutoribus nominati, si praesentes fuerunt, et non contradixerunt, et nomina sua referri in acta publica passi sunt, habentur pro consentientibus, et c. 2. *De his, quae fiunt a Praelato*, ex quo colligitur, quod si alienatio alicujus rei a Praelato fiat, sciente, et non contradicente Capitulo, censetur facta Capitulo consentiente.

7. Demum tertia sententia est, quam sequitur Gloss. in cit. c. *Nonne* v. *tacendo*, aliique plurimi citati a Barb. in commentario hujus regulae in 6. qui distinguunt inter actus, quos tacens poterat impedire contradicendo, et inter illos, qui eo etiam invito, et contradicente valide celebrantur. Circa primos actus docent, taciturnitatem praesumi pro consensu; quam in rem videtur facere exemplum nuper relatum ex c. 2. *De his, quae fiunt a Praelato, etc.*, de consensu praesumpto Capituli, quando scivit, et non contradixit alienationi factae a Praelato, quia scilicet poterat Capitulum contradicendo impedire eam alienationem; unde si non contradixit praesumitur consensisse: at circa actus secundi generis docent, taciturnitatem non haberi pro consensu.

8. Haec etiam sententia plures instantias pati-

tur, quia non semel contingit, actum aliquem fieri, quem aliquis poterat contradicendo impedire, et tamen si is praesens sit, et taceat, non propterea praesumitur consentire. Exemplum habes ex materia *De pignoribus:* venditio enim, et alienatio rei pignori obligatae, sicut et rei alienae, est ex eo genere actuum, quod impediri potest a Domino ejusdem rei, seu a Creditore, cui res per modum pignoris obligata est; et tamen si tacente, et praesente Creditore, ea pignoris venditio a debitore fiat, non eo ipso censetur Creditor consentire, ut constat ex l. *Sicut 8. §. non videtur ff. Quibus modis pignus, vel hypotheca solvitur.*

9. Non obstantibus his, aliisque similibus difficultatibus, ut clarius habeatur intellectus regulae, et etiam praemissae sententiae, quantum fieri potest, omnes in vero sensu concilientur; praenotandum est, quod, si tacens ignoret actum fieri, numquam censebitur consentire. Ratio est: quia sicuti consensus verus, et realis numquam datur, nisi circa objectum cognitum, juxta illud commune principium: nihil volitum quin praecognitum; ita consensus a jure praesumptus dari non potest circa objectum ignoratum, ut clare desumitur ex l. *Nihil 116. §. Non videntur* ff. de reg. Juris.

10. Pro casu igitur actus non ignorati procedit praesens regula Juris, cujus sensus ille facilior esse videtur, qui colligitur ex Panorm. in cit. c. *Nonne* n. 1. ubi dicit pro definiendo, utrum hic, et nunc taciturnitas haberi debeat pro consensu, utendum esse conjecturis, et rationabilibus argumentis, quae in aliquo casu particulari dantur pro consensu; in alio autem casu pro dissensu. Ubi autem nulla ejusmodi rationabilis conjectura sit pro dissensu, sed tantummodo res definienda sit ex argumento taciturnitatis, tunc locum habet regula

praesens, ita ut scilicet tunc consensus praesumi debeat. Fundamentum hujus presumptionis est, quia unicuique hominum est valde naturale contradicere iis, quae fieri nolunt, et contradicendo ostendere proprium dissensum. Stante ea naturali inclinatione, si quis actui non contradicat prudenter arguitur eidem actui consentire, nisi tamen rationabile motivum appareat quare non contradicat, etiamsi actui non consentiat, ut puta, quia impeditur a contradicendo. In hoc sensu procedit ista regula Juris, ut scilicet tacens consentire praesumatur, ubi nulla in contrarium detur fortior conjectura de non consensu.

11. Huc etiam faciunt ea, quae supra diximus ad reg. 8. *Semel malus, etc.*, ubi de praesumptionibus sermo fuit, earumque speciebus, videlicet de praesumptione Juris tantum, quae facile admittit probationem in contrarium, et de praesumptione Juris, et de Jure, quae non admittit probationem in contrarium nisi petitam ex manifestissimis rationibus, ut ibidem explicatum est. Praesumptio enim consensus in eo, qui praesens est actui, et tacet, est ex eo genere praesumptionis, quae est praesumptio Juris tantum, adeoque probationem in contrarium facile admittit, quae probatio in contrarium resultare potest ex aliqua rationali conjectura, ex quibus arguatur taciturnitatem illam non ex consensu processisse, sed aliunde.

12. Ex hac doctrina conciliari facile possunt supra relatae sententiae, simulque explicari, quare ad casus contra illas objectos non extendantur. Quando agitur de re favorabili, aut concupiscibili dici potest tacens haberi pro consentiente, non quia rei favorabilitas id semper, et universaliter obtineat; sed quia in re favorabili solet plerumque nulla esse conjectura in contrarium, et aliunde homines solent esse propensi ad res sibi favora-

biles. Quod si aliquando in contrarium fortior aliqua conjectura detur, tunc cessat praesumptio consensus. Eodem modo, quando agitur de re onerosa dici potest tacens non haberi pro consentiente, non quod ex ipsa rei onerositate universaliter id inferatur, sed quia in re tali solet plerumque apparere fortior aliqua conjectura contra praesumptionem consensus. Ceterum si aliquando nulla sit talis conjectura contra praesumptionem consensus, etiam tunc ex taciturnitate praesumitur consensus, ut patet in casibus supra relatis, puta in casu Domini videntis, et tacentis ad Ordinationem Servi; in casu Capituli tacentis ad alienationem alicujus rei factam a Praelato, et sic de reliquis.

13. Item ex eadem doctrina solvi facile possunt argumenta illa, quae ex pluribus textibus objici solent contra praesentem regulam: quia si quando in aliquo particulari casu tacens non habetur pro consentiente, id provenire solet vel ex eo quod actum ignorat, seu ignorare praesumitur, ut ex leg. Cajus 39. ff. *de ignorantiae actione*, est exemplum, qui tamquam testis obsignet aliquod testamentum, in quo aliquid ipsi praejudiciale contineatur: ille enim ex hoc praecise quod ut testis obsignaverit, non eo ipso praesumitur consentire damno suo, quia obsignans testamentum potest esse ignarus negotii, quod in instrumento continetur, ut plerumque apparet in testibus instrumenta obsignantibus; vel saltem id provenire potest ex aliqua alia fortiori conjectura, quae ex circumstantiis hic, et nunc contingentibus colligi potest.

14. Dubitari potest, utrum Mulier tacens, quando ejus res pignori dantur a Marito, et utrum filius tacens, quando de propriis ejus rebus Pater disponit, dici debeant consentire? Sed de hoc videri potest Barb. in hanc reg. n. 16. et 19.

R E G. XLIV.

Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.

1. DEsumitur ex l. *Qui tacet 184.* ff. de regul. Juris, et ex aliis hic citatis a Gloss. Exemplum sumi potest ex cap. 2. *De confessis in 6.* Titius in caussa sive civili, sive criminali ductus ad Judicem, interrogatus fuit de quibusdam rebus, super quibus respondere non obligabatur ex aliqua rationabili, et legitima caussa, ac de facto super ipsis respondere recusavit. Numquid in eo casu Titius habendus pro confesso, itaut scilicet per interpretationem Juris ea responsionis recusatio accipienda fuerit tamquam affirmatio, sive confessio ejus, de quo interrogatus est? an e converso interpretanda fuit tamquam negatio? Responsum est, eam responsionis recusationem ex caussa legitima procedentem, neque accipiendam fuisse tamquam affirmationem, neque tamquam negationem ejus rei, de qua facta est interrogatio: quia qui tacet, neque fatetur, neque negat.

2. Haec regula, si non intime aspiciatur, videbitur fortasse contraria reg. praeced. ubi ex taciturnitate dicitur praesumi consensus; et ideo Doctores nonnulli non attendentes diversitatem verborum utriusque regulae, valde laboraverunt in utraque concilianda. Notandum itaque diligenter in praec. reg. sermonem esse de consensu ex taciturnitate praesumpto, qui consensus est actus voluntatis dicens complacentiam, seu approbationem ejusdem voluntatis; at in praesenti reg. sermo est de confessione, et negatione, qui sunt actus intellectus circa verum, aut falsum. Regulae igitur

istae circa diversos terminos procedunt, ideoque nullam inter se contrarietatem habent.

3. Legitimus ergo hujus reg. sensus est, ex sola taciturnitate non induci praesumptionem affirmationis; aut negationis, itaut, qui ad aliqua tacet, eo ipso videatur illa affirmare, vel videatur illa negare: tacere enim est quoddam medium inter affirmare, et negare: ex eo autem, quod est medium inter duo extrema, regulariter non infertur alterutrum extremorum.

4. Hoc tamen intelligendum est juxta ea, quae paullo ante dicebantur in explicatione regulae praeced. si videlicet nulla detur in contrarium fortior aliqua conjectura, seu aliqua particularis circumstantia taciturnitatis, unde appareat, taciturnitatem illam interpretandam esse pro affirmatione; ut contingeret v. gr. si quis ad duo sibi objecta responderet negando unum, et tacendo de altero, aut e converso affirmando unum, et tacendo de altero: in eo enim casu taciturnitas illa super uno solum objecto, quando aliud objectum negat, accipitur pro confessione; et taciturnitas de uno objecto, quando aliud objectum affirmat, accipitur pro negatione, quia ex eo quod ex duobus sibi objectis sese ad unum restrinxerit, illud negando, vel affirmando, conjicitur oppositum circa aliud, nempe affirmatio, vel negatio, et ita procedit in terminis casus ille expresse in cap. *Nonne*, ex quo figuravimus exemplum in explicatione regulae praecedentis.

5. Alia quoque taciturnitatis circumstantia fundans praesumptionem confessionis est, de qua agitur in cit. c. 2. *De confessis in 6.* quando videlicet aliquis reus, vel procurator ipsius legitime interrogatus a Judice jussusque respondere absque rationabili caussa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet; tunc enim haberi debet pro con-

fesso super iis, de quibus fuit interrogatus. Ratio hujus praesumptionis est manifesta: quia in ea circumstantia interrogationis legitime factae a Judice, si reus absque rationabili caussa respondere nolit, argumentum est ipsum negare non posse, quod objectum est, cum unicuique hominum, naturale sit ea negare, quae sibi objiciuntur, quando ex iis aliquod damnum imminet; unde si ea hic, et nunc non negant, nec aliunde apparet alia rationabilis caussa tacendi, praesumi possunt ea non negare, quia sunt a veritate convicti.

R E G. XLV.

Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

1. DEsumitur ex l. *in obscuris 114. ff. de reg. Juris*, *alitsque hic* citatis a Gloss. Exemplum sumi potest ex c. *Inter dilectos 6. de fide instrumentorum.* Agebatur de quodam instrumento, in quo pars sigilli quatenus deleta erat; ubi nomen Principis continebatur, et propter quasdam litteras ejus nominis deficientes, dubium erat, an legendum esset Lotharius, an potius Luithardus. In ea dubitatione dictum fuit legendum potius esse Lotharium, quia inter L, et T, quae remanebant, ita parvum erat spatium, ut non fuerit verisimile fuisse interpositas duas litteras, nempe u et i; sed potius unicam, nempe O: item inter R et V, quae remanebant, ita modicum spatium erat, ut verisimilius esset fuisse interpositam litteram i, quae minus spatium occupat quam d. In obscuris autem inspicimus, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

2. Sensus, et utilitas hujus regulae satis patet

ex iis, quae supra dicta sunt in explicatione regulae: *In obscuris minimum est sequendum*, quae est trigesima hujus tituli, quibus tantummodo pro re praesenti addendum est, nomine verisimilis illud intelligi, quod est juri, vel naturae rei conforme, ut explicat Menoch. cons. 191. Hinc patet fundamentum hujus regulae: nam in obscuris, hoc est, ubi nihil certum est, sequi debemus, quod magis accedit ad verum, aut quod in communi consuetudine frequentius est, quia etiam consuetudo est legitima interpres, itaut nonnumquam habeatur etiam pro lege.

R E G. XLVI.

Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.

1. DEsumitur ex l. *Qui in jus 137. l. Aliud 210.* §. fin. et l. *Nemo plus 54.* ff. de reg. Jur. aliisque textibus. Casus figuratur ex c. *Dilecti filii 17. De foro competenti.* Titius impetravit a Summo Pontifice rescriptum, per quod committebatur cuidam Abbati caussa pecuniaria cognoscenda inter ipsum Titium, et Cajum. Antequam tamen Titius eo rescripto uteretur, contigit Cajum mori. In eo casu dubitatum est, utrum vigore ejusdem rescripti possit obtinere Titius, ut conveniatur heres Caji, et ad solvendum compellatur si constiterit Cajum fuisse debitorem? Ratio dubitandi est: quia potestas concessa Delegato non extenditur ultra personas expressas in ipso rescripto delegationis, ut constat ex c. *P. et G. 40. De off. Deleg.* Atque in praedicto rescripto personae, super quibus concessa fuit Delegato potestas, et jurisdictio, expressi fuerunt tantum Titius, et Cajus: ergo

non poterat ea delegata jurisdictio propagari etiam ad heredem Caji.

2. Hoc tamen non obstante, decretum est in eo casu potuisse vigore ejus rescripti conveniri heredem Caji, quia heres ille successit in omnia jura Caji non solum activa, nempe in credita, sed etiam in passiva, videlicet in debita, ex qua ratione dicitur in Jure, quod heres repraesentat personam defuncti, cujus heres est: ergo debuit eo jure uti, quo usus esset Cajus si vixisset; adeoque sicut si vixisset Cajus, potuisset per illud rescriptum conveniri, ita pariter conveniri potuit ejus heres. Nec obstat cit. c. *P. et G.* quia, illud intelligitur, quando personae, quae in rescripto delegationis non exprimuntur, sunt omnino alienae, supra quas non propagatur jurisdictio delegata; at in praesenti casu heres Caji non est persona omnino aliena, immo per fictionem juris censetur esse idem cum Cajo.

3. Ex his patet sensus, et fundamentum praesentis regulae. Si enim Successor, et heres censetur idem cum defuncto, manifestum est, idem quoque censendum esse jus utriusque, non solum quoad favorabilia, sed etiam quoad onerosa, quia ut est regula infra explicanda: *Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra.* Ubi tamen adverte cum Gloss. illam particulam regulae, *eo jure;* quia regula haec intelligitur quoad jura, quae a defuncto transeunt in heredem, non autem quoad privilegia quae si personalia sint, extinguuntur cum persona, ut constat ex reg. 7. supra explicata. *Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.* Item haec reg. non extenditur ad eas obligationes personales, de quibus expresso jure cautum sit, ne transeant ad Successorem, cujus rei exemplum est in c. *Nisi* 21. de praeben. ubi controversia inter Titium, et Cajum super benefi-

cio, ad quod ambo electi fuerunt, cum compositio ab Arbitris facta esset ea lege, ut Titius beneficium haberet, sed ex proventibus Beneficii solveret aliquid annuatim Cajo, dicitur ea compositio tolerari posse, dummodo tamen obligatio imposita Titio ad solvendum aliquid Cajo terminaretur in Titio, eoque defuncto, non transiret in ejus Successorem, cujus ratio ibidem affertur: quia scilicet si obligatio illa transiret etiam in Successorem Titii, videretur obligatio imposita ipsi Beneficio, et facta esse aliqua ejusdem diminutio, quod per Sacros Canones non licet, ut constat ex rubr. *Et Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*. Ejusdem quoque exceptionis exemplum sumitur ex c. *Si diligenti 12.* aliisque. *De foro competenti*, et ex c. Unico. *De Jure patronatus in 6.* Nam si Clericus sit Successor Laici, quamvis Laicus ille esset subditus Judici Seculari, at Clericus successor nonnisi Judici Ecclesiastico subjectus est etiam in civilibus, et patrimonialibus; et si Juspatronatus ex Laico transeat in Ecclesiam, quamvis Laicus haberet jus praesentandi intra solum tempus quadrimestre; at Ecclesia, quae succedit, habet jus praesentandi intra tempus semestre, quia id est specialiter statutum pro patrono Ecclesiastico, et sic de aliis similibus.

4. Objici potest contra regulam textus in l. *Procula 26.* ff. *de probationibus*, ubi dicitur quaedam mulier non potuisse ab herede sui fratris fideicommissum quoddam exigere, quod ceteroquin a suo fratre defuncto exigere potuisset. Sed facile respondetur ex ipso textu ejusdem legis, in tantum in eo casu non potuisse illud exigere ab herede, in quantum ex variis circumstantiis erat legitima praesumptio, eamdem mulierem suo fratri viventi illud debitum remisisse, et tacite condonasse: supposita autem debiti condonatione, non potest amplius illud debitum exigi.

REG. XLVII.

Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

1. Desumitur ex l. *Verius 21.* ff. *de probat* aliisque juribus. Casus figuratur a Gloss. ex ead. l. *Verius*. Ad cujus intellectum sciendum est, quod si testator rem aliquam alienam habet, de qua faciat legatum in favorem Titii; tunc vel testator scivit rem illam alienam esse, vel ignoravit. Si scivit, tenetur heres a legitimo Domino redimere si possit, ut tradat illam legatario; si autem non possit redimere, tenetur saltem dare legatario aestimationem ejusdem rei: secus autem, si testator id ignoravit. Hoc supposito, post mortem testatoris petit Titius legatum sibi relictum. At heres in contrarium respondet legatum illud non valere, quia factum erat de re aliena. Titius replicat quod etiam legatum de re aliena factum solvi debet, quia testator sciebat rem illam esse alienam. In hoc casu certum est, quod si legitime probetur testatorem id scivisse, valebit legatum, ut dictum est. Sed supponamus nulla afferri argumenta ad probandam eam scientiam testatoris, pro qua parte judicandum erit? Resp. ex hac reg. Juris judicandum esse pro ignorantia, seu testatorem ignorasse rem illam alienam esse, quia in dubio praesumitur illud ignorasse, quod non probatur scivisse: et propterea in eo casu tenetur legatarius probare scientiam.

2. Sensus, et intellectus istius regulae pendet ab intelligentia regulae 13. supra explicatae: *Ignorantia facti, non juris excusat*, ex qua Dynus, et alii communiter explicant praesentem regulam, ut tantummodo procedat circa probabilem

ignorantiam facti. In dubio enim illa solum ignorantia praesumi potest, quae versatur circa ea, quae quis neque scire, neque indagare tenetur, qualia sunt facta aliena non ita publice gesta, quae ut dicitur in leg. 2. ff. *De Jur. et facti ignor.* etiam prudentissimi homines ignorare possunt. Secus accidit in iis, quae quis scire, aut indagare tenetur, aut quae ita palam, et publice gesta sunt, ut fit hominis nimium securi, et supini illa ignorare: in his enim non praesumitur ignorantia, sed in dubio praesumitur potius scientia, ut docet Gloss. ad praesentem regulam.

R E G. XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura.

1. DEsumitur ex l. *Jure naturae 206.* ff. *de reg. Jur.* l. *Nam hoc natura 14.* ff. *de conditione indebiti*, aliisque juribus. Exemplum sumitur ex l. *Naturaliter 13.* §. ff. eod. Titius mutuavit pupillo pecuniam sine auctoritate Tutoris, qua pecunia ipse pupillus utiliter usus est, itaut ex illa factus fuerit locupletior. Postea idem pupillus factus pubes pecuniam Titio restituit. Sed cum post aliquod tempus animadverteret esse privilegium pupilli, ut non possit cum eo contrahi absque auctoritate Tutoris, voluit repetere a Titio pecuniam tamquam indebite restitutam: numquid in eo casu audiendus fuit? Resp. est negative: quia ex ea pecunia factus fuit locupletior: aequum autem non esset ipsum fieri locupletiorem cum damno, et detrimento Titii.

2. Fundamentum hujus regulae tantum petitur ex aequitate naturali, de cujus ratione est, ut ne-

mo ex alterius damno suum commodum aucupetur cui aequitati servandae sacri Canones diligenter invigilant. Ex hac eadem ratione procedit id, quod supra diximus ad regul. 15. *Odia restringi*, *etc.*, ubi dictum est, concessiones, et privilegia, quatenus tendere possent in praejudicium tertii, stricte accipienda esse, itaut nihil, vel minimum quantum fieri potest, illi praejudicent.

3. Notandum autem hic est cum Dyno discrimen, quod intercedere videtur inter praesentem regulam Canonicam, et inter citatam reg. Juris civilis, unde haec regula desumpta est; quod in regula civili ponitur detrimentum, et injuria cum particula copulativa, dicitur enim, *jure naturae aequum est, neminem cum alterius detrimento, ac injuria fieri locupletiorem;* at in reg. Canonica ponitur disjunctive *injuria*, *vel jactura*, quae mutatio processisse videtur ex majori aequitate, cui Sacri Canones studuerunt: quia sicut fieri locupletiorem afficiendo alterum injuria simul et jactura, ita, et afficiendo solum alterutra videtur esse contra regulas aequitatis.

4. Notandum praeterea est, regulam istam eo tendere, ut excludat capturam lucri ex aliena injuria, vel jactura factam auctoritate privata, et absque assistentia legis. Si enim locuples fias ex aliena re, cujus dominium legitime acquiras ex concessione legis, non peccas contra regulam. Exemplum habes ex rubr. *de Praescript.* Si alienam rem bona fide possideas tanto temporis spatio, quantum satis est ad praescribendum, elapso eo tempore, ejusdem rei dominium tuum est, supposito quod reliquae omnes circumstantiae concurrant, quae ad legitime praescribendum requiruntur, de quibus fuse diximus in explicatione regul. 2. et 3. hujus tituli in 6. Locupletaris igitur cum aliena jactura, sed ex concessione legis, per

quam ex motivo publicae utilitatis, et ne alioquin dominia rerum sint nimis incerta, et litibus obnoxia, statutum est, ut possessio tanti temporis bona fide continuata cum talibus circumstantiis fundet praescriptionem.

R E G. XLIX.

In poenis benignior est interpretatio facienda.

1. DEsumitur ex l. *factum cuique* 197. §. in poenal. ff. *de reg. Juris*, l. penult. ff. *de poenis*, c. poenae 18. de poenit. dist. 1. aliisque juribus. Casus figuratur a Gloss. ex c. *Ex litteris XI. de constit.* Quidam Doctor Parisiensis, cum nollet obedire ordinationi Universitatis post primam, secundam, et tertiam monitionem, fuit ab eadem Universitate expulsus in poenam contumaciae, et privatus emolumentis, quae ex Cathedra acquirebat. In ea tamen impositione illius poenae non fuit expressum, an deberet esse privatus illis emolumentis in perpetuum, an solum ad tempus, quamdiu duraret contumacia. Cum autem post aliquod tempus ipse a sua contumacia resipisceret, et Ordinationi Universitatis obediret, dubitatum fuit, utrum esset ad pristina jura restituendus? Consultus ea de re Innoc. III. respondit, restituendum esse. Poena enim propter contumaciam impositam absque certa expressione perpetuitatis, intelligi debet in sensu mitiori, ut scilicet censeatur imposita ad tempus, quamdiu contumacia duraverit, quia poenae sunt potius molliendae, quam asperandae, ut dicitur in cit. l. penult. ff. de poenis.

2. Haec regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus dubium est: utrum poena per legem, aut per sententiam imposita sit gravior, aut mi-

tior: in iis enim regulariter interpretationem sequimur mitiorem, quia ut dicitur in l. 56. ff. de reg. Jur. *semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.* Secus autem accidit, ubi nihil obscuritatis, et incertitudinis est circa genus poenae, quia tunc servantur verba legis, nec opus est interpretatione conjecturali.

3. Item intelligenda est eadem regula pro casibus, in quibus dubium est de aliqua circumstantia, ex cujus variatione posset poena molliri, vel asperari: quia etiam tunc regulariter mitiorem interpretationem amplectimur, supposito, quod ceteroquin cum ea benigna interpretatione conservetur prudens dispositio, et justitia legis poenalis. Inde fit, quod si verbum potest de se importare poenam perpetuam, et poenam temporalem, eligitur temporalis, ut patet in casu figurato ex cit. cap. *Ex litteris.* Item si aliquid prohibitum sit sub poena, solet intelligi de poena per sententiam ferenda, non autem de poena ipso jure lata, nisi addita sit aliqua ex illis particulis, *ipso jure*, *ipso facto*, aut alia aequivalens, ut tradit Gloss. ad hanc regulam v. *In poenis.*

4. Demum ex eodem principio infertur, quod in poenis, non debeat argui ad similia, puta a casu ad casum similem a persona ad personam, a poena ad poenam, a loco ad locum; sed sisti debeat intra limites casus expressi. Sic ex eo quod percussor Clerici incidat in censuram C. *Si quis suadente 27. 17.* q. 4. non infertur, quod criminosus in alio genere delicti, sive aequalis gravitatis, sive etiam majoris, incidat in poenam ejusdem Canonis. Item ex eo, quod lex aliena imponat alicui determinato generi personarum aliquam poenam, si delictum aliquod committant, non infertur, quod alia persona sub eo genere non comprehensa eamdem poenam incurrat ex vi legis illius. Ex eo quod

lex puniat delictum factum in tali loco, itaut constet legem habuisse respectum ad illum locum, non infertur ex vi illius legis, puniendum quoque esse eadem poena delictum in alio loco factum, utcumque pro eodem similis ratio militare videatur. Ratio istorum omnium est; quia quamvis impositio poenae sit aliquid exactum a Justitia, attamen quod haec, vel illa determinata poena statuta per legem humanam subeunda sit pro aliquo particulari delicto, pendet a voluntate Legislatoris, qui potuisset, vel aliam imponere, vel etiam nullam, committendo illud delictum puniendum a Judice poena aliqua arbitraria. Cum igitur voluntas Legislatoris non se extenderit nisi ad casus, et circumstantias expressas in lege, sequitur, statutum ejusdem legis non esse extendendum extra casus illos, et circumstantias.

5. Ista tamen intelligenda sunt quoad vim ejusdem legis poenalis, et quoad rigorem obligationis in ordine ad ejus observationem, vel transgressionem. Ceterum negatur a Juristis etiam in ejusmodi legibus argui posse, ac debere a similibus ad similia, quoad dirigenda externa judicia, sententiamque in eis ferendam, et ordinem servandum: puta ex eo, quod lex tali modo disponat in uno casu dirigi posse, ac debere Judicem, quomodo gerere se debeat in alio casu simili, de quo lex nihil disponit. Vide Suar. hac de re fuse tractantem lib. 6. de Leg. c. 3.

R E G. L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.

1. Desumitur ex l. *Actus legitimus* 77. ff. de reg. Jur. Casus exponi potest ex c. *in Electionibus* 2. *de Elect. in* 6. Vacante quadam Ecclesia, Capitulares pro eligendo Praelato convenerunt ad scrutinium: quo absoluto, repertum est aliqua suffragia esse conditionata sub conditione suspensiva in eventum futurum dubium, ut v. gr. Eligo Titium, si navis ex Asia veniet; aliqua autem suffragia esse quoque limitata ad certum tempus, ut puta, eligo Titium usque ad tale tempus. Numquid ejusmodi suffragia censeri valida debuerunt? Resp. est, ea esse invalida, et habenda pro non adjectis, quia Electio est de eo genere actuum, qui exigunt consensum purum, et absolutum, nullique conditioni suspensivae, aut diei alligatum.

2. Haec regula non est ita intelligenda, quasi nullus omnino celebrari possit actus sub aliqua conditione, aut temporis determinatione conceptus: certum enim est plures ejusmodi conditionatos fieri posse, ut patet in multis contractibus; puta in contractu locationis, cum locatur domus ad certum tempus, in contractu venditionis, cum aliquid venditur sub aliqua conditione, quae quamdiu non adimpletur, non censetur perfecta venditio, juxta textum expressum in l. *Haec venditio* ff. 7. *De contrahenda emptione*, et sic de aliis pluribus, quae sicut celebrantur ex liberae voluntatis arbitrio, ita et sub ea conditione celebrari possunt, quae liberae voluntati placuerit, dummodo aliunde non sit conditio a Jure reprobata.

3. Limitatur igitur intellectus praesentis regulae

ad ea genera actuum, quae vel ex natura sua, vel ex dispositione legis tales sunt, ut statim suum consequantur effectum, adeoque ipsorum substantiae, seu validitati opponitur quaelibet conditio suspensiva. Ejus generis sunt omnes illi actus, pro quibus valide faciendis praescripta est verborum forma, quae sensum penitus habeat absolutum, et ab omni conditione deputatum. Exemplum habes in Sacramento Poenitentiae, Eucharistiae, reliquisque, pro quibus certa forma requiritur habens sensum absolutum: unde si quis in Sacramentali confessione absolveret sub conditione suspensiva v. gr. dicendo. *Ego te absolvo, si jejunaveris, etc.*, proferendo ea verba per modum conditionis, ita ut non aliter intendat absolvere, quam si poenitens jejunaverit, valide, et proprie non absolvit; et sic de reliquis similibus. Exemplum etiam habes ex jure civili expressum in cit. l. *Actus legitimi*, ff. de reg. Jur. in adoptione, in institutione heredis, in emancipatione, aliisque pluribus, quae ibidem, et apud Juristas in propriis tituli videri possunt.

4. Secus accidere solet, ubi actus nullam certam habet verborum formam, sub qua fieri debeat ex praescripto legis, qualis est v. gr. Actus excommunicandi, aut aliam censuram infligendi. Ejusmodi enim actus poni possunt, et saepe etiam poni solent sub aliqua conditione, et cum alligatione ad certum tempus: quia non habent certam, et essentialem verborum formam praescriptam, neque ulla lex prohibet in iis conditionem, aut diem apponi.

5. Notandum tamen hic est actus legitimos, de quibus loquitur regula praesens, quamvis appositionem diei, et conditionis excludant, posse tamen recipere modum. Ad hujus intelligentiam supponendum est discrimen inter modum, et condi-

tionem in eo esse, quod conditio proprie sumpta habet effectum suspensivum, itaut quamdiu non fuerit actualiter purificata, actus non intelligitur perfectus. At modus proprie acceptus non suspendit dispositionem, et perfectionem actus; sed tantummodo obligat ad aliquid aliud ponendum concomitanter ad effectum actus, unde etiam eo modo nondum impleto adhuc actus suum effectum habet. Exemplum habes in l. *quibus dieb. 40. §. Thermus minor* ff. *de Conditionibus*, *et Demonstrationibus*, ubi narratur, quemdam condidisse testamentum, et declarasse heredem, ac postea adjecisse, ut idem heres teneretur ad dandum mille pro aedificando quodam monumento. Ea adjectio non fuit adjectio suspensiva, itaut heres non posset adire hereditatem, quamdiu illa mille non solvisset, sed solum fuit adjectio modi, unde in cit. l. declaratur, pro adeunda ea hereditate satis fuisse, si heres cautionem daret de solvendis illis mille.

6. Hinc habes rationem disparitatis, quare actus legitimi conditionem non recipientes, recipere tamen possint modum; quia scilicet ideo conditio ab illis actibus excluditur, quatenus vel ex natura sua, vel ex dispositione legis, non possunt habere effectum, et validitatem suam suspensam: atqui adjectio modi non reddit effectum, et validitatem actuum suspensam, ut patet ex explicatione tradita; quinimmo etiam modo non adimpleto adhuc actus perfectus est: ergo adjectio modi illis actibus non repugnat. Atque hic adverte doctrinam hanc potissimum valere pro iis actibus, qui postquam semel perfecti sunt, non possunt amplius revocari, seu invalidari, prout sunt Sacramenta novae legis, quorum collatio, postquam valide petita est, revocari postea, seu invalidari non potest. Idem proportionaliter dic de actibus

civilibus, quorum validitas non suspenditur usque ad impletionem modi, adeoque etiam ante ipsam validi sunt, nisi tamen fuerit intentio ponentis tales actus, eos non valere, nisi impleto illo onere, in quo casu censerentur positi sub conditione suspensiva.

7. Objici potest textus in l. 1. C. *De his*, *quae sub modo*, *etc.*, ubi dicitur *modus in legatis*, *et fideicommissis ascriptus pro conditione observatur*, unde inferunt Juristae modum, et conditionem in jure aequiparati: ergo si actus legitimi, de quibus agitur in praesenti regula, conditionem non recipiunt, neque poterunt modum recipere: vel e converso si modum recipiunt, poterunt quoque recipere conditionem.

8. Resp. cum Gloss. ad cit. legem v. *pro conditione*, aequiparati, et esse similes conditionem, et modum, quoad necessitatem adimplendi id, quod in dispositione, sive conditionali, sive modali adjectum est: secus autem quoad vim suspensivam ejusdem dispositionis. Unde ut advertit eadem Gloss. si aliquid relictum tibi sit sub modo, potes agere ad illud recipiendum etiam antequam modum adimpleveris, praestita tantum cautione de eo adimplendo; non posses autem ita agere, illudque exigere, si dispositio fuisset conditionata, et nondum conditionem adimpleveris.

9. Ex hactenus dictis clare deducitur, totam hanc regulam procedere circa conditiones de futuro, dubioque eventu, quarum proprium est reddere dubiam, et suspensam dispositionem, seu actum conditionatum, quamdiu conditio non purificatur. Unde Nav. in man. cap. 26. n. 12. infert non excludi ab actibus legitimis conditionem de praeterito, quia talis conditio non reddit actum dubium, et suspensum. Hanc in rem facit cap. 2. De Baptismo, ubi pro aliquo casu conceditur prae-

mitti posse formae baptizanti aliquam conditionem de praeterito, ut puta si prudens dubium sit, an aliquis sit baptizatus, baptizari posse his verbis praemissis: *si baptizatus es, non te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, etc.*

10. Quaerunt hic Canonistae, utrum inter reliqua Sacramenta, etiam Matrimonium sit de eo genere actuum legitimorum, qui conditionem non recipiunt, hoc est, utrum possit Matrimonium conditionem suspensivam recipere necne? In qua quaestione divisi sunt in diversas sententias, ut videri potest apud Barb. qui tandem in eam sententiam inclinat, ut censeat Matrimonium conditionis propriae, ac suspensivae esse capax. Ratio ipsius est: quia Matrimonium non habet certam verborum formam praescriptam, nec aliunde datur ulla lex prohibitiva, quae directe, vel indirecte prohibeat Matrimonium contrahi sub conditione suspensiva: ergo, etc. Nec obstat per ipsum, quod Matrimonium sit verum, et proprium Sacramentum: Nam Christus Dominus substantialia Matrimonii quoad materiam, et formam, naturamque contractus illius non immutavit, sed totum illum contractum elevavit ad esse Sacramentale. Quare, si quatenus contractus est recipit conditionem, recipit etiam, seu non excludit quatenus Sacramentum.

11. Contrarium tamen sentiunt plerique ex Theologis, inter quos S. Thom. in 4. dist. 29. q. un. art. 3. quaestiunc. 3. S. Bonav. et alii, quos citat Th. Sanch. *de Matrim. l. 5. disp. 8. n. 3. in fin.* et Fagnan. in c. *Super eo 5. De condition. appositis n. 3. in fine.*

12. Haec quaestionem sufficiat hic tantum indicasse; pertinet enim ad tractatum de Matrimonio, et aliunde per temporis angustias eam pro dignitate examinare, et resolvere non licet. Si quis ta-

men ejus notitiam habere velit, consulere poterit praedictos Auctores in citatis locis.

R E G. LI.

Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.

1. DEsumitur ex c. *Ad haec 4. De religios. domibus*, et ex aliis textibus, quos abunde citat Gloss. in eod. cap. *Ad haec v. Mundanis usibus;* ex quo etiam casus figurari potest. Deputatus fuit quidam locus auctoritate Ecclesiastica ad usum hospitalitatis, et provisionem pauperum. Post aliquod tempus voluerunt quidam eumdem locum convertere in domum saecularem. An id liceret, interrogatus fuit ab Episcopo Ariminensi Urbanus III. qui respondit, quod, si locus ille fuerat ita deputatus, non debuit amplius mundanis usibus deputari, cum esset locus religionis: sicut de vestibus, et ligneis vasis, et aliis utensilibus ad cultum Religionis per Pontificem deputatis antiqua consuetudo indubitanter observat, et venerabilium Patrum edocent sanctiones, ut scilicet ad saeculares usus non convertantur.

2. Haec regula inducta est favore Religionis, et cultus divini, cui postquam semel res aliqua dicata est, non decet eamdem ad usus saeculares redire; ex qua ratione regula extenditur hic a Glossa etiam ad rem alienam, supposito quod fuerit consecrata, ut puta si artifici subripiatur Calix, eumdemque Episcopus consecret, non debet amplius reddi artifici ille Calix, sed tantummodo ejus aestimatio, qui casus est specialis, in quo res non debet restitui suo priori domino, juxta textum expressum in c. *Comperimus 2. 14.* qu. 6. Quod autem dicitur de Calice, intelligendum quoque est

de qualibet alia re inanimata. Dixi *de re inanimata:* quia in re animata, id aliquando non procedit, ut habes exemplum in Servo, qui in Sacro Ordine initietur, contradicente suo domino, ejusque servitutem nescientibus Episcopo ordinante, et Praesentatibus, reddi debet Domino suo; ex cap. *frequens 10.* dist. 54. quod statutum fuisse videtur, ne praeberetur servis occasio liberandi se culpabiliter a conditione captivitatis.

3. Notat tamen hic eadem Gloss. ad praesentem regulam, quod hic dictum est de re Deo dicata ulterius non transferenda ad humanos, seu saeculares usus, intelligi debere, quamdiu res eamdem formam retinet; secus autem forma mutata, ut puta si urgeat necessitas redimendi captivos, aut aliquid simile, et aliunde praetium non suppetat, venduntur nonnumquam sacra vasa etiam laicis, confracta tamen, et minuta, non autem integra, ex c. *Hoc jus 2. 10.* q. 2. Idem notat dici in regula *Dicatum:* unde infert bona Ecclesiae non dicata vel consecrata posse transire ad humanos actus. Notat demum particulam illam *ad usus humanos*, idem significare ad usus saeculares, seu saecularium personarum: censet enim non esse universaliter prohibitum per hanc regulam aliquid Deo dicatum converti in aliquem usum Clericorum, nisi aliunde ipsa rei qualitas, et specialis conservatio talis sit, ut indecens quoque videatur eamdem ad usum Clericorum converti.

4. Occasione hujus regulae institui posset quaestio: Utrum Religiosus sollemniter Deo dicatus per professionem, possit saltem ex dispensatione Summi Pontificis transferri ad vitam saecularem contrahendo Matrimonium? Sed cum haec quaestio aliquas habeat difficultates, non est locus hic immorandi. Videri potest S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 11. Barb. in Collectan. ad c. *Cum Monasterium 6.* De statu Monach. n. 13. alique ab ipso citati.

R E G. LII.

Non praestat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

1. DEsumitur ex l. *Si se non obtulit 4. §. Condemnatum* ff. *De re judicata* l. *non putavit 8. §. Non quaevis* ff. *De bonorum possessione contra tabulas*, aliisque pluribus textibus. Casus poni potest ex c. *Si verum 2. 31.* q. 2. Titius sponsalia contrahit cum Berta infantula nolente, et pro viribus contradicente, ex qua ratione non fuerunt valida. Postea idem Titius contraxit Matrimonium cum alia volente, et assentiente, in qua nullum erat impedimentum. Numquid iste secundus contractus validus fuit, eidemque nullum impedimentum praebuit primus contractus Sponsaliorum factus cum Berta? Responsum est affirmative: quia prima illa sponsalia fuerunt nulla: quod autem nullum est, non praestat impedimentum. Item casus figurari potest ex c. *Congregato 53. De Elect.* Canonici Capitulares convenerunt ad electionem Praelati, ex quibus 13. sua suffragia dederunt in favorem Titii, alii 18. in favorem Caii. Quia tamen Cajus erat indignus propter imperitiam litterarum, adeoque inhabilis ad Praelaturam, ideo reliqui 13. fecerunt capitulariter decretum electivum Titii, et petierunt illud confirmari a Summo Pontifice, exponentes quod electores Caii valde deliquissent, eligendo scienter indignum, unde in poenam censendi erant pro ea vice privati potestate eligendi. In eo casu numquid confirmanda fuit electio Titii facta a minori numero, an potius eidem impedimentum praebuit electio Caii facta a numero majori, et nondum per sententiam cassata? Resp. est, fuisse confirmandam electionem Titii supposito quod Cajus

electus a majori numero non sit idoneus ad regimen pastorale: quia electio Caii fuit de jure nulla, ideoque impedimentum praebere non potuit confirmandae electioni Caii.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae est manifestum: quia quod de jure nullum est, non producit effectum, adeoque impedimentum non praebet, cum perinde se habeat, ac si factum non fuisset. Inde est, quod, ut habetur in l. *Si dari 25.* ff. de Verbor. obligat. Si factae fuerint duae stipulationes, quarum prima non valeat, secunda subsistit. Item si alicui relictum sit legatum, ut ex pluribus servis unum sibi eligat, aut ex pluribus vasibus unum vas, quod placuerit; ipse autem unum eligat, sed electione invalida, ut puta, quia loco eligendi servum eligit liberum, aut quia ei non fuerunt exhibita omnia, inter quae facienda erat electio; tunc datur locus iteratae electioni, ut sumitur ex l. 2. cum tribus seqq. ff. *De Optione, vel Elect. legata;* et sic de aliis similibus.

3. Notandum hic tamen est, particulam illam negativam; *Non sortitur effectum* intelligi debere universaliter, itaut omnem effectum excludat: contingit enim aliquando aliquem actum fieri, qui quamvis secundum se sit invalidus, attamen aliquem effectum ponit, et impedimentum praestat ad aliud. Exemplum habes ex Jure Civili. l. *Licet transferam 20.* et l. *Ex part. 22.* ff. *de adimendis, vel transferendis legatis*, in testatore, qui legavit Titio 100. sed postea illud legatum transtulit in Cajum non capacem illius legati: quamvis enim in eo casu illa translatio Legati in Cajum fuerit invalida, non propterea dicenda fuit persistere dispositio facta in favorem Titii; adeoque eadem translatio legati quamvis invalida, habuit tamen hunc effectum, ut Titius praetendere non posset illud legatum. Ratio est: quia pro adimendis legatis at-

tenditur nuda voluntas Legatoris, quae satis cognoscitur noluisse, ut Titius legatum haberet, quando illud in alium transtulit.

4. Aliud quoque exemplum habes in jure Canonico veteri expresso in c. *Unico. De Sponsalibus* in 6. Olim ex sponsalibus etiam invalidis, et nullis, dummodo non essent nulla in defectu consensus, oriebatur impedimentum justitiae publicae honestatis, per quod Sponsus prohibebatur contrahere Matrimonium cum consanguineis Sponsae, et vicissim Sponsa contrahere cum consanguineis Sponsi. Actus igitur de jure invalidus praestabat impedimentum. Sed hoc ideo fuit, quia ut ibidem explicat Gloss. Impedimentum justitiae publicae honestatis introductum fuit propter honestatem quamdam, et decentiam, quae petebat, ut post consensum datum in unam non contraheretur cum consanguinea ipsius; quae ratio militare videbatur, quia etiam ex illis oriebatur ea communis hominum apprehensio non posse amplius absque indecentia consentiri in consanguineam illius, cum qua primo consensum fuit, etiam ubi sponsalia ex alio capite essent invalida. Nunc tamen aliud juris servatur post Concil. Trid. quod sess. 24. De reform. Matrimonii c. 3. prorsus tollit justitiae publicae honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt: ubi autem valida fuerint, decernit, ut primum gradum non excedant: quod decretum procedere tantum in sponsalibus de futuro, non autem in Matrimonio, declaravit authentice S. Pius V. in constit. quae incipit *Ad Romanum* edita die prima Julii anno 1568. adeoque in Matrimonio durare impedimentum in omnibus illis casibus, et gradibus, quibus de jure veteri ante praedictum decretum Concilii introductum erat.

5. Demum ejusdem rei exemplum est in trans-

gressionibus legis; et actionibus malis, quae quamvis a jure approbatae non sint, et debeant pro infectis haberi juxta regulam inferius explicandam: *Quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi*, relinquunt tamen effectum aliquem nempe reatum ad poenam, ratione cujus transgressores illi saepe sunt impediti ad hoc, ut promoveantur, aut aliquod commodum acquirant, quod ceteroquin consequi potuissent, ut sumitur ex c. 1. 2. et 3. dist. 50.

R E G. LIII.

Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.

1. Desumitur ex l. *Non debet 21.* ff. de reg. Juris. Casus figurari potest ex c. *Ex p. 27. De Decimis* de quo supra dictum est in explicatione regulae Odia restringi, etc. Concessit Summus Pontifex quibusdam Monachis privilegium percipiendi decimas de laboribus terrae Parochiarum suarum. Post aliquod tempus facta fuerunt novalia, hoc est exculta fuit quaedam terrae pars inter easdem Parochias, quae retroactis temporibus ab hominum memoria numquam fuerat exculta. Quaesitum est, utrum etiam ex illis Novalibus percipi deberent Decimae? Responsum est affirmative propter rationem hujus regulae, quia si illis Religiosis concessum fuerat quod est plus, ut scilicet percipere possent Decimas integras de Parochis suis, censendum fuit concessum esse etiam minus, ut videlicet percipere possent etiam decimas de Novalibus.

2. Haec regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus fieri potest extensio, adeoque in iis, quae sunt conformia Juri communi, et propterea

censentur favorabilia: secus autem pro casibus odiosis, ut puta in privilegiis; et dispensationibus derogantibus juri communi, ex qua ratione in c. *Tua 25. de Decimis* dicitur concessio Laicis facta de percipiendis decimis non esse extendenda ad novalia, adeoque in eo casu, cui licet quod est plus, non licet quod est minus, quia scilicet est casus odiosus, seu derogans juri communi, juxta quod Decimae non solvuntur Laicis, sed Clericis, ut explicatum est in reg. 15. *Odia restringi.*

3. Item plus haec regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus plus, et minus, sunt ejusdem generis, et qualitatis: secus autem si diversae qualitatis, ut late declarat Barb. in tract. de locis communibus argumentor. Juris loco 67.

4. In casibus igitur sub regula comprehensis valet argumentatio a majori affirmative ad minus, ut v. gr. Ex eo, quod quis testamentum faciendi facultatem habeat, inferri potest eumdem posse etiam donare caussa mortis, ut de facto infertur expresse in l. *Filius Familias 7. in fine*, ff. *De Donationib.* quia testamentum facere plus est, quam aliquid donare caussa mortis. Item ex eo quod Judex licet invitus dari possit ex l. *Munerum 18. §. Judicandi*, ff. *de muneribus, et honoribus* infertur, eumdem dari quoque posse, cum ignorat se dari, quod minus est: et sic de aliis similibus.

5. Inde est, quod docent communiter Canonistae, valere quoque argumentationem a minori negative ad majus, hoc est ex eo quod non liceat id, quod minus est, inferri posse a fortiori, nec licere, quod majus, quod expresse etiam dicitur in c. *Cum illorum 22. de sent. excom.* ubi ex eo, quod Archiepiscopis, et Episcopis sit negata facultas absolvendi eos, qui excommunicati sunt propter percussionem Clerici, infertur negatam

quoque ipsis censeri debere facultatem dispensandi cum iisdem excommunicatis, ut ad Ordines possint promoveri. Ex eadem ratione, qui prohibitus est a minoribus honoribus, censetur quoque prohibitus a majoribus, et sic de aliis; quod potissimum procedit, ubi prohibitio illa fundatur in delicto, ut notat Mascard. de probat. (concl. 1252. nu. 2.). Secus enim nonnumquam accidit, ubi in aliena caussa speciali fundatur, puta in mandatis Principis; quae diligenter servanda sunt, adeoque si sit mandatum de providendo beneficio majori, illud tantummodo provideri poterit; non autem beneficium minus, ut habes exemplum in c. *Cui de non Sacerdotali 27. de praebend. in 6.* de quo dictum est supra in explicatione reg. 35. *Plus semper in se continet, etc.*

6. Contra id, quod supra diximus, regulam istam non procedere in casibus, seu derogantibus juri communi, objici potest ex c. *Per Venerabilem 13. Qui filii sint legitimi*, ubi ex potestate legitimandi in ordine ad concedendam habilitatem ad actus nobiliores, videtur inferri potestas legitimandi in ordine actus ignobiliores, per illa verba: *quod in majori conceditur, licitum esse videtur, et in minori:* potestas enim legitimandi est in genere odioso: quare si in ea dimittitur ea extensio a majori ad minus, dicendum erit praesentem regulam locum habere etiam in odiosis.

7. Ad hanc difficultatem rejectis aliorum solutionibus, respondet Barb. ad praesentem reg. n. 8. argumentum illud a majori concesso ad minus, non esse verba ipsius Pontificis id afferentis, sed partis proponentis, et petentis legitimationem etiam pro obtinenda habilitate ad actus ignobiliores: et de facto patet ex contextu ejusdem capitis, Summum Pontificem motum fuisse ad concedendam praedicto modo legitimationem, non ex

vi illius illationis, seu extensionis, sed aliunde, videlicet ex auctoritate Novi, et Veteris Testamenti, ut ibid. videre est.

R E G. LIV.

Qui prior est tempore, potior est Jure.

1. HÆc regula sumpta est ex leg. *Quoties utriusque 98.* ff. *de reg. jur.* Casus proponi potest ex c. *Cum certum 1. De majoritate, et obedientia*, ubi Gregorius formam praescribens novae Angelorum Ecclesiae, et in quibusdam ejus Regni civitatibus Sedem Episcopalem constituens declarat inter eosdem Episcopos eam imposterum servandam esse distinctionem honoris, ut ille prior habetur, qui prior fuerit ordinatus. *Vide Onnate tom. 2. pag. 996.* Exemplificari quoque idem posset ex cap. *Eum, cui 7.* de praeb. in 6. in casu, quo Summus Pontifex praecipit provideri Titio beneficium, si quod vacaret alias proxime vacaturum in quadam Ecclesia; et post aliquod tempus simile praeceptum dedit, ut provideretur beneficium Cajo: in quo casu declaratur ibid. praeferendum esse Titium in assecutione praebendae: quia videlicet est prior tempore quoad consecutionem rescripti. Demum exemplificari potest in pluribus creditoribus, ex quibus qui creditum antiquius habet, prius satisfaciendus est a debitore, quam creditores reliqui, si cetera sint paria.

Usus hujus regulae satis evidenter apparet, quando unus alterum praecedere debet in aliquo actu faciendo, aut in aliquo signo honoratae praeeminentiae, ut puta ceteris paribus, qui prior est tempore, primum locum habet in sedendo, in dando suffragia, in subscribendo, et sic de reliquis,

3. Dixi *ceteris paribus*. Secus enim accidit, quando aliqua circumstantia intervenit, quae praevalet majori antiquitati temporis. Sic receptus auctoritate Sedis Apostolicae in Canonicum alicujus Ecclesiae, debet in assecutione praebendae praeferri ceteris, qui recepti fuerint in Canonicos ejusdem Ecclesiae auctoritate alicujus inferioris Collatoris ex cap. *Ii*, *qui 12. de praebend. in 6.* quia videlicet concurrit reverentia, quae debetur Sedi Apostolicae. Item si aliqua res, puta aliquod praedium vendatur Titio, et postea idem vendatur Cajo, simulque eidem Cajo actualiter tradatur possessio praedii. Cajus praefertur Titio quoad detinendum dominium praedii, quamvis Titius sit prior tempore, quia scilicet in favorem Caii stat adminiculum actualis possessionis, quod praevalet prioritati temporis Titii, ex l. *Quoties 15. L. De rei vindicatione*. Ac propterea Titius pro eo casu habet solum jus ex empto ad exigendum, ut sibi a venditore, qui fidem contractus fregit, praestetur quanti sua interest, juxta textum expressum in l. *Qui sibi hereditatem 6. C. de hereditate, vel actione vendita*. Item creditrix dotalis praefertur etiam quibusvis anterioribus creditoribus, ut tradit Gloss. ad paesentem reg. ex l. *Assiduis 12. C. qui potioris in pignore;* nisi tamen de duplici credito dotalis quaestio esset, in qua locum haberet regula praesens, ut qui prior est tempore, potior sit jure. Idem dic de aliis similibus.

4. Notandum autem est regulam istam procedere quoad determinandam praelationem juris unius personae, prae jure alterius; non autem quoad determinandam praelationem unius actus prae alio. In his enim saepe contingit oppositum, videlicet actum illum alteri praevalere; qui posteriori tempore positus fuerit; quod specialiter apparet in actibus ab unius, ejusdemque voluntate

pendentibus; aut puta in duobus testamentis ab eodem Titio factis, quorum posterius praevalet in duabus legibus contrariis ab eodem Legislatore successive promulgatis, quarum posterior viget, et sic de reliquis. Ratio quare in his actus posterior praevalet, est, quia voluntas, a qua illorum actuum validitas pendet, per actum posteriorem censetur revocare priorem.

R E G. XV.

Qui sentit onus, sentire debet commodum, et econtra.

1. DEsumitur ex l. *Secundum naturam 10. ff. de reg. jur.* Casus a Gloss. figuratur ex c. *De lapsis. 5. 16. q. 6.* Titius Sacerdos propter delictum perpetratum condemnatus fuit ad agendam toto vitae tempore poenitentiam in quodam Monasterio. In eo casu statutum fuit, ut res ipsius traderentur Monasterio, ut Monasterium de illius correctione sollicitudinem gerens, de ejus quoque rebus haberet subsidium, quia qui sentit onus, sentire debet etiam commodum. Ex eadem quoque ratione decernitur in c. *Certificari 9. De Sepulturis*, ut si quis sepulturam eligat extra suam Ecclesiam Parochialem, solvi tamen debeat Ecclesiae Parochiali portio Canonica juxta consuetudinem regionis, quia videlicet, sicut Ecclesia Parochialis curam, et sollicitudinem illius habuit, ita pariter debet esse particeps emolumentorum. Demum ex eadem ratione statuitur in c. *Significatum XI. de Praeb.* ut Clericus fructum, et emolumentum percipiens alicujus Ecclesiae, teneatur quoque eidem Ecclesiae famulatum illum praestare, qui annexus est suae praebendae, cum beneficium detur propter officium c. fin. *de rescr. in 6.*

2. Haec regula in duas partes, seu potius in duas regulas dividitur, quarum prima est: qui sentit onus, sentire debet commodum; altera autem in his verbis *et econtra* inclusa est: qui sentit commodum, sentire debet onus. Utraque istarum partium fundamentum habet ab aequitate, ut de prima constat ex cit. l. 10. ff. de reg. jur. ubi dicitur: *secundum naturam est commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda*, de altera autem ex l. unica §. *pro secundo C.* de caducis tollendis, ubi habetur, *neque enim ferendus est is, qui lucrum amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.*

3. Intelligenda tamen ista sunt, si commodi, et oneris sit eadem prorsus ratio, et caussa: secus autem ubi esset diversa ratio, ut notat Bart. ad cit. l. *Secundum naturam*, sumiturque ex pluribus juribus ibid. allegatis a Gloss. Exemplum habes in leg. *Si negotia absentis XI.* ff. *De negotiis gestis*, ubi dicit, quod si quis negotia absentis, et ignorantis gerat, ac praesertim si nomine ejusdem absentis, et ignorantis aliquod negotium tractet, quod non sit solitus absens facere, veluti aliquam negotiationem insolitam ineundo; tunc praestare tenetur non solum culpam, et dolum, sed etiam casum: unde si quod damnum ex ea re secutum fuerit ipsum sequetur, lucrum autem sequetur absentem. Ratio est: quia in eo casu intervenit culpa ipsius, immiscendo se in solito negotio nomine absentis, et ignorantis, cui culpae imputare debet damnum, quod sentit, non autem ipsi negotio secundum se. Item aliud exemplum habens in l. *Sed et Socius 17.* §. *absenti* ff. *pro socio*, ubi dicitur, quod si duo fecerint inter se contractum societatis, et unus illorum societati renuntiet, socio suo absente, id, quod interim renuntiator acquirit, quamdiu absens hoc sciat, commune est; de-

trimentum autem est illius solum, qui renuntiavit: econtra si absens lucretur, ad eum solum pertinet lucrum; commune autem erit detrimentum. Ratio etiam est, quia ille renuntians est in culpa, cui imputare debet damnum, quod sentit, non autem negotiationi. Et sic de pluribus aliis.

4. Idem proportionaliter dicendum est, ubi lucrum ex aliqua re percipitur non ex vi praecisa ejusdem rei, sed ratione privilegii, aut ratione qualitatis personae, quae inhabilis sit ad incommodum sentiendum. Exemplum habes ex l. ult. C. *De legitima tutela*. Non obstante enim, quod plerumque, ubi successionis est emolumentum, ibi et tutelae onus esse debeat ex Inst. *De legitima patronorum tutela* §.ultimo: minores tamen quamvis successionis emolumentum non amittant, non propterea veniunt ad tutelae gravamen; unde sentiunt commodum, et non onus propter infirmitatem aetatis. Idem dic de aliis similibus casibus.

R E G. LVI.

In re communi potior est conditio prohibentis.

1. DEsumitur ex l. *Sabinus 28.* ff. *de Communi dividendo*, l. *Parietem 7.* ff. *De servitutibus urbanorum praediorum*, aliisque Juribus hic cit. a Gloss. ex quibus etiam casus multipliciter figuratur, ut v. gr. in duobus conjugatis, quorum uni non licet, altero invito, in Religionem ingredi, ex c. *Notificasti 2. 33. q. 5.* In duobus habentibus communem parietem, quorum neuter potest parietem illum demoliri, altero prohibente, ex cit. l. *Parietem*. In Canonicis pro electione facienda congregatis, qui non possunt devenire ad formam compromissi; uno ipsorum prohibente, ex cap.

Quia propter 42. de Elect. juncta ibid. Gloss. v. *Vice omnium*: et sic de pluribus aliis similibus.

2. Sensus hujus regulae est, cum aliqua res ad duos, vel plures principaliter pertinet, et omnes de illa re disponere velint, unus autem dissentiat: potiorem esse conditionem illius dissentientis, hoc est potius esse deferendum illius unius dissensui, quam communi consensui reliquorum, ac proinde dispositionem illam in eo casu, in quo unus dissentiat, fieri non posse.

3. Ratio hujus regulae est: qnia aequitas petit, ut unicuique jus suum servetur, eoque non privetur invitus; quam in rem etiam facit l. 74. ff. de reg. Jur. *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri;* unde in l. *Justitia 10.* ff. *de Just. et jure*, praecepta Juris esse dicuntur, *honeste vivere, alterum non laedere, suum unicuique tribuere.*

4. Ex hac ratione deducitur, praesentem regulam procedere, etiamsi, qui volunt de illa re communi disponere, intendant aliquod, quod ceteroquin in commune omnium commodum redundaret, ut puta, si velint diruere communem parietem, ut postea illum melius aedificent: nam etiam tunc sola unius prohibitio efficax est ad impediendum, ut sumitur ex cit. l. *Parietem*, ubi dicitur Jus alicui non esse parietem communem demoliendi, et reficiendi, *quia non solus Dominus est.*

5. Intelligenda tamen ista sunt de iis dispositionum generibus, ex quibus aliquod praejudicium nasceretur socio; secus enim accidit, ubi socii nil interest, ut puta si quis vellet eumdem parietem incrustare, vel pingere, vel aliud simile facere, ut ex aliquot Juribus notat Gloss. ex quibus nihil praejudicii redundat in Socium. Item intelligenda sunt, supposito quod lex ex aliqua urgenti caussa publicae utilitatis pro aliquo casu

non decreverit, sufficientem esse consensum majoris partis pro aliqua dispositione facienda, ut est exemplum in c. 3. *De jure patronatus:* quod si plures Patroni habentes Jus praesentandi discordent in praesentando, praeferri debeat praesentatus a majori parte, de quo casu diximus in explicatione regulae. *Quod omnes tangit 29.* hujus tituli, quae huic praesenti regulae consonat, pro cujus ulteriori intelligentia, vide quae ibid. dicta sunt.

R E G. LVII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

1. DEsumitur ex l. *in contrahenda vendicatione 132.* ff. *de reg. Jur.* l. *Cum in lege venditionis 33.* ff. *De contrahenda emptione*, l. *Veteribus 39.* ff. *de pactis*, aliisque Juribus. Casus figuratur ex c. l. *Cum in lege* in aliquo contractu, puta in contractu venditionis, in quo venditor conditionem aliquam, seu pactum apposuerit, cujus verba ambigua sint, et multiplicis sensus capacia, quorum aliquis magis faveret venditori, alter autem minus. Pro tali casu statutum ibi est, primum spectari debere, quid actum sit, hoc est spectandas circumstantias, ex quibus rationabiliter, et prudenter desumi possit ambiguae orationis interpretatio: quod si nullatenus ex circumstantiis ipsis colligi illa non possit; tunc verba illa in eo casu accipi debeant, in quo magis noceant Venditori, qui suae culpae imputare debebit, quod contra ipsum interpretatio fiat, cum legem, seu pactum dicere potuerit apertius.

2. Haec regula locum habet praesertim in con-

tractibus, ubi nomine legis intelligitur pactum a contrahentibus adjectum, quomodo etiam sumitur in l. *Contractus 23.* ff. *de reg. Jur.* in l. *Legem 10. C. de pactis*, aliisque Juribus. Item procedit haec regula, ubi pactum adjectum, hoc potest aliunde ex circumstantiis explicari; tunc enim explicandum est in sensu minus favorabili ei, qui illud apposuit. Quod si is praetendat se in alio sensu locutum esse, incumbit ei onus id probandi, et si in tali probatione deficiat, praevalet explicatio ipsi magis nociva.

3. Inter reliquas autem circumstantias, ex quibus nonnumquam sumi potest interpretatio pacti ambigui in partem magis favorabilem ei, qui pactum apposuit, una est, si contractus, aut pactum ipsum alias redderetur inutile. Exemplum habes in leg. *Eum qui 41.* ff. de Verb. Oblig. Quidam stipulatus est et pactum adjecit, ut solutio fieri deberet a debitore Kalendis Januarii, non explicando tamen utrum fieri deberet primis Kalendis, an secundis, an tertiis, etc., seu utrum solutio fieri deberet Kalendis Januarii anni proxime venturi, an anni secundi, an tertii, etc. Pro eo casu decretum est intelligendum esse pactum illud de Kalendis venturis anno proxime sequenti, adeoque explicandam esse illam stipulationem ambiguam in sensu magis favorabili ei, qui ipsam apposuit. Ratio est: quia alias stipulatio illa redderetur inutilis, quia potest debitor pro suae voluntatis arbitrio semper differre solutionem ad annos futuros ulteriores, et ulteriores.

4. Quaeri potest utrum non solum in Contractibus, sed etiam in aliis actuum generibus, puta in testamentis, in rescriptis, in legibus, in Judiciis, etc., semper, et universaliter interpretatio fieri debeat contra eum, qui talem actum ponit. Sed quia pro his res est ex particularibus principiis earum-

dem materiarum, non autem ex vi hujus regulae decidenda, non est hic locus longius immorandi. Plura illorum indicantur hic a Glossa, ubi videri possunt.

REG. LVIII.

Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum.

1. DEsumitur ex c. *Sicut 13.* c. *quanto 18. De Jurejurando*, c. 1. eod. tit. in 6. c. 1. et seqq. 22. q. 4. aliisque Juribus. Exemplum poni potest ex cit. cap. *Sicut*, ubi casus exponitur de Priore cujusdam Monasterii, qui iracundiae calore succensus juravit, se in Monasterio, in quo professus erat, ulterius cum alio quodam Monacho non mansurum. Ea recognita Urbanus III. injungi praecepit eidem Priori talem paenam, ut alii in exemplo ejus deterriti aliquid simile facere pertimescerent, simulque decrevit, ut idem Prior in Claustro, quippe quod abjurare non potuit, stabili proposito permanens injunctam sibi poenitentiam exequeretur.

2. Ratio hujus regulae indicatur ex cit. c. *Quanto*, et in cit. c. 2. *De jurejurando in 6.* quia scil. juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis. Huc etiam facit reg. 6. hujus tituli supra explicata. *Nemo potest ad impossibile obligari*, ubi diximus sub nomine impossibilis contineri etiam ea, quae sunt impossibilia Jure, hoc est, quae prohibita sunt, et bonis moribus adversantur: unde in cap. *Si vero aliquis 8. De jurejurando*, traditur generalis doctrina, servandum esse juramentum, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis aeternae.

3. Quaeri potest, quid intelligatur in regula per bonos mores? Ratio dubitandi est: quia boni mores multipliciter dicuntur. Alii enim ita vocantur, quia praecepti sunt a Jure naturali, eidemque conformes: alii, quia praecepti a Jure Divino: alii, quia praecepti a Jure Canonico: alii demum, quia praecepti a Jure civili. Numquid autem de istis omnibus, et singulis bonorum actuum generibus intelligendus est textus praesens?

4. Respondetur extra controversiam esse, per bonos mores in praesenti textu intelligi debere tum actus a jure naturali praeceptos, tum etiam actus praescriptos a Jure Divino et Canonico, quia omnia ista jura violari non possunt absque salutis dispendio. Sed et intelligi quoque debent ex eadem ratione boni mores civiles, ubi tales absque culpa violari non possint. Secus autem est, ubi actus est a Jure civili prohibitus in hoc sensu, quod sit ab eodem Jure quoad forum externum invalidatus; ceterum nihil culpae pro foro conscientiae in se contineat: Ejusmodi enim actus interposito juramento confirmatur. Exemplum habes in cap. *Cum contingat 28. De jurejurando.* Quamvis enim de jure civili, nulla sit alienatio facta sine auctoritate Judicis a muliere de rebus dotalibus, aut sibi donatis propter nuptias, ut constat ex auct. *Sive a me*, C. ad *Senatus consult. Vellejanum;* si tamen alienationi juramentum apponat, eamdem confirmat. Videri potest Azor. p. 1. lib. xi. c. 7. ubi pluribus hanc rem prosequitur.

REG. LIX.

Dolum facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem.

1. DEsumitur ex l. *In condemnatione 133.* §. ult. ff. de reg. Jur. Casus figurari potest ex c. *Debitores 6. Dejurejurando.* Titius Usurarius mutuavit Cajo pecuniam sub usuris. Post aliquod tempus reddidit. Cajus pecuniam mutuatam, sed nihil solvit de Usuris: numquid in eo casu Titius usurarius habuit jus cogendi Cajum ad solvendas usuras? Responsum est negative, quod procedit propter rationem hujus regulae: quia scilicet etiamsi Titius usurarius reciperet illas usuras a Cajo, reciperet indebitum, unde et restituere teneretur eidem Cajo. Dolose igitur peteret, quia dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem. Excipe tamen, nisi Cajus juramento promisisset se solutum usuras: quia tunc, si non ratione justitiae, saltem ratione juramenti, et ex virtute Religionis solvere teneretur, quamvis postea solutas repetere possit, et Usurarius reddere teneatur.

2. Ratio hujus regulae est: quia cum in illo petente non possit esse justa caussa petendi, immo statim appareat mala fides, statim etiam fallere, et circumvenire videtur: ut quid enim petit, id quod statim restituere tenetur, nisi ut decipiat, et circumveniat?

3. Duo tamen circa hanc regulam hic notantur a Glossa. Primum est, ipsam procedere, quando res, quae petitur, statim restituenda esset ei, a quo petitur: secus enim esset si res illa restituenda esset alteri personae. Exemplum habes l. ult.

§. *Sed cum*, C. *De furtis, et servo corrupto*, in Commodatario, qui rem sibi a Titio commodatam repetere potest a fure, qui eam furatus est, ut postea idem commodatarius reddat Titio. Item secus esset, si res esset restituenda non statim, sed post aliquod tempus, ante cujus terminum haberet repetens jus possidendi talem rem, ut accidit in fideicommissario, qui jus habet possidendi rem, durante tempore, sub quo factum est fideicommissum, quod est exemplum in l. ult. §. *Idem quesit*. ff. *Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum nomine caveatur*.

4. Alterum, quod notatur, est, praesentem regulam non procedere, ubi aliquid petitur in judicio possessorio, etiamsi id, quod petitur restituendum postea sit ex judicio petitorio. Ad hujus intelligentiam adverte nomine judicii possessorii intelligi judicium illud, in quo agitur de possessione recuperanda, aut retinenda, etc. Nomine judicii petitorii intelligi judicium. in quo contenditur de proprietate, seu de jure, aut dominio alicujus rei. Hoc supposito, cum Titio non liceat propria auctoritate alium spoliare aliqua re, quamvis ea ceteroquin ipsi debeatur, sed, si opus sit, debeat potius recurrere ad Judicem, per cujus sententiam obtineat id, quod sibi debetur; si contingat v. gr. Titium privata auctoritate, et absque consensu Caii occupare rem possessam a Cajo, quae ceteroquin ipsi Titio debetur titulo legati; potest Titius intentare judicium possessorium contra Cajum, ut restituat rem ita injuste occupatam; quamvis ceteroquin idem Cajus praetendere possit jus ad illam eamdem rem, seu intentare contra Titium judicium petitorium, vi cujus obtinere poterit illam eamdem rem, de quo casu sermo est in l. 1. ff. *Quorum legatorum*, et ad eumdem facit c. *Cum Ecclesia 3. De casu possessionis, et proprietatis*.

REG. LX.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

1. DEsumitur ex l. *Nulla 88.* juncta l. *Nihil interest 112.* ff. *de reg. Jur.* in quarum prima dicitur, nullam moram ibi fieri intelligi, ubi nulla petitio, seu actio est: in altera autem habetur aequiparari inter se, nullam actionem dari, et datam actionem per exceptionem infirmari. Casus figurari potest ex c. *De quarta 4. De praescript.* Titius cujusdam Ecclesiae Beneficiatus non solvit quartam decimarum, et funeralium Episcopo, quas ceteroquin alii solvere solent. Numquid in eo casu dicendus est esse in mora solvendi, et consequenter ea poena puniendus, quae per Episcopum statuta sit contra morosos in solvendo? Respondetur cum distinctione: enim Titius habet aliquam exceptionem, seu defensionem legitimam, quare non solverit, ut puta, quia alii ejusdem Ecclesiae Beneficiarii Antecessores sui beneficium praescriptionis acquisiverunt, numquam solvendo per tot annos, quot requiruntur ad acquirendam eam praescriptionem; vel nullam ejusmodi exceptionem, seu defensionem legitimam habet. Si nullam habet, dicitur esse in mora, adeoque puniendus est poena statuta: secus si potest legitima excusatione se tueri, quale est v. gr. beneficium legitimae praescriptionis, etc.

2. Pro intelligentia hujus regulae revocanda sunt in memoriam ea, quae diximus in explicatione reg. 25. *Mora sua cuilibet est nociva*, ubi dictum est, nomine morae intelligi culpabilem tarditatem in aliqua re praestanda damnosam alteri

ex l. *Mora fieri 32.* ff. *De usuris*, juncta ibid. Gloss. v. *Difficilis est*, ubi etiam plures effectus enumerat provenientes a mora.

3. Ex his deducitur ejusdem regulae ratio: nam ille dicitur esse in mora, qui culpabiliter differt alteri solvere, vel facere aliquid, quod debet: non differt autem culpabiliter nisi qui scit, vel scire debet se debere: sed ille, qui pro se habet exceptionem legitimam, neque scit, neque scire debet se debere; immo potius beneficio ejusdem exceptionis judicat invincibiliter se liberum ab obligatione solvendi: ergo non est in mora.

4. Notandum tamen hic est cum Glossa, sermonem in regula esse non de qualibet exceptione, sed de exceptione legitima: non enim omnis, et quaelibet exceptio sufficiens est, ut quis non dicatur incurrisse in moram, sed solum ea, quae legitima est, hoc est, quae deducta ad forum externum probaretur, eo quod nulla replicatione infirmari, et elidi possit. Quod si exceptio elidi possit aliqua replicatione, tunc non excusat a mora. Exemplum affert Gloss. in materia solutionis. Titius v. gr. debebat tibi 100. fecisti pactum cum eodem Titio de non petendo solutionem illius debiti, sed illud pactum fecisti gravi metu compulsus, aut sine usu libertatis. Hoc supposito, si Titius tibi non solvit, dicitur esse in mora, nec excusatur per exceptionem pacti, quia talis exceptio non est legitima, cum possit per replicationem elidi, dicendo pactum illud fuisse nullum, utpote factum sine usu libertatis, etc. Idem dic pro aliis casibus similibus, ubi contra exceptionem militare potest aliqua efficax replicatio, quae illius vim prorsus infirmet.

REG. LXI.

Quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.

1. DEsumitur ex l. *Nulla juris ratio 25.* ff. *de Legibus*, et l. *Quod favore 6.* eod. tit. Exemplum poni potest ex cap. *Exceptionem 63.* De reg. Jur. in 6. quod paullo post infra explicabitur, ubi dicitur: *Exceptionem objiciens, non videtur de intentione Adversarii confiteri.* Ut v. gr. si in aliquo judicio Reus conveniatur a Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere: at Reus in contrarium excipiat se possedisse illam rem per tempus sufficiens ad praescriptionem complendam; tunc ejusmodi exceptio, quae conceditur Reo, non debet in ejusdem dispendium retorqueri, quasi ipse ita explicando, confiteatur implicam intentionem Actoris, quia scilicet illa res ad Titium Actorem pertineat. Sed haec clarius patebunt ex paullo infra dicendis in explicatione cit. *Exceptionem.* Item figurari potest casus ex l. *Non eo minus 14. C. De procurat.* Titius in minoritate constitutus pro caussa civili constituit Procuratorem sine auctoritate Curatoris, qui Procurator admissus fuit, unde processum est in judicio usque ad sententiam definitivam, quae lata fuit in favorem ejusdem Titii. Talis sententia in eo casu numquid valida est, et sustinenda? Ratio dubitandi est: quia si fuisset lata sententia contra Titium, non valeret, ex eo quod non intervenisset auctoritas Curatoris: ergo pari jure ex eadem ratione non valet sententia lata in favorem Titii. Hoc non obstante tamen in cit. textu decernitur ejus sententiae validitas; nam favore Minoris introductum est, ut lata sententia contra ipsum in eo casu non tendat in ejus laesio-

nem. Si igitur ex hoc inferretur neque valere sententiam in simili casu latam in favorem ipsius, redundaret in ejus, dispendium id, quod eidem concessum est ob gratiam, et ex eo damnum pateretur, quod statutum est ne damnum patiatur.

2. Haec regula praecipuum locum habet in privilegiis beneficii loco concessis a Principe, quae retorqueri non debent in damnum privilegiatorum, quia mens Principis fuit non ipsis privilegiatis nocere: dum privilegia concessit, sed prodesse. Idque praesertim procedit quando beneficium, seu privilegium concessum sit a Principe motu proprio, puta Minoribus, aut Ecclesiis: quia ejusmodi concessio ex majori liberalitate, et beneficentia procedere censetur ceteris paribus, quam si fiat ad instantiam petentis. Idem est, quod concessio facta ad instantiam petentis, potest aliquando in ejus laesionem retorqueri, ut habes exemplum in cap. final. *De mutuis petitionibus*, ubi si aliquis Actor impetraverit, ut sua caussa cognoscatur, appellatione remota, retorquetur contra ipsum ista concessio, ut si in eodem judicio reconveniatur a Reo, etiam ipse non possit in caussa reconventionis appellare: quia scilicet Actoris, et Rei in eodem Judicio debet esse eadem conditio. Idem dic pro aliis similibus casibus, in quibus ex voluntate, vel expressa, vel praesumpta Principis, aut ex casibus justitiae retorqueri debeat contra impetrantem gratia concessa, quam in rem etiam facit cap. *Cum omnes* 6. *de Constit.* aliaque Jura, quae hic citantur a Glossa.

R E G. LXII.

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

1. Desumitur ex l. *Consilii 47.* ff. *de reg. jur.* l. 2. in fin. ff. *Mandati* l. *et eleganter* 7. §. *ult.* et l. *Quod si cum scires 8.* ff. *De Dolo malo*, ex quibus casus ita figuratur. Titius pecuniam habebat, circa quam dubius erat, utrum deberet illam exponere negotiationi, an potius insumere in emptione praediorum. Tu dedisti consilium, ut suam pecuniam negotiationi potius, quam emptioni praediorum applicaret, et ita reipsa factum est. Contigit autem negotiationem susceptam in irritum cecidisse, immo et periisse ipsam pecuniam illi negotiationi applicatam, ut puta quia navis, cui commissa fuit, naufragium passa est, aut in manu hostium pervenit, etc. Titius eo damno accepto, vult agere contra te, eo quod tale consilium dederis, ut restituas damna, et interesse, quae ipse passus est ex consilio tuo. Numquid in ea praetensione erit audiendus? Respondetur cum distinctione: vel consilium, quod dedisti fuit fraudulentum, seu dolosum, ut v. gr. quia jam sciebas illud imminere periculum damni ex negotiatione proventuri, quod Titio non aperuisti, sed ipsum decepisti: vel consilium non fuit fraudulentum, seu dolosum, sed bona fide datum cum invincibili ignorantia periculi, ac damni proventuri. Si fuit fraudulentum, audietur Titius; et tu obligaberis: secus autem, si fraudulentum non fuerit.

2. Ad intelligentiam regulae notandum est, sermonem hic esse de consilio, quod datur ad contractum de natura sua licitum, vel quasi contractum. Si enim detur consilium ad aliquod opus illicitum,

aut alicui injuriosum tunc semper tenetur consulens ad restituendum ei, contra quem injuria facta est, ut docet hic Gloss. quia ejusdem injuriae est caussa moralis; unde si quis consulat homicidium, homicida censetur ex cap. *Si quis Viduam 9.* dist. 50. Si furtum consulat, tenetur furti, ex l. 1. §. *Persuadere* ff. *de servo corrupto*, et sic de reliquis. Si autem detur consilium ad contractum, vel quasi contractum licitum; tunc procedit distinctio expressa in praesenti regula, utrum scilicet sit consilium fraudulentum necne? Si enim fraudulentum est, tenetur consulens titulo fraudis, et actione de dolo, ratione cujus est caussa moralis damni secuti; secus autem si fraudulentum non sit, quia tunc ei damnum moraliter non imputatur, cum invincibiliter nullo modo fuerit praevisum. Quae ratio videtur melius procedere, quam ratio hic adducta a Glossa, quae docet, ideo neminem obligari ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, quia consilium non inducit necessitatem, et ille, cui datur, deliberare debet apud se, an sibi expendiat, necne. Haec enim ratio non videtur efficax: quia etiam consilium ad opus injustum, et consilium fraudulentum non inducit necessitatem, et tamen inducit obligationem consulenti.

3. Notandum praeterea est, praesentem regulam non procedere in eo, qui, ut peritus in arte, profitetur aliquod Officium, cujus proprium est dare consilia, qualis est Assessor, Advocatus, Judex, Doctoresque: hic enim ex iniquo consilio, quamvis non fraudulento, per imperitiam praestito tenetur, ut constat ex l. 2. in fin. ff. *quod quisque juris*, et tradit Abb. Panorm. in cap. *Tua nos 19. De homicidio n. 3.* et Navar. in Manuali c. 25. n. 15.

4. Notandum denique est, esse sententiam plurium Canonistarum, praesentem regulam extendi tantum ad eos casus, in quibus consilium datur

alicui ad faciendum contractum, aut quasi contractum, quem alias etiam facturus erat: tunc enim procedere docent distinctionem regulae, itaut consulens teneatur, si consilium fraudulentum fuerit; non teneatur nisi fuerit. At si consilium detur alicui ad id, quod alias non erat facturus, tunc docent indistincte consulentem semper teneri. Ita docet Dynus in explicatione praesentis regulae. Oppositum tamen sentit Philippus Decius in l. *Consilii 47.* ff. *de reg. Jur. n. 1.* cum aliis, quos citat ibid.

R E G. LXIII.

Exceptionem objiciens non videtur de intentione Adversarii confiteri.

1. DEsumitur ex cap. *Cum Venerabilis 6. De Excepl.* et l. *Non utique 9.* ff. eod. Casus sumi potest ex eod. cap. *Cum Venerabilis*, ubi habetur, quod si Reus, a quo res petitur, excipiat de permutatione ipsius rei facta cum Actore, non fatetur per hoc Actorem fuisse Dominum.

2. Ad intelligentiam regulae, notandum est, nomine exceptionis intelligi id, quod a Reo contra Actorem opponitur ad elidendam, aut differendam ejus actionem, unde ex l. 2. ff. *De Exceptionibus* definiri solet: *Actionis, vel intentionis Exclusio*, ut puta si Reus conveniatur a Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere, at Reus in contrarium opponat se possedisse illam rem per tempus sufficiens ad praescriptionem complendam, ea oppositio dicitur exceptio, per quam eliditur actoris intentio, quia si legitime probetur ea longi temporis possessio habita a Reo cum bona fide, et reliquis conditionibus ad praescriptionem requisi-

tis, de quibus diximus in explicatione reg. 2. et 3. hujus tituli, deest Actori jus ad illam petendam.

3. Ex hac explicatione deducitur ratio praesentis regulae: nam exceptio ordinatur ad elidendam, seu excludendam Actoris intentionem: ergo non potest firmare intentionem actoris; alioquin duos effectus oppositos simul pareret, scilicet confirmationem, et exclusionem unius, ejusdemque intentionis Actoris, quod est impossibile, et contra l. *Qui hominem 34.* §. ult. ff. *de solutionibus*, juncta Gloss. ibid. *ut liberatur*. Atqui exceptio firmaretur intentione Actoris, si Reus exceptionem objiciens videretur de intentione Adversarii confiteri: ergo, etc.

4. Non levis tamen est in contrarium difficultas, quae Doctores distraxit in varias sententias circa intimam intelligentiam hujus regulae, quas enumerat Panorm. in cit. c. *Cum Venerabilis n. 26.* Nam ut insistamus in casu litterali ejusdem Canonis, si Reus, a quo res petitur, excipiat, se rem illam habere titulo permutationis factae cum ipso Actore, quomodo non eo ipso fatetur rem illam pertinuisse ad Actorem? An permutatio cum alio fieri potest, quam cum Domino?

5. Hanc difficultatem sibi objicit Gloss. in eodem cap. *Cum Venerabilis v. Confessus*, et solvit dicendo, quod qui excipit permutationem factam, aut aliquid simile, tantummodo confitetur factum consensum in illa exceptione, puta permutationem materialiter sumptam, non autem confitetur ea, quae sunt Juris circa illam permutationem, quia potuit esse permutatio de facto, et non de jure. Inde est, quod etiam post illam exceptionem appositam, incumbit Actori onus probandi jus, quod praetendit sibi competere, quia illud non fuit confessum ab excipiente; et hoc est, quod in regula exprimitur in iis verbis: *non videtur de intentione*

Adversarii confiteri. Quod dixi de exceptione permutationis, intellige proportionaliter de aliis exceptionum generibus. Ut si quis dicat, se tibi mutuasse, e propterea te cogi ad restituendum; tu autem excipias, factum fuisse pactum de non petendo, per hanc tuam exceptionem non censeris confiteri te accepisse mutum, quia solum pactum confiteris materialiter sumptum, non autem jus ejusdem pacti, quae sunt separabilia, quia fortasse pactum fuit de non petendo, eo quod a te non debebatur. Idem dic de reliquis similibus. Hanc Glossae solutionem tenet etiam Innoc. et Panorm. in loc. cit.

6. Intelligenda tamen ista sunt, ubi sistitur intra terminos purae exceptionis, neo verba adjiciuntur de se confitentia intentionem Actoris. Si enim ita exciperes: Ego accepi rem hanc a te, sed simnl pactum fecimus de non petendo; in eo casu non est dubium, intentionem Actoris firmari dicto tuo. Et propterea in simili casu consulit Gloss. cit. ut exceptio ita fiat: *Ego non confiteor hoc, quod dicis; sed si fecissem, factum est mihi pactum de non petendo.* Nisi tamen conscientia, et veritas esset in contrarium; in quo casu non esse amplectendam hanc formam verborum, eo quod doceat mentiri, sed potius sistendum esse intra terminos purae exceptionis tradit Glossa ad praesentem regulam. Videri potest Panor. in l. c. ubi fuse hanc rem prosequitur.

7. Denique notandum est, quae dicta sunt hactenus de exceptione, intelligenda proportionaliter esse etiam de replicatione, de duplicatione, et de triplicatione. Ubi adverte, quod sicut id, quod reus opponit ad excludendam intentionem Actoris, dicitur exceptio, ita si quid Actor opponat ad excludendam eam exceptionem dicitur replicatio, et si iterum aliquid Reus opponat ad excludendam

eam replicationem, dicitur duplicatio, contra quam si Actor iterum opponat aliquid dicitur triplicatio. Sumuntur haec ex §. 1. Instit. de replicationibus. Sicut igitur Reus excipiens non confitetur intentionem actoris, ita nec Actor replicans confitetur exceptionem Rei, et sic ulterius propter eamdem rationem, ut notat Gloss. fin. ad praesentem regulam.

R E G. LXIV.

Quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

1. DEsumitur ex c. *Imperiali 13. 25. q. 2.* ex c. 2. *De Testibus*, aliisque textibus. Casus figurari potest ex eod. c. 2. *De Testibus;* ubi Greg. IX. declarat receptionem, et examinationem testium factam contra non citatum esse nullam, utpote factam contra legem expressam in auct. *De Testibus* §. *Et hic vero collat. 7.*

2. Ad hanc regulam faciunt, quae supra dicta sunt in explicatione reg. 18. *Non firmatur tractu temporis, etc.* Unde pro uberiori intelligentia satis sit hic notare, praesentem regulam procedere in iis actibus, qui fiunt omnino contra Jus, seu quibus jus nullatenus assistit. Ratio hujus adnotationis est: quia duo actuum genera dantur facta contra legem: aliqui enim sunt, qui prohibentur per legem; at si fiant, lex illis assistit quoad actus validitatem, ac propterea quamvis sint actus illiciti, sunt tamen validi. Hujus generis est Matrimonium, quoad contrahitur ab habente votum simplex castitatis, quod Matrimonium est illicitum, plerumque tamen non est irritum. Alii actus sunt, qui ita prohibentur per legem, ut lex nullatenus illis assistat quoad validitatem, qualis est contractus Ma-

trimonii factus cum impedimento dirimente, et universaliter omnes illi actus, qui fiunt contra legem prohibentem simul et irritantem. Contra hoc secundum actuum genus, qui fiunt omnino contra jus, seu quibus jus nullatenus assistit, procedit regula praesens, ut haberi debeant pro infectis, quod intellige juxta notationes, quas posuimus in explicatione regul. 52. *Non praestat impedimentum, etc.*

R E G. LXV.

In pari delicto, vel caussa, potior est conditio possidentis.

1. HÆc regula in quantum agit de caussa, sumitur ex l. *Cum par delictum 196.* ff. *de reg. Jur.* et in quantum agit de caussa, desumitur ex l. *In pari caussa 170.* ff. eodem. Exemplum primae partis esse potest in casu, in quo si unus alteri pecuniam dederit pro homicidio, vel aliquo illicito actu, post cujus executionem si ille, qui pecuniam solvit, velit illam repetere sub hoc praetextu, quod soluta fuerit ad turpem caussam, non audietur, quia et ipse, qui pecuniam solvit, et alius, qui pecuniam accepit, peccaverunt: in pari autem delicto potior est conditio possidentis, de quo casu loquitur textus in l. 2. C. *De conditione ob turpem caussam*, quamvis ibid. Gloss. v. *desideras* doceat pecuniam illam esse restituendam fisco ex l. *Lucius 99.* ff. *de Jure fisci.*

2. Exemplum alterius partis sumi potest ex c. *Si a Sede 31. De praebend. in 6.* Summus Pontifex contulit beneficium Titio; Episcopus etiam id ignorans contulit eadem die idem beneficium Cajo. Quis illorum duorum praeferetur? Resp. in eo textu, quod si non appareat quaenam collatio primo

facta fuerit, ille praeferri debeat, qui prius possidet. Si autem neuter possideat: Cui sedes ipsa contulit (propter conferentis ampliorem praerogativam) erit alteri praeferendus.

3. Ratio hujus regulae desumitur ex reg. 11. superius explicata, ubi dicitur in Judiciis, si jura partium sint obscura, Reo favendum esse potius quam Actori: qui enim actualiter possidet rem, quam alius sibi vendicare contendit, consideratur tanquam Reus. Vide, quae ad eamdem regulam dicta sunt.

R E G. LXVI.

Cum non stat per eum, ad quem pertinet quamvis conditio impleatur: haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

1. HÆc regul. sumpta est ex l. *In jure civili 121.* ff. *de reg. Jur.* Casus figuratur a Gloss. hic ex c. Si quaelibet 20. ff. *Prophetavit 22.* q. 2. in eo quod in sacris litteris narratur de Abraham, qui filium suum immolaturus duxit ad montem, ubi tamen fuit impeditus per Angelum, quo non obstante, fuit perinde quoad meritum, ac si Filium occidisset. Item casus figuratur ex c. *Quoniam frequenter 5.* ff. *Porro. Ut lite non contestata.* Nemo non citatus in caussa civili est condemnandus. Sed supponamus, quod Judex mandatum dederit de citando Titio, eaque de caussa executor missus fuerit; Titius tamen vel per se, vel per suos familiares impedivit, ne ea citatio ad ipsum perveniret. In tali casu Titius habetur pro citato: quia neque per Judicem, neque per Actorem stetit, quominus citatio perveniret ad Titium, sed potius stetit per ipsum Titium, qui impedivit. Cum autem non stat

per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

2. Ad intelligentiam hujus regulae notandum est, hic induci fictionem Juris, per quam censeri debeat impletum esse id, quod realiter impletum non fuit, quando non stetit per eum, ad quem pertinebat illam conditionem implere, sed stetit per alium, cujus principaliter intererat conditionem non impleri; ut puta si Testator relinquat tibi fundum, si solvas heredi 100. ad te pertinet implere conditionem, heredis autem interest eamdem non adimpleri, quia si non adimpleatur, non tradet tibi fundum. Si igitur per te non stet, sed paratus sis solvere 100. eademque obtuleris, sed heres eam solutionem impediverit, et acceptare noluerit; conditio illa censetur pro impleta, juxta textum expressum in l. *Si per diem 5.* §. *Item si qua conditio* ff. *Quando dies legatorum, vel fideicommissorum cedat.* Haec explicatio constat ex cit. l. *In Jure civili*, unde haec regula canonica sumpta est, ubi sunt haec expressa verba. *In jure civili receptum est, quoties per eum, cujus interest, conditionem non impleri, fiat, quia minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset.*

3. Ratio hujus regulae ita explicatae esse potest: quia nemo debet commodum ex sua malitia reportare: reportar[illegible] autem commodum ex sua malitia, si ille, cu[illegible] interest conditionem non adimpleri, impedien[illegible] conditionem liberaret se ab ea obligatione, quam habet in hyporhesi quod conditio adimpleatur, ac propterea in utroque jure statutum est, ut in eo casu per fictionem juris ea conditio haberi debeat pro impleta.

4. Quod autem dictum est, praesentem regulam procedere, ubi quod conditio non impleatur, stat per eum, cujus interest eam non impleri, explicat Gloss. in cit. l. in jure civili, intelligi debere

de eo, cujus interest principaliter, ut puta quia, adimpleta conditione, tenetur aliquid solvere, aut aliquo jure se privare.

5. Quaeri potest, quid dicendum sit, quando conditionem non adimpleri non stat per eum, cujus interest non adimpleri, sed per alium tertium, aut etiam per aliquod impedimentum necessarium; utrum in eo casu conditio haberi debeat pro impleta?

6. Resp. Gloss. ad praesentem regulam, in eo casu conditionem non haberi pro impleta, sed ad summum, quod ea conditio impleta non fuerit, non imputari ei, cujus interest, pro quo facit alia juris reg. 41. *Imputari non debet eis*, *etc.*, de qua suo loco dictum est: aliud autem est non imputari ad culpam, quod non fuerit posita aliqua conditio; aliud censeri eamdem haberi pro impleta. Ratio hujus doctrinae est: quia in eo casu cessat ratio praesentis Regulae, per quam inducitur praedicta fictio juris in poenam impedientis conditionem propter suum interesse, ut scilicet in eo puniatur, in quo peccare praesumpsit: poena enim locum non habet, ubi nihil datur imputabile ad culpam. Si igitur in eo casu non adimpletio conditionis non imputatur ad culpam ei, cujus interest, neque censeri debet pro impleta: atqui si stat per tertium, aut per aliquod impedimentum necessarium conditionem non adimpleri; non stat per eum, cujus principaliter interest, ut supponimus: ergo, etc.

7. Quaeri etiam potest, quid dicendum sit, quando conditionem non impleri neque stat per eum, cujus interest, neque per tertium, sed praecise per defectum illius personae, in qua erat implenda conditio; utrum in eo casu conditio haberi debeat pro impleta? Exemplum sit ex l. *Illis libertis 81.* ff. *De Conditionib. et demonstrationib.*

Titius testator reliquit filium heredem, simulque suis libertis legavit 100. denarios singulis mensibus solvendos alimentariorum nomine, si cum filio suo morati fuerint. Liberti steterunt in obsequio filii, donec ipse ad militiam profectus, in Castris mortuus est. Numquid in eo casu alimenta illa solvi debuerunt praedictis libertis etiam post mortem filii ab herede ejusdem?

8. Resp. in textu illius legis cum distinctione: vel testator illam conditionem apposuit gratia, et favore libertorum; vel apposuit solum favore, et gratia filii. Si apposuit gratia libertorum, adhuc debetur legatum; quia per libertos non stat illam conditionem non impleri, et ex alia parte adhuc perseverat motivum, propter quod legatum relictum fuerit. Si apposuit solum gratia filii, non debetur; quia per mortem filii cessat motivum legati facti. Ita deciditur in illo textu. Utrum autem legatum factum sit uno, vel altero modo, cognoscitur ex tenore verborum, aut ex conjecturis. Quod si penitus dubium sit, tunc esset potius interpretandum, quod legatum relictum sit favore legatarii, adeoque quod debeatur, docet Gloss. fin. ad praesentem regulam.

R E G. LXVII.

Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

1. Desumitur ex c. *Sicut non suo 10.* dist. 46. c. *Ad falsariorum 7. De crimine falsi*, aliisque Juribus. Casus figuratur ex cit. c. *Sicut non suo*. Nemo potest usuras exercere nomine suo; alias praeter peccatum, quod committit, incurrit varias poenas a jure statutas de quibus sermo est sub tit. *de Usuris.* Sed si Titius exerceat nomine alieno, hoc

est ad utilitatem alterius , numquid excusabitur ? Resp. negative propter rationem praesentis regulae , quia quod non licet Titio nomine suo facere , nec alieno nomine licet.

2. Haec regula procedit in iis , quae de re illicita sunt , ut explicat Gloss. Sicut enim mediante crimine non licet propriis commodis , et utilitatibus famulari ; ita nec commodis , et utilitatibus alienis , ut sumitur ex cit. cap. *Sicut non suo*. Secus accidit , ubi in re , quae nomine tuo a te fieri prohibetur , cessat omnis malitia , omnisque ratio prohibitionis , si eadem a te fiat alieno nomine , ut aliquando contingit , quando illa res , quae tibi non licet , alteri licet. In iis enim frequenter accidit , ut quod tibi non licet nomine tuo liceat nomine alieno. Sic nomine tuo Matrimonium contrahere non potes cum consanguinea intra gradum prohibitum , cum qua tamen Matrimonlnm contrahere alieno nomine , seu tamquam Procurator alterius non prohiberis ; quia scilicet agis nomine illius , in quo nullum est impedimentum nullaque prohibitio. Item Laicus proprio nomine tractare non potest caussam spiritualem , sed alieno nomine , et tanquam Procurator Clericorum potest ex c. 1. *De Procuratoribus* in 6. Demum Judex delegatus caussam cognoscit nomine Delegantis , quam ceteroquin nomine suo cognoscere non posset ex defectu jurisdictionis , ut sumitur ex toto tit. *De off. Deleg.* et sic de aliis pluribus. Ubi tamen adverte , non satis esse , ut aliqua res sit alteri ceteroquin licita ad effectum , ut possis illam agere nomine ipsius ; requiritur enim insuper , ut eadem res sit tibi demandabilis , seu ut per nullam legem prohibeatur demandari tibi eamdem rem , ut notat Gloss. ad praesentem regulam.

R E G. LXVIII.

Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

1. Desumitur ex l. 1. §. *Dejecisse* ff. *De vi, et de vi armata*, aliisque juribus. Casus a Gloss. figuratur ex cap. ult. De procuratoribus in 6. in matrimonio, quod ubi contrahere potest per se ipsum, Titius contrahere quoque potest per Procuratorem constitutum cum speciali mandato; in juramento quod potest aliquando etiam per Procuratorem emitti, ut est exemplum in c. *Tibi Domino 33.* dist. 63. ubi ponitur juramentum Otthonis factum in favorem Joannis Papae, et sic in aliis plurimis.

2. Ratio, et fundamentum hujus regulae desumitur ex reg. 72. paullo infra explicanda, ubi dicitur: *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.* Exinde enim desumitur; in jure aequiparari, facere aliquid per alium, et facere per se ipsum. Ex duobus autem in jure aequiparatis, ubi unum fieri licet, etiam alterum regulariter fieri potest.

3. Dixi *regulariter*, ut exciperem casus sub hac regula non comprehensos, numeratos a Glossa in praesenti regula, qui plurimi sunt, et versantur omnes circa actus, qui, vel ex natura sua, vel ex statuto legis non sunt alteri demandabiles, in quibus non procedit regula praesens. Ejusmodi censentur esse actus illi, in quibus electa est fides, et industria personae, ut constat ex cap. fin. 3. *Is autem de Off. Deleg.* quorum exemplum habes in cap. *Is cui 12.* eod. in 6. ubi dicitur quod quis commissionem habeat a Summo Pontifice, ut ido-

neae alicui personae (nulla determinate expressa) providere debeat de certa Ecclesia, vel beneficio; non potest tunc provisionem sibi commissam demandare alteri faciendam, cujus ratio ibi affertur; quia tunc videtur electa ejus industria circa eligendam personam idoneam. Huc etiam referri videtur id, quod dicitur in c. *de sent. et re judic. in 6.* quod videlicet sententia definitiva debeat immediate ab ipso Judice proferri, ejusque recitatio non possit alteri a Judice demandari, exceptis tamen Episcopis, aliisque illustribus personis propter dignitatis praerogativam ampliori honore fulgentibus.

4. Item ejus generis excepti sunt actus illi, qui expediri debent ab eo, cujus utilitas specialiter attenditur resultans ex eo, quod ab eodem per se immediate actus illi exerceantur. Sic poenitentia Sacramentalis suscipi debet immediate ab ipso poenitente, ut qui per se peccavit, per se erubescat, et per hoc fiat dignus misericordia juxta textum in c. *Quem poenitet 87. De poenit. dist. 1.*

5. Praeterea ejus excepti generis sunt illi actus, qui si per alium fiunt, indecentiam aliquam, et moralem turpitudinem contrahunt. Sic quamvis Abbas caussa regularis disciplinae possit in persona propria Monachum verberando corrigere; non tamen potest alicui Laico id faciendum committere sub poena excommunicationis, ut expresse habetur in c. *Universitatis 24. de sent. excomm.* quia scilicet inhonestum est, Laicum manus injicere in Clericum, vel Monachum, etiamsi id faciat ad jussionem Abbatis, in cujus servitio commoratur; quemadmodum ex proportionali ratione aliqui actus sunt, quos quis per se ipsum exercere non potest, sed debet alteri committere, ut est exemplum in c. fin. *Ne Clerici, vel Monachi, etc.*, in 6. ubi dicitur quod Clericis Praelatis habentibus tem-

poralem jurisdictionem non liceat per se caussas sanguinis agitare, sed eas debeant, et possint aliis delegare.

6. Demum ejusdem generis excepti sunt actus illi, pro quorum forma essentiali requiritur a lege, ut personaliter fiant, et non per Procuratorem, seu delegatum. Exemplum habes in adoptione, quae non potest per alium fieri, ex l. *Post mortem 23. §. Neque* ff. *De adoptionibus*; et sic de aliis pluribus, quae fuse numerata habes apud Glossam in praesenti regula.

R E G. LXIX.

In malis promissis fidem non expedit observari.

1. Desumitur ex cap. *In malis promissis 5. 22.* qu. 4. aliisque textibus per totam illam quaestionem. Exempla sumi possunt, quae superius exposuimus in explicatione regulae 58. *Non est obligatorium, etc.*, quae huic praesenti regulae similis est: unde etiam, quae ibidem dicta sunt pro ratione, et intelligentia illius regulae, faciunt etiam ad rationem, et intelligentiam regulae praesentis.

2. Illud tamen hic omittendum non est, quod sapienter advertit Gloss. videlicet in praesenti regula dici *In male promissis.* Distinguendum enim est inter mala promissa, et inter male promissa. Mala promissa dicuntur, quando malitia, et turpitudo est in ipso objecto, quod promittitur, ut puta si quis alteri promitteret occidere hominem, aut furari, aut mentiri, etc., quia ejusmodi promissiones essent de re secundum se mala, et turpi. Male promissa vocantur, quando promissiones non sunt de re mala, sed tantummodo aliquem defectum includunt ex parte modi, quo fiunt, ut v.

gr. si aliqua res de se ceteroquin licita promittatur absque aliqua legali sollemnitate statuta per legem, aut impellente metu, vel dolo, aut alia simili incongrua ratione.

3. Hoc supposito regula praesens loquitur tantummodo de malis promissis, seu quae mala sint ratione objecti sui, in quibus promittendis sicut peccatum committitur, ita etiam committitur in exequendis. Quod procedit etiamsi fuerit promissa jurata, ut supra dictum est in cit. reg. *Non est obligatorium 58.* hujus tituli.

4. At in male promissis id non universaliter obtinet; quinimmo si fuerint promissa jurata, sunt universaliter observanda, quia juramentum semper servari debet, quando servari potest sine dispendio salutis aeternae, ut diximus in cit. reg. *Non est obligatorium*, et notat etiam Gloss. ad praesentem regulam, sumiturque ex c. *Si vero 8.*, etc. *Cum contingat 28. de Jurejurando.* Quod si in iis male promissis nullum juramentum intervenerit, tunc aliunde, et ex particularibus materiis, seu circumstantiis desumendum est, utrum inducta fuerit obligatio necne? Aliqua enim ejusmodi promissa sunt, quae de jure valida sunt, at promissori succurritur, ut possit per exceptionem petere, et obtinere, ut facta promissio invalidetur, sicut contingit in promissione extorta per dolum, aut metum, ex §. 1. Instit. *de exceptionibus.* Aliqua sunt, quae de jure civili invalida sunt, eo quod per legem sint irrita; at de jure naturali sunt obligatoria, et sic de reliquis, quae fuse tractantur a Theologis Moralibus sub titulo *de Promissione.*

REG. LXX.

In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.

1. PRima pars hujus regulae desumitur ex l. *Plerumque* 10. §. ult. ff. *de jure dotium* Inst. *De actionibus* §. *Huic autem*, aliisque juribus. Secunda pars regulae desumitur ex l. *In eo quod plus sit* 110. ff. de reg. juris in iis verbis: *Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum*, et ex c. *Inter ceteras* 4. *de rescriptis*. Casus figurari potest ex cit. §. *Huic autem*. Titius facta stipulatione promisit se tibi daturum, vel equum, vel 10. aureos. Ut huic obligationi satisfiat, numquid ille tenetur dare tibi copulative utrumque, videlicet, et equum, et 10. aureos? Resp. negat. sed sive det dumtaxat equum, sive det solum 10. aureos obligationi satisfacit, quia in alternativis sufficit alterum adimpleri. Sed numquid saltem poteris ipsum cogere, ut det tibi potius equum, quam 10. aureos, aut e converso? Resp. etiam negative ex praesenti regula, quia erit in arbitrio debitoris solvere, quod maluerit ex duobus alternative debitis: in alternativis enim debitoris est electio.

2. Ad intelligentiam regulae notandum est, nomine alternativorum intelligi ea, quae ponuntur modo disjunctivo, qualia esse solent, quae ponuntur cum particula *vel sive*, *aut*, *etc.*, et aliquando etiam, quae cum nulla tali particula exprimuntur, sed aliunde et ex circumstantiis colligitur, ea sumenda esse disjunctive, ut dicitur in leg. *Saepe* 53. ff. *de Verborum significatione. Saepe ita comparatum est, ut conjuncta pro disjun-*

ctis accipiantur, *et disjuncta pro conjunctis*, cujus exemplum habes in cit. cap. *Inter ceteras 4. de rescript.* ubi habetur quod si Summus Pontifex praecipiat in rescripto suo, ut si constet Titium esse filium illegitimum Clerici, et quod illud idem beneficium assecutus fuerit, quod ejus Pater proxime habuit, vel quod illicite idem beneficium occupaverit, beneficio spoliari debeat, quodcumque illorum constiterit, quamvis aliqua illorum cum particula copulativa exprimantur. Item aliud exemplum habes in cap. 2. eod. tit. juncta Gloss. ibid. Si Papa mandet Commissario, ut si ipsi constiterit Beneficiarium convictum esse de perjurio, et beneficio renuntiasse (utrumque enim horum propositum fuerat Pontifici) reum inde removeat, et alteri beneficium conferat; in eo casu alterutrius illius partis verificatio satis est ad removendum cum Beneficiarium a beneficio, quamvis utraque expressa sit in mandato cum particula copulativa, et quia ut ibi docet Gloss. v. *et perpetuo. Si alterum per se sufficit ad remotionem alicujus*, *sufficit si alterum probetur*, *licet copulative ea duo mandentur;* quia videlicet ille modus copulativus aequivalet modo disjunctivo.

5. His suppositis reg. praesens procedit, quando aliquid expressum est modo disjunctivo, in quo casu sufficit alterutram disjunctionis partem adimpleri, et est in potestate debitoris eligere alterutram. Idque locum habet etiam in ultimis voluntatibus, ut puta si quis heres instituatur sub hypotesi, quod hanc, vel illam disjunctive conditionem adimpleat, sufficit, ut adimpleat alterutram. Secus esset, si utraque illa conditio copulative esset expressa; quod totum clare significatur in §. penult. Institut. *De heredibus instituendis*, ubi sic dicitur: *Si plures conditiones institutionibus adscriptae sunt: si conjunctim, ut puta si illud, et illud factum*

fuerit, *omnibus parendum est. Si separatim*, *veluti si illud*, *et illud factum erit*, *cuilibet conditioni obtemperare satis est*. Item locum habet eadem doctrina in mandatis Principis, ut est exemplum in supracit. c. *Inter ceteras 4.* de rescript. In sententiis, aliisque similibus.

4. Quia vero paullo ante dictum est, etiam particulam copulativam, et aliquando aequivalere particulae disjunctivae, itaut v. gr. si in rescripto Principis plura eo modo committantur, sufficiat alterutrum adimpleri; quaeri potest, undenam id cognosci possit, videlicet eam particulam copulativam aequivalere disjunctivae?

5. Resp. de hac re agere Gloss. in cit. cap. 2. *De rescript.* v. *et perpetuo*, ubi resolvit spectari debere, utrum alterutrum illorum, quae committuntur a Principe in ordine ad aliquem effectum, sufficiat ad eumdem effectum, vel utrum utrumlibet sit per se insufficiens, sed solum utrumque copulative satis sit? In primo casu, etiamsi utrumque cum particula copulativa exprimatur, sufficit alterutrum verificari: secus in secundo casu, ut puta in exemplo supra allato, si Summus Pontifex committat Episcopo, ut inquirat, utrum Titius illegitimus immediate successerit suo Patri in beneficio, et utrum illegitime idem beneficium occupaverit, et si id constet, eum a beneficio removeat. In eo casu quamvis copulative exprimatur immediata successio patris in beneficio, et ingressus illegitimus ad beneficium; non propterea requiritur utriusque probatio, sed sufficit probari alterutrum quia alterutrum satis est ad removendum Titium a beneficio juxta Sacros Canones, a quibus et prohibetur illa immediata successio, et ingressus illegitimus, seu absque institutione Canonica ad beneficium. Idem dic de reliquis similibus. Ratio istorum est: quia in eo casu praesumi debet talem es-

se Principis mentem, ut servetur statutum per Sacros Canones: quotiescumque autem, vel ex verisimili mente disponentis, vel ex ipsa qualitate rei, vel ex aliqua lege, vel ex eo quia ceteroquin aliqua iniquitas insurgeret, suadetur, copulativam accipi debere pro disjunctiva, ita de facto accipienda est.

6. Ex proportionali ratione contingit etiam aliquando, ut disjunctiva accipi debeat pro copulativa; ubi scilicet aliqua ex his circumstantiis locum habeat. Exemplum habes in l. *Generaliter 6.* c. *De institutionib. et Substitutionib.* et in l. *Cum quidam 4.* C. *De Verborum significatione*, in quarum prima decernitur, ut si quis testamentum fecerit, et declaraverit heredem, adjecta conditione, ut si nuptias, non contrahet, aut filios non habebit, aut testamentum non condet, restitui debeat hereditas, aut alter substitui; in eo casu ad effectum substitutionis non satis sit aliquam illarum conditionum non adimpleri, sed opus esse adimpleri nullam. In altera autem lege statuitur, ut si quis testamentum fecerit dicendo: *Ille, aut ille mihi heres esto, vel illi, aut illi legatum relinquo*, vel *illum, aut illum tutorem esse volo;* in eo casu illa particula disjunctiva resolvi debeat in copulativam, adeoque uterque esse debeat heres, uterque legatarius, uterque tutor. Ratio quae affertur in textu utriusque legis est: quia ejusmodi dispensationes censentur esse factae in favorem heredis, aut legatarii, aut curatoris, aut pupilli: dispositiones autem favorabiles capiunt amplam interpretationem, qualis est, si dispositiones illae sumantur factae pro omnibus simul, non autem solum pro alterutro.

7. Ab hac tamen doctrina excipit Gloss. ad praesentem regulam casum, in quo plures personae cum particula disjunctiva exprimantur, in quibus

sit dispar ratio affectionis, quia tunc praesumi potest mentem testatoris esse, ut qui primo loco nominatus est, et in quo relucet major ratio affectionis, alteri praeferatur: ut puta si testator mandet dari aliquid filiis, aut his deficientibus, consanguineis, aut affinibus in tali casu inspicitur ordo expressionis, unde filii praeferuntur consanguineis., aut affinibus, et consanguinei praeferuntur affinibus, ut probat textus in cap. *Cum Pater* 77. §. penult. ff. *de Legatis* 2.

8. Demum ex eadem ratione vitandae iniquitatis, aut injustitiae decernitur in l. 2. §. *Scaevola* ff. *de eo quod certo loco, etc.*, ut si debitor obligationem contraxerit solvendi debitum disjunctive vel in una, vel in altera civitate; tunc electio civitatis, ubi fieri debeat solutio, non sit in potestate debitoris, sed creditoris, cujus ratio ibi assignatur: quia alias in neutra civitate debitor cogi possit ad solvendum: in qualibet enim illarum civitatum conventus statim eligeret aliam civitatem, et sic arriperet occasionem fugiendi solutionem debiti.

9. Alia plura ad hanc rem pertinentia, et ad diversos modos, quibus pro diversitate circumstantiarum, sumi debet particula disjunctiva, et particula copulativa, sive in legatis, sive in actionibus, sive in poenalibus, etc., videri possunt apud Barb. in Collect. ad praesentem regulam, et apud alios Auctores ab ipso citatos.

10. Contra hanc regulam objici potest textus in l. *Lucio Titio* 23. ff. de Legatis 20. ubi dicitur: quod si Testator in favorem Titii legatum aliquod alternativum reliquerit; puta vel fundum, vel solum usumfructum ejusdem fundi; in tali casu debeat esse in potestate Titii eligere alterutrum ex illis duobus: ergo in eo casu electio pertinet ad Creditorem.

11. Resp. dari quoque textus expressos, in

quibus pro puncto legatorum alternativorum deciditur oppositum, videlicet electionem pertinere ad debitorem, hoc est ad heredem, ad quem pertinet solvere legata. Ita habetur in l. *Si ita 43.* §. ult. ff. *de legatis*, secundo, aliisque pluribus juribus. Neque tamen inde sequitur, leges legibus esse contrarias: distinguendae enim sunt variae circumstantiae, variique modi expressionum, quibus legatum relictum est, prout illas distinguit Gloss. in cit. l. *Lucio Titio;* vel enim verba testatoris legantis diriguntur ad legatarium, et quasi cum eo loquuntur; et tunc electio pertinet ad eumdem legatarium; vel diriguntur verba ad heredem; et tunc heredi relinquitur electio; vel demum est res dubia, utrum verba referantur ad legatarium, vel ad heredem; et tunc pertinet electio ad Creditorem, hoc est ad legatarium, adeoque casus iste non comprehenditur sub praesenti regula. Ratio est: quia in dubio legata interpretanda sunt plenius, et benignius, ex l. *In Testamentis 12.* ff. *De reg. Jur.* Ita resolvit Gloss. citata, quam sequuntur DD. communiter. Praesens autem regula relinquit debitori electionem, quando aliunde non praeponderat ex parte Creditoris aliqua ratio, per quam ipsi concedi debeat Electio.

REG. LXXI.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.

1. DEsumitur ex c. *Invitus 599.* §. *Cui damus* ff. *de reg. jur.* Casus figurari potest ex c. *Placuit* 8. 16. q. 4. et ex c. *Illud 8. De Praescriptionibus.* Titius longissimo tempore bona fide, et cum titulo possedit rem alienam cum omnibus requisi-

tis, quae sufficiunt ad praescriptionem legitimam. In eo casu non est dubium admitti Titium ad agendum vigore ejusdem praescriptionis, ut si possessione illius rei spoliatus fuerit, agere possit ad eam recuperandam. Sed quid si adhuc permanet in eadem possessione, et contra ipsum moveatur actio pro illa re, numquid poterit excipere praescriptionem, opponendo videlicet, se illam acquisivisse beneficio praescriptionis? Resp. affirmative: quia qui ad agendum admittitur, multo magis est ad exceptionem admittendus.

2. Quid intelligatur nomine actionis, quid nomine exceptionis, constat ex iis, quae supradiximus ad reg. *Cum sunt partium* xi. et ad regulam *Exceptionem 63.* unde etiam facile deducitur praesentis regulae ratio: nam exceptio utpote pertinens ad reum, et habens rationem defensionis est favorabilior, quam actio, ut sumitur ex cit. reg. *Cum sunt partium*, et ex l. *favorabiliores 167.* ff. *de reg. juris.* Ubi autem admittitur id, quod minus favorabile est, regulariter multo magis admittitur id, quod est favorabilius.

3. Haec tamen doctrina intelligenda est, ubi ceteroquin ex parte exceptionis non militet aliqua particularis, et propria ratio, quare non debeat admitti; quae ratio non militat ex parte actionis: contingit enim aliquando talem ejusmodi diversitatem dari, unde admittitur actio, non autem exceptio. Exemplum habes ex iis, quae supra diximus ad reg. *Dolo facit 59.* desumptum ex cap. *Debitores 6. de jurejur.* Si quis alteri promiserit cum juramento se soluturum usuras, solvere tenetur, neque potest se exceptione tueri; quamvis postquam solverit, possit agere ad repetendum id, quod indebite solvit. In eo casu igitur admittitur actio, sed non admittitur exceptio, quia videlicet intervenit juramentum obligans ad solutionem,

adeoque nullatenus excludit actionem, seu repetitionem soluti. Videri potest Panorm. in cit. cap. *Debitores n. 4.*

4. Item praedicta doctrina intelligenda est, ubi actio, et exceptio tendunt ad eumdem finem, ut notat Decius in cit. l. *Invitus 199. §. Cui damus ff. de reg. jur. n. 2.* seu ubi utraque versatur in eodem genere judicii. Secus enim contingit, ubi exceptio pertineret ad diversum finem, seu ad diversum judicium: ut puta in judicio possessorio, in quo Titius spoliatus a Cajo agat de recuperanda possessione alicujus rei, Cajus spoliator non potest excipere, se habere dominium in illa re: quia talis exceptio pertinet ad caussam proprietatis: prius autem expediri debet judicium, possessorium, et spoliatus debet prius restitui ex cap. *In litteris 5. de restit. spoliator.* quamvis postea facta restitutione, possit Cajus agere in caussa dominii, seu proprietatis.

REG. LXXII.

Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

1. DEsumitur ex l. *Quando jussu 140. ff. de reg. jur.* ex l. 1. §. *Dejecisse* ff. *De vi, et de vi armata*, et ex c. *Mulieres* §. *Illi vero*, de sent. excomm. unde etiam casus figuratur. Titius injunxit famulo suo, ut Clericum verberaret, atque ita factum fuit mandato, et nomine ipsius Titii. Numquid Titius excommunicatus est ipso facto, sicut excommunicatus esset, si suis manibus Clericum verberasset. Resp. affirm. quia qui facit per alium est perinde ac si faciat per se ipsum.

2. Ad intelligentiam regulae resolvendum est

id, quod supra diximns ad reg. *Ratum 4.* et ad reg. *Ratihabitionem 10.* hujus tituli circa fictiones Juris, quarum plures species ibidem enumeravimus. Quod enim dicitur in praesenti regula, facere per alium perinde esse ac facere per se ipsum, procedit secundum quamdam fictionem Juris, non autem secundum realitatem physicam, quia qui facit per alium non facit realiter, et physice per se ipsum.

3. Ratio autem fundans ejusmodi interpretationem, seu fictionem Juris congruentissima est: quia scilicet, qui facit per alium, quamvis non sit physica caussa operationis illius, est tamen caussa moralis, cui etiam imputatur operatio: lex autem attendit caussam, cui operatio est imputabilis.

4. Pro ulteriori intelligentia hujus regulae vide quae a nobis dicta sunt in explicatione reg. *Quod alicui 67.* et in explicatione reg. *Potest quis per alium 68.* hujus tituli.

5. Occasione hujus regulae quaeri posset, utrum in malefactis locum habeat regula praesens, tum quoad rationem culpae, tum etiam quod rationem poenae, itaut scilicet per hoc ipsum, quod per legem statuta sit aliqua certa poena contra committentem aliquod crimen, censeri quoque debeat statuta contra mandantem, aut consulentem. Sed quia de hac re est non levis controversia, quae proprie non pertinet ad hunc locum, sed ad tractatum de lege penali; ne longius immoremur videri poterit fuse tractata apud Decianum in tractatu criminali lib. 9. cap. 32. Giball. de Sacra Jurisdictione in ferendis censuris, disquisitione 5. qu. 3. Canch. lib. 3. de Matrim. disp. 49. aliosque ab ipso citatos.

REG. LXXIII.

Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

1. DEsumitur ex l. *In ambiguis 85.* §. *Non est novum* ff. *de reg. juris*, aliisque Juribus hic citatis a Glossa. Casus poni potest ex cap. *Neque furiosus 26. 32.* q. 7. Titius furiosus non potest contrahere Matrimonium cum furiosa. Sed supponamus quod idem Titius, cum esset sanae mentis, Matrimonium legitime contraxerit cum aliqua, et post aliquod tempus a contracto Matrimonio evaserit furiosus; numquid Matrimonium tunc invalidabitur? Respond. negative: quia Matrimonium legitime contractum fuit, unde quamvis status interveniat, in quo non potuisset Matrimonium inchoari, non propterea invalidatur. Idem dic, si post Matrimonium legitime contractum superveniat affinitas, cum qua ceteroquin Matrimonium inchoari non potuisset, ex c. *Tuae fraternitatis 10. De eo, qui cognovit consanguineam, etc.* Aliud quoque exemplum poni posset ex c. *Consultationibus 19. de Jurepatr.* in eo, qui institutus fuerit in beneficio mediante praesentatione facta ab illo, qui jus patronatus possidebat, sed postea idem juspatronatus amisit per sententiam Judicis, in quo casu non debet institutus removeri propter hoc a Beneficio: et sic de aliis pluribus.

2. Ad intelligentiam regulae notanda est Glossa marginalis, quae ponitur ad praesentem regulam, circa illam particulam, *factum legitime*, quae ibidem explicatur, ita ut comprehendat et factum, et modum, hoc est itaut non solum ipsum factum secundum se sit legitimum, seu a lege permissum;

sed etiam modum, quo illud positum fuit. Si enim contingat aliquid fieri, quod secundum se, vel saltem quoad modum sit a lege prohibitum, non raro contingit illud postea retractari, seu annullari, ut constat ex iis, quae supradiximus ad reg. *Quae contra jus fiunt 64.* et ad reg. *Non firmatur 18.* hujus tituli.

3. Hinc deducitur praesentis regulae ratio: nam sicut actibus factis omnino contra Jus non indulgetur ullus favor, itaut etiamsi casus superveniat, in quo potuissent inchoari, non propterea convalidentur jam facti, juxta cit. reg. *Non firmatur tractu temporis, etc.*, ita a contrario sensu actibus factis juxta legem favor indulgeri debet, ut etiamsi casus superveniat, in quo inchoari non potuissent, non propterea invalidentur.

4. Notandum tamen hic est, regulam istam intelligendam esse, nisi casus superveniat, in quo redditur impossibilis effectus ejus, quod factum est: si enim id accidat, saepe contingit factum invalidari. Exemplum habes in Jure Can. ex c. *Sicut 22.* et ex cap. penult. *De sponsal.* Si contingat Titium contrahere legitime sponsalia per verba de futuro cum aliqua muliere, et postea contrahere cum alia per verba de praesenti, per hunc secundum contractum invalidatur prior contractus sponsaliorum, quia videlicet, posito eo secundo actu, redditur impossibile Matrimonium cum illa muliere, quod erat consequens ad sponsalia. Exemplum etiam habes in Jure civili, ex §. *Item contra* Instit. de inutilib. stipulationib. Si legitime facta fuerit stipulatio de aliqua re, quae post illum contractum evadat sacra, aut religiosa, redditur inutilis stipulatio propter similem rationem, et sic de aliis pluribus, quarum aliqua indicantur hic a Gloss. in fine.

REG. LXXIV.

Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

1. Desumitur ex c. *Sane 9. de Privilegiis;* l. *Quod vero 14.* ff. *de legibus*, aliisque Juribus. Exemplum poni potest ex eod. c. *Sane*. Titius impetravit a Summo Pontifice privilegium, seu dispensationem, ut possit simul plura beneficia retinere ex motivo expresso, quia Titius exercebat officium valde utile Reipubl. Accidit autem etiam Cajum illud idem officium exercere, aut aliud simile, quod sit paris utilitatis Reipubl. Numquid sub eo praetextu poterit Cajus, privata auctoritate illud idem privilegium Titio concessum, seu dispensationem ad se extendere, eoque uti? Resp. negat. quia privilegium illud fuit gratiose concessum Titio: quod autem alicui gratiose concessum est, non debet trahi ab aliis in exemplum, seu non debet ab aliis privata auctoritate sibi usurpari.

2. Ratio hujus regulae est manifesta: quia concessio privilegii, seu dispensationis pendet a voluntate Principis, quae cum respiciat rem odiosam, seu derogativam Juris communis, sicut extendi non potest a casu ad casum, ita nec a persona ad personam, ut pluribus declaravimus in explicatione regulae: *Quae a jure communi exorbitant 28.* et in explicatione reg. *Privilegium personale 7.* Vide, quae ibidem explicata sunt; quae faciunt etiam ad praesentem regulam.

REG. LXXV.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat.

1. Desumitur ex c. *Sicut 29.* §. ult. et cap. *Pervenit 3. De jurejurando*, aliisque Juribus, ex quibus exemplum poni potest in promissione reciproca, quam sibi invicem fecerint Titius, et Cajus de aliqua re praestanda : in quo casu si contingat Titium infidelem esse in sua promissione adimplenda, liberatur Cajus ab obligatione adimplendae promissionis suae, nec cogi potest ad servandum promissum.

2. Haec regula extenditur ad promissiones, pacta, foedera, quae a duobus reciproce fiant obligatione hinc inde suscepta aliquid adimplendi? tunc enim uno illorum culpabiliter violante fidem praestitam, liberatur alter ab obligatione eidem promissa. Ratio hujus est: quia in ejusmodi pactis, seu promissionibus reciprocis, vel explicite, vel implicite inest ea conditio, si alter, cum quo contrahitur; conditiones sibi praescriptas observet: actus autem, ut tradit Laym. in cit. cap. *Pervenit n. 2.* conditionalis effectum non habet, si conditio non purificetur.

3. Notandum tamen hic est, regulam istam procedere, ubi promissio facta est homini, et ubi resolvi praedicto modo potest in conditionalem. Secus enim est, cum aliquid Deo absolute promittitur, seu vovetur, quod nulla conditione rumpendum est ex c. *Unico 32.* q. 8. in fine; aut cum promissio, sive contractus resolvi non potest in conditionalem, eo quod vel de natura sua, vel de institutione sive Divina, sive humana sit absolutus,

et perpetuus. Exemplum habes in Matrimonio, in quo Conjuges sibi invicem promittunt fidem, ita tamen ut si contingat ab uno illorum frangi fidem, non propterea liberetur alter a fide servanda, sed permanet illud totum vinculum, et tota obligatio, quae erat antea.

4. Item notandum est, hanc regulam procedere in promissionibus, seu pactis reciprocis factis a duobus, itaut unius promissio facta sit intuitu, seu quasi in recompensationem promissionis alterius. Ceterum si duo sibi invicem aliquid promiserint, ita ut neutrius promissio facta fuerit intuitu, et quasi in recompensationem promissionis alterius, pro eo casu quaestio est inter Auctores, utrum possit unus ea de caussa non implere id, quod promisit, quia alter non adimplet? In qua quaestione negativam sententiam tradit Navar. in Manuali c. 18. n. 7. Azor. tom. 1. lib. 11. cap. 8. q. 4. et alii. At in contrarium Mol. de justit. disp. 272. circa finem, Less. de just. lib. 2. cap. 18. dubitatione 10. n. 75. Sanch. in praecepta Decalogi lib. 3. cap. 17. probabilius putant, etiam in eo casu posse ab uno promissionem non adimpleri, si alter non impleat. Vide ibid. cit. Auctores.

R E G. LXXVI.

Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare.

1. DEsumitur ex c. *Si Episcopum 3. 16.* q. 6. cap. *Cum Venerabilis 6. de Except.* aliisque Juribus. Casus figuratur ex cap. *Si Episcopum.* Quidam Episcopus commisit grave delictum, ut propterea fuerit juste depositus, quin et in poenam ablatae ipsi fuerint per modum confiscationis res, quae ceteroquin ad Ecclesiam pertinebant. Pro eo

lex puniat delictum factum in tali loco, itaut constet legem habuisse respectum ad illum locum, non infertur ex vi illius legis, puniendum quoque esse eadem poena delictum in alio loco factum, utcumque pro eodem similis ratio militare videatur. Ratio istorum omnium est; quia quamvis impositio poenae sit aliquid exactum a Justitia, attamen quod haec, vel illa determinata poena statuta per legem humanam subeunda sit pro aliquo particulari delicto, pendet a voluntate Legislatoris, qui potuisset, vel aliam imponere, vel etiam nullam, committendo illud delictum puniendum a Judice poena aliqua arbitraria. Cum igitur voluntas Legislatoris non se extenderit nisi ad casus, et circumstantias expressas in lege, sequitur, statutum ejusdem legis non esse extendendum extra casus illos, et circumstantias.

5. Ista tamen intelligenda sunt quoad vim ejusdem legis poenalis, et quoad rigorem obligationis in ordine ad ejus observationem, vel transgressionem. Ceterum negatur a Juristis etiam in ejusmodi legibus argui posse, ac debere a similibus ad similia, quoad dirigenda externa judicia, sententiamque in eis ferendam, et ordinem servandum: puta ex eo, quod lex tali modo disponat in uno casu dirigi posse, ac debere Judicem, quomodo gerere se debeat in alio casu simili, de quo lex nihil disponit. Vide Suar. hac de re fuse tractantem lib. 6. de Leg. c. 3.

ad ea genera actuum, quae vel ex natura sua, vel ex dispositione legis tales sunt, ut statim suum consequantur effectum, adeoque ipsorum substantiae, seu validitati opponitur quaelibet conditio suspensiva. Ejus generis sunt omnes illi actus, pro quibus valide faciendis praescripta est verborum forma, quae sensum penitus habeat absolutum, et ab omni conditione deputatum. Exemplum habes in Sacramento Poenitentiae, Eucharistiae, reliquisque, pro quibus certa forma requiritur habens sensum absolutum: unde si quis in Sacramentali confessione absolveret sub conditione suspensiva v. gr. dicendo. *Ego te absolvo, si jejunaveris, etc.*, proferendo ea verba per modum conditionis, ita ut non aliter intendat absolvere, quam si poenitens jejunaverit, valide, et proprie non absolvit; et sic de reliquis similibus. Exemplum etiam habes ex jure civili expressum in cit. l. *Actus legitimi*, ff. de reg. Jur. in adoptione, in institutione heredis, in emancipatione, aliisque pluribus, quae ibidem, et apud Juristas in propriis tituli videri possunt.

4. Secus accidere solet, ubi actus nullam certam habet verborum formam, sub qua fieri debeat ex praescripto legis, qualis est v. gr. Actus excommunicandi, aut aliam censuram infligendi. Ejusmodi enim actus poni possunt, et saepe etiam poni solent sub aliqua conditione, et cum alligatione ad certum tempus: quia non habent certam, et essentialem verborum formam praescriptam, neque ulla lex prohibet in iis conditionem, aut diem apponi.

5. Notandum tamen hic est actus legitimos, de quibus loquitur regula praesens, quamvis appositionem diei, et conditionis excludant, posse tamen recipere modum. Ad hujus intelligentiam supponendum est discrimen inter modum, et condi-

Cum fundus 12. ff. *Communia praediorum, etc.* et sic de reliquis.

3. Notandum tamen hic est, intelligi ista debere de translatione, quae ab aliquo fiat auctoritate privata, et absque consensu ejus, cui jus competit dominii in re transferenda. Non enim est contra regulam, si aliquis rei alicujus dominium alteri det, quod ipse non habet, quando illud dat, vel ex consensu ipsius Domini, vel tamquam Minister ejusdem, vel saltem ex auctoritate legis, a qua constituitur tamquam Minister idoneus ad illam rem alteri dandam. Exemplum habes in Creditore, qui vendendo pignus, transfert in Emptorem ejusdem pignoris dominium, quod ipse non habuit, ut constat ex l. *Non est novum 46.* ff. *de acquirendo rerum dominio*, quia scil. id facit ex voluntate Domini, qui ad hoc se obligavit, ut posset pignus vendi, si debitum ipse non solverit, ex §. *Contra autem*, Instit. *quibus alienare licet.* Idem Judex adjudicando rem alicui, dominium transfert, quod ipse non habet, et Episcopus beneficium confert, in quo dominium, et possessionem non habet; quia est Minister constitutus a lege, vel a Principe ad eam collationem faciendam. Item quilibet homo Baptismum valide conferre potest, licet in se Baptismum non susceperit, quia est Minister, quoad valorem, sufficiens a Deo constitutus ad illud Sacramentum conferendum; et sic de aliis similibus.

R E G. LXXX.

In toto partem non est dubium contineri.

1. Desumitur ex l. *In toto 113.* ff. *de reg. Jur.* Casus, et intelligentia praesentis regulae desumi facile potest ex reg. 35. supra explicata. *Plus sem-*

per in se continet, quod est minus. Satis igitur sit hic meminisse notationis, quam tradit Tusch. pract. concl. tom. 8. littera T. concl. 336. agi in praesenti regula de toto, cujus partes sunt indivisae, et non per se distinctae, et per se stantes: unde prohibitus v. gr. per sententiam Judicis ab acquirendo toto, non propterea censetur prohibitus ab aliquibus mobilibus ejusdem totius, quae proprie non censentur pars ejusdem. Videri potest idem Actor. in loco cit. et Barb. in tract. Axiom. Juris, axiomate 215.

R E G. LXXXI.

In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

1. DEsumitur ex c. fin. de Off. Vicarii in 6. et ex c. 2. *De poenitentiis, et remissionib. in 6.* unde etiam exempla sumi possunt, puta si Titius constituatur ab Episcopo Vicarius cum generali administratione pro tota Dioecesi; sub ea generali expressione administrationis non venit facultas conferendi Beneficia, aut faciendi, quae requirunt, speciale mandatum; quia eam facultatem Episcopus verisimiliter non esset in specie concessurus. Item ex eo praecise quod quis habeat ab Episcopo facultatem eligendi sibi Confessarium, non idcirco dicendus est habere facultatem, ut a peccatis reservatis absolvatur per illum Confessarium, quem elegerit. Item generalis commissio facta Legato per Papam non extenditur ad caussas fidei, et sic de aliis similibus.

2. Ratio hujus regulae est manifesta: quia concessio quaelibet eousque extendi debet, et intra eos limites coarctari, quos definiverit vel expres-

sa, vel praesumpta voluntas concedentis; cum enim concessio ab ea voluntate pendeat, non debet contra ejus intentionem ampliari. Ergo ubi rationabiliter, seu verisimiliter praesumi potest Principem, seu Praelatum noluisse aliquid speciale concedere, quamvis generalem concessionem faciat, sub cujus verbis ceteroquin illud speciale videtur includi, non propterea illud speciale reputari debet esse concessum.

3. Quod si quaeras, quaenam sint ejusmodi specialia, de quibus verisimiliter praesumi potest non fuisse comprehensa sub expressione generica reliquorum? Resp. id desumi debere ex conjecturis, quae pro diversis materiis diversae sunt. Aliquando enim id colligitur ex multo majori gravitate, et arduitate, quae intervenit in aliqua speciali materia, ut patet in exemplo caussarum fidei supra allato respectu Legati. Aliquando ex eo, quod aliquod speciale sit contra jus commune, contra quod non sunt reliqua, quae veniunt sub generali concessione. Aliquando ex eo, quod aliquod speciale esset valde durum, aut conjunctum cum gravi incommodo, vel damno, ut ex l. *Obligatione generali 6. ff. de Pignoribus* habes exemplum in eo, qui res suas generaliter obligaverit pignori, sub qua tamen generali obligatione non reputatur inclusa suppellex, vestis, ministeria necessaria artis suae, et ea, circa quae habet specialem affectionem, et sic de reliquis similibus. Videri potest Joan. Monachus in 6. Decretalium, ubi fuse hanc regulam explicat, pluresque modos enumerat; quibus concessionis generalitas quoad aliqua specialia limitatur.

R E G. LXXXII.

Qui contra Jura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere.

1. DEsumitur ex l. *Quemadmodum 7. C. de Agricolis, et censitis* lib. xi. in fine ejusdem legis haec habentur expressa verba: *malae fidei namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid con ra legum interdictum mercatur.* Exemplum sumi potest ex cap. *Si quis deinceps 12.* et seqq. can. 16. q. 7. Si quis Clericus recipiat Ecclesiam, vel Beneficium aliquod de manu Laici, praesumitur mala fide recipere, unde nec umquam praescribere poterit, ut constat ex iis, quae diximus ad reg. 1. hujus tituli: quia videlicet est contra Jura, quod Ecclesia seu Beneficium a Laico conferatur. Item exemplum poni potest ex c. *Non satis 8.* aliisque *De Simonia*, in eo, qui simoniace pretium aliquod accipiat pro re spirituali, et sic de aliis similibus.

2. Ratio, et fundamentum praesentis regulae desumitur ex reg. 13. supra explicata, *Ignorantia facti, non juris excusat.* Nam qui contra jura mercatur, et qui aliquid alienum possidet, vel cognoscit illud esse contra jura et esse aliquid alienum; vel id non advertit: Si cognoscit, jam operatur contra conscientiam, dum etiam praesente illa cognitione facit, quod cognoscit esse prohibitum, adeoque habet realiter malam fidem: Si non cognoscit, seu non advertit, adhuc in foro externo, vel praesumitur cognoscere, vel saltem culpabiliter ignorare, quia tenebatur intelligere ea, quae sunt statuta per leges, ut habetur in c. *Leges sacratissimae 9. C. De legibus*, ideoque etiam in eo casu praesumitur malam fidem habere, quia vel cognoscit se operari contra jura, vel saltem habet im-

probabilem ignorantiam Juris, quae non excusat, ut patet ex dictis ad cit. reg. *Ignorantia facti*. Vide, quae ibi explicata sunt.

3. Quod si quaeras, quid proprie hic intelligatur nomine bonae, vel malae fidei? Respondetur ex alibi dictis in explicatione reg. 2. hujus tituli: *Possessor malae fidei, etc.*, nomine bonae fidei intelligi bonam, et illaesam conscientiam; nomine autem malae fidei intelligi conscientiam culpabilem, seu laesam.

4. Notandum tamen hic est, istam regulam procedere, ubi ceteroquin non detur in contrarium fortior aliqua conjectura, ex qua efficaciter inferatur interfuisse bonam fidem, ut colligitur ex iis, quae supra diximus *de Praesumptionibus* ad regul. *Semel malus* 8. Ut puta si quis aliquid contra legem fecerit, vel acceperit, non ignorans legem secundum se, sed ex aliqua ignorantia facti, judicans ad illum casum non extendi legem; contingere potest intervenire in eo casu bonam fidem, eamdemque etiam posse praesumi, ut habes exemplum in cap. *Apostolicae 9. De donationibus*, juncta ibid. Gloss. v. *praescriptione*, et in c. *Cura pastorali XI. De jure patron.* juncta Gloss. v. *legitima.*

R E G. LXXXIII.

Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

1. **D**Esumitur ex l. *Bona fides 57. de regulis Juris*, l. *Si quis dolo 51.* §. fin. ff. *de re judicata*, ubi haec habentur: *et puto improbum esse eum, qui vult iterum consequi, quod accepit*, et ex aliis Juribus. Exemplificari potest ex l. *in duobus 3.* §. *Ubi duo* ff. *de duobus reis*, et ex §. *hujusmodi*. In-

stitut. eod. Titius, et Cajus tenebantur in solidum ad solvendum aliquod debitum Sempronio, ex eo quia ita stipulati sunt, vel quia Titius se constituit fidejussorem pro Cajo. Stante hoc, Sempronius creditor petivit, et obtinuit a Titio totius debiti solutionem: numquid hoc non obstante poterit idem creditor petere, et exigere ejusdem debiti solutionem a Cajo? Responsum est negative: quia totum debitum exactum jam fuit ab ipso; nequit autem bona fide iterum exigi id, quod semel, et integre actum est.

2. Ratio hujus regulae, quae indicatur in citatis Juribus, est manifesta: facta enim tota, et integra debiti solutione extinguitur obligatio ex cit. §. *ex hujusmodi*, et ex §. 1. Institut. *quibus modis tollitur obligatio:* ergo iterum exigens semel solutum; exigit indebitum, et circa quod nulla intervenit obligatio: atqui bona fides non patitur, ut exigatur indebitum: ergo, etc.

3. Propter hujus regulae rationem notant Doctores, quod exceptio solutionis opponi potest etiam contra executionem sententiae, quia natura non patitur, ut quod semel exactum est, iterum exigatur, ut pluribus citatis, notat Decius in l. *Bona fides 57.* ff. *de reg. Juris.*

4. Item ex eadem ratione notat Gloss. ad praesentem regulam, eamdem procedere non solum circa debita, et obligationes civiles, sed etiam circa poenas: unde supposito, quod aliquis criminosus punitus sit aliqua poena condigna, non debet iterum propter idem crimen puniri, ut etiam sumitur ex c. *Etsi Clerici 4.* §. penult. *De Judiciis*, et l. *Omnes 23.* C. *de poenis.* Quod tamen intellige respectu ejusdem criminosi; quia si plures sunt rei, soluta poena per unum, non propterea liberatur alter, ut habetur ex cap. *Cum devotissimam 8. 12.* q. 2. et ex l. *Item Mela scribit XI.* §. *Sed si plures* ff. *ad legem Aquiliam.*

5. Notandum tamen hic est praesentem regulam procedere pro iis casibus, in quibus unica exactione extinguitur penitus obligatio: secus enim accidit pro casibus illis, in quibus obligatio habet tractum successivum, seu respicit actus successive praestandos pro statuta temporis opportunitate. Exemplum habes in procuratione, quam exigit Episcopus visitans dioecesim, de qua sermo est in cap. *Cum Venerabilis 21. De censibus:* ex eo enim quod Episcopus semel visitans exegerit eam procurationem, non sequitur, quod eodem, vel anno alio sequenti visitans non possit exigere procurationem: quia scilicet obligatio, quam habent subditi, est ad solvendam procurationem, quoties Episcopus visitet. Idem dic de reliquis similibus. Quod etiam locum habet in poenis, ubi alicui statuta sit condigna poena sustinenda non tota simul, sed successive, et pro statutis temporis intervallis, seu circumstantiis.

REG. LXXXIV.

Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

1. Colligitur ex cap. *Unico* circa finem. *De Clericis conjugatis in 6.* ex cap. *Detestanda. De concess. praeb. in 6.* aliisque juribus. Exemplum sumitur ex eodem cap. *Detestanda.* Supponendum est, nullum beneficium Ecclesiasticum tribui, seu promitti posse ab inferioribus Collatoribus, antequam vacet, de qua re extat decretum Conc. Lat. relatum in cap. 2. *De concess. praeb.*, et decretum Trid. sess. 24. *de refor.* cap. 19. Sed numquid saltem Collatoribus illis licebit alicui in genere promittere, se provisuros de Beneficio Ecclesiastico, cum poterunt, vel cum facultas se obtulerit? Re-

sponsum est, eam promissionem reprobandam, et omnino irritam esse : quia videlicet per ejusmodi promissiones, et sub tali palliatione verborum non solum aperitur via ad promittenda damnabiliter beneficia vacatura, sed mortis alienae votum ingeritur, et Ecclesiis, ac Praelatis, et Personis Ecclesiasticis gravamina plura inferuntur: ad quae mala avertenda sicut provisum fuit, prohibendo, ne Beneficia conferantur, antequam vacent, ita provideri quoque debuit, prohibendo praedictas promissiones, quibus ad eadem mala devenitur; quia cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

2. Ex his patet sensus praesentis regulae, ut videlicet, quando aliquid principaliter, et ratione sui prohibetur; non possit ad illud idem perveniri per ullum modum, quamvis modus ille non sit positiva lege expresse prohibitus; ad quod etiam faciunt ea, quae supradiximus in explicatione regulae, *Cum quid prohibetur 39.*

3. Dixi *quando aliquid principaliter ex ratione sui prohibetur.* Secus enim accidere frequenter solet, quando aliquid prohibetur secundum aliquam viam, seu modum quia tunc prohibitio non respicit ipsam rem, sed modum rei; unde si non servetur modus ille prohibitus, non fit contra prohibitionem: ut puta prohibetur per Sacros Canones eligi ad Episcopalem Praelaturam hominem habentem impedimentum Canonicum dispensabile : hoc tamen non obstante non prohibetur eumdem hominem nominari ad eamdem Praelaturam, mediante postulatione : quia videlicet prohibitio Sacrorum Canonum est, ne homo ejusmodi nominetur ad Praelaturam mediante electione: quare si electio non interveniat, sed sola postulatio, non fit contra Sacros Canones. Item aliud exemplum habes in Jure patronatus, quod quamvis transferri non

possit mediante conditione ratione sui, ex cap. *de Jure 16.* de Jure patronatus, non tamen transferri prohibetur cum universitate rerum, quibus juspatronatus affixum est; dummodo non exigatur pretium, aut aliquid pretio aestimabile intuitu jurispatronatus adnexi, ex cap. *Ex litteris 7.* De Jurepatronatus.

R E G. LXXXV.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

1. Sumitur ex l. *Contractus 23.* ff. *de reg. Jur.* ex l. 1. §. *Si convenit.* ff. *Depositi*, aliisque juribus. Exemplum sumitur ex cap. Unico *De Commodato.* Si Titius gratia sui aliquod commodatum accipiat, puta equum, vel aliam rem, eademque apud ipsum deterioretur, aut pereat, tenetur tum de culpa lata, et levi, tum etiam de levissima: item tenetur de casu fortuito, si fuerit in mora in restituendo, aut si casus ille culpa sua acciderit; secus autem si casus ille fortuitus per culpam suam non acciderit, nec fuerit Titius in mora. Sed supponamus interfuisse pactum, ut etiamsi res commodata pereat casu fortuito absque ulla culpa, et extra omnem moram Titii commodatarii, adhuc Titius teneatur ad restituendam rem, seu valorem rei; numquid in eo casu tenebitur Titius ex casu fortuito absque omni sua culpa, et mora, et contra ipsum dabitur actio? Resp. est affirmativa: quia id postulat natura ejus contractus cum tali conventione celebrati: contractus enim ex conventione partium accipit legem.

2. Ad intelligentiam regulae, notandum est, quod quamvis nomine legis in contractibus frequenter intelligatur pactum a contrahentibus ap-

positum, ut supra diximus in explicatione regulae *contra eum* 57. hic tamen, cum ponatur lex ut contradistincta a conventione, seu pacto, non est intelligenda pro pacto, sed pro specifica natura, seu forma contractus, itaut sensus sit contractum ejus formae esse, eamque actionem, vel exceptionem dare, quam dat qualitas pacti appositi. Ita sumitur ex leg. *Juris gentium* 7. §. *Quinimmo* ff. *De pactis*.

3. Ratio hujus regulae est, quae indicatur in l. 1. ff. eod. in iis verbis: *quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt, servare?* Huc etiam facit c. 1. *De pactis* ubi universaliter praecipitur, *ut pax servetur, pacta custodiantur*.

4. Notandum tamen hic est, id intelligi debere de pactis, quae neque sint turpia, neque impossibilia, neque a Jure reprobata, ut patet ex iis, quae diximus ad reg. *in malis promissis* 69. *et ad reg. Nemo potest* 6. hujus tituli. Vide, quae ibid. explicata sunt.

R E G. LXXXVI.

Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.

1. HÆc reg. sumpta est ex l. *Quod plus ex culpa* 204. ff. de reg. Jur. Exemplificari potest ex c. *Si Clericus* 11. *de praeb.* in 6. Titius Clericus obtinuit rescriptum a Sede Apostolica, ut sibi praebenda proxime vacatura in certa Ecclesia provideretur, et postea in ejusdem Ecclesiae Canonicum reciperetur. Sed cum postmodum quaedam praebenda vacasset, illam petere negligenter omisit, unde alteri collata est. Numquid poterit prae-

textu illius rescripti aliam praebendam petere, et obtinere postmodum in ipsa Ecclesia vacaturam? Resp. est negativa: quia gratia ei facta per ipsius negligentiam est extincta, nec alteri imputari debet, quod praebendam non obtinuerit, sed tantum sibi, quia negligenter petere omisit.

2. Ratio praesentis regulae est manifesta: quia damnum illud est effectus culpae. Sicut igitur sibi tantum imputare debet culpam; ita pariter et damnum, quod ex culpa sua natum est.

3. Inde fit, damnum illud ab ipso totum sustinendum esse: unde si contingat v. gr. inter duos contractam fuisse societatem rerum suarum, et unus illorum committeret aliquod delictum, propter quod condemnetur ad solvendam certam summam pecuniae; haec summa pecuniae non erit solvenda de rebus communibus in Societatem collatis, sed de particularibus illius solius, qui crimen commisit, ut constat ex l. *Cum duobus 52.* §. ult. ff. *Pro socio.* Ex eadem quoque ratione, si Procurator paenam aliquam paecuniariam solvat ex delicto suo, illam a Domino non recuperat, ex l. *Qui proprio 46.* §. *Item contra*, ff. *De Procuratoribus*, et sic de aliis similibus.

4. Quaeri potest, quid hic intelligatur nomine culpae, utrum scilicet veniat sola culpa moralis, an etiam extendatur ad culpam civilem, quae frequenter contrahitur bona fide, et absque ullo dolo, et delicto, ut cum violatur aliqua lex civilis bona fide absque ulla penitus advertentia, seu cum inculpabili ejus ignorantia.

5. Resp. regulariter loquendo, extendi etiam ad culpam civilem, unde aedificia publicis operibus verbi gr. maenibus cohaerentia Magistratus dejici jubet, neque damnum compensat, ex l. *Ædificia 13.* C. *De operibus publicis.* Heres, qui non confecto inventario adit hereditatem, perdit falci-

diam, et tenetur creditoribus ultra vires hereditatis, ex auth. *De heredibus, et falcidia* cap. 2. vers. *Si vero non fecerit inventarium*, et sic de reliquis. Ratio istorum est: quia regulariter loquendo ignorantia Juris in foro externo non excusat, exceptis tantummodo quibusdam casibus, et particularibus quibusdam personis, de qua re vide quae diximus ad regulam *ignorantia facti 13.* hujus tituli.

REG. LXXXVII.

Infamibus portae non pateant dignitatum.

1. Sumitur ex leg. 2. C. *De Dignitatibus* lib. 12. ubi dicitur: *Neque famosis, et notatis, et quos scelus, aut vitae turpitudo inquinat, et quos infamia ab honestorum caetu segregat, dignitatis portae patebunt.* Consonat etiam lex unica C. *De infamibus* lib. 10., etc. *Inter dilectos* xi. *De excessibus Praelat.* in iis verbis; *cum personis vilibus, et indignis portae dignitatis patere non debeant, juxta legitimas sanctiones.* Exemplum poni potest ex eod. cap. *Inter dilectos.* Quidam Clericus ab inferiori Collatore Ecclesiasticam quamdam dignitatem obtinuit: sed cum esset idem Clericus publicus aleator, et usurarius manifestus, dubitatum fuit, utrum ea collatio esset sustinenda, vel irritanda? Eam tamen dubitationem sustulit Innocen. III. qui praedictam collationem irritandam pronuntiavit, propter indignitatem, et vilitatem personae, cui facta fuerat.

2. Ad intelligentiam regulae, notandum est primo ex ipsa voce, infamiam esse quamdam bonae famae privationem, vel diminutionem. Fama autem (quae absolute dicta in bonam partem accipi so-

let) definitur: *illaesae dignitatis status vita, et moribus comprobatus, et in nullo diminutus*, ex l. *Cognitionum 5.* ff. *de variis, et extraordinariis cognitionibus.*

3. Notandum est secundo; Ejusmodi infamiam, prout ad praesens spectat, aliam esse Juris, aliam facti, de qua divisione sermo est apud Gloss. in cit. c. 2. §. *Porro* v. *infamia 3.* qu. 7. Infamia Juris dicitur, quae illata est per actum juridicum, ut puta per sententiam definitivam Judicis circa delictum, quod sit ex his, quae in jure notantur infamia, juxta leg. 1. cum seqq. ff. *De his qui notantur infamia*, aut per judicialem impositionem poenae publicae, ut fustigationis, flagellationis, et similium, quae infamiam irrogant, quando imponuntur ex caussa sufficiente ad infamiam, juxta l. *Ictus 22.* ff. eodem, Item, quae incurritur ex statuto legis imponentis paenam infamiae his, qui aliquod determinatum crimen admiserint; et nonnumquam etiam eorum filiis, et Nepotibus, ut est exemplum in c. *Felicis 5. De paenis* in 6. aut his, qui aliquod determinatum officium exerceant, ut est exemplum in cap. 1. 4. qu. 1. et ex cap. 1. dist. 51. Infamia autem facti dicitur, quando neque incurritur ex actu judiciario, neque ex decreto legis, sed tantummodo ex aliquo facto gravi divulgato, et juxta communem Doctorum sententiam de Jure Canonico, ex quolibet lethali peccato publico, in quo quis perseveret, ut tradit Molina, de Just. tr. 4. disp. 8. circa finem; unde persona redditur vilis, et abjectae aestimationis apud probos, et prudentes Viros.

4. Notandum est tertio utrumque hoc genus infamiae satis esse ad repellendam personam a consecutione dignitatum. Praesens enim regula generaliter loquitur, nec distinguit inter infames, infamia Juris, et inter infames infamia facti: ubi au-

tem lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, ex l. *De pretio 8.* ff. *De publica in rem actione.* Idque procedit etiam circa infamiam legalem, hoc est, per leges civiles introductam, quia omnis infamia Juris civilis, est etiam infamia Canonica, ut constat ex textu expresso in c. *Omnes vero infames* 2. 6. q. 1. Quod nisi jus Canonicum talem infamiam abrogaverit, quemadmodum in cap. penult. et ult. *De secundis nuptiis* abrogatur legalis infamia, quam olim incurrebat mulier, quae intra annum viduitatis transibat ad secundas nuptias.

5. Illud tamen discrimen pro re praesenti est inter infames infamia Juris, et infames infamia Facti, quod infames infamia Juris sunt semper irregulares, quia infamia juris est perpetua etiam post crimen emendatum, quamdiu dispensatione non tollitur; at infames infamia facti sunt irregulares secundum quid, quia emendatione vitae ea irregularitas aboletur; saltem si emendatio per triennium continuata fuerit. Videri possunt Suar. *De Censur. disp. 48.* per totam, Castrop. *De Censur. disp. 6. pun. 20.* Molin. *de Just. tr. 4. disp. 7. et seqq.* aliique ab ipsis citati.

R E G. LXXXVIII. et ULT.

Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.

1. DEsumitur ex l. *Non dubium 5.* C. *De legibus*, ubi dicitur: *Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.* Consonat etiam l. *Scire 17.* et *leg. Contra 29.* ff. *de legibus.* Exemplum sumi-

tur ex cap. *Ci postquam 33. §. Si vero electus. De elect. in 6.* Supponendum est decretum olim fuisse a Nicolao III. in c. *Cupientes 16. eod. tit. in 6.* ut post factam aliquam electionem, quae esset confirmanda a Sede Apostolica, accederet electus intra determinatum tempus ad dictam Sanctam Sedem pro electionis suae negotio prosequendo. Hoc supposito, Titius electus fuit ad quamdam Ecclesiam, et ut praedicto Canoni obediret, Romam venit, sed paullo post de Rom. Curia recessit sine licentia, antequam ejus electionis negotium esset terminatum. Numquid in eo casu dicendus est Canonem observasse? Respondetur negative ex cit. c. *Si postquam:* quia scilicet, quamvis verba Canonis solum exprimant, ut quis veniat; attamen mens ejusdem Canonis est, ut postquam venerit, usque ad finem negotium prosequatur.

2. Ad intelligentiam hujus regulae, notandum est, posse dupliciter contra legem peccari. Primo aliquid faciendo, vel omittendo contra expressam prohibitionem legis, ut puta in exemplo allato, si Titius electus accedere negligat ad Rom. Curiam contra expressum decretum statutum in cit. c. *Cupientes.* Secundo, observando materialiter verba legis, sed non in ea significatione, quam Legislator intendit, et quae potest facile intelligi ex ratione legis, ut si Titius accedat ad Rom. Curiam, sed paullo post sine licentia discedat ante absolutum negotium, contra mentem Legislatoris, qui praecipiendo, ut veniret, praecepit propter negotium praesentialiter peragendum, atque hoc est, quod proprie dicitur committi fraudem contra legem, ex cit. l. *Contra 29. ff. de Legibus.*

3. Ratio ejusdem regulae est: quia pro observantia legis non minus est consideranda mens, quam verba, quia mens, et ratio est quasi anima legis. Ut autem ea legis mens, et ratio cognosca-

tur, considerandae sunt caussae, propter quas lex illa lata est, juxta quas sunt interpretanda verba legis ex textu expresso in c. *Intelligentia 6. De Verbor. significatione*, ubi dicitur: *Intelligentia dictorum ex caussis est assumenda dicendi; quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.*

4. Quatuor autem sunt potissimum modi, quibus fraus committitur contra legem, amplectendo verba legis, et contra legis voluntatem nitendo, quos enumerat Gloss. in c. *Quanto 26. de privilegiis v. in fraudem*. Primo, declinando a persona in personam, ut puta si Maritus, cui per legem prohibeatur aliquid donare uxori, supponit aliam personam, cui donat, ut donet uxori, ex leg. *Haec ratio 3. §. Non tantum* ff. *de Donationibus inter virum, et uxorem*. Secundo, de re ad rem; ut puta si quia proibitum est ex Senatusconsulto Macedoniano, mutuare pecuniam filiofamilias, mutuet quis eidem aliquam rem, ex cujus venditione pecuniam colligat, ex leg. *Item si filius 7. §. Mutui*, ff. *de Senatus consulto Macedoniano*. Tertio, de contractu ad contractum; ut puta si mulier, quia non potest donare Viro, aliquid ei vendit nullo exacto pretio. Quarto, de contractu ad eumdem contractum alio modo celebratum, sed tendentem ad idem; ut si mulier, quae pro alio fidejubere non potest, fingat, et faciat se principalem debitricem, ex l. *Quamvis 8. §. Si cum essem* ff. *Ad Senatus consultum Vellejanum*. Videri potest Bartol. aliique Juristae in cit. l. *Non dubium* C. *de Legibus*.

Atque haec in totum Decretalium titulum *De reg. Jur.* ad majorem Dei gloriam dicta sint satis.

FINIS.

INDEX

TITULORUM.

TITULUS PRIMUS.

TITULUS SECUNDUS.

TITULUS TERTIUS.

FINIS.